Lagrådsremiss

Frihetsberövande påföljder för barn och unga

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 6 november 2025

Johan Forssell

Walo von Greyerz
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Enligt nuvarande ordning ska den som begått ett så allvarligt brott innan han eller hon fyllde 18 år att en frihetsberövande påföljd ska dömas ut, som huvudregel dömas till sluten ungdomsvård i stället för fängelse. Sluten ungdomsvård verkställs av Statens institutionsstyrelse och den dömde placeras då vid ett särskilt ungdomshem. Från sluten ungdomsvård förekommer ingen villkorlig frigivning.

I lagrådsremissen föreslår regeringen att barn och unga, i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas, ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Förslaget innebär att Kriminalvården blir ansvarig för verkställigheten och att sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Barn som döms till fängelse ska som huvudregel placeras på särskilda barn- och ungdomsavdelningar, som ska vara särskilt anpassade utifrån barns behov och rättigheter.

Genom att påföljden blir fängelse kommer barn och unga även att omfattas av systemet med villkorlig frigivning och vid övergången från anstalt till frihet kommer de att ställas under övervakning i syfte att ge dem det stöd och den kontroll som de behöver. I lagrådsremissen föreslås även att verkställighetslagstiftningen i vissa delar ska anpassas utifrån barns särskilda behov och rättigheter.

Lagändringarna föreslås, i allt väsentligt, träda i kraft den 1 juli 2026.

Innehållsförteckning

1 Beslut 6

2 Lagtext 7

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 7

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken 9

2.3 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken 14

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken 16

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar 17

2.6 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302) 20

2.7 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387) 25

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud 26

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga 27

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård 29

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård 33

2.12 Förslag till lag om upphävande av lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård 34

2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister 35

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder 37

2.15 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 38

2.16 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610) 40

2.17 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800) 45

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen 48

2.19 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande 50

2.20 Förslag till lag om ändring i strafftidslagen (2018:1251) 52

2.21 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 53

2.22 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 55

2.23 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation 57

2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder ... 60
2.25 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400) ... 62
3 Ärendet och dess beredning ... 63
4 Bakgrund och nuvarande reglering ... 63
4.1 Påföljdssystemet för unga lagöverträdare ... 63
4.1.1 Straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare ... 63
4.1.2 Sluten ungdomsvård infördes för att undvika fängelsestraff för barn och unga ... 67
4.1.3 Verkställigheten av sluten ungdomsvård ... 68
4.2 Barnkonventionen och andra grundläggande fri- och rättigheter ... 70
4.2.1 Regeringsformen och Europakonventionen ... 70
4.2.2 Barnkonventionen ... 71
4.3 Frihetsberövande påföljder för barn och unga i övriga Norden ... 72
4.4 Ungdomsbrottslighet – utveckling och insatser ... 75
4.4.1 Övergripande om ungdomsbrottslighet ... 75
4.4.2 Barn och unga som döms till frihetsberövande påföljder ... 75
4.4.3 Det behövs samlade och förstärkta insatser för att möta ungdomsbrottsligheten ... 79
5 Fängelse för barn och unga ... 82
5.1 Barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård ... 82
5.2 Verkställigheten av fängelsestraffet ska ske hos Kriminalvården ... 102
5.3 Placeringen av de särskilda verkställighetsbestämmelser som behövs för barn som dömts till fängelse ... 105
5.4 Anpassningar i verkställigheten av fängelse för barn ... 108
5.4.1 När barn avtjänar ett fängelsestraff ska barnets bästa beaktas i första hand och hänsyn ska tas till barnets åsikter ... 108
5.4.2 Verkställigheten för barn ska inledas så snart som möjligt ... 113
5.4.3 Barn ska som huvudregel placeras på särskilda barn- och ungdomsavdelningar ... 119
5.4.4 I undantagsfall ska även unga vuxna kunna placeras på en barn- och ungdomsavdelning ... 131
5.4.5 Vårdnadshavare och vissa andra ska kunna involveras i verkställighetsplaneringen ... 134

5.4.6 Socialnämnden ska utse en särskild handläggare för ett barn som avtjänar ett fängelsestraff 142
5.4.7 Kriminalvården ska bedriva skolundervisning för barn 145
5.4.8 Barn som avtjänar fängelsestraff ska ha sysselsättningsplikt – men sysselsättningen ska i första hand bestå av utbildning 148
5.4.9 Barns rätt att hålla kontakt med sin familj ska beaktas särskilt 156
5.4.10 Vistelse i gemensamhet och avskildhet för barn som avtjänar fängelsestraff 158
5.4.11 Särskilda kontroll- och tvångsåtgärder 170
5.4.12 Barn som avtjänar fängelsestraff ska i vissa situationer ha rätt till uppföljande samtal 181
5.4.13 Permissionsreglerna ska vara anpassade för barn som avtjänar fängelsestraff 184
5.4.14 Reglerna om särskilda utslussningsåtgärder ska anpassas för barn som avtjänar fängelsestraff 188
5.4.15 Verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning 192
5.4.16 Reglerna om villkorlig frigivning ska vara anpassade för barn som avtjänar fängelsestraff 195
5.5 Övriga frågor 206
5.5.1 Häktning 206
5.5.2 Informationsutbyte och sekretess 208
5.5.3 Internationell straffverkställighet 215
5.5.4 Ny påföljdsbestämning efter tidigare dom 219
5.5.5 Personuppgiftsbehandling 220
6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 225
6.1 Ikraftträdande 225
6.2 Övergångsbestämmelser 227
7 Konsekvenser av förslagen 230
7.1 Ekonomiska konsekvenser 230
7.2 Övriga konsekvenser 234
8 Författningskommentar 241
8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken 241
8.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken 243
8.3 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken 247
8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken 248
8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar 249
8.6 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302) 250

8.7 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387).... 254
8.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud 255
8.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga 256
8.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård..... 258
8.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård 260
8.12 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård... 261
8.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister 261
8.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder 263
8.15 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)..... 263
8.16 Förslaget till lag om ändring i fängelselagen (2010:610) 265
8.17 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)..... 279
8.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen..... 281
8.19 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande 282
8.20 Förslaget till lag om ändring i strafftidslagen (2018:1251) 283
8.21 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 284
8.22 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 286
8.23 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation 287
8.24 Förslaget till lag om ändring i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder..... 289
8.25 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400) 290

Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44) 291

Bilaga 2 Betänkandets lagförslag..... 295

Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna 341

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
6. lag om ändring i passlagen (1978:302),
7. lag om ändring i polislagen (1984:387),
8. lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud,
9. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
10. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
11. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,
12. lag om upphävande av lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,
13. lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister,
14. lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder,
15. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
16. lag om ändring i fängelselagen (2010:610),
17. lag om ändring i skollagen (2010:800),
18. lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen,
19. lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande,
20. lag om ändring i strafftidslagen (2018:1251),
21. lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område,
22. lag om ändring i lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område,
23. lag om ändring i lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation,
24. lag om ändring i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder,
25. lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 2 §, 30 kap. 6 § och 51 kap. 25 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
29 kap.	
2 §[1]	
Över fråga, som hör till rättegången, *skall* röstas särskilt.	Över *en* fråga, som hör till rättegången, *ska det* röstas särskilt.
Över frågor som avser ansvar *skall* röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, *skall* dock röstas särskilt angående	Över frågor som avser ansvar *ska det* röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, *ska det* dock röstas särskilt angående
1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall *skall* bedömas,	1. frågan om den tilltalade *har* begått gärningen och hur denna i sådant fall *ska* bedömas,
2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,	
3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av prövotid eller verkställighet av påföljd,	
4. återstående frågor som avser ansvar.	
Anser någon ledamot att den tilltalade *skall* överlämnas till särskild vård *av annat slag än som avses i 32 kap. 5 § brottsbalken, skall* före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.	*Om* någon ledamot *anser* att den tilltalade *ska* överlämnas till särskild vård, *ska det* före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.
30 kap.	
6 §[2]	
Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms *brottspåföljden* till annat än fängelse eller *sluten ungdomvård eller* till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre	*Om* den tilltalade *har* erkänt gärningen och *påföljden* bestäms till annat än fängelse eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer

[1] Senaste lydelse 2006:890.
[2] Senaste lydelse 1998:605.

rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.	lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

51 kap.

25 §[3]

Om endast den tilltalade har överklagat tingsrättens dom eller om åklagaren har överklagat domen till den tilltalades fördel får hovrätten inte döma till en påföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock överlämna den tilltalade till särskild vård enligt 31 eller 32 kap. brottsbalken eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

Vid tillämpningen av första stycket ska sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken jämställas med fängelse.

Första stycket gäller inte om

1. tingsrätten har förenat en villkorlig dom eller en skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och den tilltalade inte längre samtycker till föreskriften,

2. tingsrätten har bestämt påföljden till skyddstillsyn och den tilltalade har misskött skyddstillsynen på ett sådant sätt att det finns förutsättningar enligt 28 kap. 8 § brottsbalken att undanröja den, eller

3. det kommer fram utredning som innebär att det enligt 58 kap. 3 § första stycket 3 finns förutsättningar för resning i fråga om påföljd.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Äldre bestämmelser gäller för den som får dömas, döms eller har dömts till sluten ungdomsvård.

[3] Senaste lydelse 2022:1082. Ändringen innebär att andra stycket tas bort.

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken[1]

dels att 32 kap. 5 § och 35 kap. 8 § ska upphöra att gälla,

dels att 26 kap. 6 a och 25 §§, 30 kap. 5 §, 34 kap. 1, 3 och 6 §§ och 38 kap. 1 § ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2025/26:34	*Föreslagen lydelse*

26 kap.

6 a §

Om det finns skäl mot villkorlig frigivning, ska den skjutas upp enligt vad som framgår av 7 §. Vid bedömningen av om det finns skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömde under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt	Om det finns skäl mot villkorlig frigivning, *eller synnerliga skäl om den dömde inte har fyllt arton år,* ska den *villkorliga frigivningen* skjutas upp enligt vad som framgår av 7 §. Vid bedömningen av om det finns *sådana* skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömde under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt

1. inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället, eller

2. annars på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Om den dömde avtjänar fängelse i minst

1. fyra år och straffet åtminstone till någon del avser brottslighet mot liv, hälsa, frihet eller frid, eller

2. två år och straffet åtminstone till någon del avser brott som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form

ska den villkorliga frigivningen skjutas upp om det finns en konkret och beaktansvärd risk för att han eller hon begår nya brott av allvarligt slag.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*

25 §

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *sluten ung-*	*Om det* på en gång *ska verkställas en* dom på fängelse på livstid och *en* dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervak-

[1] Senaste lydelse av
32 kap. 5 § 2006:891
35 kap. 8 § 2025:151.

domsvård eller säkerhetsförvaring, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på säkerhetsförvaring och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller sluten ungdomsvård*, ska säkerhetsförvaringen träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

ning eller säkerhetsförvaring, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Om det på en gång *ska verkställas en* dom på säkerhetsförvaring och *en* dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning, ska säkerhetsförvaringen träda i stället för den andra påföljden.

Om det på en gång *ska verkställas* en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 kap.

5 §[2]

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. *Att rätten då i första hand ska bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 32 kap. 5 §.*

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

Föreslagen lydelse

34 kap.

1 §

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller sluten ungdomsvård* har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott)

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår

[2] Senaste lydelse 2021:1103.

eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

I stället för att bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten får rätten, i de fall som avses i 3 och 4 §§, besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten, eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Undergår den dömde fängelse på livstid får rätten endast besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

För den som har dömts till säkerhetsförvaring finns särskilda bestämmelser i 9 och 10 §§.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

3 §[3]

Rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse också tillkommande brottslighet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det är fråga om nyupptäckt brottslighet som i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse.

Är den tidigare påföljden ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller sluten ungdomsvård*, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Är den tidigare påföljden ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd *Föreslagen lydelse*

6 §

Om rätten med tillämpning av 3 § eller 9 § första stycket genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *sluten ungdomsvård* eller säkerhetsförvaring som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brotts-

Om rätten med tillämpning av 3 § eller 9 § första stycket genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller säkerhetsförvaring som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter

[3] Senaste lydelse 2020:617.

ligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid, *sluten ungdomsvård* eller säkerhetsförvaring ska verkställas, att den dömde begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med tillämpning av 2 § bestämma vad den dömde ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas. En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas, om inte rätten beslutar något annat.

Nuvarande lydelse

anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom *eller* skyddstillsyn bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller säkerhetsförvaring ska verkställas, att den dömde begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med tillämpning av 2 § bestämma vad den dömde ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas. En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas, om inte rätten beslutar något annat.

Föreslagen lydelse

38 kap.

1 §[4]

Den som har dömts till villkorlig dom får före överklagandetidens utgång lämna en förklaring om att han eller hon är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring ska avse även böter, som dömts ut med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Om den dömde har överklagat domen, ska hans eller hennes talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse, dom på ungdomsövervakning *och dom på sluten ungdomsvård*.

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse *och* dom på ungdomsövervakning.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Den upphävda 35 kap. 8 § gäller dock i fråga om preskription av sluten ungdomsvård.

3. För brott som har begåtts före en dom på sluten ungdomsvård eller innan en utdömd sluten ungdomsvård helt är verkställd eller annars har upphört gäller 34 kap. 1, 3 och 6 §§ i den äldre lydelsen.

[4] Senaste lydelse 2020:617.

4. I fråga om verkställighet av dom på sluten ungdomsvård gäller 26 kap. 25 § och 38 kap. 1 § i den äldre lydelsen.

2.3 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken[1]

dels att 106 kap. 3 c § ska upphöra att gälla,

dels att 102 kap. 20 § och 106 kap. 1 och 16 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
102 kap.	
20 §[2]	
När den bidragsgrundande inkomsten och reduceringsinkomsten beräknas ska den handläggande myndigheten bortse från sådan förändring i utbetalning av aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldreförsörjningsstöd och livränta som följer av att den försäkrade	
– är häktad eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 a §,	
– är intagen i kriminalvårdsanstalt eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 b §,	– är intagen i kriminalvårdsanstalt eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 b §, *eller*
– är intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av sluten ungdomsvård eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 c §, eller	
– på grund av skyddstillsyn med särskild behandlingsplan vistas i ett sådant familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende som avses i socialtjänstlagen (2025:400).	
106 kap.	
1 §[3]	
I detta kapitel finns inledande bestämmelser i 2–*3 c* §§.	I detta kapitel finns inledande bestämmelser i 2–*3 b* §§.
Vidare finns bestämmelser om	
– familjeförmåner i 4–11 §§,	
– förmåner vid sjukdom eller arbetsskada i 12–22 §§,	
– särskilda förmåner vid funktionshinder i 23–25 a §§,	
– förmåner vid ålderdom i 26–29 §§,	
– förmåner till efterlevande i 30–34 §§, och	
– bostadsstöd i 35 och 36 §§.	
Slutligen finns gemensamma bestämmelser i 37–40 §§.	
16 §	
Sjukersättning och aktivitetsersättning lämnas inte för tid efter det att den försäkrade sextio dagar i följd	Sjukersättning och aktivitetsersättning lämnas inte för tid efter det att den försäkrade sextio dagar i följd

[1] Senaste lydelse av 106 kap. 3 c § 2025:611.
[2] Senaste lydelse 2025:611.
[3] Senaste lydelse 2025:611.

varit frihetsberövad på grund av att han eller hon är *1.* häktad eller intagen i anstalt, *eller* *2. intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av sluten ungdomsvård.*	varit frihetsberövad på grund av att han eller hon är häktad eller intagen i anstalt.

Förmånerna lämnas dock åter från och med den trettionde dagen före frigivningen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för den som är intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av sluten ungdomsvård samt för den som är dömd till sluten ungdomsvård men som inte har inställt sig vid ett sådant hem den dagen påföljden ska verkställas.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	19 §[1]
En person som har dömts till straff eller någon annan påföljd för brott genom en dom som får verkställas trots att den inte har fått laga kraft, och som är intagen i kriminalvårdsanstalt *eller i särskilt ungdomshem med stöd av 32 kap. 5 § brottsbalken* för verkställighet av påföljden, ska vid överklagande av domen anses som häktad för brottet. Detsamma gäller den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.	En person som har dömts till straff eller någon annan påföljd för brott genom en dom som får verkställas trots att den inte har fått laga kraft, och som är intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av påföljden, ska vid överklagande av domen anses som häktad för brottet. Detsamma gäller den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.
Det som i rättegångsbalken föreskrivs för brottmål ska gälla även vid förfarande om undanröjande av påföljd och utdömande av annan påföljd för brott eller om någon annan åtgärd i fråga om utdömd påföljd, om inget annat är föreskrivet. Om den dömde är intagen i anstalt *eller i särskilt ungdomshem som avses i första stycket,* för verkställighet av påföljd, ska han eller hon anses som häktad för brottet.	Det som i rättegångsbalken föreskrivs för brottmål ska gälla även vid förfarande om undanröjande av påföljd och utdömande av annan påföljd för brott eller om någon annan åtgärd i fråga om utdömd påföljd, om inget annat är föreskrivet. Om den dömde är intagen i anstalt för verkställighet av påföljd, ska han eller hon anses som häktad för brottet.

Om en offentlig försvarare har förordnats för den dömde i mål om undanröjande av påföljd enligt 27 kap. 6 § eller 28 kap. 8 § brottsbalken, ska 31 kap. rättegångsbalken om ersättningsskyldighet för den tilltalade tillämpas. I övriga mål om undanröjande av påföljd eller någon annan åtgärd i fråga om utdömd påföljd ska ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. För den som är intagen i ett särskilt ungdomshem för verkställighet av sluten ungdomsvård gäller 19 § i den äldre lydelsen.

[1] Senaste lydelse 2018:534.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

18 §[2]

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen	3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen

[1] Lagen omtryckt 1981:1323.
[2] Senaste lydelse 2025:670.

(1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, *mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag,* mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

(1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner, lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet eller lagen (2022:760) om upphandling av fonder till premiepensionens fondtorg,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt,

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post,

9. mål enligt lagen (2024:954) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om digitala tjänster som avser en

a) inspektion,

b) prövning av om en handling skyddas av advokatsekretess enligt 3 kap. 14 § samma lag, eller

c) tillfällig begränsning av mottagarnas tillgång till en tjänst eller ett onlinegränssnitt, och

10. mål om betalningssäkring enligt socialförsäkringsbalken eller lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. I fråga om mål som avser lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård gäller 18 § i den äldre lydelsen.

2.6 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs i fråga om passlagen (1978:302)

dels att 7, 12, 18, 19, 21, 24 och 26 §§ den lagen ska ha följande lydelse,

dels att punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (2025:798) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagförslag 2.14 i lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*
7 §	
Passansökan ska avslås, om	
1. bestämmelserna i 6 § inte har följts och sökanden inte har följt uppmaningen att avhjälpa bristen,	
2. ansökan avser pass för barn under arton år och barnets vårdnadshavare inte har lämnat medgivande och det inte finns synnerliga skäl att ändå utfärda pass,	
3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad övervakning enligt 24 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,	
4. sökanden är föremål för ett beslut om övervakningsåtgärder enligt 2 kap. 1 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen, och åklagaren inte har lämnat medgivande,	
5. sökanden är föremål för en uppföljningsförklaring som avser en övervakningsåtgärd enligt 3 kap. 3 § 3–5 lagen om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen, och åklagaren inte har lämnat medgivande,	
6. sökanden är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet,	
7. sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,	
8. sökanden avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och sökanden inte har villkorligt frigetts,	
9. sökanden avtjänar säkerhetsförvaring,	
10. sökanden genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,	
11. sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller	*10.* sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller

12. sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 b § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.

Lydelse enligt lagförslag 2.3 i lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

12 §

Passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass, om

1. passinnehavaren har förlorat eller efter ansökan har befriats från sitt svenska medborgarskap,

2. passet avser barn under arton år och barnets vårdnadshavare eller, om barnet vistas här i landet och står under vårdnad av båda föräldrarna, en av dem begär att passet ska återkallas och det inte finns synnerliga skäl mot återkallelse,

3. en passinnehavare, som är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet, uppehåller sig utomlands och det av särskilda skäl är motiverat att passet återkallas,

4. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

5. passinnehavaren avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och innehavaren inte har villkorligt frigetts,

6. passinnehavaren avtjänar säkerhetsförvaring,

7. passinnehavaren genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

8. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

9. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

10. någon annan än den som passet är utfärdat till förfogar över passet, eller

11. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

11. sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 b § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.

Föreslagen lydelse

7. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. någon annan än den som passet är utfärdat till förfogar över passet, eller

10. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.	eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

Ett särskilt pass ska dessutom återkallas, när de skäl som har lett till att passet utfärdades inte längre finns.

Det som sägs i första stycket 2 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket.

Det som sägs i första stycket *11* ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.	Det som sägs i första stycket *10* ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

18 §

Passmyndigheten får besluta att pass ska omhändertas, om

1. fråga om återkallelse av passet enligt 12 § första stycket 2, 4 eller *11* har uppkommit och det finns risk att passinnehavaren reser ut ur landet innan beslut om återkallelse hinner meddelas,	1. fråga om återkallelse av passet enligt 12 § första stycket 2, 4 eller *10* har uppkommit och det finns risk att passinnehavaren reser ut ur landet innan beslut om återkallelse hinner meddelas,

2. framställning enligt 24 eller 25 § har beslutats och det finns risk att passinnehavaren reser ut ur landet innan fråga om återkallelse av passet eller begränsning av dess giltighet har slutbehandlats.

Bestämmelserna i 17 § tillämpas också när beslut om omhändertagande har meddelats enligt första stycket.

Om pass som har omhändertagits enligt första stycket 1 inte har återkallats inom en vecka efter passets omhändertagande, ska innehavaren ges tillfälle att få tillbaka passet. Pass som har omhändertagits enligt första stycket 2 ska förvaras av passmyndigheten tills frågan om återkallelse eller begränsning har avgjorts slutligt.

19 §

Passtillstånd krävs för den som

1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, *eller genomgår sluten ungdomsvård,* utom när straffet *eller vården* är en månad eller kortare tid,	1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, utom när straffet är en månad eller kortare tid,

2. avtjänar säkerhetsförvaring, eller

3. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse.

21 §

En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1, avtjänar säkerhetsförvaring enligt 19 § 2 eller står under övervakning enligt 19 § 3 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta ärendet till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet ska alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff ska hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning ska hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den övervakade är inskriven är beläget. *En fråga om passtillstånd för den som genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 prövas av Statens institutionsstyrelse.*

En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1, avtjänar säkerhetsförvaring enligt 19 § 2 eller står under övervakning enligt 19 § 3 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta ärendet till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet ska alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff ska hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning ska hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den övervakade är inskriven är beläget.

Passtillstånd ska vägras, om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

24 §

Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, avtjänar säkerhetsförvaring enligt 19 § 2 eller står under övervakning enligt 19 § 3 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden besluta att framställning ska göras hos passmyndigheten om att passet ska återkallas. *Om en passinnehavare genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan Statens institutionsstyrelse göra en motsvarande framställning.*

Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, avtjänar säkerhetsförvaring enligt 19 § 2 eller står under övervakning enligt 19 § 3 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden besluta att framställning ska göras hos passmyndigheten om att passet ska återkallas.

Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning ska göras hos passmyndigheten om att passet ska återkallas.

26 §

Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, ska den omedelbart anmäla detta till myndighet som anges i 24 §, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff eller säkerhetsförvaring *eller genomgår sluten ungdomsvård*, står under övervakning eller bereds sjukvård som avses i den paragrafen.

Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, ska den omedelbart anmäla detta till myndighet som anges i 24 §, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff eller säkerhetsförvaring, står under övervakning eller bereds sjukvård som avses i den paragrafen.

Lydelse enligt lagförslag 2.14 i lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

2. Vid tillämpningen av 7 § *12* ska ett beslut om att sökanden ska lämna ifrån sig sitt pass, eller om ett förbud att utfärda pass för sökanden, som har meddelats enligt 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) i dess lydelse före den 1 juli 2026, anses som ett beslut enligt 6 kap. 6 b § konkurslagen.

Föreslagen lydelse

2. Vid tillämpningen av 7 § *11* ska ett beslut om att sökanden ska lämna ifrån sig sitt pass, eller om ett förbud att utfärda pass för sökanden, som har meddelats enligt 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) i dess lydelse före den 1 juli 2026, anses som ett beslut enligt 6 kap. 6 b § konkurslagen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 2 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller i frågor om pass för den som avtjänar sluten ungdomsvård.

2.7 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 29 a § polislagen (1984:387) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
29 a §[1]	
Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får överlämna till Kriminalvården att transportera någon som är berövad friheten. Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611): – 4 kap. 4 § om kroppsvisitation, – 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och – 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.	
Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 43 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård*, 20 b § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård* eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).	Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 43 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för uppgifter som avses i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

[1] Senaste lydelse 2017:137.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud

Härigenom föreskrivs att 1 a § lagen (1988:688) om kontaktförbud[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 a §[2]	
Förutsättningarna i 1 § för att meddela ett kontaktförbud enligt den paragrafen ska alltid anses uppfyllda om	
1. den som förbudet avses gälla mot har dömts för brott mot den som förbudet avses skydda,	
2. brottsligheten har innefattat angrepp mot liv, hälsa, frihet eller frid,	
3. brottsligheten har begåtts mot en närstående eller tidigare närstående,	
4. brottslighetens straffvärde uppgår till fängelse i sex månader eller mer, och	
5. det inte finns särskilda skäl mot att meddela ett kontaktförbud.	
Om domen avser olaga förföljelse eller hedersförtryck enligt 4 kap. 4 b eller 4 e § brottsbalken, gäller första stycket även om de krav som följer av första stycket 3 eller 4 inte är uppfyllda.	
Ett kontaktförbud får meddelas med stöd av första och andra styckena inom följande tider när den som förbudet avses gälla mot har dömts till	
1. fängelse, fram till dess att påföljden helt har verkställts, dock under minst ett år från frigivning,	
2. sluten ungdomsvård, senast ett år från det att påföljden helt har verkställts,	
3. rättspsykiatrisk vård, senast ett år från det att vården har upphört,	*2.* rättspsykiatrisk vård, senast ett år från det att vården har upphört,
4. annan påföljd, senast ett år från det att domen i den del som avser påföljd har fått laga kraft mot den dömde.	*3.* annan påföljd, senast ett år från det att domen i den del som avser påföljd har fått laga kraft mot den dömde.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för beslut om kontaktförbud i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård.

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 2011:487
[2] Senaste lydelse 2025:561.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 3 och 22 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
Vård *skall* också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.	Vård *ska* också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.
Vård *skall* också beslutas om den som dömts till *sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken* vid *verkställighetens slut* bedöms vara i uppenbart behov av *fortsatt* vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.	Vård *ska* också beslutas om den som dömts till *fängelse* vid *tidpunkten för villkorlig frigivning* bedöms vara i uppenbart behov av vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.
22 §[2]	
Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av den unges vårdnadshavare, får socialnämnden besluta 1. att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller 2. att den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. När ett sådant beslut meddelas, ska en särskild behandlingsplan finnas. Bestämmelserna i 13 § andra stycket, 13 a § första stycket samt 21 § första stycket första meningen och andra och fjärde styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § andra stycket av om ett sådant beslut ska upphöra att gälla ska ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.	
Första stycket är också tillämpligt om den som är under 20 år och som dömts till *sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken* vid *verkställighetens slut* bedöms vara i	Första stycket är också tillämpligt om den som är under 20 år och som dömts till *fängelse* vid *tidpunkten för villkorlig frigivning* bedöms vara i uppenbart behov av

[1] Senaste lydelse 2006:896.
[2] Senaste lydelse 2022:664.

uppenbart behov av *fortsatta* insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i första stycket.	insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i första stycket.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs att 1, 5, 8, 11, 15 och 29 §§ lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
Föreskrifter om psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång i andra fall än som avses i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (rättspsykiatrisk vård) ges i denna lag.	
Lagen gäller den som	
1. efter beslut av domstol *skall* ges rättspsykiatrisk vård,	1. efter beslut av domstol *ska* ges rättspsykiatrisk vård,
2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning,	2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning, *eller*
3. är intagen i eller *skall* förpassas till kriminalvårdsanstalt *eller*	3. är intagen i eller *ska* förpassas till kriminalvårdsanstalt.
4. är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.	
5 §	
Beslut om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket fattas av en chefsöverläkare vid en sjukvårdsinrättning eller enhet som avses i 6 §. För ett sådant beslut krävs att ett vårdintyg har utfärdats av någon annan läkare. Beträffande vårdintyg, undersökning för vårdintyg samt fastspänning, avskiljande och behandling gäller därvid bestämmelserna i 4 *§*, 5 *§,* 6 a § och 6 b § första stycket andra meningen lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård i tillämpliga delar.	Beslut om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket fattas av en chefsöverläkare vid en sjukvårdsinrättning eller enhet som avses i 6 §. För ett sådant beslut krävs att ett vårdintyg har utfärdats av någon annan läkare. Beträffande vårdintyg, undersökning för vårdintyg samt fastspänning, avskiljande och behandling gäller därvid bestämmelserna i 4, 5 *och* 6 a §*§* och 6 b § första stycket andra meningen lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård i tillämpliga delar.
En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket *skall* avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.	En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket *ska* avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.
Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och	Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och

[1] Lagen omtryckt 2008:416.

den misstänkte har tagits in på undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad, intagen i eller *skall* förpassas till kriminalvårdsanstalt *eller som är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken* och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket för frivillig psykiatrisk vård.

den misstänkte har tagits in på undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad *eller* intagen i eller *ska* förpassas till kriminalvårdsanstalt och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket för frivillig psykiatrisk vård.

8 §[2]

Vid sluten rättspsykiatrisk vård enligt denna lag gäller, om inte annat anges i 8 a §, i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. *I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut.* Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

[2] Senaste lydelse 2022:669.

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666), besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation.

11 §

Den som är intagen i en kriminalvårdsanstalt *eller i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken* och *som* ges rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för ett visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.	Den som är intagen i en kriminalvårdsanstalt och ges rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för ett visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.

Ett tillstånd enligt första stycket får förenas med sådana villkor som anges i 26 § tredje stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

15 §

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård enligt 4 § ska chefsöverläkaren genast besluta att vården ska upphöra när det inte längre finns förutsättningar för sådan vård. Chefsöverläkaren ska fortlöpande överväga frågan om den rättspsykiatriska vårdens upphörande.

Rättspsykiatrisk vård enligt första stycket ska upphöra senast

1. för den som är anhållen eller häktad, när beslutet om frihetsberövande upphört att gälla,

2. för den som är intagen med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, när han eller hon inte längre får hållas kvar på undersökningsenheten,

3. för den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker*,*	3. för den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker.
4. för den som är intagen i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, vid verkställighetens slut.	

29 §[3]

Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till *kriminalvården* lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande *skall* förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.	Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till *Kriminalvården* lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande *ska* förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.
Motsvarande skyldighet att lämna uppgifter gäller för chefsöverläkaren i förhållande till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.	

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. För beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård gäller 1, 5, 8, 11 och 15 §§ i den äldre lydelsen.
3. För uppgiftsskyldighet i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård gäller 29 § i den äldre lydelsen.

[3] Ändringen innebär bl.a. att andra stycket tas bort.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs att 1 § (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård *enligt 32 kap. 5 § brottsbalken*. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *skall* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.	Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *ska* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[1] Senast lydelse 2006:898.

2.12 Förslag till lag om upphävande av lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs att lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ska upphöra att gälla.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2030.
2. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för verkställighet av domar på sluten ungdomsvård som inte är helt verkställda före ikraftträdandet.

2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 17 och 18 §§ lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om	
1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,	
2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,	
3. förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,	
4. säkerhetsförvaring gallras tio år efter det att påföljden är helt verkställd,	
5. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras	
a) tio år efter domen eller beslutet, eller	
b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	
6. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,	
7. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras	*6.* ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras
a) tio år efter domen eller beslutet, eller	
b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	
8. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras	*7.* överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras
a) tio år efter domen eller beslutet, eller	
b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	
9. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,	*8.* överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,
10. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,	*9.* böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,
11. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras	*10.* att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

12. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

13. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

14. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

15. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

Föreslagen lydelse

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

18 §

Om det före utgången av den tid som anges i 17 eller 17 a § har gjorts en ny anteckning enligt 3, 4 eller 4 a § som avser samma person, ska ingen av uppgifterna gallras så länge någon av dem ska finnas kvar i registret. Detta ska dock inte gälla om den nya anteckningen avser penningböter.

En uppgift ska dock alltid gallras senast tjugo år efter den dom eller det beslut som ledde till att uppgiften fördes in i registret. I fråga om uppgift som avses i 17 § 1, 4 eller *9* gäller detta endast om de tidsfrister som anges där har gått ut.

Föreslagen lydelse

En uppgift ska dock alltid gallras senast tjugo år efter den dom eller det beslut som ledde till att uppgiften fördes in i registret. I fråga om uppgift som avses i 17 § 1, 4 eller *8* gäller detta endast om de tidsfrister som anges där har gått ut.

Ska en uppgift som avses i 3, 4 eller 4 a § gallras enligt denna paragraf, ska även sådana uppgifter som har antecknats i anslutning till uppgiften gallras, om inte regeringen föreskriver annat.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för uppgifter om sluten ungdomsvård.

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*
4 §	
Den som har avtjänat fängelsestraff, säkerhetsförvaring*, sluten ungdomsvård* eller förvandlingsstraff för böter har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.	Den som har avtjänat fängelsestraff, säkerhetsförvaring eller förvandlingsstraff för böter har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för den som har avtjänat sluten ungdomsvård.

2.15 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 26 kap. 7 och 15 §§ och 35 kap. 15 a och 20 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
26 kap.	
7 §[1]	
Sekretessen enligt 1 § gäller inte	
1. beslut om omhändertagande av en enskild,	
2. beslut om vård utan samtycke,	
3. beslut om att bevilja ett barn skyddat boende eller en omedelbar sådan insats med samtycke från endast en av vårdnadshavarna,	
4. beslut om sluten ungdomsvård,	
5. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller	*4.* beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller
6. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).	*5.* beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).
Sekretessen enligt 1 och 4 §§ gäller inte beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.	
15 §[2]	
Den tystnadsplikt som följer av 1 a, 5, 13*,* och 14 a–14 c §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.	Den tystnadsplikt som följer av 1 a, 5, 13 och 14 a–14 c §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.
Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke, beslut om skyddat boende för ett barn eller en omedelbar sådan insats med samtycke från endast en av vårdnadshavarna*, eller beslut om sluten ungdomsvård*.	Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke, beslut om skyddat boende för ett barn eller en omedelbar sådan insats med samtycke från endast en av vårdnadshavarna.

[1] Senaste lydelse 2024:88
[2] Senaste lydelse 2024:88.

35 kap.

15 a §[3]

Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att *uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av* Kriminalvården till en enskild eller till en annan myndighet*, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen*.	Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte*, om det behövs för att genomföra den dömdes verkställighetsplan,* att Kriminalvården *lämnar uppgift* till en enskild eller till en annan myndighet *om den som har dömts till* *1. fängelse, förutsatt att den dömde inte har fyllt tjugoett år, eller* *2. ungdomsövervakning*.

20 §[4]

Sekretess gäller hos Polismyndigheten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men om uppgiften röjs och uppgiften hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,

2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt *a)* lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda*,* vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten eller insatser för barn i form av skyddat boende med samtycke *för* endast en av vårdnadshavarna, *eller* *b) lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,*	3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten eller insatser för barn i form av skyddat boende med samtycke *från* endast en av vårdnadshavarna,

4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken,

5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare, eller

6. verksamhet som syftar till att upprätthålla ett utreseförbud enligt 31 a eller 31 d § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. För uppgifter om sluten ungdomsvård gäller 26 kap. 7 och 15 §§ och 35 kap. 20 § i den äldre lydelsen.

[3] Senaste lydelse 2020:620.
[4] Senaste lydelse 2024:273.

2.16 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs i fråga om fängelselagen (2010:610)

dels att 1 kap. 5 §, 2 kap. 3 och 4 §§, 3 kap. 1 §, 6 kap. 3 §, 8 kap. 10 §, 10 kap. 1 § och 11 kap. 4 och 5 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 2 kap. 3 § ska lyda ”Placering av barn och unga”,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 1 kap. 4 a och 5 a §§, 6 kap. 11 §, 7 kap. 13 § och 8 kap. 10 a §, och närmast före 6 kap. 11 § och 8 kap. 10 a § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 kap.
	4 a §
	Vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt arton år ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En intagen som inte har fyllt arton år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.
	5 §
Verkställigheten ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas.	
Verkställigheten ska, i den utsträckning det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, särskilt inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott. För varje intagen ska det upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan.	
Verkställigheten ska planeras och utformas efter samråd med den intagne och i samverkan med berörda myndigheter.	
	För en intagen som inte har fyllt arton år ska verkställigheten utöver vad som framgår av tredje stycket, om det är möjligt, planeras och utformas efter samråd med den intagnes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer. Vid behov ska samverkan även ske med andra berörda aktörer.

5 a §

Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2025:400) har ansvar för en intagen som inte har fyllt arton år ska utse en särskild handläggare för honom eller henne.

2 kap.

3 §

En intagen som *är under* arton år *får inte* placeras *så att han eller hon* vistas tillsammans med intagna *över* arton år*,* om det *inte* kan anses vara till *hans eller hennes* bästa.

En intagen som *inte har fyllt* arton år *ska* placeras *på en avdelning som är särskilt anpassad utifrån barns behov och rättigheter (barn- och ungdomsavdelning) och får inte heller i övrigt* vistas tillsammans med intagna *som har fyllt* arton år. *Undantag får endast göras om det kan* anses vara till *den intagnes* bästa.

Om det finns särskilda skäl får Kriminalvården besluta att en intagen som har fyllt arton men inte tjugoett år ska

1. placeras på en barn- och ungdomsavdelning, eller

2. fortsätta att vara placerad på en sådan avdelning även efter det att han eller hon har fyllt arton år.

4 §

En intagen får placeras på en avdelning med särskild hög grad av övervakning och kontroll (säkerhetsavdelning) om

1. det finns en varaktig risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet, eller

2. det finns särskild anledning att anta att det behövs för att hindra den intagne från allvarlig brottslig verksamhet under vistelsen i anstalt.

Ett beslut om placering på en säkerhetsavdelning ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden.

En intagen som inte har fyllt arton år får inte placeras på en säkerhetsavdelning.

3 kap.

1 §

En intagen ska ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet.

En intagen ska ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet.

Sysselsättning i form av arbete ska dock inte erbjudas en intagen som inte har fyllt arton år.

6 kap.

3 §

Intagna får hållas avskilda från varandra i anslutning till dygnsvilan.

En intagen som inte har fyllt arton år får i anslutning till dygnsvilan inte hållas avskild från andra intagna under en längre period än maximalt elva timmar, utöver tid för inlåsning och upplåsning. Inlåsning får påbörjas tidigast 15 minuter före den bestämda tiden för inlåsning på bostadsrummen och upplåsning ska avslutas senast 15 minuter efter den bestämda tiden för upplåsning av bostadsrummen.

Uppföljande samtal för intagna som inte har fyllt arton år

11 §

En intagen som inte har fyllt arton år ska, om det inte är uppenbart obehövligt, erbjudas ett uppföljande samtal efter att ett beslut om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl, avskildhet vid utredning av misskötsamhet eller avskildhet vid kroppsbesiktning har verkställts.

Vid samtalet ska den intagne informeras om skälet för åtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

7 kap.

13 §

I frågor som rör besök och andra kontakter ska särskilt beaktas den rätt som intagna som inte har fyllt arton år har att hålla kontakt med sin familj.

8 kap.

10 §

En intagen får beläggas med fängsel

1. vid förflyttning inom anstalt och vid transport eller annan vistelse utanför anstalt, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, eller

2. om han eller hon uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa.

En läkare ska så snart som möjligt undersöka en intagen som belagts med fängsel enligt första stycket 2.

En intagen som inte har fyllt arton år får inte beläggas med fängsel som innebär att den intagne fixeras i en bältessäng eller på annat liknande sätt.

Uppföljande samtal för intagna som inte har fyllt arton år

10 a §

En intagen som inte har fyllt arton år ska, om det inte är uppenbart obehövligt, erbjudas ett uppföljande samtal efter att ett beslut om kontroll av bostadsrum, kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller fängsel har verkställts.

Vid samtalet ska den intagne informeras om skälet för åtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

10 kap.

1 §

En intagen får, för att underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för viss kort tid (permission) om

1. minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats, och

2. det inte finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

För en intagen som avtjänar ett livstidsstraff ska tiden enligt första stycket 1 bestämmas som om strafftiden är arton år.

Om det finns särskilda skäl får permission beviljas *trots att den tid som avses i* första stycket 1 *inte förflutit*.

Om det finns särskilda skäl får permission beviljas *tidigare än vad som följer av* första stycket 1. *Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska det särskilt beaktas om den intagne inte har fyllt arton år*.

11 kap.

4 §

Vistelse i halvvägshus innebär att en intagen är placerad i ett av Kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn.

Vistelse i halvvägshus får beviljas en intagen som har behov av särskilt stöd eller tillsyn om

1. minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats,
2. det inte finns någon beaktansvärd risk för att han eller hon kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig, och
3. han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet.

Den intagne får inte vistas utanför halvvägshuset annat än på särskilt bestämda tider.

Om det finns särskilda skäl får en intagen som inte har fyllt arton år beviljas vistelse i halvvägshus tidigare än vad som följer av andra stycket 1.

5 §

Utökad frigång innebär att en intagen under kontrollerade former avtjänar fängelsestraffet i sin bostad.

Utökad frigång får beviljas om

1. minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats,
2. det inte finns någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig,
3. han eller hon har tillgång till bostad, och
4. han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet.

Om det finns särskilda skäl får en intagen som inte har fyllt arton år beviljas utökad frigång tidigare än vad som följer av andra stycket 1.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2.17 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)[1]

dels att nuvarande 24 kap. 10 § ska betecknas 24 kap. 10 b §,

dels att 20 kap. 11 d och 20 c §§ och 24 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det närmast efter rubriken ”Utbildning för intagna i kriminalvårdsanstalt” ska införas två nya paragrafer, 24 kap. 10 och 10 a §§, och närmast före 24 kap. 10 och 10 a §§ nya rubriker av följande lydelse,

dels att det närmast före 24 kap. 10 b § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning”.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
20 kap.	
11 d §[2]	
Bestämmelserna i 11 §, 11 a § första stycket och 11 b § gäller inte intagna i kriminalvårdsanstalt. Av 24 kap. *10 §* framgår att Kriminalvården ansvarar för deras utbildning.	Bestämmelserna i 11 §, 11 a § första stycket och 11 b § gäller inte intagna i kriminalvårdsanstalt. Av 24 kap. *10 b §* framgår att Kriminalvården ansvarar för deras utbildning.
20 c §[3]	
Bestämmelserna i 20 § och 20 a § första och andra styckena gäller inte intagna i kriminalvårdsanstalt. Av 24 kap. *10 §* framgår att Kriminalvården ansvarar för deras utbildning.	Bestämmelserna i 20 § och 20 a § första och andra styckena gäller inte intagna i kriminalvårdsanstalt. Av 24 kap. *10 b §* framgår att Kriminalvården ansvarar för deras utbildning.
24 kap.	
1 §[4]	
I detta kapitel finns bestämmelser om	
– internationella skolor (2–7 §§),	
– utbildning vid särskilda ungdomshem (8 och 9 §§),	
– utbildning för intagna i kriminalvårdsanstalt (10 §),	– utbildning för intagna i kriminalvårdsanstalt (10–*10 b §*§),
– utbildning vid folkhögskola som motsvarar kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (11–15 §§),	
– utbildning för barn och elever som vårdas på sjukhus eller en institution som är knuten till ett sjukhus (16–19 §§),	
– utbildning i hemmet eller på annan lämplig plats (20–22 §§),	
– annat sätt att fullgöra skolplikten (23–25 §§), och	
– bemyndiganden (26 §).	

[1] Senaste lydelse av 24 kap. 10 § 2020:446.
[2] Senaste lydelse 2020:446.
[3] Senaste lydelse 2020:446.
[4] Senaste lydelse 2015:482.

Utbildning för skolpliktiga barn

10 §

Skolpliktiga barn som är intagna i kriminalvårdsanstalt och som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, ska fullgöra den genom att delta i utbildning vid kriminalvårdsanstalten. För sådan utbildning ansvarar Kriminalvården.

Utbildningen ska motsvara den i grundskolan eller i förekommande fall anpassade grundskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i denna lag tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i en kriminalvårdsanstalt. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och

– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

Utbildning för icke skolpliktiga barn

10 a §

Den som inte längre är skolpliktig och är intagen i en kriminalvårdsanstalt och som inte lämpligen kan fullgöra sin skolgång på annat sätt ska fram till dess att han eller hon fyller arton år ges möjlighet att delta i utbildning vid kriminalvårdsanstalten. För sådan utbildning ansvarar Kriminalvården.

Utbildningen ska motsvara sådan utbildning som erbjuds i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i denna lag tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i en kriminalvårdsanstalt. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och

– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 4 § och 3 kap. 12, 13 och 21 §§ lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*

1 kap.

4 §

Med en svensk dom på frihetsberövande påföljd avses i denna lag en dom eller ett slutligt beslut

1. som har meddelats av en svensk domstol,

2. som avser fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård, *sluten ungdomsvård* eller säkerhetsförvaring, och	2. som avser fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller säkerhetsförvaring, och

3. som har fått laga kraft.

3 kap.

12 §

Om den frihetsberövande påföljden i den utländska domen behöver anpassas för att kunna verkställas i Sverige, ska Kriminalvården

1. besluta i fråga om påföljdens art eller längd, eller
2. överlämna åt Åklagarmyndigheten att göra en ansökan hos tingsrätten om att en ny påföljd ska bestämmas.

Beslut enligt första stycket 1 får meddelas endast om anpassningen av påföljden är av enklare slag.

En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får, med hänsyn till dess art, endast anpassas till fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård, *sluten ungdomsvård* eller säkerhetsförvaring.	En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får, med hänsyn till dess art, endast anpassas till fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller säkerhetsförvaring.

En frihetsberövande påföljd som har anpassats enligt första stycket får inte bli strängare än den ursprungliga frihetsberövande påföljden.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
13 §	
Beslut enligt 12 § första stycket 1 om påföljdens längd ska meddelas om påföljden är begränsad i tiden och	Beslut enligt 12 § första stycket 1 om påföljdens längd ska meddelas om påföljden är begränsad i tiden och ska verkställas i Sverige som

1. ska verkställas i Sverige som fängelse och dess längd överstiger arton år*, eller*

2. ska verkställas i Sverige som sluten ungdomsvård och dess längd överstiger fyra år.

I fall som avses i första stycket 1 ska påföljdens längd bestämmas till arton år. *I fall som avses i första stycket 2 ska påföljdens längd bestämmas till fyra år.*

fängelse och dess längd överstiger arton år.

Påföljdens längd *ska i fall som avses i första stycket* bestämmas till arton år.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*
21 §	
Verkställighet i Sverige ska ske enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse, *sluten ungdomsvård,* överlämnande till rätts psykiatrisk vård eller säkerhetsförvaring, om inte annat följer av denna lag.	Verkställighet i Sverige ska ske enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller säkerhetsförvaring, om inte annat följer av denna lag.

Verkställighet får ske även om påföljden är strängare än vad som enligt svensk lag hade kunnat följa på brottet eller brotten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om sluten ungdomsvård.

2.19 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Härigenom föreskrivs att 2 och 3 §§ lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Om någon har dömts till fängelse på viss tid, till säkerhetsförvaring *eller till sluten ungdomsvård* och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.	Om någon har dömts till fängelse på viss tid *eller* till säkerhetsförvaring och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

Tillgodoräknande ska dock inte ske om

1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde, eller
2. den dömde samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkor som uppställts vid överförande av verkställighet från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna paragraf.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
Om någon döms till fängelse på viss tid *eller till sluten ungdomsvård* och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.	Om någon döms till fängelse på viss tid och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

[1] Senaste lydelse 2020:621.

Om någon döms till böter, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för beslut i fråga om den som har dömts till sluten ungdomsvård.

2.20 Förslag till lag om ändring i strafftidslagen (2018:1251)

Härigenom föreskrivs att 7 och 10 §§ strafftidslagen (2018:1251) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §	
Kriminalvården får skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff 1. för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna, 2. i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till en annan stat, eller 3. i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd. I de fall som avses i första stycket 1 får verkställigheten skjutas upp under högst sex månader från den dag fängelsestraffet är verkställbart.	*Om den dömde inte har fyllt arton år får verkställigheten inte skjutas upp i de fall som avses i första stycket 1.*
10 §	
Tiden i häkte med stöd av 9 § första stycket får inte vara längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. Även om *det finns särskilda skäl* får tiden inte vara längre än trettio dagar.	Tiden i häkte med stöd av 9 § första stycket får inte vara längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. *Om den dömde inte har fyllt arton år krävs att det finns synnerliga skäl för en längre tid.* Även om *sådana skäl finns* får tiden inte vara längre än trettio dagar.
Vid tillämpning av första stycket ska tid i polisarrest räknas som tid i häkte.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2.21 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 7 och 8 §§ lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
7 §	
Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet och som har gjorts gemensamt tillgängliga enligt 3 kap. 2 § första stycket 1 får, om de behandlas i ett ärende, inte behandlas längre än ett år efter det att ärendet avslutades.	
Om personuppgifterna inte behandlas i ett ärende får de inte behandlas längre än tre år efter utgången av det kalenderår då registreringen avseende personen gjordes. Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer får inte behandlas längre än fem år efter utgången av det kalenderår då registreringen gjordes. Om en ny registrering beträffande personens anknytning till brottslig verksamhet görs före utgången av de tidsfristerna, får de personuppgifter som redan finns om personen fortsätta att behandlas så länge någon av uppgifterna får behandlas.	
Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.	Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.
8 §	
Personuppgifter som behandlas i samband med sådan övervakning som avses i 3 kap. 2 § första stycket 2 får inte behandlas längre än tio år efter utgången av det kalenderår då den senaste registreringen avseende personen gjordes.	
Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.	Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för uppgifter som avser den som avtjänar eller har avtjänat sluten ungdomsvård.

2.22 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 8 och 9 §§ lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
8 §	
Personuppgifter som kan antas ha samband med sådan brottslig verksamhet som anges i 3 kap. 2 § första stycket 1 får, om de behandlas i ett ärende, inte behandlas längre än ett år efter det att ärendet avslutades.	
Om personuppgifterna inte behandlas i ett ärende får de inte behandlas längre än tre år efter utgången av det kalenderår då registreringen avseende personen gjordes. Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer får inte behandlas längre än fem år efter utgången av det kalenderår då registreringen gjordes. Om en ny registrering beträffande personens anknytning till brottslig verksamhet görs före utgången av de tidsfristerna, får de uppgifter som redan finns om personen fortsätta att behandlas så länge någon av uppgifterna får behandlas.	
Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.	Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.
9 §	
Personuppgifter som behandlas i samband med sådan övervakning som avses i 3 kap. 2 § första stycket 2 får inte behandlas längre än tio år efter utgången av det kalenderår då den senaste registreringen avseende personen gjordes.	
Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.	Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för uppgifter som avser den som avtjänar eller har avtjänat sluten ungdomsvård.

2.23 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 33 § lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

9 kap.

33 §[1]

Den som tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst som inte är en nummeroberoende interpersonell kommunikationstjänst och som har fått del av eller tillgång till en uppgift som avses i 31 § första stycket ska på begäran lämna

1. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 till

a) en myndighet som i ett särskilt fall behöver en sådan uppgift för delgivning enligt delgivningslagen (2010:1932), om myndigheten bedömer att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl,

b) Finansinspektionen, om inspektionen bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse för utredningen av en misstänkt överträdelse av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 596/2014 av den 16 april 2014 om marknadsmissbruk (marknadsmissbruksförordning) och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/6/EG och kommissionens direktiv 2003/124/EG, 2003/125/EG och 2004/72/EG,

c) Finansinspektionen, om inspektionen bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn när det gäller någon av bestämmelserna i 4 a kap. 1–8 §§ lagen (2010:751) om betaltjänster eller 1 kap. 5 § eller 4 kap. 7, 8, 9, 10, 11 eller 14 § lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter,

d) Konsumentombudsmannen, om ombudsmannen bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn enligt lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden eller marknadsföringslagen (2008:486), när det är fråga om en misstänkt överträdelse av unionslagstiftning som skyddar konsumenternas intressen enligt bilagan till Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/2394 av den 12 december 2017 om samarbete mellan de nationella myndigheter som har tillsynsansvar för konsumentskyddslagstiftningen och om upphävande av förordning (EG) nr 2006/2004,

e) Konsumentverket, om verket bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn enligt lagen (2019:59) med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning,

f) Kronofogdemyndigheten, om myndigheten behöver uppgiften i exekutiv verksamhet och myndigheten bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

g) Läkemedelsverket, om verket bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn när det gäller bestämmelserna om marknadsföring i 12 kap. läkemedelslagen (2015:315),

[1] Senaste lydelse 2024:330.

h) Polismyndigheten, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i samband med underrättelse, efterforskning eller identifiering vid olyckor eller dödsfall eller för att myndigheten ska kunna fullgöra en uppgift som avses i 12 § polislagen (1984:387),

i) Polismyndigheten, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse*,* rättspsykiatrisk vård *eller sluten ungdomsvård* i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden,

i) Polismyndigheten, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse *eller* rättspsykiatrisk vård i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden,

j) Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna fullgöra en underrättelseskyldighet enligt 33 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

k) Skatteverket, om verket bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende som avser kontroll av skatt eller avgift eller rätt folkbokföringsort enligt folkbokföringslagen (1991:481), och

l) Säkerhetspolisen, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna lokalisera en utlänning som inte har fullgjort sin anmälningsskyldighet enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar,

2. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 och som gäller brottslig verksamhet eller misstanke om brott till Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten eller någon annan myndighet som ska ingripa mot brottet eller den brottsliga verksamheten,

3. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 eller 3 till en regional alarmeringscentral som avses i lagen (1981:1104) om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler,

4. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 eller 3 samt uppgift om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits till Polismyndigheten, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i samband med efterforskning av personer som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan antas att det då fanns eller fortfarande finns fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa, och

5. en uppgift som avses i 31 § första stycket 3 om vilka övriga tillhandahållare av elektroniska kommunikationsnät eller elektroniska kommunikationstjänster som har deltagit vid överföringen av ett meddelande som omfattas av ett föreläggande enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken att bevara en viss lagrad uppgift till den myndighet som meddelat föreläggandet.

Ersättning för att lämna ut andra uppgifter enligt första stycket 3 än lokaliseringsuppgifter ska vara skälig med hänsyn till kostnaderna för utlämnandet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. För uppgift om den som är dömd till sluten ungdomsvård gäller 9 kap. 33 § i den äldre lydelsen.

2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder

Härigenom föreskrivs att 3 och 4 §§ lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §	
Ett tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken får meddelas om åtgärden är av synnerlig vikt för att kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse, rättspsykiatrisk vård *eller sluten ungdomsvård* i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden. Ett tillstånd får meddelas endast om den dom som ska verkställas omfattar brott som avses i 27 kap. 19 a § andra stycket rättegångsbalken eller avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.	Ett tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken får meddelas om åtgärden är av synnerlig vikt för att kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse *eller* rättspsykiatrisk vård i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden. Ett tillstånd får meddelas endast om den dom som ska verkställas omfattar brott som avses i 27 kap. 19 a § andra stycket rättegångsbalken eller avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Ett tillstånd enligt första stycket får endast avse ett telefonnummer eller en annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som

1. under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehafts av den eftersökte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av den eftersökte, eller

2. det finns synnerlig anledning att anta att den eftersökte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt första stycket får inte avse meddelanden som endast överförs eller har överförts i ett elektroniskt kommunikationsnät som med hänsyn till sin begränsade omfattning och omständigheterna i övrigt får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt.

4 §[1]	
Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter enligt 2 § första stycket 2 eller 3 lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning får meddelas om det	Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter enligt 2 § första stycket 2 eller 3 lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning får meddelas om det

[1] Senaste lydelse 2025:125.

är av synnerlig vikt för att kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse, rättspsykiatrisk vård *eller sluten ungdomsvård*, i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden. Ett tillstånd får meddelas endast om den dom som ska verkställas omfattar brott som avses i 4 § lagen om hemlig dataavläsning eller avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.	är av synnerlig vikt för att kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse *eller* rättspsykiatrisk vård, i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden. Ett tillstånd får meddelas endast om den dom som ska verkställas omfattar brott som avses i 4 § lagen om hemlig dataavläsning eller avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Ett tillstånd enligt första stycket får endast avse ett avläsningsbart informationssystem som

1. används, eller det finns särskild anledning att anta har använts eller kommer att användas, av den eftersökte, eller

2. det finns synnerlig anledning att anta att den eftersökte har kontaktat eller kommer att kontakta.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för beslut i fråga om den som är dömd till sluten ungdomsvård.

2.25 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400)

Härigenom föreskrivs att 18 kap. 10 § socialtjänstlagen (2025:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	18 kap.
	10 §
Socialnämnden ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter att	Socialnämnden ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter
– ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,	– att ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,
– placering utanför det egna hemmet har upphört, eller	– *att en* placering utanför det egna hemmet har upphört, eller
– verkställighet av sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård har upphört.	*– villkorlig frigivning från ett fängelsestraff.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. För beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård gäller 18 kap. 10 § i den äldre lydelsen.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 3 november 2021 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år och föreslå lämpliga förändringar (dir. 2021:99). Utredningen, som tog namnet Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga, överlämnade den 14 augusti 2023 betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2023/01830).

I lagrådsremissen behandlas betänkandets förslag.

Regeringen gav den 28 september 2023 Kriminalvården i uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och unga i åldern 15–17 år. Av uppdraget framgår att dessa, med förbehåll för riksdagens ställningstagande, ska vara redo att tas i drift senast den 1 juli 2026 (Ju2023/02157). Den 24 september 2025 remitterades utkast till lagrådsremissen Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott, i vilken det föreslås att straffbarhetsåldern ska sänkas till 13 år för brott med minimistraff fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott (Ju2025/01945). Mot denna bakgrund kompletterade regeringen den 23 oktober 2025 Kriminalvårdens förberedelseuppdrag på så sätt att uppdraget även omfattar barn som är 13 eller 14 år (Ju2025/02195). Fortsatt gäller att de särskilda enheterna för barn och unga, med förbehåll för riksdagens ställningstagande, ska vara redo att tas i drift senast den 1 juli 2026. Den 30 januari 2025 gav regeringen Statens institutionsstyrelse (SiS) i uppdrag att förbereda utmönstringen av påföljden sluten ungdomsvård, med förbehåll för riksdagens ställningstagande (S2025/00164).

4 Bakgrund och nuvarande reglering

4.1 Påföljdssystemet för unga lagöverträdare

4.1.1 Straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare

Unga lagöverträdare särbehandlas vid straffmätningen

Det finns i Sverige en lång tradition av att särbehandla unga lagöverträdare i straffsystemet, särskilt unga i åldersgruppen 15–17 år. Särbehandlingen sker vid både straffmätningen och påföljdsvalet. Ett skäl till denna ordning är att unga typiskt sett inte anses ha nått sådan mognad och ansvarsförmåga att de bör behandlas som vuxna. De anses också särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till.

Vid straffmätningen innebär särbehandlingen av unga lagöverträdare att om någon har begått ett brott innan han eller hon fyllt 21 år ska dennes

ungdom beaktas särskilt i mildrande riktning (29 kap. 7 § första stycket brottsbalken). Det kallas ibland för ungdomsreduktion. I den juridiska litteraturen och praxis har det utvecklats riktlinjer för hur reduktionen bör göras. I princip blir det fråga om en allt större straffnedsättning ju yngre lagöverträdaren är. Även om reduktionen inte bör ske helt schematiskt utan också differentieras utifrån t.ex. straffets längd (se rättsfallet NJA 2000 s. 421) tillämpas ofta som en allmän utgångspunkt kvotdelar av straffvärdet enligt en fallande skala utifrån ålder. Enligt den ordningen reduceras straffvärdet för en 15-åring till en femtedel av det värde som gällt för en vuxen lagöverträdare, för en 16-åring till en fjärdedel, för en 17-åring till en tredjedel, för en 18-åring till hälften, för en 19-åring till två tredjedelar och för en 20-åring till tre fjärdedelar.

Genom lagändringar som trädde i kraft i januari 2022 slopades ungdomsreduktionen för unga myndiga vid allvarlig brottslighet (prop. 2021/22:17 Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet). Detta skedde genom att ett nytt tredje stycke fördes in i 29 kap. 7 § brottsbalken, med innebörden att om någon i åldern 18–20 år har begått ett brott, och det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, ska hans eller hennes ungdom inte längre beaktas särskilt vid straffmätningen. Detsamma gäller om brottet i och för sig har ett lägre minimistraff men straffvärdet uppgår till fängelse i ett år eller mer. Vid allvarlig brottslighet behandlas således den som begått brott i åldern 18–20 år som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen. De kvotdelar som anges ovan för lagöverträdare i ålderskategorin 18–20 år har därmed endast betydelse vid straffvärden understigande ett år.

I 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken finns ett särskilt straffmaximum för brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år. Det strängaste straff som kan komma i fråga för brott som begåtts av barn är tio eller, i de mest allvarliga fallen, 14 år. Högsta domstolen har uttalat att i de fall straffet skulle ha bestämts till livstids fängelse för en vuxen person ska utgångspunkten för beräkningen av ungdomsreduktionen vara 18 års fängelse, men att det i fall där påföljden annars skulle framstå som en klart otillräcklig reaktion på brottsligheten ska finnas ett utrymme för att genom olika typer av påslag markera att brottsligheten är allvarligare än vad enbart utgångspunkten i fängelse på 18 år skulle ge uttryck för (NJA 2025 s. 233).

Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare lämnade i juni 2024 i ett delbetänkande förslag om att ungdomsreduktionen ska slopas helt för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år och att ålder ska ges minskad betydelse vid straffmätningen för unga lagöverträdare i åldern 15–17 år (se betänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga, SOU 2024:39). I sitt slutbetänkande från januari 2025 föreslår utredningen att förbudet mot att döma lagöverträdare som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år till mer än 14 års fängelse ska upphävas (se betänkandet Straffbarhetsåldern, SOU 2025:11). Utredningens förslag är att det i stället ska ersättas med ett förbud att döma ut fängelse på livstid för brott som någon begått medan han eller hon var under 18 år. Utifrån hur straffskalorna är utformade i dag innebär det att barn som mest skulle kunna dömas till 18 års fängelse. Betänkandena har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Unga lagöverträdare särbehandlas även vid påföljdsvalet

Vid påföljdsvalet innebär särbehandlingen att lagöverträdare under 18 år normalt döms antingen till böter eller till någon av de särskilda ungdomspåföljderna i 32 kap. brottsbalken, dvs. ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning och sluten ungdomsvård.

Ungdomsvård får användas som påföljd för den som har begått brott innan han eller hon fyllt 18 år om det finns ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Även den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt 18 år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt 21 år får inte dömas till ungdomsvård. Åtgärderna ska framgå av ett ungdomskontrakt (när det gäller vård enligt socialtjänstlagen) eller en vårdplan (när det gäller vård enligt LVU). Frågan om ungdomsvård är tillräckligt ingripande bedöms utifrån innehållet i de föreslagna åtgärderna.

Ungdomstjänst – som innebär att den dömde ska åläggas att utföra oavlönat arbete och delta i annan särskilt anordnad verksamhet – kan användas som påföljd för den som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år men som inte har ett särskilt vårdbehov. Den som har fyllt 18 år när dom meddelas får dömas till ungdomstjänst endast om det finns särskilda skäl för det. En förutsättning för att domstolen ska kunna välja ungdomstjänst är att påföljden är lämplig med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter. En ytterligare förutsättning är att den anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet. Utgångspunkten enligt praxis är att ungdomstjänst som självständig påföljd kan anses vara tillräckligt ingripande om det fängelsestraff som den unge med hänsyn till bl.a. dennes ålder skulle ha dömts till i det enskilda fallet inte överstiger sex månader (NJA 2007 s. 636). I valet mellan ungdomstjänst och böter ska ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande. Antalet timmar ungdomstjänst ska bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet och andra omständigheter som är relevanta för straffmätningen, till lägst 20 och högst 150 timmar.

I fall där varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet får påföljden bestämmas till ungdomsövervakning i lägst sex månader och högst ett år. Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i en verkställighetsplanering som ska mynna ut i en individuellt utformad verkställighetsplan. Verkställighetsplanen ska alltid innehålla föreskrifter om möten med en koordinator och om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet (ofta kallat helghemarrest) samt en föreskrift om förbud mot bruk av exempelvis narkotika och alkohol. Rörelseinskränkningarna kontrolleras med hjälp av elektroniska hjälpmedel. Verkställighetsplanen får även reglera frågor om bl.a. den dömdes boende, skolgång eller annan sysselsättning, missbruksbehandling och andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Det är Kriminalvården som ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning.

Fängelse får väljas som påföljd för den som begått brott före 18 års ålder endast om det finns synnerliga skäl (30 kap. 5 § brottsbalken). Frågan om

det finns sådana skäl avgörs framför allt med beaktande av längden på det straff som skulle dömas ut om fängelse valts som påföljd med tillämpning av ungdomsreduktionen, i praxis kallat straffmätningsvärdet. Ett straffmätningsvärde motsvarande fängelse i ett år eller mer krävs för att det ska finnas en presumtion att välja fängelse som påföljd. Om rätten anser att det finns synnerliga skäl för fängelse ska påföljden i stället för fängelse bestämmas till sluten ungdomsvård i lägst 14 dagar och högst fyra år, om inte särskilda skäl talar mot det (32 kap. 5 § brottsbalken). Med särskilda skäl avses i första hand den tilltalades ålder vid lagföringen. I förarbetena framhålls att om det förflutit så lång tid mellan brottet och lagföringen att den tilltalade åldersmässigt inte längre passar in vid ett särskilt ungdomshem bör påföljden i stället bestämmas till fängelse (se prop. 1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet s. 195). Det påpekas bl.a. att för de unga som vårdas vid särskilda ungdomshem med stöd av LVU ska vården upphöra senast när den unge fyller 21 år och att det av ändamålsskäl bör undvikas att personer som är flera år äldre blir föremål för verkställighet vid särskilda ungdomshem. En annan omständighet som enligt propositionen kan utgöra ett särskilt skäl mot att döma den unge till sluten ungdomsvård är att ett frihetsberövande om fyra år inte utgör en tillräckligt ingripande reaktion (samma prop. s. 196). Vid straffmätningen ska det beaktas att villkorlig frigivning inte förekommer vid sluten ungdomsvård och att det faktiska frihetsberövandet inte bör bli längre än vad det skulle ha blivit vid en dom på fängelse, vilket i praktiken innebär att fyra års sluten ungdomsvård motsvarar ett fängelsestraff om sex år. Det är Statens institutionsstyrelse (SiS) som ansvarar för verkställigheten av sluten ungdomsvård.

I det nuvarande påföljdssystemet finns alltså två frihetsberövande påföljder för unga, fängelse och sluten ungdomsvård. Det är dock ovanligt att någon döms till fängelse för brott som han eller hon begått innan 18-årsdagen, även om det förekommer redan i det nuvarande påföljdssystemet (se avsnitt 4.4.2 nedan). Till skillnad från vad som gäller för fängelse finns det inga begränsningar när det gäller val av skyddstillsyn eller villkorlig dom som påföljd för lagöverträdare under 18 år. Eftersom det finns ett system med särskilda ungdomspåföljder utgör de påföljderna dock i praktiken ett andrahandsalternativ.

Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare föreslår i sitt delbetänkande vissa förändringar avseende ungdomspåföljderna (SOU 2024:39). I sitt slutbetänkande föreslår samma utredning att möjligheten att döma den som har begått brott efter att han eller hon fyllt 18 år till ungdomsvård ska tas bort, att det ska krävas särskilda skäl för att kunna döma den som har fyllt 18 år vid domen till ungdomsvård om brottet begicks innan han eller hon fyllt 18 år och att det införs en tidsbegränsad reglering som innebär att straffbarhetsåldern sänks till 14 år vid vissa allvarliga brott (SOU 2025:11). Den 24 september 2025 remitterades ett utkast till lagrådsremiss i vilket det föreslås att straffbarhetsåldern ska sänkas till 13 år vid vissa allvarliga brott. Remisstiden går ut den 12 november 2025.

4.1.2 Sluten ungdomsvård infördes för att undvika fängelsestraff för barn och unga

När sluten ungdomsvård infördes som påföljd 1999 anfördes att reformen låg i linje med den grundläggande princip som då sedan lång tid rått inom kriminalpolitiken i Sverige, nämligen att unga lagöverträdare endast i sällsynta undantagsfall skulle dömas till fängelse. Den principen ansågs göra sig gällande särskilt för lagöverträdare under 18 år.

I samband med att sluten ungdomsvård infördes framhöll regeringen sammanfattningsvis följande (se prop. 1997/98:96 s. 152–154). Bakom restriktiviteten med att döma unga personer till fängelse låg dels tanken att det inte är rimligt att straffa ungdomar som begår brott lika hårt som vuxna, dels vetskapen om att fängelsestraffet innebär särskilda risker för unga människor. Framför allt långvariga fängelsestraff ansågs förknippade med betydande risker för skadeverkningar för den dömde och särskilt för unga människor. Det talade, enligt detta synsätt, för att fängelsestraffet helt borde utmönstras för de yngsta lagöverträdarna. Samtidigt konstaterades att ungdomar ibland begår så allvarliga brott att samhället måste kunna reagera kraftfullt genom ett frihetsberövande. Det ansågs därför nödvändigt att det inom påföljdssystemet fanns möjlighet att välja en påföljd som i rimlig utsträckning avskräckte från brott, tydligt markerade grundläggande gränser och dessutom motsvarade de krav samhället ställer på rättvisa inom straffrättskipningen. Eftersom fängelsemiljön ansågs vara en olämplig miljö för barn behövdes en annan frihetsberövande påföljd, som Kriminalvården inte skulle ansvara för. Utgångspunkterna vid utformningen av den nya frihetsberövande påföljden för unga var dels att verkställigheten skulle kunna ske under sådana former att risken för skadeverkningar minimerades, dels att verkställigheten skulle kunna ordnas så att orsakerna till den unges kriminalitet kunde angripas så effektivt som möjligt. Samtidigt framhölls att verkställigheten måste utformas med beaktande av att frihetsberövandet är en straffrättslig reaktion på brott och att verkställigheten måste kunna ske under säkra och betryggande former. Att det inom den verksamhet som bedrevs av SiS fanns en bred erfarenhet av arbete med sådana ungdomar som kunde komma i fråga för frihetsberövande påföljder och många av ungdomarna redan fanns inom den så kallade § 12-vården eller hade tidigare erfarenheter av sådan vård var några av skälen till att SiS ansågs ha goda möjligheter att inom sin organisation kunna ta om hand de unga lagöverträdare som kunde komma i fråga för ett frihetsberövande.

I samband med att sluten ungdomsvård infördes som påföljd påpekades vidare, som framgår under avsnitt 4.1.1, att det inte är lämpligt att äldre personer, som åldersmässigt inte passar in vid de särskilda ungdomshemmen, placeras vid dessa hem och det ansågs därför nödvändigt att ange en maximitid för den nya påföljden (se prop. 1997/98:96 s. 157–158). Maximitiden bestämdes med utgångspunkt i de verkställighetstider som då kunde bli resultatet när ungdomar, som vid tiden för brottet var under 18 år, dömdes till fängelsestraff i de allra grövsta fallen. I det sammanhanget skulle även den betydande ungdomsreduktionen beaktas. Hänsyn togs också till att villkorlig frigivning inte skulle förekomma vid sluten ungdomsvård och att det faktiska frihetsberövandet inte borde bli längre

än vad det skulle ha blivit vid en dom på fängelse. Mot den bakgrunden ansågs fyra år som en lämplig övre gräns.

Även om sluten ungdomsvård alltsedan införandet 1999 har varit den primära frihetsberövande påföljden för barn och unga har det under senare år förekommit en viss ökning i antalet barn som döms till fängelse (se avsnitt 4.4.2). I 2 kap. 3 § fängelselagen (2010:610) finns en bestämmelse om placering av barn. Där framgår att en intagen som är under 18 år inte får placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa. Utöver placeringsbestämmelsen innehåller fängelselagen inte några regler om anpassning av verkställigheten av fängelsestraffet för barn. Det innebär att för de barn som, trots intentionerna bakom påföljden sluten ungdomsvård, döms till fängelse är lagstiftningen utformad på samma sätt som för vuxna intagna.

4.1.3 Verkställigheten av sluten ungdomsvård

SiS ansvarar för verkställigheten av påföljden

Verkställigheten av påföljden sluten ungdomsvård regleras i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) och förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Verkställigheten ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas (2 § LSU). SiS ansvarar för verkställigheten, som ska planeras och genomföras efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemort, och en individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömde (3 § LSU).

När domen får verkställas ska SiS så snart som möjligt se till att den dömde tas in för verkställighet. Det är SiS som i samråd med den dömdes hemkommun avgör var påföljden ska verkställas. När LSU infördes påpekades särskilt att SiS vid placeringen av den dömde skulle beakta artikel 37 c i barnkonventionen (prop. 1997/98:96 s. 160). Av artikeln följer att varje frihetsberövat barn ska hållas åtskilt från vuxna, om det inte är till barnets bästa att inte göra det. Vid SiS ungdomshem separeras emellertid inte dömda som är under 18 år från de som hunnit fylla 18 år innan domen är verkställbar eller som fyller 18 år under tiden som verkställigheten pågår.

Den dömde ska ges nödvändig vård och behandling och tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus. Den dömde ska även ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden (12 § LSU). I 13–18 c §§ LSU regleras de åtgärder som får vidtas mot den dömde. Det handlar bl.a. om inskränkningar av den dömdes rörelsefrihet, begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster, begränsningar av besök, kroppsvisitation, rumsvisitation och drogtester. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden (18 b § LSU).

Den dömde ska tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans eller hennes anpassning i samhället eller det finns andra särskilda skäl (18 § LSU). Ett tillstånd att vistas utanför ungdomshemmet ska förenas med de villkor som behövs. Vid vistelse

utanför ungdomshemmet får elektroniska hjälpmedel (s.k. fotboja) användas för att kontrollera villkor som ställts upp om var den dömde ska befinna sig. Under den senare delen av verkställigheten ska den dömde genom konkreta åtgärder förberedas för ett liv i frihet (18 a § LSU). De utslussningsaktiviteter som erbjuds inom SiS kategoriseras som återfallsförebyggande aktiviteter, särskilda utslussningsaktiviteter (t.ex. behandling, praktik eller utbildning utanför ungdomshemmet), boende på öppen avdelning och boende utanför ungdomshemmet. Det sistnämnda alternativet förutsätter medverkan från socialtjänsten.

Ansvaret för utslussning delas mellan SiS och socialtjänsten

I samband med att sluten ungdomsvård infördes som påföljd uttalades att det är väl känt att det ofta är förenat med svårigheter för en intagen att lämna den institution där han eller hon varit omhändertagen (prop. 1997/98:96 s. 163). Det ansågs därför angeläget att steget mellan institutionen och omvärlden inte blir alltför stort och det framhölls att utslussningen bör ske successivt. Det underströks vidare att utslussningen ska planläggas i samråd med socialtjänsten i den dömdes hemkommun och att samverkan i detta avseende är av största vikt.

Efter att det visat sig att både verkställighetsplaneringen och utslussningen hade brister genomfördes ett antal lagändringar som trädde i kraft den 1 augusti 2011 och som syftade till att förbättra verkställigheten och öka möjligheterna till successiv utslussning under kontrollerade former (se prop. 2010/11:107 Förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård). Lagändringarna innebar bl.a. att SiS ansvar för hela verkställigheten tydliggjordes. Samtidigt betonades att en väl planerad och genomförd verkställighet förutsätter ett nära samarbete mellan SiS och socialnämnden, särskilt för att säkerställa att de åtgärder som vidtagits under verkställigheten kan fortsätta efter frigivning.

Såsom lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård är utformad är de närmare formerna för utslussningen inte reglerade i lagen utan en bedömning av vilka åtgärder som är lämpliga ska ske från fall till fall. Trots intentionerna bakom lagstiftningen skrivs, enligt vad som framgår i betänkandet, barn och unga emellertid ofta ut direkt från låsta avdelningar (se även Tuffa tag och tillit – en ESO-rapport om utslussning, eftervård och återfall för dömda till sluten ungdomsvård, 2023:9 s. 50).

Enligt den nuvarande ordningen är påföljden sluten ungdomsvård helt verkställd efter frigivningen från det särskilda ungdomshemmet. Fortsatta insatser kan i stället beslutas med stöd av socialtjänstlagen eller LVU. Av 18 kap. 10 § i den nya socialtjänstlag som trädde i kraft den 1 juli 2025 (prop. 2024/25:89 En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter), en bestämmelse som i sak motsvarar tidigare 5 kap. 1 § 10 socialtjänstlagen (2001:453), följer att socialnämnden ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter att verkställighet av sluten ungdomsvård har upphört. Av 3 § andra stycket LVU följer att vård ska beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa risk att skadas genom sådana beteenden som anges i paragrafen. Behovet av bestämmelsen kan sägas ha sin grund i att det inte finns någon lagstadgad eftervård eller villkorlig frigivning efter

sluten ungdomsvård. LVU är en skyddslagstiftning som kompletterar socialtjänstlagen och insatser enligt LVU kan endast komma i fråga när frivilliga insatser inte är möjliga eller tillräckliga.

Regeringen har tagit flera initiativ för att stärka stödet till barn och unga när en placering upphör. Förslag om detta finns i både betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71) och i betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66). Betänkandena har remissbehandlats och bereds i Regeringskansliet. I budgetpropositionen för 2024 aviserade regeringen att den avser att genomföra förslag som lämnas i SOU 2015:71. Regeringen beslutade den 1 februari 2024 att en utredare ska se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation (S 2024:01). I uppdraget ligger bl.a. att analysera vilka behov det finns av en mer ändamålsenlig utslussning och eftervård efter en placering inom den statliga barn- och ungdomsvården. Uppdraget ska redovisas senast den 11 augusti 2026. Därutöver tydliggörs i den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025 att socialnämnden särskilt ska arbeta för att ta initiativ till att förebygga och motverka brottslighet bland barn och unga (se prop. 2024/25:89 s. 431–436). I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) lämnas förslag som innebär att socialnämnden för barn och unga som avslutar en vistelse på bl.a. ett särskilt ungdomshem ska kunna besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

4.2 Barnkonventionen och andra grundläggande fri- och rättigheter

4.2.1 Regeringsformen och Europakonventionen

Grundläggande fri- och rättigheter som gäller alla, såväl barn som vuxna, finns i 2 kap. regeringsformen och i internationella instrument, t.ex. i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Föreskrifterna i regeringsformen innebär bl.a. att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (2 kap. 6 § första stycket). Var och en är också skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket). Vidare framgår att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot frihetsberövanden (2 kap. 8 §). Dessa grundläggande fri- och rättigheter får bara begränsas genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begräns-

ningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen).

I samband med fängelselagens tillkomst anfördes att en utgångspunkt för lagen är att det är frihetsberövandet i sig som är straffet och att livet i anstalt så långt som möjligt ska efterlikna samhället i övrigt (prop. 2009/10:135 s. 65). Vidare anfördes att i vissa fall måste Kriminalvårdens befogenhet att vidta en åtgärd som innebär en begränsning i den intagnes frihet regleras uttryckligt och uttömmande i lag. Det avser t.ex. åtgärder som omfattas av grundlagsskyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen mot bl.a. kroppsvisitation och undersökning av förtroliga försändelser. Mindre ingripande begränsningar i den intagnes frihet måste dock, utan att de regleras särskilt, med nödvändighet följa av att Kriminalvården har i uppdrag att upprätthålla ordningen och säkerheten i anstalt. Det kan t.ex. avse vissa former av övervakning av den intagne i anstalt men också den intagnes skyldighet att följa de rutiner som gäller i en anstalt och de anvisningar som ges av kriminalvårdspersonal. För att garantera en human och rättssäker kriminalvård infördes i fängelselagen en bestämmelse av vilken det uttryckligen framgår att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas (1 kap. 6 § första stycket).

Av Europakonventionen framgår bl.a. att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet och ingen får berövas friheten utom i särskilt angivna fall (artikel 5). Vidare har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens (artikel 8). Offentliga myndigheter får inte inskränka dessa rättigheter annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt bl.a. med hänsyn till statens säkerhet och den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning och brott eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Konventionen gäller som svensk lag (lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen (2 kap. 19 § regeringsformen).

4.2.2 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter gäller som svensk lag, innehåller fyra grundprinciper som ska vara vägledande för hur helheten i barnkonventionen ska tolkas: barnets rätt till icke-diskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (artikel 12). Av särskild betydelse för överväganden om frihetsberövande påföljder för barn och unga är artikel 37 och artikel 40.

Av artikel 37 i barnkonventionen följer bl.a. att inget barn får utsättas för tortyr, annan grym behandling, bestraffning eller dödsstraff och att frihetsberövande av barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Enligt artikel 37 c ska varje frihetsberövat barn

behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt ska varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra detta. FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) har uttalat att undantaget från huvudregeln att barn ska vara åtskilda från vuxna bör tolkas snävt (CRC/C/GC/24 p. 92). Barnrättskommittén har vidare uttalat att regeln inte betyder att ett barn som har placerats på en ungdomsanstalt måste flyttas till en anstalt för vuxna så snart han eller hon fyllt 18 år utan att det bör vara möjligt för honom eller henne att fortsätta sin vistelse på ungdomsanstalten om det bedöms vara det bästa för honom eller henne och det inte står i motsättning till vad som bedöms vara det bästa för barnen på anstalten (CRC/C/GC/24 p. 93). Av artikel 37 c framgår vidare att barn, utom i undantagsfall, ska ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök.

Artikel 40 behandlar ett barns rätt till en värdig och barnanpassad straffrättslig process och kriminalvård. I artikeln understryks att barnet ska behandlas på ett sätt som främjar dess känsla för värdighet och värde, som stärker dess respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. Av artikeln följer även att det ska finnas alternativ till anstaltsvård för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående och är rimligt med hänsyn både till deras personliga förhållanden och till brottet.

Utöver artiklarna 37 och 40 är även artikel 24 (om rätten till hälso- och sjukvård), artikel 28 (om rätten till utbildning) och artikel 31 (om rätten till vila och fritid, lek och rekreation samt rätten att delta i det kulturella och konstnärliga livet) av betydelse för överväganden om hur frihetsberövande påföljder för barn och unga ska utformas.

Av den av riksdagen år 2010 antagna strategin för att stärka barns rättigheter i Sverige, som alltjämt gäller, framgår att all lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen (prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige). I strategin betonas att lagstiftningen är statens främsta instrument för att garantera att barnets rättigheter tillgodoses i verksamheter, beslut och åtgärder som rör det enskilda barnet och barn som kollektiv.

4.3 Frihetsberövande påföljder för barn och unga i övriga Norden

Danmark

Även i de andra nordiska länderna särbehandlas lagöverträdare under 18 år.

I Danmark avtjänar en lagöverträdare i åldern 15–17 år som döms till ovillkorligt fängelse som regel inte straffet i fängelse utan i de sociala myndigheternas regi eller i en särskild institution inom ramen för kriminalvården, om inte exempelvis brottslighetens art eller den dömdes farlighet talar för att det ska avtjänas i fängelse.

Som huvudregel placeras unga som ska avtjäna fängelsestraff vid någon av de särskilda ungdomsavdelningarna som finns på några fängelser, men det är möjligt att frångå huvudregeln och t.ex. placera den unge i ett häkte nära bostadsorten så att denne kan vara nära sin familj. Om den unge undantagsvis placeras utanför en särskild ungdomsavdelning måste flera krav vara uppfyllda. Placeringen ska bl.a. baseras på en bedömning i det specifika fallet och det måste vara på en avdelning där gemenskap med de andra intagna är i enlighet med den unges bästa och där den unga bäst skyddas från negativ påverkan.

En lagöverträdare som var under 18 år vid tidpunkten för brottet får inte dömas till livstids fängelse. Det högsta tidsbestämda straffet som kan utdömas är 16 års fängelse eller, om det finns anledning att gå utöver den föreskrivna straffskalan, 20 års fängelse. Vid bedömningen av om den som dömts till fängelse ska friges villkorligt, vilket kan ske efter två tredjedelar eller i särskilda fall halva strafftiden, är ålder en av de relevanta faktorerna. Dömda under 21 år kan friges villkorligt även om övriga omständigheter talar mot det. För intagna som var under 18 år vid tidpunkten för brottet måste möjligheten till villkorlig frigivning efter halva strafftiden övervägas.

Finland

I Finland gäller att för ett brott som någon har begått innan han eller hon fyllde 18 år får ett ovillkorligt fängelsestraff inte dömas ut, om det inte finns vägande skäl.

När personer som är under 18 år ändå döms till ovillkorligt fängelse placeras de i sådana fängelser hos Brottspåföljdsverket, som motsvarar den svenska Kriminalvården, där de kan hållas åtskilda från vuxna intagna, om det inte skulle anses vara till barnets fördel att han eller hon placeras tillsammans med vuxna. Brottspåföljdsverket har nyligen börjat utveckla särskilda avdelningar där barn under 18 år ska placeras. Det finns ingen särskild säkerhetsklassning för anstalter i Finland på det sättet som det finns i Sverige, utan kravet på säkerhet bedöms individuellt för varje intagen. Avdelningarna för intagna under 18 år är dock placerade vid låsta anstalter. Skälet till det är att det inte är möjligt att säkerställa att de barnen hålls separerade från vuxna intagna om de placeras vid öppna anstalter. Barn som avtjänar fängelsestraff släpps stegvis mot öppnare förhållanden. Det finns också särskilda avdelningar för unga myndiga lagöverträdare i åldersspannet 18–20 år eftersom även denna åldersgrupp kan ha ett annat behov av särskilt stöd än vad äldre vuxna har.

Den maximala längden på ovillkorligt fängelsestraff som kan dömas ut för brott som någon begått innan 18 års ålder är tolv år. Minderåriga och unga som ännu inte fyllt 21 år avtjänar hälften av det utdömda straffet i fängelse, alternativt endast en tredjedel av straffet om de är förstagångsförbrytare. Villkorlig frigivning sker automatiskt efter dessa tidpunkter och är alltså inte beroende av någon prövning. Barnen friges alltid villkorligt under övervakning. Frigivningen är villkorad genom olika föreskrifter som barnet har att förhålla sig till. Vilka villkor som sätts upp bestäms individuellt utifrån de risker och behov som barnet bedöms ha. Den villkorliga frigivningen kan föregås av upp till sex månaders

övervakad frihet på prov, något som kan förkorta barns tid i fängelset ytterligare.

Antalet barn under 18 år som avtjänar fängelsestraff i Finland är få, endast mellan 0–7 individer per år under tidsperioden 2015–2024, varav 0–1 flickor årligen.

Norge

I Norge krävs det särskilda skäl för att döma den som var under 18 år vid tidpunkten för brottet till fängelse. Frihetsberövande påföljder för barn verkställs inom den vanliga Kriminalomsorgen. Barnen placeras på en av tre ungdomsenheter som finns i landet. Antalet platser är under utbyggnad och kommer under perioden 2024 – 2026 att ha ökat från åtta platser till 27 platser. I Norge görs det ingen skillnad på interner som sitter häktade och de som avtjänar straff i fängelse vilket i praktiken innebär att de flesta unga som tas in på ungdomsenheterna är häktade och inte dömda. Ungdomsenheterna ska ha en tvärvetenskaplig grundbemanning, där ungefär hälften av personalen är kriminalvårdare och hälften har bakgrund inom miljöterapi, barnomsorg eller annat relevant socialt arbete. Hantering av enskilda intagna kan från tid till annan kräva ytterligare bemanning med bakgrund inom kriminalvården. Utöver den tvärvetenskapliga grundbemanningen ska ungdomsenheterna ha ett tvärvetenskapligt team för att säkerställa deltagande från olika myndigheter. Uppföljningen från det tvärvetenskapliga teamet kan bland annat bestå i att vara pådrivande kraft och kontaktpunkt för det lokala stödsystemet för att säkerställa att barnen får följas upp på ett bra sätt både under och efter avtjänandet av straffet. Det tvärvetenskapliga teamet består bl.a. av chefen för ungdomsenheten som är anställd av Kriminalomsorgen. Vidare kan det vara lämpligt att det tvärvetenskapliga teamet består av en jurist från Kriminalomsorgen, en specialpedagog från utbildningssektorn, en barnomsorgspedagog från barnomsorgen och en psykolog från hälso- och sjukvården eller liknande.

Ungdomsenheterna är inrättade som egna enheter, avskilda från enheter med vuxna intagna. Ungdomsenheterna har inte tilldelats någon säkerhetsklass utan enheterna ska vara flexibla och kunna verkställa straff på alla säkerhetsnivåer. Den som hinner fylla 18 år innan han eller hon tas in i fängelset eller som fyller 18 år under verkställigheten får avtjäna straffet på en avdelning för vuxna.

För lagöverträdare i åldern 15–17 år gäller ett straffmaximum på 15 års fängelse (i Norge finns även ett icke-tidsbestämt förvaringsstraff). Barnet kan ansöka om att få avtjäna ett fängelsestraff helt eller delvis med fotboja. Reglerna om detta är mer förmånliga än motsvarande regler för vuxna. Om ansökan beviljas eller när den dömde friges villkorligt från anstalt kan han eller hon bl.a. åläggas en skyldighet att hålla kontakt med eller besöka kriminalvården enligt en särskild plan som upprättas för den unge.

Under åren 2016–2024 var det årligen 2–5 barn i åldersspannet 15–17 år som togs in i fängelse i Norge efter att ha dömts till en frihetsberövande påföljd.

Island

På Island finns det inte några särskilda ungdomspåföljder. I fråga om påföljdsbestämningen gäller dock allmänt att den tilltalades ålder ska

beaktas. Även om det inte finns särskilda ungdomspåföljder i formell mening bygger det isländska systemet på att lagöverträdare i åldern 15–17 år i praktiken ska avtjäna frihetsberövande påföljder i lämpliga anstalter som bestäms i samråd med den isländska myndigheten för barnskydd (Barnaverndarstofa).

Den som var under 18 år vid gärningstillfället får inte dömas till strängare fängelsestraff än fängelse i åtta år. Även i fråga om villkorlig frigivning från fängelsestraff särbehandlas lagöverträdare under 21 år. Utgångspunkten i isländsk straffrätt är villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden men för lagöverträdare som inte hade fyllt 21 år vid tidpunkten för brottet kan frigivning komma i fråga efter en tredjedel av strafftiden. Det gäller även om han eller hon är äldre än 21 år vid tidpunkten för villkorlig frigivning.

4.4 Ungdomsbrottslighet – utveckling och insatser

4.4.1 Övergripande om ungdomsbrottslighet

Ungdomar som grupp begår brott i förhållandevis stor utsträckning. De är överrepresenterade i statistik över misstänkta och när det gäller antal lagföringar. Under år 2024 utgjorde beslut avseende lagföringar mot lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år drygt åtta procent av samtliga lagföringsbeslut, trots att denna åldersgrupp endast utgör drygt fyra procent av den del av befolkningen som uppnått straffbar ålder.

År 2024 meddelades 9 304 lagföringsbeslut (fällande dom i tingsrätt, strafföreläggande, straffvarning eller åtalsunderlåtelse) avseende personer som vid tiden för lagföringen var 15–17 år. De vanligaste huvudpåföljderna i domslut för denna åldersgrupp var ungdomsvård respektive böter, 1 667 respektive 1 521 beslut, samt ungdomstjänst, 1 169 beslut. Påföljden bestämdes till ungdomsövervakning i 149 fall, sluten ungdomsvård i 169 fall och fängelse i 10 fall. När det gäller villkorlig dom och skyddstillsyn dömdes dessa påföljder ut i 5 respektive 12 fall under året. I ett av fallen var skyddstillsyn förenad med fängelse (s.k. 28:3-fängelse). Strafföreläggande meddelades i 1 579 fall och beslut om straffvarning alternativt åtalsunderlåtelse i 2 905 fall.

4.4.2 Barn och unga som döms till frihetsberövande påföljder

Statistik avseende sluten ungdomsvård

Som framgår under avsnitt 4.4.1 dömdes sluten ungdomsvård ut som påföljd i 169 fall under 2024 för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Den genomsnittliga strafftiden var ca 16 månader. Av de lagföringsbesluten avsåg 91 fall mord och dråp och 79 fall olika former av vapenbrott. Under 2023 avsåg 48 lagföringsbeslut för ungdomar 15–20 år mord eller dråp. För 2022 var motsvarande siffra 15 lagföringsbeslut. Det har alltså skett en ökning av antalet barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård för uppsåtligt dödande.

Den genomsnittliga strafftiden vid intagning för barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård var 17,9 månader under 2024, vilket utgör en ökning jämfört med 2023 och 2022 då motsvarande siffra var 17,4 månader respektive 14,4 månader (SiS i korthet 2024).

Under 2024 var antalet intagningar på SiS för dömda barn och unga 194. Detta utgör en kraftig ökning jämfört med 2023 och 2022 då motsvarande siffra var 101 respektive 55. Under 2024 var ca 27 procent under 17 år vid tidpunkten för intagning medan ca 42 procent var 17 år och ca 31 procent var 18 år eller mer vid tidpunkten för intagning. Motsvarande siffror för 2023 var ca 18 procent, 34 procent och 48 procent. För 2022 var motsvarande siffror ca 11 procent, 44 procent och 45 procent. Under de senaste åren har det alltså skett en ökning avseende antalet barn som är under 17 år vid intagningen, och en minskning av antalet personer som är 18 år eller mer vid denna tidpunkt.

Under perioden 2014–2023 har SiS haft sammanlagt 14 intagningar av flickor för avtjänande av sluten ungdomsvård, med mellan 0–3 intagningar per år. Åren 2021, 2022 och 2023 hade SiS 3, 2 och 2 intagningar av flickor, medan motsvarande siffra för pojkar var 61, 53 och 99. Under 2024 steg antalet intagningar av flickor till 8 stycken, medan antalet intagningar av pojkar låg på 186 stycken.

Under 2024 användes fängelse som huvudpåföljd i 10 fall där gärningsmannen var under 18 år vid tidpunkten för lagföringen. Det kan jämföras med 2022 och 2023 då fängelse inte användes som påföljd i något fall där gärningsmannen var under 18 år. Under 2021, 2020 och 2019 dömdes fängelse ut som påföljd för åldersgruppen 15–17 år i 2, 4 och 2 fall. I samtliga fall utom ett avsåg fängelsedomarna pojkar.

Det rör sig om en utsatt grupp av barn och unga, och huvudsakligen om pojkar

Även om det skett en ökning av antalet barn och unga som döms till sluten ungdomsvård varje år är det fortfarande förhållandevis få individer som det rör sig om. Gruppen är inte heller homogen. Det är därför svårt att ge en rättvisande bild av gruppen. Gemensamt för alla är emellertid att de begått så allvarliga brott att de dömts till en frihetsberövande påföljd. Majoriteten av de som döms är pojkar eller unga män. Många har minst en psykiatrisk eller neuropsykiatrisk diagnos och samsjuklighet mellan olika diagnoser och tillstånd förekommer ofta. Vanliga diagnoser är adhd eller autismspektrumtillstånd, men även andra diagnoser, såsom intellektuell funktionsnedsättning, posttraumatiskt stressyndrom och svår uppförandestörning förekommer. Dokumentation om psykisk ohälsa och svåra uppväxtförhållanden förekommer också bland de barn och unga som skrivs in vid de särskilda ungdomshemmen. Dessutom har ungdomarna många gånger ett skadligt bruk och beroende av bl.a. alkohol, narkotika, och spel om pengar. Av en granskning som Riksrevisionen genomfört framgår att 81 procent av barnen som omfattades av granskningen hade fått sociala insatser innan de begick brottet som ledde till sluten ungdomsvård (Otillräckliga insatser när barn misstänks för grova brott, RiR 2024:9 s. 28). Vidare framgår av granskningen att för 57 procent av barnen pågick sociala insatser vid tiden för brottet. Barnombudsmannens årsrapport för 2025 bygger på djupintervjuer med 88 frihetsberövade barn

och unga samt en enkät med erfarenheter från 543 frihetsberövade barn och unga (Ni måste hinna före – Barns och ungas berättelser om att vara frihetsberövad, Barnombudsmannen 2025). Det rör sig om barn och unga som varit frihetsberövade på häkten, särskilda ungdomshem och anstalter. Av rapporten framgår att många av barnen inte har fått det stöd de behöver under frihetsberövandet för att lämna kriminaliteten bakom sig. I stället berättar många barn om att de utsatts för övergrepp, maktmissbruk och bristande rehabilitering.

Som framgår av den statistik som redovisas ovan är medelåldern för de barn och unga som tas in för verkställighet av sluten ungdomsvård drygt 17 år och så har det sett ut ända sedan påföljden infördes. Det är åldern vid tiden för brottet som avgör vilken påföljd, fängelse eller sluten ungdomsvård, som ska väljas. I och med att många domar överklagas till andra och ibland även tredje instans, har en del av de unga hunnit fylla 18 år när domen blir verkställbar. Det finns ingen lagreglering som föreskriver att barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård ska vårdas på andra avdelningar och hållas åtskilda från de barn och unga som vårdas på SiS med stöd av LVU. Tidigare har de som avtjänar sluten ungdomsvård vårdats på samma avdelningar som LVU-placerade, dvs. vårdats gemensamt. Det gäller både pojkar och flickor. SiS har dock i januari 2021 beslutat att inte blanda ungdomarna på det viset och de placeras därför som regel på skilda avdelningar. Med anledning av den ansträngda platssituationen på SiS har emellertid beslut fattats om undantag under det pågående arbetet med att öka platskapaciteten för sluten ungdomsvård. Med andra ord placeras barn och ungdomar som avtjänar sluten ungdomsvård i vissa fall på avdelningar där barn och unga vårdas med stöd av LVU.

Kopplingar till kriminella nätverk bland barn och unga dömda till sluten ungdomsvård

På motsvarande sätt som en liten del av befolkningen ligger bakom en stor andel av den totala brottsligheten i samhället finns en mindre grupp unga, främst pojkar och unga män, som är särskilt brottsaktiva. Inte minst är den grova våldsbrottsligheten, som på senare tid har sjunkit i åldrarna, koncentrerad till relativt få individer.

Att unga personer ofta rekryteras för att utföra grovt våld och att det förekommer att unga män åtar sig morduppdrag utan krav på ekonomisk motprestation i syfte att visa sig pålitliga och för att stiga i graderna framgår av en rapport som Polismyndigheten sammanställde efter att myndigheten fått tillgång till krypterad information genom applikationen Encrochat (Lärdomar av Encrochat, Polismyndigheten 2021). Den lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige som Polismyndigheten på uppdrag av regeringen redovisade i februari 2024 visar också att andelen personer bland de aktiva i kriminella nätverk som är yngre än 18 år uppgår till 13 procent, vilket motsvarar omkring 1 700 personer (Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige, Polismyndigheten 2024).

Det har också blivit vanligare att barn och unga, inklusive de barn och unga som döms till sluten ungdomsvård, har kopplingar till kriminella nätverk. Enligt Brottsförebyggande rådets rapport Barn och unga i kriminella nätverk (Brå 2023:13) är det inte ovanligt att barns och ungas kontaktnät byggs ut och att exploateringen inom brottslig verksamhet

fortsätter i samband med att barn och unga placeras på bl.a. de särskilda ungdomshemmen. Rapporten visar att barn och unga i åldern 15–20 år rekryterar andra barn. Det är främst pojkar och unga män som rekryterar andra pojkar i åldern 12–15 år. Enligt rapporten är det ovanligt att flickor ingår i själva nätverket, i stället utnyttjas flickor och kvinnor främst för specifika sysslor, som transporter och förvaring av narkotika och vapen. Barnombudsmannen har i en rapport synliggjort flickors och unga kvinnors utsatthet, särskilt utsatthet för sexuellt våld, inom kriminella nätverk och att kriminella nätverk utnyttjar en syn på att flickor betraktas som mer oskyldiga i de roller och uppgifter de fått att utföra (”För det är det enda man har” – Flickors röster om brott och brottsliga miljöer, Barnombudsmannen 2024).

Enligt SiS har ett ökat antal ungdomar på ungdomshemmen kopplingar till organiserad brottslighet och många lever under hot, samtidigt som det finns en stor risk för fritagningsförsök (SiS årsredovisning 2024). Som framgår ovan har det dessutom under 2024 och 2023 skett en mycket kraftig ökning av antalet barn och unga som döms till sluten ungdomsvård; under 2024 skedde 194 intagningar av dömda barn och unga på SiS, att jämföra med 55 intagningar under 2022. Att de unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen har kopplingar till kriminella nätverk får konsekvenser för arbetet vid ungdomshemmen på flera sätt. Riksdagens ombudsmän utförde hösten 2023 en Opcat-inspektion, dvs. en inspektion inom ramen för det uppdrag som nationellt besöksorgan som Riksdagens ombudsmän har enligt FN:s tilläggsprotokoll till konventionen mot tortyr, vid ett av de särskilda ungdomshemmen i högsta säkerhetsklass som tar emot både pojkar som vårdas enligt LVU och pojkar som avtjänar sluten ungdomsvård (dnr O 25–2023). Av protokollet från inspektionen framgår att det vid hemmet vårdas ungdomar med bl.a. stort våldskapital och kopplingar till kriminella grupperingar tillsammans i lokaler som är olämpliga för det uppdrag och den inriktning som ungdomshemmet har. Vid inspektionen kom det fram att det finns en bristande kompetens och uttalad rädsla hos personalen, vilket resulterat i att personalen resignerat och att ungdomshemmet inte förmår att upprätthålla vare sig tryggheten och säkerheten eller ordningen och strukturen i verksamheten. Av ett föreläggande från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) angående vården som bedrivs på samma ungdomshem framgår att personalen har förlorat kontroll över avdelningarna på grund av rädsla för hot om repressalier från gäng (dnr 3.7.1–45526/2023–2). Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att förbättra förutsättningarna för stärkt vårdkvalitet, säkerhet och trygghet på SiS särskilda ungdomshem och LVM-hem, bl.a. har myndighetens förvaltningsanslag förstärkts kraftigt, regeringen har förtydligat myndighetens uppgifter och gett myndigheten en rad uppdrag för att förstärka säkerhet, platskapacitet och vårdkvalitet. Under senare år har hot- och våldsincidenter minskat och avvikningarna från de särskilda ungdomshemmen (särskilt avseende LSU-ungdomarna) har minskat kraftigt (SiS i korthet 2024 och SiS årsredovisning 2024). Samtidigt framgår av SiS årsredovisning för 2024 att ett ökat antal ungdomar på ungdomshemmen har kopplingar till organiserad brottslighet och många lever under hot, samtidigt som det finns en stor risk för fritagningsförsök. Vidare framgår det att användande av planerat våld bland barn och unga

ökar, särskilt på de ungdomshem som rustats för att ta emot barn och unga med behov av vård på högsta säkerhetsnivå.

4.4.3 Det behövs samlade och förstärkta insatser för att möta ungdomsbrottsligheten

En av huvuduppgifterna för kriminalpolitiken är att förhindra att barn och unga hamnar i kriminalitet eller begår brott. För att motverka brottsligheten behöver straffrättsliga åtgärder och satsningar på rättsväsendets förmåga att upptäcka, utreda och lagföra brott kombineras med och i högre utsträckning inriktas mot ett proaktivt arbete för att förebygga att brott alls begås. Tidiga insatser behöver också vidtas vid riskbeteenden. I detta arbete bör särskilt fokus ligga på att förebygga att barn och unga involveras och utnyttjas i kriminalitet och att bryta en kriminell bana. Regeringen vidtar flera åtgärder för att åstadkomma detta.

Den 1 juli 2023 trädde lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete i kraft som innebär att kommunerna har ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete. Lagen lägger grunden för ett strukturerat, systematiskt och långsiktigt hållbart brottsförebyggande arbete i hela landet. I mars 2024 beslutade regeringen skrivelsen Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet (skr. 2023/24:68). Strategin har en bred socialpreventiv inriktning och syftar till att förebygga många olika typer av brottslighet. Mot bakgrund av Sveriges utmaningar med skjutningar, sprängningar och organiserad brottslighet riktas dock ett särskilt fokus på att bryta rekryteringen och socialiseringen in i kriminella nätverk och att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet.

Regeringen har också beslutat ett flertal myndighetsuppdrag som tar sikte på att minska rekryteringen av unga till kriminella nätverk, att hjälpa dem som vill lämna en kriminell bana och att motverka återfall i brott. Till exempel redovisade Polismyndigheten, Brå, Kriminalvården, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, SiS, Statens skolverk och Åklagarmyndigheten den 6 december 2024 bl.a. hur en samverkansstruktur på nationell, regional och lokal nivå har genomförts. Samverkansstrukturen syftar till att sammanhålla arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott i miljöer kopplade till organiserad brottslighet. Polismyndigheten, Kriminalvården, SiS och Socialstyrelsen arbetar dessutom sedan 2021 med att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare. I augusti 2025 fick myndigheterna i uppdrag att tillhandahålla ett nationellt sammanhållet stöd till arbetet med avhoppare från organiserad brottslighet (Ju2025/01696). Arbetet ska anpassas till individer under 18 år och ske i nära samverkan med länsstyrelserna, som även får i uppdrag att stödja den lokala nivån och bidra till regional samordning av arbetet. Vidare fick Kriminalvården den 19 juni 2025 i uppdrag att vidareutveckla åtgärder för att motverka återfall i brott. Myndigheten ska enligt uppdraget analysera och redovisa hur det återfallsförebyggande arbetet i högre grad kan bedrivas på ett effektivt sätt i ett läge där myndigheten växer. Uppdraget ska delredovisas den 29 april 2026 och slutredovisas den 1 december 2026 (Ju2024/01770). Därutöver har regeringen i maj 2025 genom ändring av regleringsbrevet för 2025 gett Myndigheten för delaktighet i uppdrag att

ta fram stödmaterial för arbetet mot kriminellas rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Regeringen har även beviljat organisationen Barnens rätt i samhället (Bris) medel för att synliggöra Bris nationella stödlinje i syfte att nå fler barn och unga som vill lämna kriminalitet, barn och unga som riskerar att dras in i kriminella miljöer samt barn och unga som indirekt påverkas av ökat våld (S2023/02811).

Regeringen vidtar även ett flertal åtgärder på det socialrättsliga området. Den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025 förväntas påverka det brottsförebyggande arbetet positivt och bidra till en långsiktigt hållbar socialtjänst (se prop. 2024/25:89 s. 632–636). Det handlar om att socialtjänsten ska arbeta förebyggande och vara lätt tillgänglig, att kommunen ska planera socialtjänstens insatser till enskilda och i planeringen väga in behovet av tidiga och förebyggande insatser, att verksamheten inom socialtjänsten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet samt att socialnämnden ska ges möjlighet att tillhandahålla insatser utan individuell behovsprövning. Det förebyggande arbetet lyfts fram i den nya socialtjänstlagen samtidigt som socialnämndens brottsförebyggande ansvar tydliggörs. Den 1 juli 2025 trädde också den nya socialtjänstförordningen (2025:468) i kraft. En förändring jämfört med tidigare är att det i socialtjänstförordningen nu finns ett utbildningskrav för personal inom hem för vård eller boende (HVB), som börjar gälla enligt vissa övergångsbestämmelser. Utbildningskravet innebär att HVB-personal ska ha minst en tvåårig eftergymnasial utbildning inriktad mot socialt arbete, socialpedagogik, beteendevetenskap eller annat relevant ämnesområde (5 kap. 4 § socialtjänstförordningen). Detta utgör en skärpning i jämförelse med den tidigare regleringen där sådan utbildning var en rekommendation men inte ett krav.

I Regeringskansliet bereds också ett antal förslag som på olika sätt är relevanta när det kommer till barn som begår eller riskerar att begå brott. I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) föreslås det bl.a. att socialnämnden ska kunna besluta att barn och unga ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas, tidigare och i fler fall än i dag. Förslagen bereds i Regeringskansliet. I juni 2025 överlämnades betänkandet Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84). Betänkandet innehåller bl.a. förslag för en mer individbaserad vård och utökade befogenheter för personal vid HVB. Utredningen föreslår även att en ny placeringsform ska införas för barn och unga upp till 20 år: hem för barn och unga, som föreslås införas i tre kategorier: hem för barn och föräldrar, generella hem för barn och unga, och specialiserade hem för barn och unga. De nya typerna av hem ska bättre kunna möta barns och ungas olika vårdbehov. Betänkandet har remitterats och förslagen bereds i Regeringskansliet. Delegationen för brottsförebyggande åtgärder inom socialtjänstens område har föreslagit hur förstärkningsteam på statlig nivå kan utformas för att stötta socialtjänsten i arbetet med barn och unga med fokus på det brottsförebyggande arbetet (Ds 2025:19). Även dessa förslag bereds i Regeringskansliet.

För att lyckas i det långsiktiga arbetet med att skydda barn mot våld och utsatthet behövs kunskap. Barnombudsmannen har publicerat forskningsöversikten ”Flickor och unga kvinnor i kriminella gäng” (Barnombuds-

mannen 2024) samt rapporter såsom ”Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem” (Barnombudsmannen 2025) om barns och ungas erfarenheter av olika former av våld under uppväxten, där myndigheten särskilt belyst könsskillnader och kopplingen till hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns skillnader i utsatthet och Barnombudsmannen konstaterar att det brister i kunskap om hur exempelvis hedersrelaterade strukturer kan leda till kriminalitet. Barnombudsmannen har mot denna bakgrund fått i uppdrag av regeringen att undersöka om det finns brister i samhällets skyddsnät för barn, analysera vad bristerna beror på och lämna förslag på lämpliga och konkreta åtgärder. Barnombudsmannen har även fått i uppdrag av regeringen att analysera kopplingarna mellan hedersrelaterat våld och förtryck och risk för att minderåriga rekryteras till och utnyttjas i gängkriminalitet. Myndigheten ska även analysera kopplingarna mellan hur kriminella nätverk utnyttjar minderåriga för sexuell exploatering och människohandel för olika ändamål. I uppdraget ingår att genomföra djupintervjuer med barn och unga med fokus på riskfaktorer, könsskillnader och effektiva stödinsatser. Syftet är att öka kunskapen så att samhällets insatser kan bli mer träffsäkra (S2025/00979). Ytterligare kunskap om könsnormer och skillnader mellan pojkars och mäns respektive flickors och kvinnors delaktighet behövs också för att få en fördjupad förståelse av hur kriminella nätverk och andra typer av organiserad brottslighet fungerar. Brå har därför haft i uppdrag att studera vilka brott och sysslor som tenderar att utföras av kvinnor och flickor som är delaktiga i kriminella nätverk. I rapporten, som publicerades i oktober 2025, belyser Brå vad som karaktäriserar de involverade tjejerna, hur de blir delaktiga, deras villkor, vilka brott de typiskt sett begår samt vilka möjligheter de har att lämna kriminella grupperingar (Brå 2025:13).

Det är även viktigt att vården för barn och unga som växer upp eller vistas i familjehem, HVB eller på SiS-hem håller god kvalitet och är utformad så att kriminalitet bland barn och unga kan förebyggas. Utredningen om barn och unga i samhällets vård har haft ett brett uppdrag att se över och föreslå åtgärder för hur kvaliteten i vården kan öka när barn och unga placeras utanför det egna hemmet med stöd av socialtjänstlagen och LVU, och utredningens förslag (SOU 2023:66) bereds i Regeringskansliet. Regeringen har också tillsatt en nationell samordnare för fler kvalitativa vårdplatser inom den sociala barn- och ungdomsvården, i syfte att bl.a. motverka bristen på platser när ett barn eller en ung person ska placeras utanför det egna hemmet (S 2023:G). Vidare har regeringen, som framgår under avsnitt 4.1.3, gett en utredning i uppdrag att reformera och se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation (S 2024:01). Utredningen ska föreslå en reformerad verksamhet, för en trygg och kvalitativ vård för de barn och unga som placeras inom den statliga barn- och ungdomsvården.

Regeringen genomför också kraftfulla insatser för att stärka och utveckla arbetet för psykisk hälsa och suicidprevention. Detta inbegriper bl.a. en långsiktig nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention (skr. 2024/25:77), med ett särskilt delmål som tar fasta på att investera i barns och ungas hälsa. Regeringen gör också en omfattande satsning på att förbättra tillgången till barn och ungdomspsykiatrin. Vidare har regeringen gett ett flertal myndigheter i uppdrag att ta fram en myndighetsgemensam nationell plan för en bättre beroendevård och ett stärkt förebyggande

arbete (S2025/01284). I planen betonas vikten av tidiga insatser, i synnerhet riktat mot barn och unga. Arbetet med planen kan ses som ett bidrag i det brottsförebyggande arbetet då flertalet riskfaktorer överlappar.

Vid grova brott måste samhället kunna reagera med lämpligt utformade sanktioner, och en kriminell livsstil ska kunna avbrytas i tid. Detta är viktigt både för att bryta rekryteringen till de kriminella nätverken och annan kriminalitet, men också för att säkerställa alla barns och ungas rätt till en god hälsa, trygg uppväxt, frihet från alla former av våld, en god utbildning och möjligheter att förverkliga sina livschanser.

5 Fängelse för barn och unga

5.1 Barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård

Regeringens förslag

I de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas för den som begått brott innan 18 års ålder ska påföljden bestämmas till fängelse. Påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras. Lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård ska upphöra att gälla den 1 juli 2030. Vidare ska ett antal författningar som hänvisar till sluten ungdomsvård ändras.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår dock färre följdändringar än vad regeringen gör. Utredningen föreslår vidare att lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård ska upphöra att gälla samtidigt som reformen träder i kraft.

Remissinstanserna

Remissutfallet är blandat. En del remissinstanser – däribland *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Kammarrätten i Göteborg*, *Göteborgs tingsrätt*, *Malmö tingsrätt*, *Stockholms tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Örebro tingsrätt*, *Kriminalvården*, *Polismyndigheten*, *Åklagarmyndigheten*, *Sveriges Advokatsamfund*, *Brottsoffermyndigheten*, *Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan)*, *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare* och *Seko* – tillstyrker eller har inte något att invända mot att sluten ungdomsvård utmönstras som påföljd och att barn som ska dömas till en frihetsberövande påföljd i stället döms till fängelse, även om vissa av dessa remissinstanser har synpunkter på den närmare utformningen av förslagen och under vilka förutsättningar de kan genomföras. *Brottsoffermyndigheten* och *Lidingö kommun* framhåller att frihetsberövande genom fängelse kan öka tryggheten för brottsoffer samt bidra till en ökad känsla av upprättelse. *Åklagarmyndigheten* lyfter särskilt fram att förväntade straffskärpningar kommer att leda till att fler ungdomar än i dag kommer att hinna bli vuxna under den tid de avtjänar en

frihetsberövande påföljd. *Örebro tingsrätt* välkomnar en tydligare ordning vid val av påföljd för unga lagöverträdare. *Seko* konstaterar att SiS inte har rätt förutsättningar att hantera och vårda intagna ungdomar som har ett stort våldskapital och kopplingar till gängkriminalitet. *Länsstyrelsen Västra Götaland* bedömer att det kan vara enklare att skapa förutsättningar för en pedagogisk och vårdande verksamhet med hög kvalitet inom Kriminalvården, med den höga nivå av säkerhet som gäller inom myndigheten.

Andra remissinstanser – däribland *Hovrätten för Västra Sverige*, *Barnombudsmannen*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Riksdagens ombudsmän*, *Statens institutionsstyrelse (SiS)*, *Bris*, *Fackförbundet ST*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *Rädda Barnen*, *Socialstyrelsen*, *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)*, *UNICEF Sverige* och *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* – avstyrker förslaget. Flera av remissinstanserna hänvisar till det som sägs av Barnombudsmannens expert i det särskilda yttrandet till betänkandet. Några remissinstanser, däribland Socialstyrelsen, som invänder mot förslaget framhåller att det inte finns någon forskning som visar att verkställighet i fängelse skulle vara bättre ur ett återfallsförebyggande perspektiv än verkställighet hos SiS. Några remissinstanser, bl.a. *Bris* och *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)*, framhåller att argumentet om att längre strafftider kommer att leda till att åldersstrukturen på de särskilda ungdomshemmen rubbas bygger på antaganden om ännu ej beslutade lagändringar. Flera remissinstanser – däribland *SiS* – ifrågasätter argumentet att Kriminalvården har lättare att upprätthålla samhällsskyddet. Bl.a. *Bris* och *Fackförbundet ST* ifrågasätter vidare utredningens bedömning att förslagen kan bidra till att SiS verksamhet renodlas. *Barnombudsmannen* påpekar att många barn och unga som är omhändertagna enligt LVU i praktiken kräver lika hög säkerhet som barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård. *Länsstyrelsen Västra Götaland* anser däremot att reformen kan ge SiS förbättrade förutsättningar att tillgodose barns och ungas rättigheter i den övriga verksamheten. *Statskontoret*, som inte tar ställning till frågan om vilken påföljd som ska användas, anser att en renodling av SiS uppgifter kan vara gynnsam. Avseende argumentet att med fängelsepåföljden kommer en möjlighet till strukturerad utslussning till livet i frihet i form av systemet med villkorlig frigivning betonar flera remissinstanser – t.ex. *Kriminalvården* och *Södertörns tingsrätt* samt *Göteborgs* och *Södertälje kommuner* – vikten av en ordning med villkorlig frigivning som kan avhålla unga lagöverträdare från återfall i brott och ge dem stöd och möjlighet till att integreras i samhället efter avtjänat straff. Andra remissinstanser, *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)*, *Riksdagens ombudsmän*, *Barnombudsmannen* och *ECPAT Sverige*, påpekar att en ordning med villkorlig frigivning riskerar att leda till en kraftig repressionsökning och längre institutionstider för barn. *Bris* framför liknande synpunkter. Flera av dessa remissinstanser framhåller att återfallsfrekvensen för dessa barn är hög vilket kommer att innebära att den villkorligt medgivna friheten kommer att förverkas, och att återfallet kan få betydelse vid straffmätningen för den nya brottsligheten. *UNICEF Sverige* anser inte att Kriminalvården bör ansvara för övergången mellan verkställighet på

institution och i frihet då myndigheten i dagsläget inte har någon etablerad erfarenhet av samverkan mellan barn och socialtjänst. Inte heller *Bris* anser att Kriminalvården bör ansvara för eventuell villkorlig frigivning utan anser att SiS skulle kunna ansvara för verkställigheten av sluten ungdomsvård i frihet, exempelvis genom utveckling och förbättring av verkställigheten av sluten ungdomsvård.

Ett stort antal remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Södertörns tingsrätt*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Riksdagens ombudsmän*, *Röda Korsets Ungdomsförbund*, *Unga KRIS*, *Seko* och *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)*, framhåller att Kriminalvården redan i dag har svårigheter med t.ex. isoleringsbrytande åtgärder för häktade barn, och att det därför kan ifrågasättas om myndigheten kommer kunna utveckla sin verksamhet på det sätt som förslagen kräver. *SiS* menar att den grupp av barn och unga som inte har kopplingar till kriminella nätverk riskerar att ta särskilt stor skada av att avtjäna sin påföljd i anstalt. *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att placering av barn i fängelse kan innebära oacceptabla risker för skador på deras hälsa och utveckling. *Barnombudsmannen* och *Lunds universitet (Sociologiska institutionen)* varnar för att förslagen kan leda till att barnets eller den unges kriminella identitet befästs än mer.

Några remissinstanser – exempelvis *Brottsofferjouren*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Lunds universitet (Sociologiska institutionen*) – uttrycker tvivel kring om förslagen fullt ut är förenliga med barnkonventionen, även om Hovrätten för Västra Sverige anser att utredningen antagit ett ungdoms- och barnperspektiv. *Bris* ser det som positivt att det har funnits en ambition att involvera barn med viktiga erfarenheter i utredningen, men anser att det finns ett antal brister i hur barnen har gjorts delaktiga och hur deras erfarenheter har tagits till vara. *Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan)* och *Jämställdhetsmyndigheten* framför liknande synpunkter. Ett antal remissinstanser, däribland *UNICEF Sverige*, hänvisar till de uppmaningar som FN:s barnrättskommitté vid sin senaste behandling av Sveriges periodiska rapporter framfört för Sveriges del (CRC/C/SWE/CO/6–7). Flera remissinstanser tar särskilt upp den oro avseende rättsskipningen för unga lagöverträdare som barnrättskommittén givit uttryck för. *Institutet för mänskliga rättigheter* påminner om att vid all utformning av frihetsberövande påföljder för barn måste hänsyn tas till de krav som återfinns i olika människorättsdokument, såsom FN:s så kallade Havannaregler om skydd för frihetsberövade underåriga, rapporter från Europarådets kommitté mot tortyr (CPT) och de allmänna kommentarerna från FN:s barnrättskommitté. *Bris* varnar för att ett tydligt fokus på repression riskerar att avhumanisera vissa barn. *Socialstyrelsen* betonar att om Kriminalvården tar över ansvaret så innebär det ett fokus på straff och samhällsskydd på bekostnad av barnets rättigheter. Andra remissinstanser är mer positiva när det gäller barnrättsperspektivet. Exempelvis anser *Malmö kommun* och *Tranås kommun* att utredningen i huvudsak har lämnat ändamålsenliga förslag för att säkerställa att barnets behov och rättigheter så långt som möjligt tillgodoses även under ett frihetsberövande.

Som alternativ till ett ändrat huvudmannaskap anser bl.a. *SiS*, *Socialstyrelsen* och *Barnombudsmannen* att SiS borde få bättre förutsättningar att utföra sitt uppdrag. SiS lyfter exempelvis upp ökade särskilda befogenheter som en lösning. Förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård är ett alternativ som bl.a. *Brå* och *Hovrätten för Västra Sverige* pekar på. Flera remissinstanser, exempelvis *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, anser att sådana lösningar vore bättre ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Andra alternativa lösningar tas också upp, t.ex. att fängelsepåföljden i högre utsträckning än i dag skulle användas i vissa situationer där barn begått allvarliga brott. *Rädda Barnen* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* betonar vikten av alternativ till institutionsvård. *Barnrättsbyrån* och Rädda Barnen anför att varken Kriminalvården eller SiS bör få huvudansvaret för barn som dömts till en frihetsberövande påföljd. Att fokus bör ligga på förebyggande åtgärder är något som bl.a. *Bris*, *Brottsofferjouren* och *Riksförbundet Attention* tar upp.

Ett stort antal remissinstanser – däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Socialstyrelsen* och *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* – anför att det är svårt att bedöma konsekvenserna av de nu aktuella förslagen då det pågår flera olika lagstiftningsprojekt inom det straffrättsliga och socialrättsliga området och att ett helhetsgrepp därför saknas. Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden) anser vidare att tillämpningen av ungdomsövervakning bör studeras närmare och utvärderas innan de nu aktuella förslagen införs. Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Seko*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Fackförbundet ST*, tar vidare upp att skälen att föra över ansvaret för frihetsberövande påföljder för barn till Kriminalvården minskar om reglerna om villkorlig frigivning ändras. *ECPAT Sverige* instämmer i utredningens bedömning att om straffbarhetsåldern för barn sänks så behöver det åter ses över vilken frihetsberövande påföljd som är förenlig med barnets bästa när det gäller de yngsta dömda. ECPAT Sverige anför bl.a. att i Storbritannien, som har en lägre straffbarhetsålder än Sverige, avtjänar de yngsta dömda barnen sin påföljd på institutioner som mer liknar SiS särskilda ungdomshem än Kriminalvårdens anstalter. Enligt *Sveriges Kommuner och Regioner* är en oförändrad straffbarhetsålder en absolut förutsättning för förslagets genomförande.

Diskrimineringsombudsmannen ser ett stort behov av att i närtid göra en uppföljning av konsekvenserna och effekterna av förslagen. *Jämställdhetsmyndigheten* anser att uppföljning särskilt bör ske ur ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv. Även *ECPAT Sverige* framhåller vikten av en fortlöpande utvärdering och uppföljning av hur Kriminalvården lyckas anpassa verkställigheten för barn. Liknande synpunkter framförs av *Statskontoret*, som bl.a. vill se en uppföljning avseende återfall i brottslighet, och av *Malmö kommun*. Även *Piteå kommun* framhåller vikten av kontinuerlig utvärdering.

Skälen för regeringens förslag

En frihetsberövande påföljd kan vara nödvändig när barn begått allvarliga brott

Det är sedan en lång tid tillbaka en grundläggande princip inom kriminalpolitiken att unga lagöverträdare endast i sällsynta undantagsfall ska dömas till en frihetsberövande påföljd. Denna princip gäller särskilt beträffande barn. Även med den utgångspunkten förekommer det dock att barn begår så allvarliga brott att det har ansetts att samhället måste kunna reagera kraftfullt genom ett frihetsberövande. Regeringen konstaterar i detta sammanhang att den brottslighet vi numera ser i Sverige, där allt yngre personer kan vara såväl gärningsperson som brottsoffer, behöver bekämpas och förebyggas med hela samhällets samlade förmåga. Som framgår under avsnitt 4.4.3 bedriver regeringen ett brett arbete på den fronten. Det är enligt regeringen emellertid tydligt att dagens system inte är fullt ut anpassat för utvecklingen där barn allt tidigare begår mycket allvarliga brott. Den förändrade situationen kräver nya tankesätt och verktyg. Förutom brottsförebyggande arbete och socialpreventiva åtgärder måste barn som begår brott mötas av tidiga, tydliga och trovärdiga åtgärder. Att vända den negativa utvecklingen och motverka att barn dras in i kriminalitet är ett av regeringens främsta fokusområden.

Ett antal remissinstanser menar att alternativa lösningar till frihetsberövande påföljder bör övervägas. Exempelvis anger bl.a. *Bris*, *Brottsofferjouren* och *Riksförbundet Attention* att fokus bör ligga på förebyggande åtgärder. *Rädda Barnen* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* betonar vikten av alternativ till inlåsning på institution. Rädda Barnen och *Barnrättsbyrån* anser att varken Kriminalvården eller SiS bör få huvudansvar för barn som dömts till en frihetsberövandepåföljd. Enligt regeringen är det emellertid uppenbart att för att kriminalpolitiken ska kunna fullgöra sin huvuduppgift att motverka brott måste det finnas möjlighet att välja en påföljd som tydligt markerar grundläggande gränser och dessutom motsvarar de krav som samhället ställer på rättvisa inom straffrättskipningen. Frihetsberövande påföljder kan därför inte undvaras helt ens i förhållande till barn.

När det gäller frågan om vilken myndighet som ska vara huvudman för en sådan påföljd anser regeringen – i likhet med utredningen men till skillnad från bl.a. *Barnrättsbyrån* – att det endast är Statens institutionsstyrelse eller Kriminalvården som kan komma i fråga.

Grov kriminalitet med kopplingar till kriminella nätverk kryper långt ner i åldrarna

Som framgår under avsnitt 4.1.2 har det sedan länge varit en princip i Sverige att barn och unga som begår brott i möjligaste mån bör hållas utanför kriminalvården. Sedan påföljden sluten ungdomsvård infördes för mer än 20 år sedan har samhället och brottsligheten emellertid förändrats på flera sätt. Utredningen framhåller att forskning tyder på att ungdomar generellt begår färre brott, men att den grupp som begår brott blivit alltmer brottsbelastad och alltså begår fler och allvarligare brott.

Förekomsten av illegala skjutvapen och explosiva varor har ökat. Detsamma gäller fall av dödligt våld där skjutvapen används. Sådan brottslighet har ofta koppling till kriminella nätverk, och de kriminella

nätverken drar sig inte för att utnyttja barn och unga. Det grova våldet kryper alltså längre ner i åldrarna. Under de senaste åren har barns och ungas kopplingar till kriminella nätverk uppmärksammats alltmer, inte minst till följd av den information som polisen fått del av från bl.a. det krypterade chattverktyget Encrochat. Som framgår av avsnitt 4.4.2 lägger äldre individer återkommande ut uppdrag på barn och unga att utföra t.ex. grova våldsbrott och exploateringen inom brottslig verksamhet har ibland kunnat fortsätta i samband med att barn och unga placeras på bl.a. SiS särskilda ungdomshem.

Av den genomgång som utredningen gjort av Brås officiella statistik framgår att det utifrån huvudbrotten som resulterat i domar på sluten ungdomsvård i ålderskategorin 15–20 år har skett en förändring sedan 2010 i sammansättningen av brottsligheten. Andelen domar med misshandel (främst grov misshandel) som huvudbrott har minskat över tid, medan andelen med mord eller dråp (inklusive försöksbrott) har ökat från närmare sex procent 2010–2014 till drygt 14 procent 2018–2021. Under perioden 2022–2024 uppgick andelen domar med mord och dråp som huvudbrott till närmare 37 procent av samtliga domar med påföljden sluten ungdomsvård. Av SiS budgetunderlag för 2025–2027 framgår att i februari 2024 var över 40 procent av de barn och unga som avtjänade sluten ungdomsvård dömda för mord eller dråp alternativt försök till dessa brott.

Även om sluten ungdomsvård ända sedan påföljden infördes har varit tänkt för de allvarligaste brotten är det tydligt att de förändringar i klientgruppens sammansättning som nu beskrivits har betydelse för övervägandena om det fortfarande är SiS som bör ansvara för de barn och unga som döms till en frihetsberövande påföljd.

Längre strafftider medför ett alltför vitt åldersspann på de särskilda ungdomshemmen

Som framgår av avsnitt 4.4.2 har de genomsnittliga strafftiderna för sluten ungdomsvård ökat. Införandet av påföljden ungdomsövervakning kan vidare, som utredningen påpekar, leda till att det kommer att bli mer ovanligt med korta strafftider vid frihetsberövande påföljder för barn och unga, särskilt för de yngsta lagöverträdarna som uppnått straffbar ålder. De generella straffskärpningar som redan genomförts – t.ex. skärpningen den 1 januari 2024 av minimistraffet för grovt vapenbrott från två år till fyra år – kan också förväntas leda till att strafftiderna för unga lagöverträdare blir betydligt längre framöver. Vidare pågår ett omfattande lagstiftningsarbete som på olika sätt syftar till att reformera påföljdssystemet. Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare har föreslagit att den s.k. ungdomsreduktionen ska ges minskad betydelse för barn i åldern 15–17 år (se betänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga, SOU 2024:39). Betänkandet har remitterats och förslagen bereds i Regeringskansliet. Straffreformutredningen har haft i uppdrag att göra en översyn av straffskalorna och reformera påföljdssystemet, i syfte att straffskalorna på ett bättre sätt än i dag ska återspegla brottens allvar och att påföljderna som döms ut ska framstå som rimliga och rättvisa. Utredningen föreslår bl.a. en ny straffskärpningsbestämmelse avseende brott som har samband med kriminella nätverk. Vidare föreslås en särskild regel som tar sikte på att hela straffskalan ska komma till

användning och en särskild regel för straffvärdebedömningen av flerfaldig brottslighet som är avsedd att leda till ett ökat genomslag för tillkommande brott (se betänkandet En straffreform, SOU 2025:66). Betänkandet har remitterats och bereds i Regeringskansliet. Det finns mot denna bakgrund ingen anledning att tro att strafftiderna för unga lagöverträdare som döms till en frihetsberövande påföljd kommer att bli kortare framöver. Tvärtom är regeringens uppfattning att de straff som döms ut för unga lagöverträdare i dagens system i vissa fall inte tillräckligt återspeglar brottslighetens allvar och inte heller innebär en tillräckligt kraftfull reaktion. Att barn och unga som begår brott måste mötas av konsekventa och trovärdiga åtgärder är en del av den omläggning av kriminalpolitiken som regeringen genomför.

Det kan alltså förutses att fler barn och unga kommer att avtjäna längre frihetsberövande påföljder. En konsekvens av att bibehålla dagens ordning är därför att barn och unga som döms till sluten ungdomsvård kommer att hinna bli allt äldre medan de fortfarande avtjänar påföljden. SiS behandlar, inom ramen för LVU, barn i åldern mellan åtta och 20 år. Under 2024 var 44 procent av de barn och unga som placerades på SiS enligt LVU och SoL i åldersspannet 16–17 år (SiS i korthet 2024). Siffrorna ser ungefär likadana ut för pojkar och för flickor (bland pojkarna var knappt 45 procent i åldersspannet 16–17 år vid intagning och bland flickorna var motsvarande siffra ca 43 procent). Det är ovanligt att barn under 13 år placeras på SiS särskilda ungdomshem. Även verkställigheten av sluten ungdomsvård inom SiS verksamhet är primärt inriktad på personer som inte är äldre 20 år. Under 2024 var ca 40 procent av de som dömts till sluten ungdomsvård 17 år vid inskrivningen, och ca 30 procent var 18 år eller äldre redan vid inskrivningen. Längre strafftider riskerar alltså att leda till att åldersspannet på de särskilda ungdomshemmen blir alltför vitt och att andelen unga myndiga ökar. Av samma skäl som det inte ansetts lämpligt att placera barn på anstalter avsedda för vuxna är det inte heller lämpligt att unga myndiga avtjänar långa straff på särskilda ungdomshem där barn vistas. Enligt regeringen är det uppenbart att utvecklingen mot allt längre strafftider är något som måste beaktas vid en översyn av hur frihetsberövande påföljder för barn och unga ska verkställas framöver. På så sätt kan en lämplig verkställighetsform byggas upp innan det är alltför sent. Som utredningen konstaterar finns det inom Kriminalvårdens verksamhet en större möjlighet till flexibilitet eftersom den som inleder verkställigheten av ett fängelsestraff när han eller hon är under 18 år vid behov kommer kunna övergå till att avtjäna straffet tillsammans med andra vuxna personer efter 18-årsdagen. Kriminalvården har också bättre möjligheter än SiS att erbjuda meningsfull sysselsättning för denna äldre målgrupp.

En alternativ lösning, som bl.a. *Brå* tar upp, vore att begränsa den grupp som riskerar att rubba åldersstrukturen på de särskilda ungdomshemmen genom att i högre utsträckning än i dag döma dem som begått mycket grova brott med långa straff till fängelse, och då särskilt de unga som hunnit fylla 18 år när domen faller eller som fyller 18 år snart därefter. Regeringen konstaterar emellertid att dagens reglering redan medger att fängelse väljs framför sluten ungdomsvård i flera av de situationer som tas upp och att det därmed kan ifrågasättas om den föreslagna lösningen skulle lösa de problem som identifierats.

Regeringen anser således – i likhet med utredningen och *Åklagarmyndigheten* men till skillnad från bl.a. *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* – att förväntade straffskärpningar och den omläggning av kriminalpolitiken som nu pågår talar mot att sluten ungdomsvård behålls som påföljd för den aktuella gruppen.

Kriminalvården har bättre möjligheter än SiS att erbjuda stöd och kontroll vid övergången till frihet

Utredningen har inte, vilket flera remissinstanser också lyfter fram, kunnat finna något forskningsstöd för att sluten ungdomsvård som verkställighetsform skulle vara sämre än fängelse eller vice versa. Det är emellertid väl känt att övergången mellan institution och frihet är en kritisk tidpunkt då risken för återfall är hög. För att ett barn eller ung person inte ska återfalla i brott behöver samhället ställa upp med stöd och kontroll, t.ex. genom föreskrifter om boende, utbildning eller annan sysselsättning eller deltagande i återfallsförebyggande eller missbruksrelaterad programverksamhet. Vikten av att barn och unga som dömts till en frihetsberövande påföljd får en möjlighet till strukturerad utslussning till livet i frihet är också något som framhålls av flera av de kommuner som yttrar sig. Det finns dock brister i det stöd och den vård som i dag erbjuds barn och unga efter att de frigetts från sluten ungdomsvård. Som *Göteborgs kommun* påpekar finns det i dagens system stora utmaningar för socialtjänsten att motivera barn och unga till behövlig vård på frivillig basis efter att de avtjänat påföljden sluten ungdomsvård. Även om det finns en möjlighet att enligt 3 § andra stycket LVU besluta om tvångsvård enligt LVU för den som avtjänat sluten ungdomsvård finns det enligt utredningen en stor variation mellan de insatser som sätts in i olika kommuner. Insatserna är enligt utredningen vidare i vissa fall otillräckliga eller kan till och med utebli helt. Eftersom det inte sker någon villkorlig frigivning från sluten ungdomsvård har socialtjänsten inte heller något uppdrag att reagera på eventuell misskötsamhet under verkställigheten av den slutna ungdomsvården. Socialtjänstens ansvar för insatser enligt socialtjänstlagen eller LVU efter frigivning utgår således från att det finns ett fortsatt behov av vård eller annat stöd.

Inom ramen för ett utdömt fängelsestraff finns ett väl utbyggt regelverk för villkorlig frigivning som efter anpassning kan gälla även för barn och unga. Kriminalvården har, till skillnad från SiS, en rikstäckande frivårdsverksamhet och lång erfarenhet av att arbeta med stöd och kontroll under tiden som dömda avtjänar straff i frihet. Det finns också ett väletablerat regelverk för hur misskötsamhet från den dömdes sida ska hanteras. Detta, tillsammans med de erfarenheter avseende arbetet med barn och unga i frihet som Kriminalvården har byggt upp genom ansvaret för verkställigheten av påföljden ungdomsövervakning, gör att regeringen bedömer att Kriminalvården har bättre förutsättningar än SiS att ansvara för en övergång från frihetsberövande till verkställighet i frihet med stöd och kontroll. Att, som bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Brå och Socialstyrelsen* är inne på, i stället bygga upp ett nytt system med utslussning från sluten ungdomsvård är enligt regeringen inte ett lämpligt alternativ då det skulle vara förenat med stora utmaningar för SiS att få till en sådan rikstäckande verksamhetsform som skulle vara likvärdig över hela landet.

En sådan reform skulle också innebära att huvudmannaskapet för ungdomsövervakning – en påföljd som enligt Kriminalvårdens utvärdering (Två år med ungdomsövervakning, dnr 2019–19240) fungerar relativt väl – skulle behöva flyttas till SiS då det inte vore försvarbart att bygga upp två parallella rikstäckande organisationer för stöd och kontroll av barn och unga i åldern 15–20 år som avtjänar en påföljd helt eller delvis i frihet. Till skillnad från bl.a. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* anser regeringen alltså inte att det vore mer samhällsekonomiskt fördelaktigt att fortsätta utveckla påföljden sluten ungdomsvård. Till detta kommer att det vid ett system med någon form av villkorlig frigivning från sluten ungdomsvård skulle uppstå svårlösta problem gällande förverkanderegleringen om den dömde återfaller under prövotiden för sluten ungdomsvård och därefter döms till fängelse (se även Påföljdsutredningens resonemang om detta i betänkandet Nya påföljder, SOU 2012:34 band 3 s. 572).

Med hänsyn till att barn och unga typiskt sett har en högre återfallsrisk kan, som bl.a. *Barnombudsmannen* pekar på, ett system med villkorlig frigivning leda till en repressionsökning och en sammantaget längre institutionstid om återfallet sker under prövotiden med följden att villkorligt medgiven frihet förverkas. Förslagen i propositionen Skärpta regler för villkorlig frigivning (se prop. 2025/26:34), innebär vidare att den frihetsberövande delen av straffet kan bli något längre än vad som är fallet i dag, eftersom det i den nämnda propositionen föreslås att den andel av strafftiden som måste avtjänas innan villkorlig frigivning kan ske ska höjas från två tredjedelar till tre fjärdedelar. Vidare föreslås bl.a. att tröskeln för att skjuta upp den villkorliga frigivningen om den dömde missköter sig under anstaltsvistelsen sänks, och att det i vissa fall ska vara möjligt att skjuta upp den villkorliga frigivningen om det finns en risk för att den dömde begår nya brott av allvarligt slag. I propositionen föreslås att lagändringarna i huvudsak ska träda i kraft den 1 januari 2026. Höjningen av den andel av strafftiden som måste avtjänas innan villkorlig frigivning kan ske föreslås dock, såvitt avser fängelsestraff som är kortare än sex år, träda i kraft stegvis den dag som regeringen bestämmer. För barn och unga som döms till sex års fängelse innebär förslagen i den nämnda propositionen alltså att frihetsberövandet blir något längre, nämligen fyra och ett halvt år, i stället för fyra år om sluten ungdomsvård utan villkorlig frigivning hade dömts ut. I takt med att höjningen av kvotdelen som måste avtjänas i anstalt träder i kraft kommer även barn och unga som döms till fängelsestraff som är kortare än sex år att påverkas på så sätt att den frihetsberövande delen av deras straff blir längre. Förslagen i den nämnda propositionen innebär alltså tillsammans med förslagen i denna lagrådsremiss att det sker en viss repressionsökning när det gäller frihetsberövandets längd. Detsamma gäller om barnet eller den unge träffas av den regel om uppskjuten villkorlig frigivning vid återfallsrisk som föreslås i den nämnda propositionen. Regeringen anser emellertid att man får betrakta dessa konsekvenser i ljuset av de nackdelar som finns i det nuvarande systemet, där det som *Göteborgs kommun* påpekar kan vara svårt att motivera barnet eller den unge att ta emot hjälp efter det att straffet är avtjänat. Ett system med villkorlig frigivning för barn och unga gör övergången från inlåsning till frihet mer successiv och möjliggör att barnet eller den unge kan få stöd och kontrolleras även i sin hemmiljö. I likhet

med bl.a. *Göteborgs tingsrätt* anser regeringen även att en sådan ordning blir mer tydlig och förutsebar för den dömde. Regeringen anser således att Kriminalvården, även med beaktande av de förslag till förändringar i regelverket för villkorlig frigivning som föreslås i den nämnda propositionen, kommer att ha bättre förutsättningar än SiS att ansvara för en övergång till ett liv i frihet för den som dömts till ett frihetsberövande straff. Regeringen återkommer nedan till frågan om att det pågår flera lagstiftningsprojekt på påföljdsområdet.

Kriminalvården har även bättre möjligheter än SiS att tillgodose behovet av samhällsskydd

När det gäller samhällsskydd – i bemärkelsen möjligheten att hindra rymningar och stå emot fritagningar – pågår det ett omfattande arbete som syftar till att stärka säkerheten inom SiS. Som exempel kan nämnas att SiS i februari 2021 beslutade att införa differentierade säkerhetsnivåer på alla sina institutioner, däribland de särskilda ungdomshemmen. Som *SiS* påtalar har det arbetet också gett resultat, bl.a. på så sätt att antalet avvikningar och rymningar från sluten ungdomsvård har minskat. Den 15 maj 2024 trädde lagändringar i kraft som innebär att de särskilda ungdomshemmen enligt lag ska vara indelade i olika säkerhetsnivåer, i syfte att öka säkerheten på hemmen och underlätta bedömningen av vilket särskilt ungdomshem som bäst svarar mot barnets eller den unges behov (prop. 2023/24:81 Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem). En begränsning av tillgången till mobiler och annan kommunikationsteknik på SiS ungdomshem har av Brå identifierats som en förutsättning för att motverka att kriminaliteten fördjupas, och för att utträden från nätverk ska bli ett möjligt alternativ (Brå 2023:13). Även sådana lagändringar ingick i det lagstiftningsärende som nämns ovan, vilket innebär att de som avtjänar sluten ungdomsvård numera får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation får bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS och i den utsträckning det är lämpligt. Vidare trädde den 15 december 2024 lagändringar i frågor om avskildhet vid dygnsvilan i kraft (prop. 2024/25:41 Avskildhet i anslutning till dygnsvilan – för ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem). Det innebär att SiS under vissa förutsättningar nu har möjlighet att nattetid låsa in barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård. I oktober 2024 redovisades förslag om bl.a. ytterligare befogenheter för SiS rörande t.ex. rumsvisitation, kroppsvisitation och avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl (Ds 2024:26 Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem). Förslagen har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Trots detta finns det, som bl.a. *Seko* är inne på, utmaningar när det gäller möjligheten att inom SiS verksamhet tillgodose behovet av trygghet och samhällsskydd. Det framgår inte minst av iakttagelser och påpekanden som IVO och Riksdagens ombudsmän har gjort i samband med olika inspektioner och som redovisas under avsnitt 4.4.2.

Även inom Kriminalvården kan det självfallet förekomma problem när det gäller att tillgodose samhällsskyddsaspekter och att skapa en trygg miljö för de intagna. För verkställighet av fängelsestraff finns emellertid

ett omfattande regelverk och Kriminalvården har lång erfarenhet av att hantera intagna med skiftande behov av stöd och kontroll. Vid överväganden om huvudmannaskapet för frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare är det alltså inte utan betydelse att Kriminalvården förfogar över ett bredare register av kontroll- och tvångsåtgärder än vad SiS gör. Exempelvis tillåter fängelselagens regler om kroppsvisitation att en intagen rutinmässigt eller efter ett slumpmässigt urval kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål efter ett oövervakat besök (8 kap. 4 § fängelselagen). För den som avtjänar sluten ungdomsvård saknas motsvarande möjlighet. Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, och då endast ytlig kroppsbesiktning, får bara ske om det uppkommer misstanke om att besökaren har överlåtit ett otillåtet föremål (17 § LVU och 15 § LSU). Vidare har Kriminalvården befogenhet att av säkerhetsskäl kroppsvisitera en intagen (s.k. skyddsvisitation), i syfte att undersöka om den intagne bär på ett vapen, en kniv eller ett annat farligt föremål som han eller hon kan använda för att skada antingen sig själv eller någon annan (8 kap. 5 § fängelselagen). Kontrollen behöver normalt inte gå längre än att känna utanpå kläderna för att kontrollera vad den intagne bär på sig. En skyddsvisitation får göras slumpvis eller rutinmässigt, t.ex. i anslutning till en transport eller inför att en intagen ska placeras i avskildhet. Möjligheterna till skyddsvisitation inom SiS är mer begränsade. Att regelverket för sluten ungdomsvård inte är lika ingripande kan till viss del förklaras med att det i stor utsträckning är framtaget ur ett vårdperspektiv. I Regeringskansliet bereds visserligen, som framgår ovan, förslag som innebär fler särskilda befogenheter för SiS. Förslagen rör t.ex. en utökad möjlighet att genomföra kroppsvisitation på ett sätt som innebär att regleringen beträffande denna befogenhet i högre utsträckning än i dag skulle påminna om fängelselagens regelverk. De lagändringar som genomförts och de förslag som bereds i Regeringskansliet är på många sätt viktiga och nödvändiga steg för att stärka tryggheten och säkerheten inom SiS verksamhet, avseende både sluten ungdomsvård och vården för barn och unga som placeras enligt LVU. Regeringen anser dock inte – till skillnad från bl.a. *SiS* – att det grundläggande behovet av ökat samhällsskydd vid verkställigheten av en frihetsberövande påföljd för barn och unga bör tillgodoses genom satsningar på SiS eller genom ändringar i regelverket för verkställighet av sluten ungdomsvård. Att fängelsepåföljden har en annan grundstruktur när det kommer till säkerhetstänk och samhällsskydd, vilket möjliggör en säker och trygg miljö under verkställigheten, är tvärtom enligt regeringen ett starkt vägande skäl för att låta Kriminalvården snarare än SiS ansvara för verkställigheten av den frihetsberövande påföljden för barn och unga.

Att, som *SiS* förespråkar, utvidga möjligheten att välja fängelse framför sluten ungdomsvård för de barn och unga där det föreligger ett stort behov av samhällsskydd framstår inte heller som ett lämpligt alternativ. En sådan ordning skulle innebära att ansvaret för frihetsberövande påföljder för barn och unga i högre utsträckning än i dag skulle delas mellan SiS och Kriminalvården och att Kriminalvården skulle ta emot fler intagna under 18 år i fängelse. Eftersom det ofta sannolikt skulle röra sig om barn med kopplingar till kriminella nätverk skulle det finnas uppenbara behov av att kunna placera barnen skilda från varandra. Samtidigt skulle det kunna röra sig om så pass få individer att en differentiering skulle kunna leda till att

barnen isolerades, alternativt att de regelmässigt behövde avtjäna straffet tillsammans med intagna över 18 år. En sådan lösning framstår enligt regeringen inte som lämplig.

I likhet med utredningen och *Seko* anser regeringen således att Kriminalvården sammantaget är bättre rustad än SiS för att tillgodose behovet av en säker miljö som är trygg både för de intagna och för personalen.

Genom ett ändrat huvudmannaskap kan SiS verksamhet renodlas

Den statliga barn- och ungdomsvården genomgår för närvarande en reform. En särskild utredare har bl.a. i uppdrag att göra en översyn av den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation i syfte att stärka dess vårdande uppdrag och del i vårdkedjan för att säkerställa att barn och unga ges en trygg och kvalitativ vård, skola och behandling (S 2024:01). Uppdraget ska redovisas senast den 11 augusti 2026.

Som bl.a. *SiS* och *Barnombudsmannen* påpekar kommer det även om sluten ungdomsvård utmönstras att finnas många barn och unga på SiS särskilda ungdomshem som har begått allvarliga brott, även om de är placerade där enligt LVU i stället för att vara dömda till sluten ungdomsvård. Detta till trots går det enligt regeringen inte att bortse från att om Kriminalvården tar över ansvaret för frihetsberövande påföljder för barn och unga kommer SiS verksamhet kunna renodlas till att på ett tydligare sätt avse ett vårdande uppdrag. Det innebär inte att det kommer att saknas fortsatta utvecklingsbehov avseende säkerhetshöjande åtgärder inom SiS. Tvärtom kan det exempelvis förväntas att barn som är misstänkta för grova brott även i framtiden ibland kommer att vara placerade på särskilda ungdomshem enligt LVU i väntan på rättegång och dom och att SiS med stöd av LVU kommer att vårda barn som inte uppnått straffbarhetsåldern och som begått grova brott. Men det skulle på ett principiellt plan innebära att SiS kan fokusera på att utveckla verksamheten från ett vårdperspektiv utan inslag av straffverkställighet. En sådan renodling kan också bidra till att göra systemet mer tydligt för barn och unga. Det innebär däremot inte – vilket *Bris* befarar – att det för de barn och unga som döms för brott skulle vara fråga om att införa en frihetsberövande påföljd utan inslag av vård eller behandling. En grundläggande förutsättning enligt fängelselagen är att verkställigheten av fängelsestraffet ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Varje intagen ska också bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Till skillnad från bl.a. Bris, men i likhet med utredningen och *Statskontoret,* anser regeringen alltså att en renodling av SiS uppdrag är en fördelaktig effekt av ett ändrat huvudmannaskap.

Konsekvenser av att placera barn och unga i fängelse

Barn och unga som döms till en frihetsberövande påföljd är inte en homogen grupp. De har olika bakgrund och behov, och har i varierande utsträckning utvecklat en kriminell identitet. Den brottslighet de döms för skiljer sig också åt. Det finns barn och unga som har kopplingar till kriminella nätverk, men många har begått grova brott helt utanför sådana

miljöer. Dessa barn och unga kan t.ex. vara dömda för sexualbrott eller brott kopplade till heder och våldsbejakande extremism. Enligt kriminalstatistiken misstänks och lagförs fler pojkar än flickor för brottslighet. Flickors roll i allvarlig brottslighet har inte synliggjorts på samma sätt som pojkars, men det finns indikationer på att även flickor involveras i sådan brottslighet i större utsträckning än tidigare. Oavsett detta utgör pojkar och unga män majoriteten av de barn och unga som döms till en frihetsberövande påföljd.

Som bl.a. *ECPAT Sverige* påpekar kommer den nu aktuella reformen att träffa alla barn och unga som döms för ett så allvarligt brott att en frihetsberövande påföljd kommer i fråga, vilket innebär att även barn och unga som inte utvecklat en kriminell identitet kommer att avtjäna sitt straff i fängelse. Som *Sveriges advokatsamfund* lyfter fram innebär en frihetsberövande påföljd alltid en risk för att barnet eller den unge utvecklar eller förstärker en kriminell identitet. Samtidigt måste det beaktas att risken för skadeverkningar i hög utsträckning är kopplad till själva frihetsberövandet och till att barn och unga som begått allvarliga brott sammanförs med varandra. Som framgår av Brås rapport Barn och unga i kriminella nätverk (Brå 2023:13) finns det redan i dag problem med att unga lagöverträdare utnyttjas och rekryteras för fortsatt kriminalitet medan de avtjänar sluten ungdomsvård. Den risk för negativ påverkan som några remissinstanser lyfter fram finns således även i det nuvarande systemet. Det är inte realistiskt att förvänta sig att en frihetsberövande påföljd för barn och unga kan utformas så att den risken helt elimineras. Regeringen bedömer dock, i linje med ställningstagandet under rubriken Kriminalvården har bättre möjligheter än SiS att erbjuda stöd och kontroll vid övergången till frihet, att Kriminalvården har bättre förutsättningar än SiS att hantera risken för återfall i brott och vidta åtgärder som minskar denna risk.

Bris anser att ett tydligt fokus på repression riskerar att avhumanisera vissa barn. Regeringen håller inte med om detta. Det är en självklar utgångspunkt enligt fängelselagen att en intagen behandlas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande. Det framgår också tydligt av förarbetena till fängelselagen att det är angeläget att Kriminalvårdens personal har ett professionellt och humant förhållningssätt vid sin kontakt med de intagna (prop. 2009/10:135 s. 119). Regeringen bedömer vidare att en särskild och kvalificerad satsning på de barn som begått mycket allvarliga brott ökar möjligheterna för dem att efter avtjänat straff leva ett liv utan kriminalitet.

Några remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän* och *Institutet för mänskliga rättigheter*, framhåller att Kriminalvården är en myndighet som även utan den reform som nu övervägs befinner sig i ett ansträngt läge. Regeringen konstaterar att det som en följd av regeringens omläggning av kriminalpolitiken pågår ett intensivt reformarbete som förväntas leda till både att fler frihetsberövas och att frihetsberövande påföljder pågår under längre tid. Parallellt med den kraftiga utbyggnaden av Kriminalvården är det därför angeläget att säkerheten inom myndigheten kan upprätthållas och att det kan bedrivas en kvalitativ, återfallsförebyggande verksamhet. I syfte att ge myndigheten förutsättningar för detta har Kriminalvården på senare år tillförts ökade resurser. Genom att i september 2023 uppdra åt Kriminalvården att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och

unga har regeringen också gett myndigheten möjlighet att på ett relativt tidigt stadium i lagstiftningsprojektet påbörja de processer som är nödvändiga för att verksamheten ska anpassas till barn på ett sätt som är förenligt med barnkonventionen.

Enligt regeringen är Kriminalvården därför, även med beaktande av de utmaningar som myndigheten står inför, väl lämpad att vara huvudman för en frihetsberövande påföljd för barn och unga.

Fängelse ska vara den frihetsberövande påföljden för barn och unga – men fängelsepåföljden måste anpassas för den nya målgruppen

Sammanfattningsvis anser regeringen att det finns ett påtagligt behov av att förändra regelverket kring frihetsberövande påföljder för barn och unga. Regeringen bedömer att de positiva effekter som ett ändrat huvudmannaskap förväntas medföra – i form av bättre förutsättningar att hantera en ändrad åldersstruktur, ett uppbyggt regelverk för succesiv utslussning, ökat fokus på samhällsskydd samt renodling av SiS verksamhet – väger tyngre än de potentiella negativa effekterna.

Riksdagens ombudsmän påpekar att förslaget innebär att den sedan länge gällande principen att barn som har begått brott så långt det är möjligt bör hållas utanför Kriminalvården överges. Även *Socialstyrelsen* noterar att det i Sverige finns en lång tradition av att i rättsväsendet särbehandla barn som är lagöverträdare, som också innebär att barn som begår brott i första hand ska bli föremål för insatser inom socialtjänsten. Som framgår under avsnitt 4.1.2 ovan tillkom sluten ungdomsvård som påföljd eftersom det ansågs finnas ett starkt intresse av att hålla de yngsta lagöverträdarna utanför kriminalvården i allmänhet och fängelserna i synnerhet (prop. 1997/98:96 s. 153). I likhet med utredningen, något som bl.a. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* instämmer i, anser regeringen emellertid att det mest centrala är villkoren för och förhållandena under den frihetsberövande påföljden, inte vilken huvudman som verkställer den. Vid en jämförelse med ordningen i de övriga nordiska länderna framgår det också tydligt att en frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare kan verkställas på olika sätt, inklusive av kriminalvårdsmyndigheter. Genom införandet av påföljden ungdomsövervakning har Kriminalvården vidare fått ansvaret för ett av de påföljdsalternativ som står till buds för unga lagöverträdare, även om det är en frivårdspåföljd. Sammantaget är det enligt regeringen därför dags att ompröva den princip som bl.a. *Riksdagens ombudsmän* hänvisar till.

Sluten ungdomsvård bör således utmönstras som påföljd och barn och unga som begått allvarliga brott innan 18 års ålder bör i stället dömas till fängelse. Som många remissinstanser påpekar innebär den nya målgruppen att Kriminalvårdens verksamhet måste anpassas i flera avseenden för att tillgodose de särskilda behov och rättigheter som barn har. En del av dessa ändringar är organisatoriska och handlar t.ex. om vilken kompetens som krävs av den personal som ska arbeta med barn. En del av ändringarna avser innehållet i behandlingen. Detta är frågor som bör överlämnas till Kriminalvården att besluta om. I vissa delar finns det emellertid behov av anpassningar av verkställighetslagstiftningen, exempelvis fängelselagen, för att tillgodose barns särskilda behov och rättigheter. Regeringen återkommer till den frågan i avsnitt 5.4, där det

föreslås ett antal anpassningar av bestämmelserna i verkställighetslagstiftningen. Det ska emellertid redan här påpekas att även barn som har begått mycket allvarliga brott och dömts till långa fängelsestraff kommer att friges vid någon tidpunkt. Det är därför av största vikt att verkställigheten i alla delar – i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger det – utformas på ett sätt som främjar att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället (se artikel 40.1 i barnkonventionen). Ett antal remissinstanser anser att en uppföljning av reformen bör ske, bl.a. avseende hur Kriminalvården anpassat verkställigheten för barn. Regeringen instämmer i vikten av att verksamheten anpassas på ett sätt som tillgodoser barns särskilda behov och rättigheter och avser att följa frågan.

Som en följd av att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras ska LSU upphöra att gälla. Som utvecklas i avsnitt 6.2 kommer det emellertid vid tidpunkten för reformens ikraftträdande att finnas påföljder som inte har börjat verkställas eller som inte har verkställts fullt ut, och sluten ungdomsvård kommer dessutom även efter det att reformen trätt i kraft kunna dömas ut som påföljd för gärningar som begåtts före ikraftträdandet. Under en överskådlig tid framöver kommer det alltså att finnas ett behov av att tillämpa LSU vid verkställigheten av domar på sluten ungdomsvård. I Regeringskansliet bereds dessutom bl.a. förslagen från promemorian Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2024:26), som bl.a. innebär att SiS ska kunna använda kropps- och rumsvisitationer mer rutinmässigt och under vissa förutsättningar avskilja personer av ordnings- och säkerhetsskäl. För att det ska vara möjligt att vid behov ändra i verkställighetslagstiftningen som omger sluten ungdomsvård även efter ikraftträdandet av den nu aktuella reformen bör LSU inte upphävas förrän ett sådant behov av att göra ändringar inte längre kan finnas. LSU bör därför upphöra att gälla först fyra år efter reformens ikraftträdande, dvs. den 1 juli 2030. Vidare ska ett antal andra lagar som hänvisar till påföljden sluten ungdomsvård ändras. Utöver de följdändringar som utredningen föreslår krävs följdändringar i ytterligare ett antal bestämmelser, bl.a. i lagar som införts efter det att utredningen överlämnades.

Att döma barn till fängelse är inte oförenligt med regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen eller andra rättighetsinstrument men sådana instrument ställer krav på regleringens utformning

Några remissinstanser ifrågasätter om de förslag som nu lämnas är förenliga med barnkonventionen. *Institutet för mänskliga rättigheter* påminner om att även andra människorättsdokument måste beaktas. *Riksförbundet Attention* tar upp att Sverige ratificerat FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilket särskilt måste beaktas mot bakgrund av att barn med neuropsykiatriska diagnoser är överrepresenterade bland unga kriminella. *Bris* anser att utredningens analys av vad som är det bästa för barnen är undermålig.

Inledningsvis konstaterar regeringen att ett fängelsestraff i sig innebär en begränsning av den dömdes rörelsefrihet, en frihet som återfinns i såväl 2 kap. 8 § regeringsformen som i artikel 5 i Europakonventionen. Avseende vuxna intagna utgör fängelsestraffet redan en godtagbar

inskränkning i de grundläggande fri- och rättigheterna. Att barn och unga som har begått allvarliga brott döms till en frihetsberövande påföljd – i dag i form av sluten ungdomsvård – har också ansetts som en godtagbar inskränkning i dessa rättigheter. Den nu aktuella reformen, att barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård, innebär att verkställigheten kommer att regleras främst av fängelselagens regler. Vad detta innebär när det kommer till regler om avskildhet samt kontroll- och tvångsåtgärder utvecklas närmare nedan (se avsnitt 5.4.10 och 5.4.11).

När det gäller barnkonventionen utgör denna, som framgår i avsnitt 4.2, svensk lag. All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionens bestämmelser (prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barns rättigheter s. 94). Av artikel 3.1 följer att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det betyder emellertid inte att barnets bästa alltid ska vara utslagsgivande; även andra intressen kan ha samma eller större betydelse (se betänkandet Barnkonventionen och svensk rätt, SOU 2020:63 s. 190). I så fall kan kompensatoriska åtgärder behöva övervägas.

FN:s barnrättskommitté har, som flera remissinstanser påtalar, efter sin senaste granskning av Sverige i början av 2023 gett uttryck för att kommittén är djupt oroad över de steg som för närvarande tas för att sänka straffbarhetsåldern, barns ökande inblandning i organiserad brottslighet, avsaknaden av särskilda domstolar eller lämpligt utbildade domare för barn, isoleringen av intagna barn och de nyligen antagna lagändringarna för att införa strängare straff och integritetskränkande åtgärder av brottsbekämpande myndigheter (CRC/C/SWE/CO/6–7 p. 44). I samband med detta har barnrättskommittén påmint om sin allmänna kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet och riktat ett antal uppmaningar till Sverige (CRC/C/SWE/CO/6–7 p. 45). Barnrättskommittén uppmanar bl.a. Sverige att utarbeta en strategi för att förebygga ungdomsbrottslighet baserad på forskning om och analys av de bakomliggande orsakerna till barns inblandning i brottslighet, särskilt organiserad brottslighet, och säkerställa att den omfattar tidiga insatser som riktar sig till barn i riskzonen eller i utsatta situationer, samt stöd till deras familjer (punkten 45 c). Barnrättskommittén uppmanar även Sverige att aktivt främja icke-rättsliga åtgärder såsom alternativ hantering, medling och rådgivning samt evidensbaserade terapeutiska tjänster, för barn som anklagas för brott och, i möjligaste mån, användningen av andra åtgärder än frihetsberövande, t.ex. skyddstillsyn eller samhällstjänst (punkten 45 d). I detta sammanhang kan också nämnas att barnrättskommittén i sin allmänna kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet rekommenderar konventionsstaterna att fastställa ett maxstraff för barn som anklagas för brott som speglar principen om kortast möjliga tid, mot bakgrund av den skada och de negativa konsekvenser som ett frihetsberövande innebär för ett barns möjligheter till återanpassning i samhället (CRC/C/GC/24 p. 77). I samma allmänna kommentar rekommenderar barnrättskommittén konventionsstaterna att inrätta separata anstalter för frihetsberövade barn, med personal som har lämplig utbildning och som arbetar enligt barnvänliga riktlinjer och metoder.

Inledningsvis konstaterar regeringen att barnrättskommitténs uppmaningar till Sverige ska tas på allvar. Regeringen instämmer även i

att ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter kunskap om den brottslighet som ska förebyggas och en analys av vilka orsakssamband som finns kring brottsligheten. Det gäller oavsett om det är barn eller vuxna som begår brott. Inriktningen för regeringens fortsatta arbete är också att det brottsförebyggande arbetet på alla nivåer i så stor utsträckning som möjligt ska utgå från evidens och att kunskap om fungerande metoder fortsätter att utvecklas (se Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet, skr. 2023/24:68 s. 8–11).

Även om vikten av ett proaktivt brottsförebyggande arbete inte kan underskattas förekommer det emellertid att barn begår mycket allvarliga brott. Samhället måste då genom sin reaktion tydligt kunna markera grundläggande gränser genom att i de allvarligaste fallen tillgripa en frihetsberövande påföljd. Detta är viktigt bl.a. för att det straffrättsliga systemet ska uppfylla berättigade krav på rättvisa. I det sammanhanget bör det understrykas att det inte är oförenligt med regeringsformen, Europakonventionen eller barnkonventionen att barn döms till en frihetsberövande påföljd, och inte heller att den frihetsberövande påföljden verkställs av samma myndighet som verkställer frihetsberövande påföljder för vuxna. Däremot följer det av artikel 37 i barnkonventionen att frihetsberövande av ett barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Som utredningen påpekar finns det inte någon definition eller förtydligande kommentar av vad som ska avses med ”som en sista utväg” eller vad som är ”kortast lämpliga tid” utan det är upp till varje stat att avgöra. Av artikel 37(b) läst tillsammans med bestämmelserna i artikel 40 följer att påföljdssystemet ska innehålla alternativ som inte innebär frihetsberövande av barnet och att påföljderna ska vara inriktade mot åtgärder som främjar barnets återanpassning i samhället.

Det nu aktuella förslaget – att barn ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård – innebär inte att förutsättningarna för att döma ut en frihetsberövande påföljd ändras. Tvärtom kommer det enligt 30 kap. 5 § brottsbalken fortfarande att följa att för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Fängelsestraffet kommer alltså, precis som sluten ungdomsvård, därmed i fråga först som en sista utväg. I sammanhanget kan noteras att det under 2024 meddelades 9 304 lagföringsbeslut (fällande dom i tingsrätt, strafföreläggande, straffvarning eller åtalsunderlåtelse) avseende personer som vid tiden för lagföringen var 15–17 år. Av dessa avsåg 2 268 beslut flickor och 7 036 pojkar. Påföljden bestämdes till sluten ungdomsvård i 169 fall (7 beslut avsåg flickor och 162 beslut avsåg pojkar) och till fängelse i 10 fall (samtliga beslut avsåg pojkar). Sett till det totala antalet lagföringar avseende unga lagöverträdare är det alltså ovanligt att en frihetsberövande påföljd kommer i fråga.

Reformen innebär inte heller i sig att den frihetsberövande delen av straffet blir längre, även om den nu aktuella reformen i kombination med vissa andra lagstiftningsärenden kan ha den effekten (se t.ex. förslagen i prop. 2025/26:34 om bl.a. ändrad kvotdel för villkorlig frigivning). Att det utdömda straffet i sig blir längre – vilket det blir eftersom fyra års sluten ungdomsvård i dagens system motsvarar sex års fängelse – innebär dock en repressionshöjning även om en del av straffet kan avtjänas utanför

anstalt efter villkorlig frigivning. En ordning med villkorlig frigivning medför dessutom – om barnet t.ex. återfaller i brott under prövotiden – att barnet sammantaget frihetsberövas under en längre tid än i dagens system. Som *ECPAT* påpekar är återfallsfrekvensen för barn som dömts till en frihetsberövande påföljd hög. För en del barn kommer den föreslagna ordningen alltså att innebära att frihetsberövandet blir längre än det annars skulle ha varit. Enligt regeringen väger emellertid de fördelar som ett system med successiv utslussning under kontrollerade former innebär för barnets möjlighet till återanpassning tyngre än de nackdelar som en sådan ordning kan medföra.

Den maximala tiden som sluten ungdomsvård kan dömas ut är fyra år (32 kap. 5 § brottsbalken). När den tidsgränsen sattes togs hänsyn till att det inte förekommer villkorlig frigivning från sluten ungdomsvård, varför fyraårsgränsen motsvarar ett fängelsestraff om sex år. Den maximala tid som en person kan dömas till fängelse för brott som han eller hon begick innan 18-årsdagen är tio år eller, om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller i vissa fall när fängelse får användas som ett gemensamt straff för flera brott, 14 år (29 kap. 7 § andra stycket). Fängelse kan alltså dömas ut för betydligt längre tid än vad som är fallet för sluten ungdomsvård. Som framgår under avsnitt 4.1.1 ovan bereds förslag från Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare om att hittills gällande straffmaximum om 14 års fängelse för barn ska ersättas med ett förbud att döma ut fängelse på livstid för brott som någon begått medan han eller hon var under 18 år (se SOU 2025:11). Utifrån hur straffskalorna är utformade i dag innebär det att barn som mest skulle kunna dömas till 18 års fängelse. Även om tidsgränsen flyttas på det sätt som föreslås i det nämnda betänkandet kommer det dock även efter den nu aktuella reformen att finnas en fastställd maximitid som innebär att även barn som begått de allra allvarligaste brotten inte kommer att kunna frihetsberövas lika lång tid som en vuxen gärningsperson. Det ska också understrykas att fängelse även med hittillsvarande system kan användas som påföljd för den som begått brott innan 18-årsdagen om ett frihetsberövande om fyra år inte utgör en tillräckligt ingripande reaktion (jfr 32 kap. 5 §).

Av artikel 37 i barnkonventionen framgår vidare bl.a. att varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt ska varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra detta, och barnet ska, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök. Av artikel 40 följer att ett barn som befunnits skyldigt till att ha begått brott har rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. Även i FN:s regler om skydd av frihetsberövade ungdomar (de s.k. Havannareglerna) återfinns regler om hur frihetsberövade barn ska behandlas.

Regeringen återkommer under avsnitt 5.4 till den närmare utformningen av verkställigheten av fängelse för barn och unga. Det kan emellertid redan nu konstateras att internationella standarder av detta slag givetvis bör beaktas vid Kriminalvårdens bedömningar i enskilda fall, liksom vid

myndighetens arbete med riktlinjer och rutiner. Av 1 kap. 4 § fängelselagen följer vidare att varje intagen i kriminalvårdsanstalt ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Av 2 § förordningen (2023:797) med instruktion för Kriminalvården framgår därutöver att Kriminalvårdens verksamhet ska bedrivas på ett säkert, humant och effektivt sätt. Barn som avtjänar fängelsestraff ska alltså – i likhet med vuxna intagna – behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet. Vidare ska ett barn som avtjänar fängelse behandlas på ett sätt som tillgodoser behoven och rättigheterna hos personer i dess ålder, vilka kan skilja sig från vuxna intagnas behov och rättigheter. Som framgår under avsnitt 5.4.1 nedan föreslår regeringen att det i fängelselagen ska införas en portalparagraf om att det vid alla åtgärder som rör barn i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Intagna barn ska enligt förslaget ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör dem och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Barn ska också avtjäna fängelsestraffet på en avdelning som är särskilt anpassad för barn, om det inte anses vara till den intagnes bästa att placeras vid en annan avdelning (se avsnitt 5.4.3 nedan).

Sammantaget bedömer regeringen att huvudförslaget i den här lagrådsremissen, dvs. att fängelse snarare än sluten ungdomsvård ska utgöra den frihetsberövande påföljden för den som begått brott innan 18-årsdagen, är proportionerligt och förenligt med de krav som följer av Europakonventionen och regeringsformens bestämmelser om rörelsefrihet. Den nu aktuella reformen, att barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård, innebär att verkställigheten kommer att regleras främst av fängelselagens regler. Vad detta innebär när det kommer till regler om avskildhet samt kontroll- och tvångsåtgärder utvecklas närmare nedan (se avsnitt 5.4.10 och 5.4.11).

Utformat på det sätt som beskrivs ovan bedömer regeringen vidare att huvudförslaget inte är oförenligt med barnkonventionen eller relevanta internationella instrument. Det gäller alltså även med beaktande av den oro som FN:s barnrättskommitté gett uttryck för vid sin senaste granskning av Sverige. I det sammanhanget bör nämnas att även om uttalanden från FN:s konventionskommittéer med tiden har fått en relativt stark ställning som tolkningsmedel för bl.a. nationella och internationella domstolar så är de ingen rättskälla och inte heller juridiskt bindande för konventionsstaterna. Med det sagt ska barnrättskommitténs rekommendationer tas på allvar och kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, tjäna som stöd och ge viss vägledning för tolkning och tillämpning av barnkonventionen (prop. 2017/18:186 s. 84 och 91).

Av artikel 41 i barnkonventionen framgår bl.a. att barnkonventionen inte ska inverka på bestämmelser som är mer långtgående vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i konventionsstatens lagstiftning. I det sagda ligger att en konventionsstat inte får försämra barnets rättigheter med hänvisning till konventionen. Däremot är det inte oförenligt med barnkonventionen om en stat beslutar om åtgärder som försämrar för barn av andra anledningar än att anpassa lagstiftningen till lägre ställda krav i konventionen, även om det i lagstiftningsarbetet noteras att åtgärderna i sig inte strider mot konventionens bestämmelser (se SOU 2020:63 s. 1631–1633, jfr dock barnrättskommitténs resonemang om

en sänkning av straffbarhetsåldern i CRC/C/GC/24 p. 22). Även om verkställigheten av fängelsestraffet ska anpassas för barn på ett antal sätt kommer verkställighetslagstiftningen i flera avseenden att vara strängare än vad den är för sluten ungdomsvård. Detta beror dock inte på någon form av anpassning till barnkonventionens lägsta nivå utan ligger i linje med att ett av argumenten bakom reformen är att Kriminalvården har bättre möjligheter än SiS att upprätthålla samhällsskyddet. Även om en strängare verkställighetslagstiftning kan upplevas som en försämring ur ett barnrättsperspektiv innebär det alltså enligt regeringen inte att reformen i sig är oförenlig med artikel 41. Det gäller även med beaktande av den tolkning av artikel 41 som barnrättskommittén har gett uttryck för när det kommer till en sänkning av straffbarhetsåldern (CRC/C/GC/24 p. 22). När det gäller de intervjuer som utredningen hållit med barn som avtjänar sluten ungdomsvård anser bl.a. *Bris* att dessa borde ha genomförts på ett annat sätt, och att barnens erfarenheter och synpunkter hade behövt integreras i större delar av utredningen. Bris invänder särskilt mot att barnen inte getts möjlighet att reflektera kring utredningens huvudförslag att en överflyttning av verkställigheten till Kriminalvården ska ske. Regeringen konstaterar emellertid att utredningen, i enlighet med sitt uppdrag, har inhämtat synpunkter från barn och unga med erfarenhet av sluten ungdomsvård och att flera av dessa har uttryckt åsikter om tanken att Kriminalvården skulle ta över ansvaret för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för barn och unga. Av utredningen framgår att flera av dessa ungdomar var negativa till tanken att Kriminalvården skulle ta över ansvaret för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för barn och unga. Det framgår emellertid också att de som uttalade sig endast hade erfarenhet av Kriminalvården genom tid i häkte. Betänkandet har vidare remitterats till ett antal barnrättsorganisationer, inklusive flera ungdomsstyrda organisationer. Regeringen bedömer därför sammanfattningsvis att barn har fått komma till tals på ett tillfredsställande sätt.

Frågan om att det pågår många lagstiftningsprojekt parallellt

Utredningen tar upp att många förändringar av påföljdssystemet har gjorts och ytterligare förändringar har aviserats under utredningstiden. Utredningen nämner särskilt två utredningar som vid tidpunkten för utredningens överlämnande fortfarande pågick. Det rör sig dels om Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare, som bl.a. hade i uppdrag att överväga en sänkt straffbarhetsålder (se SOU 2024:39 och SOU 2025:11), dels om Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet, som bl.a. hade i uppgift att lämna förslag på en skärpt reglering som innebär att villkorlig frigivning som huvudregel inte beviljas (se SOU 2024:48).

Utredningen som ligger till grund för nu aktuellt lagstiftningsärende ser ett behov av ytterligare analyser om frihetsberövande påföljder för barn om straffbarhetsåldern sänks. Vidare anser utredningen att om reglerna ändras så att villkorlig frigivning inte ska utgöra en del av fängelsepåföljden minskar skälen för att föra över de unga lagöverträdarna till Kriminalvården. Flera remissinstanser instämmer i detta, och många remissinstanser – bl.a. *Riksdagens ombudsmän* och *Institutet för mänskliga rättigheter* – framhåller att det stora antalet utredningar på det straffrättsliga och socialrättsliga området gör det svårt att överblicka

konsekvenserna av de nu aktuella förslagen. Några remissinstanser anser att den nu aktuella reformen inte bör genomföras innan förslagen från de nämnda utredningarna är färdigberedda.

Regeringen har förståelse för dessa synpunkter. Läget i samhället, där allt yngre gärningsmän begår grova brott, är emellertid så pass allvarligt att det är oundvikligt att flera lagstiftningsprojekt behöver pågå parallellt med varandra. Av betänkandet Ett ändamålsenligt samhällsskydd (SOU 2024:48), delbetänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39) och slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11) framgår också att de nyss nämnda utredningarna – inte minst mot bakgrund av regeringens uppdrag till Kriminalvården att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och unga (Ju2023/02157) – har utgått från att de förslag som regeringen nu går vidare med kommer att genomföras. Detsamma gäller det utkast till lagrådsremiss om sänkt straffbarhetsålder till 13 år vid vissa allvarliga brott som remitterades den 24 september 2025, vilket följts av ett kompletterande uppdrag till Kriminalvården om att förberedelserna inför inrättandet av särskilda enheter för barn och unga även ska omfatta 13- och 14-åringar. Regeringen kommer också i sitt fortsatta arbete med de nämnda förslagen att behöva utforma lagstiftningen på ett sådant sätt att de olika förslagen blir väl anpassade till varandra. Regeringen bedömer därför sammantaget, till skillnad från bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, att konsekvenserna av nu aktuella förslag har blivit tillräckligt belysta.

När det gäller synpunkten från *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* att påföljden ungdomsövervakning bör utvärderas innan de nu aktuella förslagen genomförs konstaterar regeringen att det i det ovan nämnda delbetänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39) bl.a. föreslås ett antal förändringar avseende påföljden ungdomsövervakning. Dessa förslag bereds i Regeringskansliet. Regeringen anser dock inte att en utvärdering av påföljden ungdomsövervakning behöver göras innan de nu aktuella förslagen genomförs.

5.2 Verkställigheten av fängelsestraffet ska ske hos Kriminalvården

Regeringens bedömning

Det bör inte införas någon möjlighet att avtjäna fängelsestraffet vid särskilda ungdomshem.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer inte överens med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att rätten i samband med att den bestämmer påföljden för ett barn till fängelse i vissa fall ska få besluta att straffet ska avtjänas vid ett särskilt ungdomshem.

Remissinstanserna

Remissutfallet är blandat. En del remissinstanser, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Barnombudsmannen*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Rädda Barnen*, *Socialstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*, tillstyrker förslaget om att rätten i undantagsfall ska kunna besluta att fängelsestraffet ska verkställas vid ett särskilt ungdomshem, även om en del av remissinstanserna har synpunkter på vilket tillämpningsområde den föreslagna undantagsbestämmelsen ska ha och hur den bör utformas.

Andra remissinstanser, däribland *Kriminalvården*, *Göteborgs tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Kammarrätten i Göteborg*, *Malmö tingsrätt*, *Stockholms tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Sveriges Domareförbund*, *Umeå tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*, avstyrker eller är tveksamma till förslaget. Flera av dessa remissinstanser påpekar att förslaget ur ett systematiskt perspektiv avviker från det som normalt gäller för beslut om påföljder, dvs. att rätten gör påföljdsvalet och Kriminalvården i förekommande fall beslutar om den närmare verkställigheten. Några remissinstanser, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Svea hovrätt*, *Göteborgs kommun* och *Riksdagens ombudsmän*, tar upp vilken typ av underlag som ska ligga till grund för rättens prövning av frågan om fängelsestraffet kan verkställas på ett särskilt ungdomshem och vem som ska ansvara för att detta underlag tas fram. Enligt *Sveriges Domareförbund* har Kriminalvården bättre förutsättningar än domstolen att göra de individuella risk- och behovsbedömningar som krävs för ett korrekt beslut om verkställighetsform. Ett antal domstolar – däribland *Malmö tingsrätt* och *Kammarrätten i Göteborg* – varnar för ett omotiverat fokus i processen kring de omständigheter som kan göra bestämmelsen tillämplig. Även *Åklagarmyndigheten* anser att frågan kan tynga domstolsprocessen. Flera remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Svea hovrätt*, framhåller särskilt att sådana omständigheter som enligt förslaget kan göra ventilen tillämplig – t.ex. att den unge skulle vara särskilt utsatt i förhållande till andra intagna eller riskerar att fara illa av en placering bland andra dömda – inte är statiska utan kan ändras efter det att rätten avgjort påföljdsfrågan. *Sveriges Kommuner och Regioner*, som anser att det ska vara möjligt att ändra verkställighetsform i efterhand, är inne på en liknande linje. *Åklagarmyndigheten* påpekar att unga lagöverträdare med särskilda behov kan komma att bli vuxna under den tid som påföljden verkställs. *Göteborgs tingsrätt* pekar på att även med utredningens förslag måste Kriminalvården av likvärdighetskäl kunna hantera och tillgodose barns och ungas varierande behov, t.ex. i sådana fall där kraven på samhällsskydd gör att ett barn eller en ung person med omfattande vårdbehov inte är aktuell för verkställighet hos SiS. Enligt tingsrätten är det därför mer ändamålsenligt med en ordning där Kriminalvården verkställer samtliga fängelsestraff men tar nödvändiga hänsyn till barnets eller den unges individuella förhållanden. *Kriminalvården* framhåller bl.a. att myndigheten har en mycket väl utvecklad förmåga att anpassa verkställigheter efter individuella stöd- och omsorgsbehov, att vid en övergång mellan SiS och Kriminalvårdens verksamhet skulle administrativa ”glapp” kunna uppstå och att det finns en risk för tillämpningssvårigheter när två olika myndigheter ska tillämpa ingripande regler. *Riksdagens ombudsmän*, som i och för sig tillstyrker den föreslagna ventilen, anser att det bör

undvikas att placera barn och unga som ska avtjäna fängelse vid ett särskilt ungdomshem tillsammans med barn som vårdas enligt LVU, och tar särskilt upp att det kan vara svårt för personalen på SiS att förhålla sig till två olika regelverk. Även *Rädda Barnen* är negativa till att barn och unga som är dömda för brott ska blandas med barn som är omhändertagna enligt LVU. *Fackförbundet ST* tar upp liknande frågor.

Skälen för regeringens bedömning

Den grupp av barn och unga som döms till frihetsberövande påföljder är inte homogen. Utöver de generella skillnader som finns mellan en nybliven femtonåring och en sjuttonåring som närmar sig myndighetsdagen finns det också stora individuella skillnader när det kommer till jämnåriga personers utvecklings- och mognadsgrad. För personer som dömts till en frihetsberövande påföljd finns det också skillnader i hur starkt behovet av samhällsskydd gör sig gällande.

Det är mot denna bakgrund som utredningen frågar sig om det för vissa av de dömda, inte minst de yngsta och de med särskilda behov av stöd eller ett särpräglat vårdbehov, är motiverat att införa en lagreglerad ventil som möjliggör att straffet avtjänas vid ett särskilt ungdomshem. Enligt utredningen skulle viss vägledning kring vilken personkrets som skulle falla under ventilens tillämpningsområde kunna sökas i vilka personer som får stöd enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), t.ex. barn och unga med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. Utredningen, som anser att det bör införas en ventil, föreslår att rätten i samband med att den dömer ut ett fängelsestraff för brott som någon begått innan han eller hon fyllde 18 år får besluta att fängelsestraffet ska avtjänas vid ett särskilt ungdomshem, dvs. att SiS i stället för Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten av den frihetsberövande delen av straffet. Detta ska vara möjligt i fall där det finns synnerliga skäl hänförliga till den tilltalades ålder eller andra personliga förhållanden. Vid tidpunkten för villkorlig frigivning ska ansvaret för verkställigheten gå över till Kriminalvården. Bedömningen av om det finns synnerliga skäl ska enligt utredningen göras utifrån en helhetsbedömning, men det skulle exempelvis kunna handla om att barnets eller den unges mognad inte överensstämmer med dess verkliga ålder eller att denne har en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning, en medicinsk eller psykiatrisk diagnos eller att det finns något liknande förhållande som innebär att barnet eller den unge skulle vara särskilt utsatt i förhållande till andra intagna. Om kraven på samhällsskydd är framträdande, t.ex. för att barnet eller den unge har kända kopplingar till kriminella nätverk, eller om det finns en hög risk för avvikning eller rymning ska det enligt utredningen inte vara aktuellt med verkställighet vid ett särskilt ungdomshem.

En klar utgångspunkt bakom såväl utredningens som regeringens förslag är att Kriminalvården har och kommer att vidareutveckla den kunskap och kompetens som krävs för att möta såväl barn och unga som vuxna med olika behov. Som *Göteborgs tingsrätt* påpekar kommer Kriminalvården också att behöva hantera verkställigheten för barn och unga som har sådana särpräglade vårdbehov att de i och för sig skulle ha kunnat omfattas av den föreslagna ventilen, men där exempelvis krav på samhällsskydd gör att verkställighet vid ett särskilt ungdomshem inte är aktuell. Utifrån

likvärdighetsaspekter går det att ifrågasätta om det är lämpligt. Till detta kommer, som flera remissinstanser pekar på, att det kan finnas svårigheter med att i brottmålsprocessen föra in ett tillräckligt välunderbyggt underlag för rättens ställningstagande i frågan. En del av de förhållanden som skulle kunna göra ventilen tillämplig är inte heller statiska utan kan komma att ändras – i olika riktningar – efter det att rätten tagit ställning i påföljdsfrågan. Fokus i processen skulle också, som flera remissinstanser är inne på, kunna komma att i omotiverat hög grad handla om den tilltalades personliga förhållanden. Detta talar enligt regeringen för att ett mer ändamålsenligt sätt att se till att individuella hänsyn kan tas till barnets eller den unges förhållanden, vilket självfallet kan behöva göras avseende den grupp av barn och unga som utredningen lyft fram, är att låta Kriminalvården anpassa verkställigheten utifrån dessa aspekter. Med en sådan ordning blir systemet både mer flexibelt och likvärdigt. Det blir också mer renodlat och de praktiska problem som kan komma att uppstå i övergången mellan två myndigheters ansvar undviks. Vidare undviks att barn och unga som dömts för brott avtjänar sitt straff tillsammans med barn som är omhändertagna enligt LVU, något som både *Riksdagens ombudsmän* och *Rädda Barnen* varit negativa till.

Personer som får stöd enligt LSS hör till några av samhällets mest utsatta och kan vara särskilt sårbara för rekrytering till kriminella nätverk. Regeringen har därför gett Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga förekomsten av rekrytering bland personer med stöd enligt LSS. Uppdraget ska redovisas senast den 15 april 2026. Sammanfattningsvis anser regeringen, till skillnad från utredningen men i likhet med bl.a. *Kriminalvården* och *Hovrätten för Västra Sverige*, att det inte bör införas någon ventil för verkställighet av fängelsestraff vid ett särskilt ungdomshem.

5.3 Placeringen av de särskilda verkställighetsbestämmelser som behövs för barn som dömts till fängelse

Regeringens förslag

De särskilda bestämmelser som behövs vid verkställighet av fängelse för den som inte har fyllt 18 år ska föras in i fängelselagen, strafftidslagen och 26 kap. brottsbalken. Om inte annat anges ska de bestämmelser som avser vuxna dömda gälla även för den som inte har fyllt 18 år.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer inte överens med regeringens. Utredningen föreslår att en ny lag, benämnd fängelselagen för unga, ska införas.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan om huruvida en särskild lag bör införas för barn som avtjänar fängelse. *Kriminalvården* anser att om förslaget att fängelse ska kunna verkställas vid ett särskilt ungdomshem inte leder till lagstiftning, bör den särreglering för unga i förhållande till fängelselagen som utredningen lagt i en egen lag i stället kunna föras in i fängelselagen. *Förvaltningsrätten i Stockholm* menar att det kan leda till tillämpningssvårigheter om verkställigheten av ett fängelsestraff i anstalt för en ung person regleras i en annan lag än fängelselagen. *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)* anser däremot att en egen fängelselag för barn och unga bl.a. bidrar till att underlätta bedömningen av om barnets bästa har tillgodosetts.

Några remissinstanser – *Förvaltningsrätten i Karlstad*, *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* och *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* – anser att utformningen av verkställigheten i alltför hög grad knyts till åldern vid verkställigheten i stället för åldern vid brottet. *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* påpekar att en sådan ordning innebär att en stor del av de dömda kommer att behandlas som vuxna under hela eller delar av verkställigheten trots att de var barn vid tidpunkten för brottet. Universitet påpekar även att en sådan ordning innebär att verkställighetens innehåll påverkas av hur lång tid som brottsutredningen och domstolsprocessen tar och att detta inte är rättssäkert. *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* är inne på en liknande linje och anför att den föreslagna ordningen innebär att omyndiga i alla avseenden utom vid straffmätningen kommer att behandlas som vuxna. Enligt universitet bör denna fråga utredas närmare. *Förvaltningsrätten i Karlstad* ifrågasätter om det är lämpligt att förutsättningarna för att skjuta upp villkorlig frigivning ska vara olika beroende på om den dömde har fyllt 18 år under verkställigheten, oavsett när under verkställigheten det har skett.

Skälen för regeringens förslag

Barn har andra behov och rättigheter än vuxna. I det ligger att när barn nu ska avtjäna fängelsestraff i anstalt behöver viss särreglering införas för denna nya målgrupp. Frågan är då hur en sådan särreglering bör avgränsas samt hur den ska samspela med den reglering som redan finns i bl.a. fängelselagen.

Inledningsvis anser regeringen – i likhet med utredningen men till skillnad från *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* och *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* – att frågan om anpassningar under verkställigheten bör utgå från den ålder som den intagne har när frågan om anpassningar aktualiseras, och alltså inte från den intagnes ålder vid tidpunkten för brottet. Så är fallet avseende den befintliga bestämmelsen om placering av barn i 2 kap. 3 § fängelselagen, av vilken det framgår att en intagen som är under 18 år inte får placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa. En ordning som i stället byggde på den intagnes ålder vid tidpunkten för brottet skulle leda till att någon som dömdes för brott som denne begick före 18-årsdagen men lagfördes för långt senare skulle avtjäna sitt fängelsestraff tillsammans med barn. En

sådan lösning skulle generellt sett inte ligga i linje med vad som vore bäst för övriga intagna, och det går att ifrågasätta om det skulle vara lämpligt för den dömde själv. Det avgörande bör därför vara åldern vid tidpunkten för verkställigheten, även om detta som *Förvaltningsrätten i Karlstad* påpekar innebär att t.ex. förutsättningarna för att skjuta upp villkorlig frigivning kan ändras om den intagne fyller 18 år under verkställigheten (se vidare avsnitt 5.4.16).

När det sedan gäller frågan om huruvida de särskilda bestämmelser som behöver införas för intagna som inte fyllt 18 år bör tas in i fängelselagen, som *Kriminalvården* förespråkar, eller om en ny fängelselag för unga bör införas, som utredningen föreslår och som *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)* förordar, gör regeringen följande överväganden.

En av anledningarna till att utredningen föreslår en ny fängelselag för unga är att den också, som framgår under avsnitt 5.2 ovan, föreslår att det i vissa undantagsfall ska vara möjligt att avtjäna fängelsestraffet vid ett särskilt ungdomshem. Det är alltså framför allt behovet av en relativt omfattande reglering för verkställighet av fängelse vid ett särskilt ungdomshem som ligger bakom förslaget om en särskild lag. Som framgår ovan i avsnitt 5.2 bedömer regeringen att någon möjlighet till verkställighet av fängelsestraff vid ett särskilt ungdomshem inte bör införas. Det argumentet för en särskild lag faller således. I likhet med *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser regeringen vidare att risken för tillämpningssvårigheter minskar om de bestämmelser som utgör en särreglering för barn återfinns i samma regelverk som gäller för vuxna dömda. De särskilda bestämmelser som föreslås nedan i avsnitt5.4 är inte heller så omfattande, utan det kommer i stor utsträckning att vara samma regler som gäller för barn som för vuxna. Regeringen delar därför inte *Lunds universitets (Juridiska fakultetsstyrelsen)* uppfattning att en egen fängelselag för unga skulle leda till att den nya målgruppens situation vid frihetsberövandet blir mer överskådlig eller att en sådan lag skulle bidra till att underlätta bedömningen av huruvida intresset av barnets bästa har tillgodosetts. Tvärtom anser regeringen att bedömningen av barnets bästa underlättas av att det direkt av den mest centrala regleringen på området – dvs. främst i fängelselagen men även exempelvis 26 kap. brottsbalken såvitt avser villkorlig frigivning – framgår vilka bestämmelser som gäller för alla dömda och i vilka avseenden det finns särreglering för barn. Ett så utformat och sammanhållet regelverk framstår som lättare att överblicka och tillämpa, vilket får anses ligga väl i linje med principen om barnets bästa. Av nyss nämnda skäl anser regeringen vidare att särregleringen för barn bör införas löpande i exempelvis fängelselagen i anslutning till den bestämmelse som särregleringen utgör ett avsteg från.

Sammanfattningsvis bör de särskilda bestämmelser som införs för barn vid verkställighet av dom på fängelse ta avstamp i åldern vid verkställigheten och placeras i fängelselagen, strafftidslagen och 26 kap. brottsbalken.

5.4 Anpassningar i verkställigheten av fängelse för barn

5.4.1 När barn avtjänar ett fängelsestraff ska barnets bästa beaktas i första hand och hänsyn ska tas till barnets åsikter

Regeringens förslag

Det ska införas en bestämmelse i fängelselagen om att det vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En intagen som inte har fyllt 18 år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer inte överens med regeringens. Utredningen föreslår inte någon bestämmelse om barnets bästa, däremot att det i fängelselagen införs en bestämmelse om att när den lagen tillämpas för någon som inte har fyllt 18 år ska den intagnes ålder särskilt beaktas.

Remissinstanserna

Många av de remissinstanser som är kritiska mot huvudförslaget att barn ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård, däribland *Barnombudsmannen*, *Barnrättsbyrån*, *Bris*, *Rädda Barnen*, *Diskrimineringsombudsmannen* och *Jämställdhetsmyndigheten*, understryker vikten av ett stärkt barnrättsperspektiv i det fortsatta lagstiftningsarbetet. *Barnombudsmannen* anser att det är lättare sagt än gjort att utforma avdelningar med barnets bästa i fokus och efterlyser en fördjupad analys. *Barnrättsbyrån* och *Rädda Barnen* välkomnar att utredningen tydligt lyfter att barnets bästa ska komma i främsta rummet, men anser att det bör komma till uttryck i det fortsatta lagstiftningsarbetet på ett sätt som närmare knyter an till barnkonventionens ordalydelse. *Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan)* efterlyser exempel på hur Kriminalvården aktivt och löpande kan arbeta med barnkonsekvensanalyser, och pekar på möjligheten att i lagtexten införa en bestämmelse om att barnkonsekvensanalyser ska genomföras av Kriminalvården. *Jämställdhetsmyndigheten* framhåller att även ett jämställdhetsperspektiv behöver säkerställas, utifrån att flickor och pojkar kan ha olika behov av stöd och skydd. Flera remissinstanser – bl.a. *Bris*, *UNICEF Sverige* och *Seko* – påpekar att barn som begår kriminella handlingar har samma rättigheter som andra barn och att dessa rättigheter måste upprätthållas även när repressiva förslag läggs fram. *Katrineholms kommun* lyfter fram att barn och unga inte uppnått full kognitiv eller emotionell mognad, vilket ställer särskilda krav på hur den frihets-

berövande påföljden organiseras och byggs upp, oavsett vem som ansvarar för att verkställa den.

Som exempel på åtgärder som kan stärka barnrättsperspektivet efterlyser *Jämställdhetsmyndigheten*, *Socialstyrelsen*, *Barnrättsbyrån* och *Rädda Barnen* bl.a. en portalparagraf om barnets bästa. Flera av de nämnda remissinstanserna efterfrågar också en lagstadgad rätt för barn att komma till tals. *Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan)* och *Rädda Barnen* lyfter vidare fram vikten av ett klagomålsförfarande. *Rädda Barnen* och *Barnrättsbyrån* anser att barnets rätt till ombud vid överklaganden av åtgärder som beslutas under frihetsberövandet bör tydliggöras.

Diskrimineringsombudsmannen framhåller att diskrimineringsförbudet inom Kriminalvårdens verksamhet i princip gäller hur anställda bemöter allmänheten och understryker bl.a. att det är till barnets bästa att barn och unga under inga omständigheter utsätts för diskriminering. Enligt Diskrimineringsombudsmannen bör tillämpningsområdet för diskrimineringslagen utvidgas så att bl.a. Kriminalvårdens verksamhet fullt ut omfattas av förbudet mot diskriminering. *Riksdagens ombudsmän* anser att det är bekymmersamt att det för Kriminalvårdens del inte finns någon ordinär tillsyn likt den som IVO utövar över SiS. *Sveriges Kommuner och Regioner*, som påpekar att IVO till skillnad från exempelvis Riksdagens ombudsmän har en möjlighet att förelägga en myndighet att avhjälpa missförhållanden, anser att det bör övervägas att ge IVO ett tillsynsuppdrag över den del av Kriminalvårdens verksamhet som berör frihetsberövade barn.

Skälen för regeringens förslag

Barnets bästa

Av artikel 3.1 i barnkonventionen följer att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Enligt artikel 3.2 åtar sig konventionsstaterna att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder. Av artikel 3.3 framgår att konventionsstaterna ska säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för omvårdnad eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn. Barnkonventionens rättigheter gäller för alla barn, oavsett var de befinner sig under uppväxten. Det innebär att även barn som begår grova brott och döms till fängelse eller sluten ungdomsvård omfattas av konventionens rättigheter.

Varken fängelselagen eller LSU innehåller någon bestämmelse om barnets bästa. För Kriminalvårdens del framgår det emellertid av 1 kap. 2 a § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (KVFS 2011:1; FARK Fängelse) att i frågor som berör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vidare framgår att bedömningar som rör barnets

bästa ska ta sin utgångspunkt i det enskilda barnets situation och att överväganden avseende barnets bästa ska dokumenteras. I motiveringen till beslut ska det redogöras på vilket sätt barnets bästa har vägts in i den bedömning som ligger till grund för beslutet. Av de allmänna råd som lämnats till den nämnda paragrafen följer att barnets åsikter och inställning bör tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. För att utreda vad som är till ett barns bästa bör barnet, i de fall det bedöms lämpligt, ges möjlighet att komma till tals och få ge sin åsikt i frågan. Om barnet inte självt framför sina åsikter, bör hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt.

En portalbestämmelse införs i fängelselagen om att barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla frågor som rör barn

Sedan 2020 gäller barnkonventionen som lag i Sverige. I ljuset av att artikel 3.1 utgör en del av svensk rätt uppstår frågan om det – som ett antal remissinstanser efterfrågar – ändå bör införas en portalbestämmelse om barnets bästa i fängelselagen. I vissa lagar finns det uttryckliga portalbestämmelser om att barnets bästa ska beaktas eller vara avgörande. Andra lagar har inte någon liknande bestämmelse men innehåller särskilda bestämmelser utformade utifrån principen om barnets bästa. Genom att artikel 3.1 gäller som lag i Sverige kan behovet av en portalparagraf i fängelselagen, ur ett rent juridiskt perspektiv, ifrågasättas. Samtidigt framgår det av propositionen med förslag om inkorporering av barnkonventionen att eftersom förarbetena till den lagen inte anger hur konventionens artiklar bör tolkas är det betydelsefullt att t.ex. principen om barnets bästa är tydlig i andra förarbeten (prop. 2017/18:186 s. 94). För att barnets bästa ska få en reell innebörd i beslut som rör barn och få betydelse för ett enskilt barn eller en grupp barn har regeringen i samband med inkorporeringen bedömt att i det fortsatta transformeringsarbetet bör ett särskilt fokus ligga på barnets bästa som ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser liksom barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade, vilket utgör en väsentlig del vid bedömningen av barnets bästa.

Regeringen konstaterar att barn utgör en helt ny målgrupp i anstaltsmiljön. Som *Katrineholms kommun* lyfter fram kan barns och ungas outvecklade kognitiva och emotionella mognad ställa krav på hur den frihetsberövande påföljden organiseras och byggs upp. Kriminalvården, som inte har någon erfarenhet i nämnvärd omfattning av att verkställa en frihetsberövande påföljd för barn, kommer därför i den dagliga verksamheten och vid beslutsfattande på alla nivåer att behöva anpassa sättet på vilket fängelsestraff verkställs. En bestämmelse som tydliggör att barnets bästa alltid ska beaktas kan därför antas bidra till att synliggöra barnets bästa och betydelsen av principen för de barn som avtjänar ett fängelsestraff. Regeringen anser mot denna bakgrund att en sådan uttrycklig bestämmelse i fängelselagen kan ha ett normerande och pedagogiskt värde och påverka tillämpningen på ett sätt som ligger i linje med konventionen. I likhet med vad *Jämställdhetsmyndigheten*, *Socialstyrelsen*, *Barnrättsbyrån* och *Rädda Barnen* förespråkar bör en sådan bestämmelse således införas. Regeringen anser däremot inte, till skillnad från *Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhög-*

skolan), att det av lagtexten behöver framgå att en barnkonsekvensanalys ska göras.

När det sedan gäller bestämmelsens utformning anser regeringen att den bör formuleras som så att det vid alla åtgärder som rör barn i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Genom denna formulering kommer bestämmelsen att ligga i linje med den svenska översättningen av barnkonventionen, vilket bör underlätta tolkningen och tillämpningen av bestämmelsen. Principen om barnets bästa ska enligt FN:s barnrättskommitté, som övervakar genomförandet av barnkonventionen och är den främste uttolkaren av konventionen, tillämpas i förhållande till konventionens övriga grundprinciper. Av dessa är artikel 12 om barnets rätt att uttrycka sina åsikter av särskild vikt. Barnets åsikter är en viktig del i bedömningen av barnets bästa (CRC/C/GC/14, p. 6 och 43). Bedömningen av barnets bästa måste således ske med respekt för barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet, och barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För att kopplingen mellan dessa principer ska bli tydlig bör det enligt regeringen framgå av lagtexten att en intagen som inte har fyllt 18 år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och att vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Liknande formuleringar finns i 3 kap. 1–2 §§ nya socialtjänstlagen (2025:400) som trädde i kraft den 1 juli 2025. Utformad på detta sätt anser regeringen att portalparagrafen tillgodoser den rätt för barnet att komma till tals som efterfrågas av bl.a. *Barnrättsbyrån* och *Rädda Barnen*. Eftersom barnets åsikt är en del av bedömningen av barnets bästa måste Kriminalvården utveckla en struktur och metod för att barn ska komma till tals som också är anpassad efter barnets funktionsförmåga. I det arbetet behöver det beaktas att barn som döms till fängelse kan ha olika typer av funktionsnedsättningar vilket kan påverka hur deras åsikter kommer till uttryck. Barnets åsikter ska, i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen, tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det är också viktigt att Kriminalvården ger barnet information som är anpassad efter ålder, mognad och funktionsförmåga för att barnet ska få förutsättningar att vara delaktigt och ge uttryck för sina åsikter. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen.

Enligt barnrättskommittén består begreppet barnets bästa av tre delar: en materiell rättighet, en rättslig tolkningsprincip och ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser (CRC/C/GC/14 p. 6). I samband med att barnkonventionen inkorporerades i svensk rätt sammanfattade regeringen det på följande sätt (se prop. 2017/18:186 s. 96). Rätten att få barnets bästa bedömt i beslut som gäller barnet är en materiell rättighet. Barnets bästa ska i denna bedömning, när olika intressen vägs mot varandra, väga tungt men inte ensamt vara utslagsgivande. I det enskilda fallet kan således andra samhällsintressen väga tyngre. Barnets bästa som en grundläggande rättslig tolkningsprincip innebär att om en rättsregel är öppen för fler än en tolkning, ska den tolkning som mest verkningsfullt tillgodoser barnets bästa ha företräde. Principen som ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser innebär att när ett enskilt barn eller en grupp barn kommer att påverkas av ett beslut, måste beslutsprocessen innehålla en utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet eller barnen. I beslutet ska

beslutsfattaren dessutom motivera på vilket sätt hänsyn har tagits till barnets bästa, dvs. vad som beslutsfattaren ansett vara barnets bästa, vilka kriterier detta grundas på och hur barnets intressen vägts mot andra intressen, vare sig dessa handlar om övergripande policyfrågor eller enskilda fall. Myndigheter på olika nivåer som fattar beslut som rör barn måste bedöma och fastställa barnets bästa genom barnanpassade förfaranden. Kriminalvården ska också ge anpassad och lättförståelig information till intagna barn kring de regler som gäller under verkställigheten och de rättigheter som barn har.

Regeringen återkommer i författningskommentaren till frågan om några av de bedömningar av barnets bästa som kan aktualiseras vid verkställigheten av ett fängelsestraff. Det finns emellertid redan nu anledning att påpeka att behovet av samhällsskydd eller upprätthållandet av ordning och säkerhet på anstalterna kan vara intressen som väger tyngre, vilket innebär att barnets bästa i vissa fall får stå tillbaka. Att hänsyn ska tas till barnets åsikter innebär inte heller att det är barnet som avgör hur fängelsestraffet ska utformas. Vid bedömningen av barnets bästa kan det vidare, som *Jämställdhetsmyndigheten* påpekar, vara så att flickor och pojkar har olika behov av stöd och skydd.

Klagomålsförfarande och rätt till ombud

Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan) och *Rädda Barnen* framhåller vikten av ett klagomålsförfarande. Regeringen gör i denna del följande överväganden. Kriminalvårdens uppdrag ser annorlunda ut än SiS. Det innebär, som utredningen påpekar, att delvis andra tillsynsorgan kommer att utöva tillsyn över den myndighet som i framtiden har det huvudsakliga ansvaret för barn som frihetsberövas. Över Kriminalvårdens verksamhet utövas, i olika utsträckning, tillsyn av t.ex. Riksdagens ombudsmän (inklusive OPCAT-enheten), Justitiekanslern, Europarådets kommitté mot tortyr (CPT) och FN:s kommitté mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling (CAT). Vidare bedriver IVO tillsyn över den hälso- och sjukvård som Kriminalvården tillhandahåller. Regeringen instämmer i utredningens bedömning att de nu nämnda tillsynsorganen utgör en god garant för att barn som frihetsberövas behandlas i enlighet med gällande lagstiftning och med barnets bästa i fokus. När det gäller *Diskrimineringsombudsmannens* synpunkt om tillämpningsområdet för diskrimineringslagen (2008:567) konstaterar regeringen att det i 2 kap. 17 § diskrimineringslagen finns ett förbud mot diskriminerande bemötande av allmänheten, som bl.a. gäller för företrädare för Kriminalvården i dess kontakter med allmänheten. Myndighetsutövning faller dock utanför förbudet. I sammanhanget kan påpekas att betänkandet Ett utökat skydd mot diskriminering (SOU 2021:94) bereds i Regeringskansliet. Det finns i det här lagstiftningsärendet inte något beredningsunderlag för en utvidgning av IVO:s tillsynsuppdrag, som enligt förordningen (2013:176) med instruktion för Inspektionen för vård och omsorg är begränsat till tillsyn inom hälso- och sjukvård och därmed jämförlig verksamhet, socialtjänst samt verksamhet enligt LSS.

När det kommer till den verkställande myndighetens egen hantering av klagomål har SiS kritiserats av exempelvis Statskontoret och IVO för hur

klagomål och synpunkter från placerade barn har behandlats (se Statskontorets rapport SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård, rapport 2022:4, samt IVO:s rapport Tillsyn av SiS 2024 Brister, åtgärder och systematiskt förbättringsarbete). I februari 2024 inrättade SiS en fristående klagomålsfunktion dit barn, unga och anhöriga kan vända sig för att lämna synpunkter eller klaga på vården och behandlingen. Mottagningsfunktionen för klagomålsfunktionen är placerad på huvudkontoret där en initial bedömning görs om klagomålet ska utredas på nationell nivå eller om det särskilda ungdomshemmet är bäst lämpat att utreda ärendet. Bedömningen görs utifrån vad klagomålet handlar om. Regeringen ser flera fördelar med att en tydlig ordning införs för att hantera klagomål från barn som avtjänar ett fängelsestraff. Hur en eventuell sådan klagomålsfunktion inom Kriminalvården bör utformas bör emellertid överlämnas till myndigheten att besluta om.

När det kommer till synpunkten från *Rädda Barnen* och *Barnrättsbyrån* avseende barnets rätt till ombud vid överklaganden av åtgärder som beslutas under frihetsberövandet finns det inte något beredningsunderlag i det här lagstiftningsärendet för en sådan bestämmelse. En sådan rätt till ombud finns inte för de som avtjänar sluten ungdomsvård i dagens system och det finns heller inte något förslag om detta i betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40). SiS samarbetar emellertid i dag med företrädare för civilsamhället som tillhandahåller oberoende barnombud för barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen. Den 1 april 2025 trädde också förordningen (2025:119) om statsbidrag till försöksverksamhet med oberoende barnombud i kraft. Syftet med statsbidraget är att främja att ideella föreningar och stiftelser erbjuder försöksverksamhet med oberoende barnombud, med vilket avses verksamhet där en vuxen person stöder, förklarar och underlättar ett barns delaktighet vid barnets kontakter med myndigheter. Målgruppen för försöksverksamheten är barn med omfattande behov av stöd och som saknar tillräckligt sådant stöd från vårdnadshavare eller andra vuxna. Socialstyrelsen har även fått i uppdrag att administrera förordningen och att stödja de ideella föreningar och stiftelser som beviljas medel samt att följa upp och utvärdera försöksverksamheten (S2025/00404). Enligt regeringen kan barn som avtjänar fängelsestraff antas tillhöra målgruppen för försöksverksamheten. Även om ett oberoende barnombud inte företräder ett barn rättsligt kan det ge barnet information om de regler som gäller och hur ett ärende handläggs samt konkretisera för barnet vilka rättigheter han eller hon har i olika situationer och hur rättigheterna kan utkrävas i kontakt med olika myndigheter och domstolar (se SOU 2023:40 s. 573).

5.4.2 Verkställigheten för barn ska inledas så snart som möjligt

Regeringens förslag

För en dömd person som inte har fyllt 18 år ska Kriminalvården inte få skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna. Vidare ska det

krävas synnerliga skäl för att en dömd person som inte har fyllt 18 år och som ska överföras till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff ska få tas in i häkte längre tid än sju dagar.

Regeringens bedömning

Det saknas anledning att införa bestämmelser om att verkställigheten av ett fängelsestraff för den som vårdas enligt LVU och är placerad på ett särskilt ungdomshem ska påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras. Vidare bör nöjdförklaringar inte kunna lämnas till tjänstemän vid ett särskilt ungdomshem.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer inte överens med regeringens. Utredningen föreslår att Kriminalvården ska få skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff för barn i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna om det finns synnerliga skäl hänförliga till den dömdes person. Utredningen lämnar inte något förslag när det gäller förutsättningarna att ta in ett barn i häkte i avvaktan på verkställighet av fängelsestraffet. Utredningen föreslår vidare att verkställigheten ska kunna inledas omedelbart på ett särskilt ungdomshem och att nöjdförklaringar ska kunna lämnas där.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte över förslaget. *Riksdagens ombudsmän* tillstyrker förslaget att verkställigheten av fängelsestraff för ett barn som inte är frihetsberövat ska få skjutas upp endast om det finns synnerliga skäl hänförliga till hans eller hennes person. Därutöver framför Riksdagens ombudsmän att det som en konsekvens av en ansträngd platssituation inom Kriminalvården förekommer att dömda personer med verkställbara fängelsestraff blir kvar i häkte längre tid än vad den absoluta fristen om 30 dagar i 10 § strafftidslagen medger. Enligt Riksdagens ombudsmän är detta aldrig acceptabelt men när det gäller barn får det över huvud taget inte förekomma. Riksdagens ombudsmän förespråkar i första hand ett lagstadgat krav på att barn omedelbart ska överföras eller förpassas till Kriminalvården och att det under alla förhållanden bör krävas synnerliga skäl för att överskrida sjudagarsfristen i 10 § strafftidslagen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Nuvarande ordning

I 7 § strafftidslagen regleras i vilka fall och under hur lång tid Kriminalvården får skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff för dömda som inte är frihetsberövade när fängelsestraffet är verkställbart. Av bestämmelsen framgår att Kriminalvården får skjuta upp verkställigheten för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna. Verkställigheten får i de fallen skjutas upp under högst sex månader från den dagen fängelsestraffet är verkställbart. Vidare framgår att Kriminalvården får skjuta upp

verkställigheten av ett fängelsestraff dels i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till en annan stat, dels i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd. Möjligheten att skjuta upp verkställigheten i de två situationerna avser inte endast fängelsestraff av viss längd.

Frågan om hur verkställigheten ska påbörjas om den dömde är frihetsberövad när fängelsestraffet är verkställbart regleras i 8 § strafftidslagen. Av 8 § första stycket framgår därför att om den dömde är häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § (i avvaktan på prövning av t.ex. en fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet) eller 28 kap. 11 § brottsbalken (i avvaktan på prövning av t.ex. en fråga om undanröjande av en skyddstillsyn) eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i ett annat mål när fängelsestraffet är verkställbart, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras. Av 8 § andra stycket strafftidslagen följer att om den dömde inte förvaras i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten enligt första stycket påbörjas och inte heller samtidigt är häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § brottsbalken i ett annat mål, ska han eller hon överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet. Den som har dömts till fängelse kan också vara intagen på en institution utan att vara frihetsberövad i den mening som avses i 8 § strafftidslagen. Så är exempelvis fallet för den som tvångsvårdas med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) eller är tagen i förvar med stöd av utlänningslagen (2005:716). Om den dömde i ett sådant fall önskar påbörja verkställigheten snarast möjligt har han eller hon rätt att göra det enligt 5 § strafftidslagen. Eftersom en begäran om att få påbörja verkställigheten med stöd av 5 § strafftidslagen normalt kräver att den dömde inställer sig personligen i ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt, innebär det att en dömd som t.ex. hålls i förvar enligt utlänningslagen kan behöva hjälp med att inställa sig i ett häkte eller en anstalt. Av förarbetena till strafftidslagen framgår att det i ett sådant fall normalt är den myndighet där den dömde förvaras som själv ska utföra en sådan transport (se prop. 2017/18:250 En ny strafftidslag s. 64).

I 9 § strafftidslagen regleras under vilka förutsättningar som en person som dömts till fängelse tillfälligt får tas in i häkte vid inledande av verkställigheten. Enligt 10 § strafftidslagen får en dömd person inte förvaras i häkte längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl. Även om det finns särskilda skäl får tiden inte vara längre än trettio dagar. Av förarbetena framgår att särskilda skäl kan vara när det med hänsyn till t.ex. ordning och säkerhet kan vara både tidskrävande och svårt att hitta en ändamålsenlig placering (samma prop. s. 173). Det kan avse t.ex. en dömd med ett stort skyddsbehov där det är särskilt angeläget att det inte uppstår en olämplig klientkonstellation i kriminalvårdsanstalt eller en dömd med kopplingar till den organiserade brottsligheten. Andra exempel på särskilda skäl som anges kan vara att beläggningen är hög i anstalter i den säkerhetsklass eller med den programverksamhet som anses lämplig varför det kan dröja innan det finns en ledig plats i sådan anstalt. Frågan om vad som ska krävas för att särskilda skäl ska anses föreligga får avgöras genom en samlad bedömning av omständigheterna i varje enskilt fall. Även om det finns särskilda skäl får den dömde inte förvaras i häkte längre tid än trettio dagar.

Under vissa förutsättningar får den som har dömts till fängelse beviljas uppskov med verkställigheten. Av 14 § strafftidslagen framgår att på ansökan av en dömd och i den utsträckning som intresset av samhällsskydd medger det, får uppskov med verkställigheten av ett fängelsestraff beviljas under högst sex månader från den dag fängelsestraffet är verkställbart, om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Om det finns synnerliga skäl, får uppskov beviljas under ytterligare högst sex månader. En dömd som är gravid eller ammar barn får beviljas uppskov under så lång tid som anses skälig. En ansökan om uppskov får inte bifallas om den dömde är berövad friheten som häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i ett annat mål. Av förarbetena framgår att exempel på hälsoskäl som kan föranleda uppskov är en sjukdom som inte kan behandlas inom ramen för verkställigheten (samma prop. s. 178). Som exempel på när det kan finnas skäl att bevilja uppskov med hänsyn till utbildningsförhållanden nämns situationen att den dömde deltar i en starkt schemabunden undervisning eller en jämförelsevis kort tid återstår till utbildningens eller kursens slut. Vidare framgår att uppskov med hänsyn till utbildningsförhållanden också kan avse att den dömde ska kunna genomgå en sällan återkommande utbildning.

Om den som har dömts till sluten ungdomsvård är på fri fot när domen får verkställas framgår det av 9 § första stycket LSU att SiS ska förelägga den dömde att senast en viss dag inställa sig vid det särskilda ungdomshem som SiS bestämmer. SiS ska se till att intagning sker så snart som möjligt efter det att domen får verkställas. Av förarbetena framgår att det är angeläget att samhällets reaktion på brottet sker i nära anslutning till brottet och att det endast undantagsvis bör komma i fråga att dagen för inställelse fastställs till en dag som inte ligger i nära anslutning till den tidpunkt från vilken domen får verkställas (prop. 1997/98:96 s. 179). Till skillnad mot vad som gäller inom kriminalvården bör det således normalt inte tillåtas gå någon tid mellan den tidpunkt då verkställigheten kan påbörjas och den faktiska intagningen. Någon möjlighet till uppskov med verkställigheten finns inte.

I 10 § LSU regleras situationen där den som är dömd till sluten ungdomsvård är häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av LVU. Häktet eller det särskilda ungdomshemmet ska då omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.

Verkställigheten i anstalt ska inledas så snart som möjligt

Det är både ur ett samhällsperspektiv och för den dömde angeläget att verkställigheten av ett fängelsestraff kan påbörjas i nära anslutning till det att domen eller beslutet fått laga kraft mot den dömde i den del som avser fängelsestraffet. Det är vidare, som utredningen konstaterar, särskilt angeläget att reaktionen på brottet från samhällets sida kommer snabbt för unga lagöverträdare. Detta synsätt kommer också till uttryck i den nuvarande verkställighetsregleringen för sluten ungdomsvård, där det inte finns någon bestämmelse som medger uppskov med verkställigheten.

Utredningen föreslår mot den bakgrunden ett nytt stycke i 7 § strafftidslagen som skulle innebära att ribban för när Kriminalvården ska

få skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna ska sättas högre för dömda barn än för vuxna. Den lösning som utredningen har valt går ut på att Kriminalvården avseende ett barn endast skulle få skjuta upp verkställigheten i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning om det finns synnerliga skäl hänförliga till den dömdes person. Sådana skäl skulle, enligt utredningen, exempelvis kunna finnas om barnet lider av en allvarlig sjukdom som kräver omfattande behandling av hälso- och sjukvården samtidigt som barnet bedöms ha behov av stöd från anhöriga. Ett annat exempel som nämns är att barnet har kort tid kvar på en utbildning som inte kan avslutas i en kriminalvårdsanstalt. Enligt regeringen framstår det som mindre lämpligt att denna typ av hänsyn – som alltså främst tar sikte på det dömda barnets personliga förhållanden – ska vara en del av prövningen av om Kriminalvården ska få skjuta upp verkställigheten med hänsyn till myndighetens behov av jämnare beläggning. En mer ändamålsenlig lösning, som markerar vikten av att den som är under 18 år inleder verkställigheten så snart som möjligt, är ett tillägg i 7 § som innebär att Kriminalvården avseende barn inte får skjuta upp verkställigheten i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning. Eftersom en grundförutsättning för att tillämpa möjligheten i 7 § strafftidslagen att skjuta upp verkställigheten av fängelsestraffet i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna är att fängelsestraffet är högst tre månader bör en sådan lösning inte heller i någon nämnvärd utsträckning försvåra Kriminalvårdens verksamhet. För den som är under 18 år bör det nämligen – med hänsyn till de andra ungdomspåföljder som står till buds – vara relativt ovanligt med så korta fängelsestraff.

I likhet med utredningen ser regeringen dock att det kan finnas vissa fall där det är lämpligt att verkställigheten skjuts upp med hänsyn till barnets personliga förhållanden. Denna typ av situationer kan emellertid tillgodoses genom strafftidslagens befintliga regelverk i 14–16 §§ om uppskov. En fördel med uppskovsinstitutet är att det, till skillnad från bestämmelsen i 7 §, är tillämpligt även vid strafftider som är längre än tre månader. Uppskov kräver visserligen en ansökan från den dömde, men enligt regeringen framstår det ändå som en lämplig lösning. Vid tillämpningen av strafftidslagens regler om uppskov ska Kriminalvården, precis som vid alla andra åtgärder som rör barn, i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen. Det finns inte heller något som hindrar att Kriminalvården vid behov informerar dömda barn och deras vårdnadshavare om möjligheten att ansöka om uppskov.

Inledande av verkställighet om den dömde vårdas enligt LVU på ett särskilt ungdomshem

Att verkställigheten ska påbörjas omedelbart när fängelsestraffet är verkställbart om den dömde är häktad följer av 8 § strafftidslagen. För att detsamma ska gälla den som vårdas enligt LVU och är placerad på ett särskilt ungdomshem föreslår utredningen att 8 § strafftidslagen kompletteras på så sätt att vård enligt LVU läggs till i uppräkningen av situationer som ska leda till att verkställigheten omedelbart påbörjas där den dömde förvaras. Regeringen går emellertid inte vidare med

utredningens förslag att fängelsestraffet i vissa fall ska kunna avtjänas vid ett särskilt ungdomshem (se avsnitt 5.2). Det innebär att SiS – när påföljden sluten ungdomsvård väl är utmönstrad – inte längre kommer att verkställa frihetsberövande påföljder. Mot den bakgrunden framstår det enligt regeringen som lämpligare att vård enligt LVU behandlas på samma sätt som t.ex. vård enligt LVM, dvs. att verkställigheten inte kan inledas på den institution som ansvarar för vården. Av samma skäl, och då en nöjdförklaring till Kriminalvården kan lämnas även över videolänk (se prop. 2017/18:250 s. 90–91), finns det enligt regeringen inte heller anledning att gå vidare med utredningens förslag att i strafftidslagen föra in en regel om att en nöjdförklaring ska kunna lämnas till en tjänsteman vid ett särskilt ungdomshem.

Att nöjdförklaringar inte ska kunna lämnas till tjänstemän vid särskilda ungdomshem innebär dock inte att ett barn eller ung person som dömts till fängelse och som vårdas enligt LVU på ett särskilt ungdomshem saknar rätt att påbörja sin verkställighet av fängelsestraffet om han eller hon begär det och straffet är verkställbart. Tvärtom är det för barn och unga personer särskilt viktigt att verkställigheten av ett fängelsestraff påbörjas så snart som möjligt och utan onödigt dröjsmål om barnet eller den unge så önskar. Den dömde kan i ett sådant fall använda sig av rätten i 5 § strafftidslagen att påbörja verkställigheten genom att inställa sig vid ett häkte eller en anstalt. SiS ska i ett sådant fall hjälpa den dömde med den praktiska hanteringen av inställelsen och som huvudregel är det alltså SiS som ska lösa transporten till ett häkte eller anstalt (se prop. 2017/18:250 s. 64). Den dömde kan i samband med att han eller hon inställer sig vid ett häkte eller anstalt lämna en nöjdförklaring (11 § strafftidslagen) och verkställigheten kan därefter påbörjas.

Om den dömde inte begär att straffet ska verkställas och inställelse enligt 5 § strafftidslagen inte blir aktuell får i stället den ordning som regleras i 6 § strafftidslagen tillämpas, dvs. det kan bli en fråga om att Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården förpassar den dömde till en anstalt.

Möjligheten till tillfällig intagning i häkte ska begränsas

När det gäller möjligheten att vid inledande av verkställigheten av ett fängelsestraff tillfälligt ta in en dömd person i häkte har Kriminalvården, som *Riksdagens ombudsmän* påtalar, vid flera tillfällen fått kritik för att såväl sjudagarsfristen som den absoluta tidsfristen om maximalt 30 dagar i häkte inte har kunnat upprätthållas. I likhet med vad Riksdagens ombudsmän anför anser regeringen därför att det för dömda barn finns ett behov av särreglering i detta avseende. Det alternativ som Riksdagens ombudsmän förespråkar i andra hand, dvs. att det av lagtexten ska framgå att det för barn ska krävas synnerliga skäl för att överskrida sjudagarsfristen i 10 § strafftidslagen, framstår som det mest ändamålsenliga. Bestämmelsen bör därför kompletteras på det sättet. Vidare ska det framhållas att i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen ska Kriminalvården vid tillämpningen av 10 § strafftidslagen, precis som vid alla andra åtgärder som rör barn, i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

5.4.3 Barn ska som huvudregel placeras på särskilda barn- och ungdomsavdelningar

Regeringens förslag

En intagen som inte har fyllt 18 år ska placeras på en avdelning som är särskilt anpassad utifrån barns behov och rättigheter (barn- och ungdomsavdelning) och får inte heller i övrigt vistas tillsammans med intagna som har fyllt 18 år. Undantag får endast göras om det kan anses vara till den intagnes bästa. En intagen som inte har fyllt 18 år får inte placeras på en säkerhetsavdelning.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen överensstämmer i sak med regeringens. Utredningen föreslår dock att avdelningarna ska kallas för ungdomsavdelningar.

Remissinstanserna

Många remissinstanser, exempelvis *Barnombudsmannen*, *Göteborgs tingsrätt*, *Riksdagens ombudsmän*, *Riksförbundet Attention*, *Rädda Barnen*, *Seko*, *SiS* och *Socialstyrelsen*, betonar vikten av att barn hålls åtskilda från vuxna. *Hovrätten för Västra Sverige* är tveksam till att barn ska kunna placeras vid en vuxenavdelning ens om det kan antas vara till barnets bästa, och anger att hänsyn till barnets säkerhet eller vårdbehov i stället borde tillgodoses inom ramen för placeringen vid en särskild ungdomsavdelning. *Socialstyrelsen* anför att barn måste få möjlighet att uttrycka önskemål om sin placering. *Riksdagens ombudsmän* menar att de viktigaste förutsättningarna för när det är till barnets bästa att placeras på en annan avdelning än en ungdomsavdelning bör framgå direkt av bestämmelsen. *Seko* anser att ett barn inte ens tillfälligt ska kunna placeras bland vuxna med hänvisning till exempelvis platsbrist. *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)* bedömer att den föreslagna bestämmelsen förefaller uppfylla barnkonventionens minimikrav, men menar att när ungdomsavdelningar inryms i ett fängelsesystem avsett för vuxna kvarstår i praktiken en risk för bl.a. barnets grundläggande säkerhet.

Avseende avdelningarnas benämning anser *Kriminalvården* att de bör kallas för barn- och ungdomsavdelningar, i syfte att markera den huvudsakliga målgruppen samt dess särställning och behov. *Barnombudsmannen* och *Jämställdhetsmyndigheten* är inne på en liknande linje. *Rädda Barnen* anser att avdelningarna bör benämnas barnavdelningar. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anser att en annan benämning än ungdomsfängelse bör användas för att tydliggöra att det inte är de ungdomsfängelser som fanns tidigare som avses.

Placeringen av flickor är något som många remissinstanser lyfter fram särskilt. *Jämställdhetsmyndigheten*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *SiS*, *Socialstyrelsen*, *Riksdagens ombudsmän*, *Bris*, *Föreningen Sveriges socialchefer* och *Svea hovrätt* är skeptiska till utredningens bedömning att det är acceptabelt att flickor under 18 år kan få avtjäna sina straff tillsammans med vuxna kvinnor upp till 21 år. Enligt *Riksdagens ombudsmän*

är en sådan ordning inte godtagbar. *Bris* och *Jämställdhetsmyndigheten* ifrågasätter särskilt hur detta förhåller sig till att ett av argumenten för huvudförslaget är att åldersstrukturen inte får vara alltför bred. Vidare ifrågasätter *Bris* och *SiS*, givet hur få flickor som döms till en frihetsberövande påföljd, om Kriminalvården kommer kunna tillgodose flickornas rätt till exempelvis vård och utbildning. Liknande synpunkter framförs av *Föreningen Sveriges socialchefer*. *Rädda Barnen* understryker vikten av att det inte blir för stort åldersspann mellan flickorna och de unga kvinnorna som placeras på avdelningarna. *Riksdagens ombudsmän* konstaterar att den föreslagna ordningen ställer höga krav på den individuella bedömning som Kriminalvården kommer att behöva göra, och framhåller att avsaknad till möjlighet till differentiering inte får leda till att en flicka i praktiken hålls avskild från andra intagna. Riksdagens ombudsmän anför vidare att Kriminalvården redan i dag har stora svårigheter när det kommer till differentiering av intagna kvinnor. *Institutet för mänskliga rättigheter* framför liknande synpunkter. Institutet påminner även om FN:s så kallade Bangkok-regler för kvinnliga fångar och det som där sägs om att frihetsberövande påföljder kan ha en mer negativ inverkan på kvinnliga förövare än på män. *Jämställdhetsmyndigheten* anser att det är viktigt att minst två avdelningar för flickor inrättas, även om det innebär en överkapacitet.

Diskrimineringsombudsmannen efterlyser ett resonemang kring vilken avdelning ett barn med könsöverskridande identitet ska placeras på och framhåller att dessa barns lika rättigheter och möjligheter måste säkerställas i den fortsatta beredningen. *Jämställdhetsmyndigheten* och *Rädda Barnen* ger uttryck för liknande synpunkter.

Många remissinstanser, däribland *Barnombudsmannen*, *Barnrättsbyrån*, *Brottsofferjouren*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Rädda Barnen*, *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)*, *Sveriges advokatsamfund*, *Röda Korsets Ungdomsförbund* och *Unga KRIS*, är kritiska till utredningens förslag att ungdomsavdelningarna ska inrättas på befintliga anstalter. *Bris* påpekar att det inte går att utesluta att barnen, även om de är placerade på särskilda avdelningar, kan utsättas för påtryckningar från äldre intagna. *SiS* anser att det inte framgår av utredningens överväganden hur barnen ska hållas åtskilda från de vuxna utanför avdelningsmiljön. *Institutet för mänskliga rättigheter* befarar att exempelvis säkerhetsarrangemang, lokala rutiner och arbetssätt skulle riskera att utformas utifrån vad som gäller för de övriga avdelningarna i anstalten och ser en risk för att avdelningens resurser i form av personal, kompetenser och lokaler skulle kunna tas i anspråk för att tillgodose andra intagnas behov. Liknande synpunkter framförs av bl.a. *Brottsofferjouren*, *Lunds universitet (Sociologiska institutionen)*, *Röda Korsets Ungdomsförbund* och *Unga KRIS*. När det gäller frågan om var i landet som avdelningarna för barn och unga ska placeras anför *Statskontoret* att om möjligt bör Kriminalvården dra nytta av SiS befintliga lokaler. Enligt *Svea hovrätt* bör det i det fortsatta lagstiftningsarbetet beaktas vilka konsekvenser det kan få för barns rätt att hålla kontakt med sin familj att ungdomsavdelningar inrättas på relativt få platser i landet. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anser att närhetsprincipen ska vara avgörande vid val av plats för verkställighet. *ECPAT Sverige* är kritisk till att förslagen innebär att mycket lämnas till Kriminalvården att fatta beslut om och efterlyser bl.a.

svar på hur placering av barnen ska ske, huruvida närhetsprincipen ska beaktas och hur barnets rätt till familjeliv ska tillgodoses.

Några remissinstanser – däribland *Barnrättsbyrån*, *Rädda Barnen* och *Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan)* – efterlyser beskrivningar av innehållet i de insatser som ska erbjudas barn. *Åklagarmyndigheten* framhåller vikten av att verkställigheten är anpassad utifrån ålder och mognad, exempelvis vad gäller utbildning, behandling och sysselsättning. *Bris* framhåller vikten att insatserna som ges till barn bygger på en medvetenhet kring kopplingen mellan barns egen utsatthet och kriminalitet.

Avseende lokalernas fysiska utformning påpekar *Socialstyrelsen* att lokalerna inte bara behöver anpassas till barn med fysiska funktionsnedsättningar utan även till de med t.ex. neuropsykiatriska diagnoser. Enligt *Rädda Barnen* bör avdelningarna inte vara större än sex till åtta intagna. *Riksdagens ombudsmän* efterlyser överväganden kring dubbelbeläggning av rummen, och anför att det bör införas en bestämmelse som ger barn rätt att placeras i enrum.

Att personalen behöver ha viss kompetens och att personaltätheten måste vara tillräcklig är något som *Barnombudsmannen*, *Rädda Barnen*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Socialstyrelsen* och *Seko* understryker. *Jönköpings kommun* anser att frågan om kompetensförsörjning behöver utredas ytterligare. *Jämställdhetsmyndigheten* lyfter även fram att det på ungdomsavdelningar för flickor krävs särskild kompetens om könsspecifikt våld och övergrepp som kan riktas mot flickor. *Lunds universitet (Sociologiska institutionen)* ser behov av en satsning på yrkesutbildade lärare, psykologer, kuratorer och läkare inom Kriminalvården. *Arbetsgivarverket* anser att det är viktigt att Kriminalvården och SiS ges goda förutsättningar att genom samverkan säkra rätt kompetens och personaltäthet i vården av unga och framhåller att i uppbyggnadsfasen kan exempelvis möjligheten till personallån mellan myndigheterna vara en viktig åtgärd för att säkra en strategisk samverkan. Även *Malmö kommun*, *Värmdö kommun*, *Seko* och *Statskontoret* tar upp att positiva erfarenheter som verksamhetsutövare har gjort vid SiS bör föras över till Kriminalvården.

Riksdagens ombudsmän tillstyrker att barn inte ska få placeras på säkerhetsavdelningar men anser att bestämmelsen bör formuleras på ett sätt som tydliggör att barn inte heller får placeras på säkerhetsavdelningar när dessa används för ett annat ändamål, såsom för placering av intagna som är i starkt eller speciellt behov av skydd, eftersom de annars skulle underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt.

Skälen för regeringens förslag

Som huvudregel ska barn alltid placeras på särskilda avdelningar

Det finns flera skäl för varför frihetsberövade barn inte ska vistas tillsammans med vuxna intagna. Av artikel 37 c i barnkonventionen följer att varje frihetsberövat barn ska hållas åtskilt från vuxna, om det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra detta. FN:s barnrättskommitté har uttalat att det finns gott om bevis för att en placering i fängelse för vuxna äventyrar ett frihetsberövat barns hälsa och grundläggande säkerhet

samt hans eller hennes förmåga att i framtiden hålla sig undan brott och återanpassas till samhället (CRC/C/GC/24 p. 92). Enligt barnrättskommittén bör därför det tillåtna undantaget i konventionen tolkas snävt och den omständigheten att det underlättar för konventionsstaterna bör inte väga tyngre än barnets bästa. Regeringen konstaterar vidare att en placering tillsammans med vuxna intagna med en långt utvecklad kriminell identitet innebär en risk att vuxna skulle utnyttja barnet genom att involvera det i grov brottslighet. Utöver de allvarliga skadeverkningar som ett frihetsberövande tillsammans med vuxna skulle kunna innebära för barnet skulle en sådan placering alltså också kunna leda till en högre risk för återfall i brott den dagen barnet friges. Därtill utgör en förändrad åldersstruktur på SiS – där längre strafftider riskerar att leda till att barn avtjänar straff tillsammans med dömda som är kvar långt efter 18-årsdagen – ett av argumenten för reformen (se avsnitt 5.1). Mot denna bakgrund är det för regeringen en självklar utgångspunkt att barn ska hållas åtskilda från vuxna intagna och att de ska avtjäna sina straff på särskilda avdelningar.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att den s.k. närhetsprincipen ska vara avgörande vid placeringen. I sammanhanget kan noteras att barnrättskommittén har uttalat att barnet ska placeras på en anstalt som är så nära den egna familjens bostadsort som möjligt för att underlätta besök och att exceptionella omständigheter som kan komma att begränsa denna kontakt bör anges klart och tydligt i lagen och inte lämnas åt de behöriga myndigheternas godtycke (CRC/C/GC/24 p. 94). Regeringen gör i denna del följande överväganden. I LSU finns det inte någon särskild regel om vad SiS ska beakta vid placering av den dömde, utöver att den dömde inte får placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet ska kunna upprätthållas (2 § andra stycket LSU). Av SiS riktlinjer Sluten ungdomsvård från den 15 maj 2024 (avsnitt 4.8) framgår emellertid att närhetsprincipen är en parameter som ska beaktas vid placering av den som dömts till sluten ungdomsvård. När det gäller Kriminalvården följer det av 2 kap. 1 § fängelselagen att vid beslut om placering ska, i den utsträckning det är möjligt, hänsyn tas till den intagnes behov av sysselsättning, omvårdnad och lämplig frigivningsplanering. Det framgår av förarbetena till bestämmelsen att med en lämplig frigivningsplanering avses den intagnes behov av att allt eftersom verkställigheten fortskrider slussas ut i samhället (prop. 2009/10:135 En ny fängelse- och häkteslagstiftning s. 124). Det kan t.ex. avse den intagnes behov av att placeras nära sin hemort, även om frigivningen många gånger lär kunna förberedas också i en anstalt som inte ligger nära hemorten. Som framgår under avsnitt 5.4.6 föreslår regeringen att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokförd ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten. Av 1 kap. 5 § tredje stycket fängelselagen följer också att verkställigheten ska planeras och utformas i samverkan med berörda myndigheter. För barns del kan det antas att behovet av samverkan mellan Kriminalvården och socialnämnden kan vara än högre än för vuxna. För sådan samverkan kan det i vissa fall vara en fördel om barnet placeras så nära sin hemort som möjligt. Samtidigt kan beläggningsgraden inom Kriminalvården göra det svårt att tillgodose det

intresset. För intagna barn med kopplingar till kriminella nätverk kan det finnas säkerhetsaspekter som måste beaktas, t.ex. kring vilka andra intagna barn som barnet kan placeras tillsammans med. I vissa fall kan sådana aspekter förväntas vara styrande för var barnet placeras. Även om närhetsprincipen – som kan främja barnets kontakt med familjen – är en parameter kan det alltså finnas andra hänsyn som måste ges företräde så att placeringen av barnet är säker och verkställigheten kan genomföras på ett tryggt sätt. Så är också fallet i dag när det kommer till sluten ungdomsvård. Barnkonventionen uppställer inte heller något ovillkorligt krav på att frihetsberövade barn ska placeras nära familjen. Barnrättskommitténs uttalanden ska tas på allvar och den rekommendation som barnrättskommittén har lämnat kan tjäna som stöd och ge viss vägledning för tolkning och tillämpning av barnkonventionen. Barnrättskommitténs rekommendationer och allmänna kommentarer har dock inte folkrättslig status som rättskälla och är inte heller juridiskt bindande för konventionsstaterna (prop. 2017/18:186 s. 84 och 91). Det ska i sammanhanget också påpekas att det kan finnas andra sätt att hålla kontakt med familjen än genom fysiska besök. Även om närhetsprincipen är en parameter som Kriminalvården kan beakta enligt gällande regelverk, och den kan antas få större betydelse för dömda barn, anser regeringen därför inte att det bör införas någon regel om att närhetsprincipen ska vara avgörande när det kommer till placeringen av barn som ska avtjäna ett fängelsestraff. För att tydliggöra vikten av barnets rätt till familjeliv i enlighet med artikel 9.3 och 37 c i barnkonventionen bör det emellertid införas en bestämmelse i 7 kap. fängelselagen om att Kriminalvården i frågor som rör besök och andra kontakter särskilt ska beakta den rätt som intagna som inte har fyllt 18 år har av att hålla kontakt med sin familj (se avsnitt 5.4.9).

Avseende *Socialstyrelsens* synpunkt att barnet ska ges möjlighet att uttrycka önskemål om sin placering föreslås det i avsnitt 5.4.1 ovan att det ska införas en portalparagraf i fängelselagen om att det vid alla åtgärder som rör barn i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa och att det vid bedömningen av barnets bästa ska tas hänsyn till barnets åsikter. Vidare följer det av 1 kap. 5 § tredje stycket fängelselagen att verkställigheten ska planeras och utformas efter samråd med den intagne. Regeringen bedömer mot den bakgrunden att rätten för barn att komma till tals i frågan om placering därmed tillgodoses. Barnets önskemål kommer dock inte att kunna vara ensamt avgörande. Precis som avseende närhetsprincipen kan företräde tvärtom behöva ges åt t.ex. säkerhetsaspekter i syfte att tillgodose intresset av en säker och trygg verkställighet.

För att tydliggöra att intagna barn inte ska ha någon kontakt med vuxna intagna utanför avdelningsmiljön bör bestämmelsen om särskilda avdelningar, med förebild i nuvarande 2 kap. 3 § fängelselagen, utformas så att det framgår att den som inte har fyllt 18 år inte ska vistas tillsammans med vuxna intagna. Som regeringen återkommer till nedan bör det vara en uppgift för Kriminalvården att avgöra om de särskilda avdelningarna ska förläggas till befintliga anstalter eller om särskilda anstalter bör inrättas.

Den fysiska miljön bör, i enlighet med vad som föreskrivs i de s.k. Havannareglerna, dvs. FN:s regler om skydd av frihetsberövade ungdomar, i så stor utsträckning som möjligt motsvara den som finns på ett behandlingshem (se regel 32). Barns behov av privatliv, gemensamhet och idrott- och fritidsaktiviteter ska tillgodoses.

Avdelningarna ska benämnas barn- och ungdomsavdelningar

Utredningen föreslår att avdelningarna ska benämnas ungdomsavdelningar. För att tydliggöra vilken målgruppen är och för att markera gruppens särställning och behov ansluter sig regeringen emellertid till *Kriminalvårdens* förslag om att avdelningarna ska kallas för barn- och ungdomsavdelningar. Att som *Rädda Barnen* föreslår endast benämna avdelningarna för barnavdelningar framstår inte som lämpligt då det – som framgår under avsnitt 5.4.4 – i vissa undantagsfall kommer att vara möjligt placera personer som fyllt 18 år på avdelningarna.

När det gäller synpunkterna från *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* om begreppet ungdomsfängelse konstaterar regeringen att även om begreppet ungdomsfängelse förekommer i den allmänna debatten används det inte i lagtexten. Regeringen ser därför inte någon risk för förväxling med den tidsobestämda påföljden ungdomsfängelse som avskaffades 1980.

Om det är till barnets bästa ska en intagen i undantagsfall kunna placeras på andra avdelningar

Även om det finns en mycket stark presumtion för att barn ska vara placerade på särskilda avdelningar kan det i sällsynta undantagsfall förekomma att en person som inte fyllt 18 år kan behöva placeras på en vuxenavdelning.

Det kan exempelvis bli aktuellt med hänsyn till barnets behov av skydd mot angrepp från andra intagna. Med anledning av *Hovrätten för Västra Sveriges* synpunkt om att sådana hänsyn i stället borde tillgodoses inom ramen för en placering på en barn- och ungdomsavdelning finns det anledning att understryka att innan Kriminalvården överväger att placera ett barn tillsammans med vuxna måste möjligheterna att tillgodose barnets säkerhet inom ramen för en placering på en barn- och ungdomsavdelning naturligtvis ha uttömts. Som *Seko* anför är platsbrist inte en godtagbar anledning till att placera ett barn på en vuxenavdelning. Det är således endast i sällsynta undantagsfall som det kan antas vara till vara till barnets bästa att placeras på en annan avdelning än en barn- och ungdomsavdelning.

Utifrån dessa utgångspunkter anser regeringen att barnkonventionens bestämmelser om att barn ska hållas åtskilda från vuxna är uppfyllda. Till skillnad från *Riksdagens ombudsmän* anser regeringen dock inte att förutsättningarna för när det kan anses vara till barnets bästa att placeras på en annan avdelning än en barn- och ungdomsavdelning behöver framgå direkt av lagtexten. Det kan i det sammanhanget påpekas att den hittillsvarande bestämmelsen i 2 kap. 3 § fängelselagen om placering av unga inte innehåller någon sådan uppräkning.

Särskilt om placeringen av flickor

Som utredningen framhåller är placeringen av flickor som ska avtjäna fängelsestraff en komplicerad fråga. Det är, som framgår av avsnitt 4.4.2, i dag få flickor som döms till sluten ungdomsvård. Även om det skedde en ökning av antalet intagningar av flickor till 8 stycken under 2024 har SiS under åren 2014–2023 endast haft 0–3 intagningar per år av flickor. SiS har platser för flickor som avtjänar sluten ungdomsvård, men för att flickorna inte ska isoleras placeras de alltid tillsammans med flickor som

tvångsvårdas enligt LVU. Det finns alltså inte några separata avdelningar för dömda flickor så som det gör beträffande pojkar som döms till sluten ungdomsvård. Även om flickor som avtjänar sluten ungdomsvård placeras tillsammans med flickor som tvångsvårdas enligt LVU kan de emellertid – exempelvis om flickan eller flickorna som är placerade enligt LVU får vård i enskildhet på en egen del av det särskilda ungdomshemmet – tillbringa mycket tid med personalen i stället för med andra barn.

Eftersom det är så få flickor under 18 år som döms till frihetsberövande påföljder har utredningen övervägt olika lösningar för att undvika att flickorna isoleras. En sådan lösning är att det inte skulle skapas några regelrätta barn- och ungdomsavdelningar för flickor utan att dömda flickor skulle placeras inom Kriminalvårdens befintliga verksamhet för vuxna kvinnor men att placeringen skulle definieras som en ”ungdomsplats” med förstärkt bemanning så att bl.a. flickans behov av skola och fritidsaktiviteter kan tillgodoses. Utredningen förespråkar dock inte detta utan bedömer i stället att det bör inrättas flera avdelningar för flickor men där även unga kvinnor under 21 år kan placeras. Regeringen instämmer, i likhet med *Jämställdhetsmyndigheten*, i att detta vid en samlad bedömning är den bästa av de lösningar som utredningen övervägt. Till skillnad från en ordning där det inrättas ”ungdomsplatser” för flickor i den ordinarie verksamheten på kvinnoanstalter innebär den valda lösningen att när en dömd flicka ska placeras kommer det att finnas en pågående verksamhet där lokaler, sysselsättning, utbildning och vård m.m. bättre är anpassade utifrån barns behov och rättigheter. När det gäller Kriminalvårdens skolverksamhet har en utredare den 14 mars 2025 också fått i uppdrag att ta fram förslag på nödvändiga författningsändringar för att barn och unga som avtjänar fängelsestraff ska kunna få sin rätt till utbildning tillgodosedd samtidigt som Kriminalvården får förutsättningar att bedriva en ändamålsenlig samt resurs- och kostnadseffektiv skolverksamhet (se avsnitt 5.4.7). Lösningen innebär vidare att regelverket om placering blir detsamma för flickor som för pojkar.

Den valda lösningen, precis som andra lösningar som utredningen övervägt, innebär visserligen att för att undvika isolering av flickor under 18 år kommer de i de allra flesta fall att avtjäna sitt fängelsestraff tillsammans med unga myndiga kvinnor. Regeringen anser dock, i likhet med utredningen men till skillnad från bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, *SiS*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Jämställdhetsmyndigheten* och *Svea hovrätt*, att en sådan ålderssammansättning är acceptabel. Det förtjänar att påpekas att denna åldersstruktur inte skiljer sig påtagligt mot den åldersstruktur som för närvarande finns inom SiS verksamhet. Enligt regeringen finns det därför ingen grundläggande motstridighet i att välja en sådan lösning för flickorna samtidigt som ett argument för reformen är önskan att undvika att allt längre strafftider framöver leder till att ålderssammansättningen på SiS förskjuts ytterligare. Det kan också anmärkas att även om det i dagens system är mycket få flickor som döms till sluten ungdomsvård varje år har det skett en ökning under 2024. Det är naturligtvis för tidigt att nu uttala sig om detta är ett tecken på att fler flickor kommer att dömas till en frihetsberövande påföljd framöver. Samtidigt går det inte att utesluta att det omfattande lagstiftningsarbete som regeringen bedriver på det straffrättsliga området och som bl.a. på olika sätt syftar till att reformera påföljdssystemet kommer att innebära att

fler flickor döms till fängelse framöver. Platserna på barn- och ungdomsavdelningar för flickor kommer då i högre grad än vad utredningen antagit att tas upp av flickor under 18 år.

För att säkerställa att placeringen blir den bästa möjliga och att flickors särskilda behov och rättigheter tillgodoses kommer det – precis som *Riksdagens ombudsmän* påpekar – att vara nödvändigt för Kriminalvården att inför varje placering av en flicka noga bedöma vilka övriga intagna som det är lämpligt att placera flickan tillsammans med. Det gäller oavsett om flickorna endast placeras med andra flickor eller om även unga kvinnor placeras på avdelningen. I det senare fallet är det som *Rädda Barnen* framhåller viktigt åldersspannet mellan flickorna och de unga vuxna kvinnorna inte blir för stort. Av det skälet föreslår regeringen i avsnitt 5.4.4 att det av lagtexten bör framgå att det endast är unga vuxna som ännu inte fyllt 21 år som ska komma i fråga för placering på en barn- och ungdomsavdelning, i den mån unga vuxna alls ska placeras där.

Institutet för mänskliga rättigheter tar upp de så kallade Bangkokreglerna, dvs. FN:s regler för behandlingen av kvinnliga fångar och icke-frihetsberövande åtgärder för kvinnliga förbrytare. Av Bangkokreglerna framgår bl.a. att kvinnor som är intagna i fängelse är en av de mest utsatta grupperna och att de har särskilda behov. Reglerna innehåller bl.a. specifika regler för minderåriga kvinnliga intagna (reglerna 36–39). Internationella standarder av detta slag bör givetvis beaktas vid Kriminalvårdens bedömningar i enskilda fall, liksom i myndighetens arbete med riktlinjer och rutiner.

Regeringen återkommer i författningskommentaren till en mer utförlig redogörelse av vilka överväganden som bör ske i samband med placering på barn- och ungdomsavdelningar.

Särskilt om placeringen av barn med könsöverskridande identitet

Några remissinstanser, bl.a. *Diskrimineringsombudsmannen*, efterlyser ett resonemang kring vilken avdelning ett barn med könsöverskridande identitet ska placeras på.

Enligt 2 kap. 2 § fängelselagen får en intagen som huvudregel inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. När bestämmelsen om placering tillämpas utgår Kriminalvården från det kön som framgår av folkbokföringen, dvs. om den intagne har fått sin könstillhörighet juridiskt ändrad utgår Kriminalvården från det nya könet. För en placering tillsammans med intagna av motsatt kön krävs särskilda skäl och att det i övrigt är lämpligt. Med särskilda skäl avses att en intagen har fått det kön som framgår av folkbokföringen ändrat och att det finns omständigheter hänförliga till den intagnes person som gör att personen inte är i en jämförbar situation med övriga intagna av samma kön. Särskilt relevant vid en sådan jämförelse är riskerna vid placeringen. Om det finns omständigheter hänförliga till den intagnes person som gör att en placering innebär en förhöjd säkerhetsrisk för den intagne själv, andra intagna eller i något annat avseende, föreligger således inte någon jämförbar situation.

Den redovisade lagändringen träffar även barn som ska avtjäna ett fängelsestraff. Om det juridiska könet för ett intaget barn har ändrats ska en placering som utgångspunkt göras utifrån det kön som framgår av folkbokföringen.

Det förtjänar i sammanhanget att understrykas att alla intagna barn ska få sina rättigheter respekterade och att det är en viktig uppgift för Kriminalvården.

Vissa frågor om lokalisering, utformning och bemanning bör överlämnas åt Kriminalvården att ta ställning till

Regeringen anser inte att det är lämpligt att uttala sig om var i landet barn- och ungdomsavdelningarna bör placeras. Tvärtom är detta något som Kriminalvården måste få avgöra. Frågan om antalet enheter, den geografiska placeringen av avdelningarna samt hur myndigheten avser att inrätta olika säkerhetsnivåer och pojk- respektive flickavdelningar är också något som ingår i det förberedelseuppdrag som Kriminalvården fick i september 2023 och som löper parallellt med lagstiftningsprocessen (Ju2023/02157). Det är således också upp till Kriminalvården att avgöra om avdelningarna ska inrymmas vid befintliga anstalter eller – vilket bl.a. *Barnombudsmannen* förespråkar – om separata anstalter ska inrättas som endast utgörs av barn- och ungdomsavdelningar.

Institutet för mänskliga rättigheter anser att även om det vore möjligt att hålla de intagna på en ungdomsavdelning åtskilda från övriga intagna på anstalten finns det goda skäl att likna en sådan placering vid en placering tillsammans med vuxna. Institutet befarar att exempelvis säkerhetsarrangemang, lokala rutiner och arbetssätt skulle riskera att utformas utifrån vad som gäller för de övriga avdelningarna i anstalten, eller att avdelningens resurser i form av personal, kompetenser och lokaler skulle kunna tas i anspråk för att tillgodose andra intagnas behov, till men för gruppen som de är ägnade för. Regeringen konstaterar emellertid att kritik kring arbetssätt och rutiner har riktats även mot SiS särskilda ungdomshem trots att dessa institutioner är avsedda enbart för barn och unga (se avsnitt 4.4.2). En placering av barn- och ungdomsavdelningar vid egna anstalter skulle alltså inte i sig utgöra en garanti för ett barnanpassat arbetssätt. Av förberedelseuppdraget till Kriminalvården framgår vidare att förberedelserna bl.a. innebär att Kriminalvården ska anpassa lokaler så att samhällsskyddet upprätthålls samtidigt som de särskilda behov och rättigheter barn och unga har kan mötas under inkapaciteringen. Vidare ska Kriminalvården i sina förberedelser se till att personalstyrkan blir rätt dimensionerad och har rätt kompetens för uppgiften. Därutöver noterar regeringen att även om FN:s barnrättskommitté har rekommenderat att konventionsstaterna bör inrätta separata anstalter för frihetsberövade barn, med personal som har lämplig utbildning och som arbetar enligt barnvänliga riktlinjer och metoder (CRC/C/GC/24 p. 15), följer det samtidigt av regel 26.3 i FN:s minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (de så kallade Beijingreglerna) att frihetsberövade barn kan placeras på en separat del av en institution som även inrymmer vuxna. Som *Svea hovrätt* påpekar kan inrättandet av barn- och ungdomsavdelningar på ett fåtal anstalter få konsekvenser för barnens rättighet enligt barnkonventionen att hålla kontakt med sin familj. Eftersom det rör sig om förhållandevis få barn som kommer att dömas till fängelse varje år riskerar en lösning som innebär att barn- och ungdomsavdelningarna centreras till en eller två separata anstalter att innebära att majoriteten av barnen placeras långt ifrån hemorten. Regeringen

konstaterar därför att det kan finnas fördelar ur ett barnrättsperspektiv med att barn- och ungdomsavdelningarna inrättas på befintliga anstalter eftersom detta kan möjliggöra en större geografisk spridning. Förutsatt att barnen hålls åtskilda från de vuxna intagna på anstalten även när de befinner sig utanför avdelningsmiljön och inte heller i övrigt vistas tillsammans med vuxna intagna som kan utsätta dem för påtryckningar anser regeringen alltså att barn- och ungdomsavdelningarna – om Kriminalvården finner det lämpligt – kan inrättas på befintliga anstalter.

Ett antal remissinstanser – bl.a. *Barnrättsbyrån* och *Rädda Barnen* – efterfrågar tydligare beskrivningar av hur verksamheten på barn- och ungdomsavdelningarna ska bedrivas och vilket behandlingsinnehåll som ska finnas. Detta är emellertid frågor som omfattas av det nämnda förberedelseuppdraget till Kriminalvården, där det bl.a. framgår att Kriminalvården senast den 1 april 2026 ska redovisa hur myndigheten anpassat verksamhetsinnehållet till de särskilda behov och rättigheter den nya målgruppen har samt hur vård och behandling har anpassats för att på bästa sätt bryta ett kriminellt beteende. Regeringen ser därför inte anledning att nu närmare gå in på dessa frågor, men konstaterar i likhet med *Åklagarmyndigheten* att det är viktigt att verkställigheten är anpassad utifrån barnets ålder och mognad, exempelvis vad gäller utbildning, behandling och sysselsättning. Under avsnitt 5.4.7 och 5.4.8 återkommer regeringen till frågorna om utbildning och sysselsättning. Som *Bris* framhåller är det viktigt att de insatser som ges till barn bygger på en medvetenhet kring kopplingen mellan barns egen utsatthet och kriminalitet. Att Kriminalvården behöver beakta de intagnas behov och förutsättningar följer av att verkställigheten ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Hur sådana omständigheter beaktas vid utformningen av insatser till barn blir dock ytterst en fråga för Kriminalvården att ta ställning till.

Även frågan om barn- och ungdomsavdelningarnas närmare utformning och bemanning är något som omfattas av det nämnda förberedelseuppdraget. Kriminalvården ska i sin slutredovisning redogöra för hur lokalerna har anpassats till de särskilda behov och rättigheter som den nya målgruppen har, samt hur kompetensförsörjning och utbildning av personal anpassas och ombesörjs för att säkerställa att personalen har såväl personlig lämplighet som rätt kompetens. I det sagda ligger att avdelningarna ska ha en för målgruppen lämplig storlek och personaltäthet.

När det gäller *Riksdagens ombudsmäns* förslag om att det ska införas en bestämmelse som ger intagna på barn- och ungdomsavdelningar rätt att placeras i enrum om inte barnets bästa på ett avgörande sätt talar för att barnet bör dela rum med en annan intagen gör regeringen följande överväganden. Det följer varken av lag eller av någon annan författningsreglering att en intagen i anstalt har rätt att vistas i avskildhet. Tvärtom är huvudprincipen i fängelselagen att den som är intagen i fängelse ska vistas i gemensamhet med andra. Avsteg från denna lagfästa princip förutsätter uttryckligt lagstöd. Ett sådant lagstöd finns i 6 kap. 3 § fängelselagen som medger att Kriminalvården i anslutning till dygnsvilan får låsa in intagna i deras bostadsrum. Dubbelbeläggning, dvs. att ett bostadsrum huserar två intagna, används i allt större utsträckning på Kriminalvårdens anstalter.

Detta är nödvändigt för att Kriminalvården ska klara av den expansion som myndigheten står inför och för att regeringens omläggning av kriminalpolitiken ska kunna realiseras. Det innebär – förutsatt att inlåsning är aktuellt – att den intagne vid dygnsvilan låses in i sitt bostadsrum tillsammans med en annan intagen. Det finns ingen reglering i fängelselagen om förutsättningarna för dubbelbeläggning. På samma sätt förhåller det sig med bostadsrummens utformning. Däremot har Kriminalvården utfärdat föreskrifter avseende bostadsrummens utformning som tar sin utgångspunkt i ett antal internationella standarder och rekommendationer av betydelse för beläggning i anstalt (se 1 kap. 17–18 §§ FARK Fängelse). Kriminalvården har vidare i interna anvisningar slagit fast ett antal omständigheter och förhållanden som särskilt ska beaktas inför beslut om placering av fler än en intagen per bostadsrum (Kriminalvårdens anvisningar för beläggning av fler än en intagen i samma utrymme, 2024:4). Av anvisningarna följer att det bl.a. ska beaktas om dubbelbeläggningen kan innebära säkerhetsrisker. Vidare ska den intagnes individuella förutsättningar och lämplighet att bli placerad i dubbelbeläggning beaktas, särskilt när det gäller hans eller hennes psykiska och fysiska hälsotillstånd. Av anvisningarna framgår också att bostadsrummet ska vara ändamålsenligt, lämpligt utformat och uppfylla vissa andra grundläggande krav. Riksdagens ombudsmän har i en temarapport som publicerades i maj 2025 redogjort för dubbelbeläggningens konsekvenser för intagna i anstalt (rapport från Opcat-enheten, Dubbelbeläggningens konsekvenser för intagna i anstalt, dnr O 14–2024). I rapporten redogör Riksdagens ombudsmän bl.a. för de konsekvenser och risker som dubbelbeläggning i anstalt medför och lämnar ett antal rekommendationer till Kriminalvården.

Regeringen konstaterar att det för barn, som har andra behov och rättigheter än vuxna, kan finnas anledning att i betydligt högre utsträckning än för vuxna intagna använda sig av enkelrum och i möjligaste mån undvika dubbelbeläggning. Som framgår under avsnitt 5.4.1 ovan ska Kriminalvården vid alla beslut i första hand beakta vad som bedöms vara det bästa för barnet. Vid den bedömningen kan det ofta antas vara till barnets bästa att inte dela rum med ett annat intaget barn. Av Kriminalvårdens delredovisning av förberedelseuppdraget framgår också att myndigheten utifrån en bedömning enligt barnkonventionen har valt inriktningen att målgruppen under 18 år i normalfallet inte bör dela bostadsrum (Kriminalvårdens delredovisning av Uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för unga i åldern 15–17 år inom Kriminalvården, KV2023-22428). Givet den ansträngda situation som Kriminalvården befinner sig i bedömer regeringen emellertid att lagstiftningen bör vara utformad på ett sätt som inte utesluter dubbelbeläggning. Regeringen anser därför inte att det nu i fängelselagen bör införas en rätt för intagna barn att placeras i enrum. I sammanhanget kan det också påpekas att det inte kan uteslutas att dubbelbeläggning i vissa fall kan vara förenligt med barnets bästa. Så kan exempelvis vara fallet om ett delat bostadsrum, speciellt om det endast är aktuellt under en kortare period, möjliggör att ett barn är placerat på en anstalt närmare hemorten. Det ska också framhållas att regeringen i avsnitt 5.4.10 föreslår att det i fängelselagen ska införas en begränsning avseende hur lång tid som barn får vara inlåsta i anslutning till dygnsvilan.

Vidare anser regeringen inte – som *Riksdagens ombudsmän* är inne på – att det i lag eller förordning bör införas en bestämmelse om att besöksrum

vid barn- och ungdomsavdelningar inte får tas i anspråk som bostadsrum. Skälen för detta är följande. Att det finns besöksrum tillgängliga vid barn- och ungdomsavdelningar är självfallet viktigt för att barns rätt enligt artikel 37 i barnkonventionen att hålla kontakt med sin familj ska kunna tillgodoses. Att konventionsstaterna ska respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa, följer också av artikel 9.3 i barnkonventionen. Besök av familjemedlemmar kan också ofta antas bidra till att minska skadeverkningarna av frihetsberövandet. Som påpekats ovan befinner sig emellertid Kriminalvården i ett ansträngt läge. Det innebär att besöksrum för närvarande ibland måste användas som bostadsrum för intagna. Situationen kompliceras ytterligare av att beläggningssituationen vid en viss given tidpunkt inte främst styrs av Kriminalvårdens verksamhet utan av bl.a. Polismyndighetens och det övriga rättsväsendets förmåga att upptäcka och klara upp brott. Denna verklighet är något som måste beaktas när lagstiftningen utformas. Samtidigt är det, som uttalats ovan, inte acceptabelt att med hänvisning till platsbrist placera ett barn på en vuxenavdelning. Även om en lösning där besöksrum tas i anspråk som bostadsrum sällan är önskvärd och har kritiserats av Riksdagens ombudsmän (Riksdagens ombudsmäns beslut den 7 maj 2024, dnr 1037–2023) konstaterar regeringen således att detta kan vara en lösning som gör att placeringar på en vuxenavdelning kan undvikas eller att dubbelbeläggning – något som Riksdagens ombudsmän också invänt mot – inte behöver användas. Det kan vidare finnas situationer där intagna av säkerhetsskäl inte bör omplaceras till en annan barn- och ungdomsavdelning även om det skulle finnas plats där. Så kan exempelvis vara fallet för intagna som tillhör konkurrerande gäng, men även för målskamrater som inte bör avtjäna straffet ihop. I sådana situationer kan det vara till det enskilda barnets bästa att ett besöksrum tillfälligt används som bostadsrum. För att möjliggöra individuella prövningar där hänsyn tas till att barnets bästa anser regeringen därför inte att det bör införas någon särskild regel om att besöksrum vid barn- och ungdomsavdelningar inte får beläggas. Det bör emellertid påpekas att beläggning av besöksrum endast bör komma i fråga i sällsynta undantagsfall där inga andra lösningar står till buds. Inför ett beslut om beläggning av besöksrum ska Kriminalvården vidare självfallet väga in hur en sådan lösning påverkar övriga barn på barn- och ungdomsavdelningen. Om belagda besöksrum leder till att barnens rätt enligt artikel 37 c i barnkonventionen att hålla kontakt med sin familj genom besök påverkas negativt bör Kriminalvården vidta lämpliga kompensatoriska åtgärder. Vidare föreslår regeringen i avsnitt 5.4.9 att det bör införas en bestämmelse i 7 kap. fängelselagen om att Kriminalvården i frågor om besök och andra kontakter särskilt ska beakta barnets rätt att hålla kontakt med sin familj.

Barn får inte placeras på säkerhetsavdelningar

En säkerhetsavdelning är en avdelning som har extra hög säkerhet och som ofta beskrivs som ett fängelse i fängelset. En sådan avdelning kännetecknas av att den, i förhållande till andra anstalter och avdelningar, har en särskild hög grad av övervakning och kontroll. Placering på en

säkerhetsavdelning får enligt 2 kap. 4 § fängelselagen ske om det finns en varaktig risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet, eller om det finns särskild anledning att anta att det behövs för att hindra den intagne från allvarlig brottslig verksamhet under vistelsen i anstalt. Ett beslut om placering på en säkerhetsavdelning ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden. I dag finns säkerhetsavdelningar på tre platser i Sverige: Kumla, Hall och Saltvik.

Regeringen anser, i likhet med utredningen, att barn inte ska få placeras vid en säkerhetsavdelning. Det ligger i sakens natur att en placering på en säkerhetsavdelning kan innebära en mer begränsad gemensamhet än vad en placering på en annan avdelning normalt innebär. En sådan miljö kan svårligen anpassas till barns behov och rättigheter. Förutsatt att det inte inrättas särskilda säkerhetsavdelningar för barn skulle det dessutom innebära att barnet skulle placeras med vuxna intagna.

Om det finns särskilda krav på övervakning och kontroll av ett intaget barn bör det i stället lösas genom t.ex. ökad bemanning på en barn- och ungdomsavdelning. Särskild hänsyn måste dock tas till såväl det barn som kräver förhöjd övervakning som till andra intagna som är placerade vid barn- och ungdomsavdelningen så att den ökade säkerheten inte påverkar övriga barn negativt. Att barn inte ska placeras på säkerhetsavdelning gäller även om en sådan avdelning används för ett annat ändamål, såsom för placering av intagna som är i starkt eller speciellt behov av skydd.

5.4.4 I undantagsfall ska även unga vuxna kunna placeras på en barn- och ungdomsavdelning

Regeringens förslag

Om det finns särskilda skäl, ska Kriminalvården få besluta att en intagen som har fyllt 18 men inte 21 år ska placeras på en barn- och ungdomsavdelning eller fortsätta att vara placerad på en sådan avdelning även efter det att han eller hon har fyllt 18 år.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår inte att det ska krävas särskilda skäl för att placering av myndiga personer på en barn- och ungdomsavdelning ska komma i fråga. Utredningen föreslår inte heller att det av lagtexten ska framgå att det endast är den som inte fyllt 21 år som kan komma i fråga för placering på en barn- och ungdomsavdelning.

Remissinstanserna

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan är de flesta – bl.a. *Kriminalvården*, *Barnombudsmannen*, *Föreningen Sveriges Socialchefer* och *Rädda Barnen* – positiva till att det ska vara möjligt för en ung intagen att stanna kvar på en barn- och ungdomsavdelning även efter 18-årsdagen, även om en del av remissinstanserna anser att det bör vara möjligt att

stanna kvar på en barn- och ungdomsavdelning i fler fall än vad utredningen föreslår. *Kriminalvården* välkomnar förslaget att, utifrån den unges behov, kunna fortsatta att i vissa fall tillämpa en särreglering efter 18-årsdagen. *Rädda Barnen* framhåller att en individuell bedömning ska göras i varje enskilt fall där också övriga intagna barns bästa ska beaktas. *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att möjligheten för den intagne att avsluta en påbörjad grundskole- eller gymnasieutbildning på en barn- och ungdomsavdelning bör regleras i lag. *Barnombudsmannen* pekar särskilt på att vetskapen hos barnet om att han eller hon sannolikt ska flyttas till en annan avdelning efter 18-årsdagen kan leda till negativa konsekvenser för honom eller henne. Barnombudsmannen anser vidare att det finns ett behov av särskilda och anpassade avdelningar för unga vuxna vid alla anstalter. *Katrineholms kommun* anser att det kan vara positivt för individer som fyllt 18 år och dömts till långa straff att flyttas över till en avdelning med mer inriktning på sysselsättning och som är bättre anpassad att möta vuxna individer, men anser att det är viktigt att det görs en individuell bedömning kring när och hur en överflyttning sker. *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* anser att om man på allvar vill se till att barn som döms till fängelse ges möjlighet till meningsfylld sysselsättning i form av behandling och utbildning m.m. framstår en huvudregel om övergång till verkställighet med vuxna lagöverträdare efter 18-årsdagen som betänklig. Enligt universitet bör intresset av att hålla unga lagöverträdare borta från vuxna lagöverträdare vid verkställigheten alltid övertrumfa intresset av att påföljden anpassas till att vara en trovärdig vuxenpåföljd med hänsyn till brottslighetens allvar, och en anstaltsvistelse som föranletts av brott som någon under 18 år begått bör därför i första hand verkställas med andra unga

Skälen för regeringens förslag

En klar utgångspunkt för den nu aktuella reformen är att barn som dömts till fängelse ska hållas åtskilda från vuxna intagna (se avsnitt5.4.3). Som utredningen och *Barnombudsmannen* påpekar kan för vissa barn redan själva vetskapen om en kommande omplacering efter 18-årsdagen innebära negativa konsekvenser för barnets trygghet och hälsa. Detta synsätt återfinns även i barnrättskommittén allmänna kommentarer där det framgår att ett barn som har placerats på en ungdomsanstalt inte måste flyttas till en anstalt för vuxna så snart han eller hon fyllt 18 år utan att det bör vara möjligt för honom eller henne att fortsätta sin vistelse på ungdomsanstalten om det bedöms vara det bästa för honom eller henne och det inte står i motsättning till vad som bedöms vara det bästa för barnen på anstalten (CRC/C/GC/24 p. 93). Barnrättskommittén rekommenderar vidare att barn som fyller 18 år innan ett program för alternativ hantering eller åtgärder utan eller med frihetsberövande fullföljts, ska få fullfölja programmet, åtgärden eller straffet och inte förflyttas till center för vuxna (CRC/C/GC/24 p. 93). Till skillnad från Barnombudsmannen och bl.a. *Föreningen Sveriges Socialchefer* anser regeringen dock inte att utredningens förslag är alltför restriktivt; tvärtom finns det enligt regeringens mening anledning att betona att det endast är i klara undantagsfall som fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning kan komma i fråga efter 18-årsdagen med hänvisning till att den intagne deltar i skolunder-

visning eller behandling som behöver avslutas och att det ska handla om situationer där det endast är en kortare del av straffet som återstår att verkställa. I sammanhanget kan framhållas att unga vuxna i 20-årsåldern ofta kan förväntas ha andra behov av verkställighetsinnehåll än barn i 16-årsåldern. Som *Katrineholms kommun* påpekar kan det alltså för en del myndiga intagna vara positivt att flytta över till en avdelning med mer inriktning på sysselsättning och som är bättre anpassad för vuxna. Kriminalvården har dessutom stor vana av att intagna flyttas mellan anstalter och skolundervisningen och behandlingsprogram kan anpassas utifrån detta. För att fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning ska komma i fråga med hänvisning till pågående skolgång eller behandling bör det därför krävas att det rör sig om intagna som har så pass kort tid kvar av frihetsberövandet att det inte är motiverat med en omplacering till en vuxenavdelning. När det gäller risken att oro inför en kommande överflyttning kan leda till negativa konsekvenser för vissa barn anser regeringen att ett regelverk som tydliggör att överföring utgör huvudregeln kan vara något positivt. Eftersom frihetsberövandets längd och tidpunkten för 18-årsdagen är väl kända omständigheter redan vid verkställighetens början kan barnet förberedas inför överflytten under tiden som han eller hon befinner sig på en barn- och ungdomsavdelning. I det här lagstiftningsärendet saknas förutsättningar att adressera det behov som *Barnombudsmannen* påtalar om särskilda och anpassade avdelningar för unga vuxna vid alla anstalter.

Även om regeringen således – till skillnad från flertalet av de remissinstanser som uttalar sig i frågan – anser att möjligheten till fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning bör tillämpas mer restriktivt än vad utredningen utgått från finns det andra aspekter som behöver lyftas fram i sammanhanget. Regeringen har under avsnitt 5.2 bedömt att det, till skillnad från vad utredningen föreslår, inte ska finnas någon möjlighet för den under 18 år att i undantagsfall avtjäna ett fängelsestraff på SiS. Det ställningstagandet innebär att även barn som är särskilt utsatta i förhållande till andra intagna kommer att avtjäna sitt straff i anstaltsmiljö. Det kan t.ex. röra sig om barn vars mognad inte överensstämmer med dess verkliga ålder. Det kan också handla om barn som har en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning, en medicinsk eller psykiatrisk diagnos eller att det finns något liknande förhållande som innebär att barnet är särskilt utsatt i förhållande till andra intagna. För denna grupp kan det i vissa fall finnas anledning för en fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning efter 18-årsdagen, även om den återstående delen av straffet är något längre.

Utöver de fall som nu redovisas, som avser situationer där en person som varit placerad på barn- och ungdomsavdelning får fortsätta att vara placerad på en sådan avdelning även efter 18-årsdagen, kan det finnas situationer där det är motiverat att placera någon som redan vid verkställighetens början är över 18 år på en barn- och ungdomsavdelning, antingen direkt vid inskrivning eller senare under verkställighetens gång. Så kan exempelvis vara fallet om det är det som krävs för att ett intaget barn inte ska isoleras på en barn- och ungdomsavdelning där det inte finns några andra intagna barn. Sådana situationer kan särskilt antas uppstå under en övergångsperiod efter ikraftträdandet då barn- och ungdomsavdelningarna ännu inte är fyllda. Vidare kan det på flickavdelningar –

beroende på brottsutvecklingen bland flickor – även på längre sikt vara aktuellt att placera unga myndiga kvinnor på en barn- och ungdomsavdelning för att undvika isolering av intagna flickor. Det åligger Kriminalvården att göra en sammantagen lämplighetsbedömning av vilka unga vuxna som av dessa skäl kan komma i fråga för placering på en barn- och ungdomsavdelning. Vid denna bedömning ska samtliga relevanta omständigheter beaktas.

För att markera att barn- och ungdomsavdelningar är avsedda för barn och att det för den som är över 18 år endast i undantagsfall bör vara aktuellt med fortsatt eller ny placering på en sådan avdelning anser regeringen att det bör framgå av lagtexten att det krävs särskilda skäl för en sådan placering. Eftersom en alltför stor åldersskillnad inte är eftersträvansvärd på barn- och ungdomsavdelningar bör det vidare av lagtexten framgå att det endast är unga myndiga som kan komma i fråga för en sådan placering. Av bestämmelsen bör det därför uttryckligen framgå att den som är över 21 år inte ska kunna placeras eller vara fortsatt placerad på en barn- och ungdomsavdelning.

Regeringen återkommer i författningskommentaren till i vilka situationer en ung myndig person kan vara placerad på en barn- och ungdomsavdelning, men det ska redan här framhållas att Kriminalvården vid samtliga fall av fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning efter 18-årsdagen eller ny placering av en ung vuxen på en sådan avdelning även måste beakta vad som är bäst för de barn som är placerade på avdelningen.

5.4.5 Vårdnadshavare och vissa andra ska kunna involveras i verkställighetsplaneringen

Regeringens förslag

För en intagen som inte har fyllt 18 år ska verkställigheten, om det är möjligt, planeras och utformas efter samråd med den intagnes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även få ske med andra personer. Vid behov ska samverkan även ske med andra berörda aktörer.

Regeringens bedömning

Det behöver inte göras några lagändringarna för att bestämmelserna i fängelselagen om samråd med den intagne eller samverkan med berörda myndigheter, t.ex. socialnämnden, ska omfatta intagna som inte har fyllt 18 år. Någon särskild koordinator behöver inte utses för en intagen som inte fyllt 18 år.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens förslag och bedömning. Utredningen föreslår att verkställighetsplaneringen, om det är möjligt och lämpligt, ska planeras i samråd med den intagne, hans eller hennes vårdnadshavare och andra berörda personer.

Utredningen föreslår vidare en bestämmelse om samverkan med socialnämnden. Utredningen föreslår även att en särskild koordinator ska utses för en intagen som inte fyllt 18 år.

Remissinstanserna

Rädda Barnen är positiva till att en verkställighetsplan ska tas fram för det intagna barnet, men anser att alla verkställighetsplaner i första hand ska beakta vad som bedöms vara barnets bästa. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anser att det behövs särskilda bestämmelser om innehållet i verkställighetsplaneringen för barn. *Riksdagens ombudsmän* påpekar att det är av yttersta vikt att verkställighetsplanen för ett barn fastställs utan dröjsmål och att den får ett meningsfullt innehåll. Riksdagens ombudsmän framhåller vidare att Kriminalvården i dag har svårt att hålla gällande frister och menar att det inte är tillräckligt att fristerna för fastställande av verkställighetsplan framgår endast av Kriminalvårdens egna föreskrifter.

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan om samråd med barnet, hans eller hennes vårdnadshavare och andra berörda personer vid verkställighetsplaneringen är flertalet positiva, även om några har synpunkter på regleringens utformning. Exempelvis anser *Socialstyrelsen* att det tydligare bör framgå av lagtexten att den verkställande myndigheten ska samråda med barnet, dennes vårdnadshavare och eventuellt andra berörda person både inför och löpande under verkställigheten. *Rädda Barnen* är inne på en liknande linje och anför att samråd med barnet under verkställighetsplaneringen bör vara obligatoriskt och att barnets rättighet att kunna ge sina åsikter bör framgå tydligt av lagtexten. Rädda Barnen tycker att det är positivt att samråd ska kunna ske även med andra aktörer som känner barnet väl, t.ex. aktörer inom föreningslivet. *Riksdagens ombudsmän* anser däremot att formuleringen ”andra berörda” är för vag och bör preciseras, så att den ringar in den tänkta krets av personer som står barnet nära och annars kan förutsättas bidra med relevanta uppgifter, och hänvisar till bestämmelsen i 5 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelsen om unga lagöverträdare (LUL).

När det gäller förslaget om samverkan med socialnämnden är de remissinstanser som yttrar sig särskilt över detta positiva till förslaget. *Socialstyrelsen* håller med utredningen om att samverkan ska ske med socialnämnden och vid behov även med andra berörda myndigheter och aktörer. Socialstyrelsen framhåller bl.a. att det är viktigt att Kriminalvården har en tät samverkan med socialtjänsten för att planera för stöd och insatser efter frigivning. *Kriminalvården*, som tillstyrker förslaget, framhåller att det är viktigt att kontaktpunkter och samverkansskyldighet består även under övervakningen. Kriminalvården lyfter även behovet av en lagstadgad möjlighet att initiera upprättandet av en samordnad individuell plan (SIP). *Göteborgs kommun* anser att det bör övervägas om samverkansansvaret mellan socialnämnden och den verkställande myndigheten bör fortgå fram till dess att tiden för den villkorliga frigivningen löpt ut, eller att den unge fyller 21 år om det inträffar tidigare. Detta för att stödet för de barn som fyllt 18 år under anstaltsvistelsen eller kort efter frigivning inte ska försvinna och syftet med bestämmelsen i majoriteten av fallen därmed inte kunna uppfyllas. Flera remissinstanser – däribland *Rädda Barnen* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* – påpekar

att barnen ofta haft en långvarig kontakt med socialtjänsten och ofta har eller riskerar att utveckla allvarliga sociala och psykiatriska problem.

Några remissinstanser – däribland *Katrineholms kommun* – betonar vikten av bra samverkan mellan den myndighet som verkställer påföljden och hälso- och sjukvården. *Malmö kommun* anser att barn- och ungdomspsykiatrin särskilt bör pekas ut bland de aktörer som verkställande myndighet får samråda med. *Rädda Barnen* anför liknande synpunkter och vill bl.a. att det säkerställs att barnets olika vårdkedjor – såväl de som socialtjänsten svarar för som somatisk och psykiatrisk hälso- och sjukvård – inte bryts i övergångar mellan myndigheter. Rädda Barnen anser vidare att det bör införas en bestämmelse om att barn som ska avtjäna ett fängelsestraff får en obligatorisk psykolog- och läkarbedömning i syfte att snabbt kunna remitteras till rätt vårdinstans. *IVO* saknar en mer ingående analys av hälso- och sjukvården för frihetsberövade barn inom Kriminalvården och framhåller bl.a. att för att kunna tillgodose vårdbehovet hos dömda barn är det mycket angeläget att det finns god tillgång till barnpsykiatrisk specialistvård.

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt om förslaget att en särskild koordinator ska utses för en intagen som inte fyllt 18 år är samtliga – däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Rädda Barnen*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* och *Södertälje kommun* – positiva, även om några av remissinstanserna har synpunkter eller efterfrågar förtydliganden i vissa delar.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Nuvarande ordning

I fängelselagen finns det allmänna bestämmelser om verkställighetens inriktning och syften. Varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet (1 kap. 4 §). Vidare framgår av 1 kap. 5 § att verkställigheten utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Av samma paragraf framgår att verkställigheten ska, i den utsträckning det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, särskilt inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott, att det för varje intagen ska upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan och att verkställigheten ska planeras och utformas efter samråd med den intagne och i samverkan med berörda myndigheter. Av 6 § fängelseförordningen framgår följande. En verkställighetsplan ska grundas på en utredning om den intagnes behov av stöd och kontroll och om vilka åtgärder som bör vidtas under verkställigheten för att minska risken för återfall i brott. Förutsättningarna för att bevilja den intagne ett tillstånd till en sådan utslussningsåtgärd som avses i 11 kap. 1 § fängelselagen ska särskilt övervägas. Vid utformningen av verkställighetsplanen ska hänsyn tas till anstaltstidens längd och den intagnes motivation till förändring. Hänsyn ska också tas till brottsoffer och andra som berörs av verkställigheten. Verkställighetsplanen ska följas upp fortlöpande och ändras när det finns anledning till det. Förordningen kompletteras med en mer detaljerad reglering i Kriminalvårdens föreskrifter och handböcker.

På motsvarande sätt finns det allmänt hållna bestämmelser om verkställigheten i LSU, som kompletteras av mer detaljerade bestämmel-

ser i förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård samt av SiS riktlinjer. Av 2 § LSU följer bl.a. att verkställigheten av sluten ungdomsvård ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas. SiS ska upprätta en individuellt utformad verkställighetsplan för den dömde, och verkställigheten ska planläggas och genomföras efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemort (3 § LSU). Detta utvecklas i 5 § förordningen om verkställighet av sluten ungdomsvård, där följande framgår. En verkställighetsplan ska grundas på en utredning om den dömdes behov av stöd och kontroll samt inriktas på åtgärder som kan främja den dömdes anpassning i samhället och förbereda den dömde för tillvaron utanför det särskilda ungdomshemmet. Planen ska avse vistelsen vid och utslussningen ur det särskilda ungdomshemmet. Vid utformningen av verkställighetsplanen ska hänsyn tas till verkställighetstidens längd och den dömdes motivation till förändring. Verkställighetsplanen ska upprättas efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemort och, när det är möjligt, tillsammans med den dömde. En förälder eller annan vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det bedöms som lämpligt. Verkställighetsplanen ska följas upp fortlöpande och ändras när det finns anledning till det.

Samråd med barnet

Av förarbetena till fängelselagen framgår att det är först genom en individuellt utformad och väl planerad verkställighet som verkställigheten i anstalt och utslussningen i samhället kan utformas på ett sätt som tillgodoser såväl samhällsskyddet, ordningen och säkerheten i anstalt som den intagnes behov av åtgärder mot kriminalitet och missbruk (prop. 2009/10:135 s. 63). Det sagda gör sig gällande även när barn nu ska avtjäna fängelsestraff. För varje barn som tas in i anstalt ska det således tas fram en individuellt utformad verkställighetsplan (1 kap. 5 § andra stycket).

Regeringen anser, precis som utredningen, att det är viktigt att barnet får komma till tals i frågor som rör barnet. Det är också viktigt att det skapas förutsättningar för barnet att ta en så aktiv del och ett så stort ansvar som möjligt för arbetet med att förändra sin situation. Att verkställigheten ska planeras och utformas efter samråd med den intagne framgår emellertid redan av 1 kap. 5 § tredje stycket fängelselagen. Därutöver följer det av förslaget till portalparagraf i fängelselagen att ett intaget barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och att det vid bedömningen av barnets bästa ska tas hänsyn till barnets åsikter. I enlighet med artikel 12 i barnkonventionen ska barnets åsikter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Regeringen bedömer mot den bakgrunden att det inte krävs någon särreglering om samråd med det intagna barnet. Det är dock viktigt att det befintliga regelverket tillämpas på ett anpassat sätt utifrån barnets funktionsförmåga och att Kriminalvården säkerställer att barnet förstår innehållet i planen och bakgrunden till att de aktuella insatserna är valda.

Samråd med vårdnadshavare och andra personer

Enligt fängelselagens regelverk ska verkställighetsplaneringen ske i samråd med den intagne själv, men det finns inte något krav på att andra

personer ska involveras. För att behoven och riskerna hos ett intaget barn ska kunna kartläggas kan det emellertid krävas att verkställigheten planeras i samråd även med andra personer. För intagna som inte fyllt 18 år bör Kriminalvården vid verkställighetsplaneringen därför – om det är möjligt – samråda med barnets vårdnadshavare och involvera dessa i verkställighetsplaneringen. Till skillnad från utredningen anser regeringen emellertid inte att det i bestämmelsen måste anges att sådant samråd är lämpligt, utan den prövningen kan göras inom ramen för prövningen av om ett sådant samråd är möjligt (jfr avseende motsvarande bestämmelse i 11 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, prop. 2019/20:118 s. 141).

Typiskt sett har vårdnadshavare en viktig roll att fylla när det kommer till att förebygga att den unge återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Det kan emellertid finnas situationer där samråd med en eller båda vårdnadshavarna av någon anledning inte är aktuellt eller där detta bör kompletteras med samråd med andra vuxna personer i barnets närhet. Det är en uppgift för Kriminalvården att utifrån det som framkommit om barnets behov och kontaktnät överväga om det finns någon annan person i barnets närhet som kan bidra till att bilden av barnets behov blir så komplett som möjligt så att barnet erbjuds rätt insatser under verkställigheten. Det kan t.ex. handla om en förälder som inte har vårdnadsansvar, en tidigare familjehemsförälder eller någon annan som har haft nära kontakt med barnet, t.ex. någon inom föreningslivet. Till skillnad från *Riksdagens ombudsmän* anser regeringen att formuleringen om att samråd får ske med ”andra personer” är väl avvägd och gör det möjligt för Kriminalvården att, allt utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, avgöra vem som kan bidra med värdefull information om barnets behov. Formuleringen stämmer också överens med hur motsvarande bestämmelse i lagen (2020:161) om verkställighet av ungdomsövervakning har utformats.

Samverkan med socialnämnden och andra myndigheter och aktörer

Utöver samråd med barnet och hans eller hennes vårdnadshavare är det vidare viktigt att Kriminalvården vid verkställighetsplaneringen samverkar med den socialnämnd som ansvarar för barnet. Som utredningen konstaterar kan socialnämnden t.ex. bidra med information om tidigare insatser som barnet har erbjudits eller deltagit i och som kan vara viktig för Kriminalvården att känna till när planeringen görs. Som *Socialstyrelsen* och *Kriminalvården* framhåller är samverkan inte bara viktigt när planeringen görs inledningsvis utan den kan också ha stor betydelse när stöd och insatser efter frigivningen och under övervakningen ska planeras. Att verkställigheten ska planeras och utformas i samverkan med berörda myndigheter följer emellertid av 1 kap. 5 § tredje stycket fängelselagen. I förarbetena framhålls att med berörda myndigheter avses framför allt socialtjänsten, hälso- och sjukvården, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan (prop. 2009/10:135 s. 120). För intagna barn bör samverkan alltid ske med socialnämnden, som en berörd myndighet. Att sådan samverkan ska ske framgår dock redan av den befintliga regleringen. Regeringen bedömer mot den bakgrunden att det inte krävs någon särreglering om samverkan med socialnämnden avseende intagna barn.

Om det finns behov av det bör Kriminalvården även samverka med andra myndigheter och aktörer, exempelvis skolan eller hälso- och sjukvården. Det gäller inte minst eftersom barn som döms till frihetsberövande påföljder – som flera remissinstanser också påpekar – ofta har eller riskerar att utveckla allvarliga sociala och psykiatriska problem. Samverkan med olika delar av hälso- och sjukvården kan således ha stor betydelse när det kommer till att kartlägga barnets behov och för att förhindra att vårdkedjor bryts. När det gäller samverkan med berörda myndigheter gör regeringen samma bedömning som avseende samverkan med socialnämnden, dvs. att det befintliga regelverket i fängelselagen möjliggör sådan samverkan och att det inte finns något behov av att när det kommer till intagna under 18 år peka ut någon del av hälso- och sjukvården särskilt i lagtexten. Eftersom samverkan även kan behöva ske med andra aktörer än myndigheter, t.ex. med delar av barn- och ungdomspsykiatrin, ett familjehem eller en privat missbruksklinik, bör en möjlighet till samverkan med andra aktörer föras in i 1 kap. 5 § fängelselagen.

Innehållet i verkställighetsplaneringen

Beträffande själva innehållet i verkställighetsplanen anser regeringen – i likhet med utredningen men till skillnad från *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* – att det inte behöver införas någon reglering i fängelselagen om vad verkställighetsplanen ska innehålla. Precis som vid alla andra beslut och åtgärder som vidtas när barn ska avtjäna fängelse måste Kriminalvården vid utformningen av verkställighetsplanen i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Det kan bl.a. innebära att en verkställighetsplan för ett barn behöver följas upp och eventuellt revideras oftare än vad som är fallet för vuxna intagna. Även vid sådana revideringar ska samråd och samverkan ske i enlighet med vad som nyss sagts. Barnets bästa innebär också att Kriminalvården behöver göra sitt yttersta för att fastställa verkställighetsplanen för ett intaget barn fastställs enligt rådande regelverk, dvs. oftast inom 30 dagar från det att barnet skrevs in i anstalt (se 1 kap. 30 § FARK Fängelse). Till skillnad från *Riksdagens ombudsmän* anser regeringen dock inte att det nu finns anledning att reglera tidsfristerna för verkställighetsplanens färdigställande i lag.

När det gäller *Kriminalvårdens* önskemål om en lagstadgad möjlighet att initiera upprättande av en s.k. SIP – samordnad individuell plan – finns det inte i det här lagstiftningsärendet någon sådant beredningsunderlag. Sådana förslag lämnas dock i Narkotikautredningens slutbetänkande Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus, SOU 2023:62, och Trygghetsberedningens slutbetänkande Vägar till ett tryggare samhälle – Åtgärder för att motverka återfall i brott, SOU 2024:54, som båda bereds i Regeringskansliet. Detsamma gäller *Rädda Barnens* förslag om en särskild bestämmelse om att barn som ska avtjäna ett fängelsestraff ska få en obligatorisk psykolog- och läkarbedömning. Avseende *IVO:s* önskemål om en mer ingående analys av hälso- och sjukvården för frihetsberövade barn konstaterar regeringen att behovet av hälso- och sjukvård samt tandvård, precis som för vuxna intagna, ska erbjudas via regionen eller privata utförare i anslutning till den anstalt där barnet är intagen. Det innebär att Kriminalvårdens ansvar för intagna barns

behov av hälso- och sjukvård – precis som för vuxna intagna –begränsas av den s.k. normaliseringsprincipen, som innebär att det är de ordinarie myndigheterna som primärt ansvarar för de intagnas behov av t.ex. hälso- och sjukvård (prop. 2009/10:135 s. 64). Regleringen om hälso- och sjukvård i 9 kap. 1 § fängelselagen motsvarar i huvudsak vad som gäller enligt 19 § LSU för den som avtjänar sluten ungdomsvård. Det ska i sammanhanget framhållas att Kriminalvårdens personal som arbetar med intagna barn givetvis måste vara uppmärksamma på barnens behov av hälso- och sjukvård eller tandvård och tillgodose dessa behov så snart som möjligt. Det är av stor betydelse att den hälso- och sjukvård och tandvård som Kriminalvården tillhandahåller utvecklas och anpassas till barn. I det arbetet behöver Kriminalvårdens personal ha god kunskap om att dessa barn och unga ofta har behov av både sociala, somatiska och psykiatriska insatser, inklusive tandvårdsinsatser, och att dessa behov behöver mötas ur ett helhetsperspektiv. För ett ändamålsenligt omhändertagande av dessa barn och unga bedöms kunskap om psykiatriska tillstånd, inbegripet adhd och autismspektrumtillstånd, intellektuell funktionsnedsättning, svag teoretisk begåvning, självskadebeteende, suicidnära beteenden och samsjuklighet vara av särskild vikt. Detta gäller även insatser för att utveckla samverkan och samarbetet mellan Kriminalvården och regioner och kommuner samt med tandvården för att de barn som placeras på barn- och ungdomsavdelningarna ska få en god och tillgänglig vård, tandvård och omsorg baserat på deras behov. Barn som begår brott och döms till den nya påföljden kan också komma att ha behov av samtalsstöd kring existentiella frågor, utöver vad som ges inom ramen för hälso- och sjukvården. Den andliga vård som i dag erbjuds hos Kriminalvården kommer därmed vara särskilt viktig för dessa barn och kan behöva komma att anpassas och bättre tillgängliggöras med tanke på den nya åldersgruppen.

Kriminalvården behöver inte utse en särskild koordinator

Utredningen föreslår att Kriminalvården ska utse en särskild koordinator för ett barn som dömts till fängelse. Syftet är att ge barnet hjälp och stöd under verkställigheten. Koordinatorn skulle finnas med under hela verkställigheten, dvs. både i anstalt och i frivård. Under tiden i anstalt skulle koordinatorn bl.a. hålla kontakt med barnet för att vara ett stöd och motivera honom eller henne till deltagande i anvisad utbildning, behandling och annat som följer av verkställighetsplanen. Enligt utredningens förslag ska uppgiften att vara koordinator för ett barn som avtjänar fängelsestraff likna den som koordinatorn vid påföljden ungdomsövervakning har.

Barn som döms till en frihetsberövande påföljd har ofta omfattande och varierande behov av olika typer av insatser och stöd. Regeringen instämmer därför i att det är mycket viktigt att barnet under verkställigheten får knyta en stabil kontakt med vuxna som på olika sätt kan utgöra ett stöd för barnet. Kriminalvårdens erfarenhet av en särskild koordinator för barn och unga som avtjänar påföljden ungdomsövervakning är också, som utredningen påpekar, god. Verkställigheten av ett fängelsestraff skiljer sig emellertid åt från ungdomsövervakning på flera sätt. Som komplement till de bestämmelser om verkställighetsplanering som finns i

fängelselagen, fängelseförordningen och Kriminalvårdens föreskrifter har Kriminalvården i sina handböcker arbetat fram en process för verkställighetsplaneringen för en intagen – den s.k. VSP-processen (se Kriminalvårdens handbok för verkställighetsplanering (2016:2), avsnitt 3.10–3.12). Verkställighetsplaneringen delas upp i olika processteg; utredning, planering och genomförande. Till de olika stegen är ett antal funktionsuppdrag kopplade, såsom VSP-utredare, VSP-koordinator, VSP-genomförare och frivårdskoordinator. En VSP-utredare ska tillsättas omgående och är den som genomför utredningen genom bl.a. kontakter med den intagne i form av intervjutillfällen och avstämningar. VSP-koordinatorns uppgift är därefter att möjliggöra den övergripande planeringen. VSP-koordinatorn har även det övergripande ansvaret för den intagnes verkställighet under genomförandet. I dennes uppdrag ingår bl.a. att se till att planerade insatser genomförs inom den tidsrymd och i den omfattning som planeras samt att hålla kontinuerlig kontakt med den intagne. Arbetet innebär att verka motivationshöjande och att på olika sätt hitta lösningar för att fortsätta arbetet enligt planen. VSP-genomföraren är den som genomför en eller flera planerade insatser och som har den dagliga kontakten med den intagne. För alla intagna som bedöms vara aktuella för övervakning efter villkorlig frigivning involveras därtill en frivårdskoordinator redan vid utredningsstadiet. Denne ansvarar för att verkställighetsplanen omfattar tiden efter villkorlig frigivning och samverkar med externa aktörer inför frigivning. Frivårdskoordinatorn är delaktig i arbetet med den intagnes verkställighetsplanering under hela anstaltsvistelsen.

Kriminalvårdens befintliga organisering av verkställighetsarbetet för intagna som är aktuella för övervakning efter villkorlig frigivning – vilket enligt förslaget nedan i avsnitt 5.4.16 skulle gälla samtliga intagna barn – är alltså sådan att det bildas ett team runt den intagne med två utsedda koordinatorer, en i anstalt och en i frivården. Samarbetet innebär att kontinuiteten av verkställigheten tryggas, även om en intagen flyttas från en anstalt till en annan. De uppgifter som utredningen föreslår ska åligga den särskilda koordinatorn för ett intaget barn omhändertas redan, om än av olika roller inom teamet. Att genom lagstiftning ålägga Kriminalvården att utse ytterligare en funktion i detta team framstår inte som ändamålsenligt. I sammanhanget kan det påpekas att det även med utredningens förslag skulle kunna bli aktuellt att utse en ny koordinator i samband med villkorlig frigivning eftersom det kan finnas fördelar med en koordinator som finns på den ort som barnet ska bo efter frigivning. Regeringen bedömer därför att det inte finns något behov av att i fängelselagen föra in en bestämmelse om att Kriminalvården ska utse en särskild koordinator för en intagen som inte fyllt 18 år. Med det sagt kan det nuvarande systemet naturligtvis komma att kräva olika typer av barnanpassningar, t.ex. genom personal- och kompetensförsörjning. Detta är emellertid en uppgift för Kriminalvården.

5.4.6 Socialnämnden ska utse en särskild handläggare för ett barn som avtjänar ett fängelsestraff

Regeringens förslag

Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för en intagen som inte har fyllt 18 år ska ute en särskild handläggare för honom eller henne.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att skyldigheten ska avse socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört.

Remissinstanserna

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan är majoriteten – däribland *Rädda Barnen*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Socialstyrelsen*, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *Göteborgs kommun* och *Södertälje kommun* – positiva till eller har inga invändningar mot förslaget om en särskild utsedd handläggare vid den socialnämnd där barnet är folkbokfört, även om flera av remissinstanserna framhåller vikten av att tillräckliga resurser avsätts för detta. *Forshaga kommun* anser att kravet på en särskilt utsedd handläggare kommer att medföra ökade kostnader men också skapa en tydlighet för kommunens samverkan med andra brottsförebyggande aktörer. *Kungälvs kommun* anser att socialtjänstens roll och ansvarsfördelningen mellan de olika myndigheterna bör tydliggöras. Enligt *Södertälje kommun* kan samarbetet med Arbetsförmedlingen behöva utökas och eventuellt regleras tydligare. *Borås kommun* påpekar att socialtjänstens arbete kräver ömsesidig tillit och att den som avtjänat en frihetsberövande påföljd ofta inte litar på samhället. Kommunen anser därför att den samordnande rollen bör finnas hos Kriminalvården snarare än hos socialnämnden och att den lokala socialtjänsten i stället ska bistå Kriminalvården. *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* anser att de som blir 18 år under verkställigheten kan behöva mer stöd än vad dagens system erbjuder.

Malmö kommun och *Värmdö kommun* anger att Socialstyrelsen bör tillhandahålla stöd åt handläggare i tillämpningen av regelverket. *Socialstyrelsen* instämmer i att det vore lämpligt om myndigheten fick ett sådant uppdrag.

Nässjö kommun anser att det bör förtydligas om ansvaret och kostnader för utslussning kommer att ligga på kommunen med den unges senaste folkbokföringstillhörighet – som fallet i dag är för vuxna – eller kommunen som senast beviljade insatser för den unge. Nässjö kommun anser att en folkbokföringsregel kan leda till att ungdomen hamnar hos en kommun som helt saknar kännedom om individen. *Riksdagens ombudsmän* anser att det bör förtydligas vad som gäller i de fall den intagne saknar folkbokföring och att det kan övervägas att utforma bestämmelsen på samma sätt som motsvarande bestämmelse i 9 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

Skälen för regeringens förslag

Som framgår av avsnitt 4.4.2 ovan har en stor andel av de barn som enligt dagens system döms till sluten ungdomsvård fått sociala insatser innan de begick det brott som ledde till sluten ungdomsvård, och många har dessutom pågående insatser vid tidpunkten för brottet. Socialtjänsten har alltså i många fall en ganska god bild av barnens historik och behov. Det är bl.a. mot den bakgrunden som det är viktigt att Kriminalvården samverkar med socialnämnden vid verkställighetsplaneringen (se avsnitt 5.4.5 ovan). Ett nära och välfungerade samarbete mellan Kriminalvården och socialtjänsten under hela verkställighetstiden är alltså mycket viktigt.

Socialtjänsten har ett brett uppdrag att främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. När det gäller personer som dömts till fängelse framgår av 29 kap. 3 § socialtjänstlagen att den kommun där den enskilde är folkbokförd ansvarar för insatser vid kriminalvård i anstalt. Det innebär att folkbokföringskommunens ansvar inte upphör under tid då den enskilde avtjänar fängelsestraff och att ansvaret omfattar både anstaltstiden och under den tid utslussningsåtgärder pågår (prop. 2024/25:89 s. 730 och prop. 2010/11:49 Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun s. 47).

Beträffande barn finns det en rad bestämmelser som styr socialtjänstens uppdrag. Av särskilt intresse är det särskilda stadgandet om tiden efter verkställighet av sluten ungdomsvård. Av 18 kap. 10 § socialtjänstlagen följer nämligen att socialnämnden bl.a. ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter att verkställighet av sluten ungdomsvård har upphört.

När flera samhällsaktörer med delvis överlappande, delvis olika, uppgifter ska dela på ett ansvar finns det som utredningen påpekar alltid en risk för att ansvaret blir otydligt med följd att ingen tar ansvar eller vissa frågor inte omhändertas av någon. Det är av yttersta vikt att barn får stöd och hjälp både under den tid de avtjänar frihetsberövande påföljd och efter det att straffet är fullt ut verkställt. Ända sedan sluten ungdomsvård infördes som frihetsberövande påföljd för barn och unga har ansvaret för utslussning och eftervård varit delat. Genom att barn och unga enligt huvudförslaget nu kommer att dömas till fängelse kommer framför allt ansvaret för utslussning och åtgärder för stöd och kontroll vid frigivning att bli tydligare genom att dessa delar ingår som en del av verkställigheten av ett fängelsestraff. Kriminalvården har en tydlig struktur för detta och kommer att ha huvudansvaret för barnet under hela verkställighetstiden, dvs. även under övervakningstiden efter villkorlig frigivning.

Socialnämnden har emellertid också en mycket viktig funktion att fylla under hela verkställighetstiden. Inom socialnämnden kan det ofta antas finnas god kännedom om de barn som döms till fängelse eftersom dessa, i de flesta fall lär ha varit föremål för sociala insatser tidigare i livet. Socialnämnden kan därmed ha viktig information att delge Kriminalvården när barnets verkställighet ska planeras, t.ex. om barnet, familjen eller hans eller hennes umgänge på hemorten. Dessutom har socialnämnden kännedom om tidigare åtgärder som har vidtagits och som det har planerats för. När det är dags för utslussning och villkorlig frigivning

är det av yttersta vikt att samhället agerar gemensamt för att ge stöd åt barnet när han eller hon ska undvika att återfalla i brott. Tidig samverkan mellan Kriminalvården och socialnämnden om olika alternativ för utslussning kan bidra till att betalningsansvar för en placering som beslutats av Kriminalvården tas över av socialnämnden när Kriminalvårdens betalningsansvar upphör och att åtgärden därmed fortgår under hela den tid som den dömde har behov av den. Om den intagne önskar hjälp med att flytta till en annan vistelseort efter frigivningen i syfte att undvika tidigare umgänge och kriminalitet kan han eller hon vara i behov av hjälp t.ex. med att hitta bostad, skola eller annan sysselsättning. Ett nära och välfungerade samarbete mellan Kriminalvården och socialtjänsten under hela verkställighetstiden är därför viktigt. Ett sätt att säkerställa en sådan ordning är att samarbetet sker enligt en i förväg uppgjord struktur på motsvarande sätt som gäller för påföljden ungdomsövervakning, där det har framgått att skyldigheten för socialnämnden att utse en särskild handläggare i stort underlättar samverkan mellan Kriminalvården och socialtjänsten (Kriminalvården, Två år med ungdomsövervakning, dnr 2019–19240 s. 26). Som *Forshaga kommun* påpekar kan en sådan ordning bidra till att skapa en tydlighet för kommunens samverkan med andra brottsförebyggande aktörer.

För att stärka socialnämndens roll i det här sammanhanget bör nämnden därför – som utredningen föreslår och vilket inte någon remissinstans invänt mot – åläggas en skyldighet att utse en särskild handläggare för alla barn som avtjänar fängelse. Den särskilda handläggaren ska som nämnts ovan delta vid upprättandet av den intagnes verkställighetsplan genom samverkan med Kriminalvården. Handläggaren ska även delta när verkställighetsplanen följs upp och behov av förändringar diskuteras samt i samband med att utslussningsåtgärder planeras. Inför barnets frigivning bör handläggaren vara delaktig t.ex. i fråga om barnets sysselsättning, boende och eventuellt kvarstående behandlingsbehov. Det är inte möjligt att i detalj beskriva hur den särskilda handläggaren ska arbeta eller hur kontakterna med andra aktörer ska se ut. Med anledning av synpunkterna från *Borås kommun* finns det emellertid skäl att understryka att den samordnande rollen ligger hos Kriminalvården under hela verkställighetstiden.

När det gäller frågan om vilken socialnämnd som bör åläggas skyldigheten att utse en särskild handläggare instämmer regeringen i det som *Riksdagens ombudsmän* framför om att bestämmelsen bör utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelse i 9 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, dvs. att ansvaret ska ligga hos den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för den dömde. Eftersom barnet är intaget i fängelse kommer den ansvariga kommunen att bestämmas av 29 kap. 3 § socialtjänstlagen. Ansvaret kommer alltså, i likhet med vad utredningen föreslår, att vara folkbokföringskommunens. Den föreslagna formuleringen gör det emellertid möjligt att knyta an till befintlig praxis i de situationer där barnet saknar folkbokföringsadress. Skyldigheten att utse en person som ska vara särskild handläggare för ett barn som är intagen vid kriminalvårdsanstalt gäller för personer som inte fyllt 18 år, vilket innebär att skyldigheten upphör när barnet blir myndigt. Det gäller även om Kriminalvården beslutar att en intagen ska fortsätta att avtjäna straffet på en barn- och ungdomsavdelning även efter 18-årsdagen, eller

om Kriminalvården placerar en ung myndig person där. Det sagda innebär dock inte att socialnämndens allmänna skyldighet att erbjuda stöd enligt socialtjänstlagen upphör när en intagen fyller 18 år utan enbart att det inte längre finns en skyldighet att utse en särskild handläggare för barnet. Att det även efter 18-årsdagen är folkbokföringskommunen som ansvarar för den intagne möjliggör kontinuitet i kontakterna mellan Kriminalvården och socialnämnden.

När det gäller synpunkten från bl.a. *Socialstyrelsen* om att det vore bra med ett uppdrag till Socialstyrelsen att tillhandahålla stöd åt handläggare i tillämpningen av regelverket ser regeringen – mot bakgrund av att rollen som särskilt utpekad handläggare redan existerar inom ramen för ungdomsövervakning – inte något behov av att nu ge ett sådant uppdrag.

Det finns inte i det här lagstiftningsärendet beredningsunderlag för, som *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* förespråkar, ett system med utökad reglering av stödet för de som fyller 18 år under verkställigheten. I sammanhanget kan dock nämnas att regeringen den 19 juni 2025 gett Kriminalvården i uppdrag att vidareutveckla åtgärder för att motverka återfall i brott (Ju2024/01770). Av uppdraget framgår bl.a. att Kriminalvården bör överväga om biträdande övervakare kan förordnas i fler fall, särskilt avseende unga lagöverträdare som många gånger har ett stort behov av stöd i övergången till ett liv i frihet. Kriminalvården ska lämna en delredovisning av uppdragets genomförande och om möjligt preliminära slutsatser senast den 29 april 2026. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 december 2026.

5.4.7 Kriminalvården ska bedriva skolundervisning för barn

Regeringens förslag

Kriminalvården ska för barn som avtjänar fängelsestraff anordna utbildning som motsvarar den i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Till följd av detta ska ett antal följdändringar i skollagen göras.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår dock inte lika många följdändringar som regeringen. Utredningens förslag har även en annan språklig utformning.

Remissinstanserna

Flera remisstanser, däribland *SiS*, *Barnombudsmannen*, *Bris*, *Rädda Barnen*, *Haninge kommun*, *Socialstyrelsen* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, framhåller vikten av en lyckad skolgång och att en sådan utgör en av de främsta skyddsfaktorerna mot exempelvis fortsatt kriminalitet. *Riksförbundet Attention* pekar särskilt på att erfarenheter av att lyckas och må bra i skolan utifrån de egna förutsättningarna bidrar till större trygghet, delaktighet och självkänsla och att ett barn med sådan grundtrygghet blir

svårare för kriminella nätverk att rekrytera. *Specialpedagogiska skolmyndigheten* påpekar att skolan även har ett viktigt uppdrag när det gäller att minska de negativa konsekvenserna som frihetsberövandet kan innebära. *Socialstyrelsen*, *Specialpedagogiska skolmyndigheten* och *Sveriges Kommuner och Regioner* tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag att Kriminalvården får en skyldighet att bedriva undervisning för den nya målgruppen. *Statens skolinspektion* anser emellertid att de föreslagna bestämmelserna i skollagen är allmänt hållna vilket skulle kunna innebära svårigheter vid myndighetens tillsyn. Flera remissinstanser – *Skolinspektionen*, *Statens skolverk*, *Specialpedagogiska skolmyndigheten* och *Rädda Barnen* – hänvisar därutöver till de synpunkter på skollagens regelverk som SiS tagit upp i en framställan till regeringen och anför att dessa måste beaktas i det fortsatta arbetet. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Lunds universitet (Sociologiska institutionen)* m.fl. anför att det blir en utmaning för Kriminalvården att bygga upp en helt ny undervisningsverksamhet riktad till en ny målgrupp. *Kriminalvården* anser att mer noggranna överväganden behöver göras om skollagens bestämmelser, t.ex. tydliggöranden att distansundervisning är möjligt att genomföra. *Piteå kommun* efterlyser förtydliganden kring vilket utbud av gymnasieutbildningar som ska tillhandahållas och hur detta förhåller sig till skollagens bestämmelser om elevers rätt att fullfölja påbörjad utbildning. *Sveriges Kommuner och Regioner* anför bl.a. att åldersgränsen på 18 år inte följer befintliga åldersgränser i skollagen för tillträde till utbildning i gymnasieskolan och den anpassade gymnasieskolan. *Piteå kommun* efterfrågar skrivningar om bl.a. den kvalitet som utbildningen ska leva upp till. *Specialpedagogiska skolmyndigheten* framhåller vikten av samverkan mellan Kriminalvårdens lärare och övrig personal för att ge stöd i exempelvis läxläsning.

Diskrimineringsombudsmannen understryker vikten av att den nya skolverksamheten bedrivs i enlighet med diskrimineringslagens bestämmelser och att aktiva åtgärder för att förebygga diskriminering vidtas. Diskrimineringsombudsmannen framhåller bl.a. vidare att det är vanligt med neuropsykiatriska diagnoser bland placerade barn och ungdomar och att det är särskilt viktigt att det vid behov vidtas skäliga åtgärder för att skolan ska vara tillgänglig för personer med en funktionsnedsättning. *Specialpedagogiska skolmyndigheten* framför liknande synpunkter. *Socialstyrelsen* vill se en utförligare analys kring hur rättigheterna till utbildning ska säkerställas för flickor som döms till fängelse.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) bedömer att dagens reglering om rätten till studiestöd från CSN för intagna vid kriminalvårdsanstalt bör gälla även för intagna vid barn- och ungdomsavdelning, dvs. att de inte har någon rätt till studiestöd från CSN när Kriminalvården är huvudman för utbildningen.

Skälen för regeringens förslag

Enligt artikel 28 barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning. Som flera remissinstanser framhåller är utbildning också en avgörande skyddsfaktor för barns och ungas framtida möjligheter till ett liv utan kriminalitet. Inte minst gäller det en fullföljd gymnasieutbildning. Vidare kan – som *Specialpedagogiska myndigheten* påpekar – skolan också bidra

till att minska de negativa konsekvenserna som ett frihetsberövade innebär. Skolan är därutöver en viktig arena för att påverka barns och ungas normer och moralbildning.

I Sverige gäller i princip skolplikt för alla barn i åldern 6 till 16 år (se 7 kap. 2, 10 och 12 §§ skollagen). Skolplikten gäller således för barn som avtjänar fängelsestraff. Barn och unga som har avslutat grundskolan eller motsvarande utbildning har rätt till utbildning i gymnasieskolan, som är öppen för ungdomar som påbörjar sin gymnasieutbildning senast vårterminen det år de fyller 20 år. Anpassade gymnasieskolan är öppen för ungdomar som på grund av att de har en intellektuell funktionsnedsättning inte bedöms ha förutsättningar att uppfylla sådana betygskriterier som gäller för gymnasieskolan och som minst ska uppnås.

Kriminalvårdens möjlighet att anordna skolundervisning enligt gällande rätt begränsas till sådan utbildning som motsvarar den kommunala vuxenutbildningen. För att Kriminalvården även ska vara skyldig att anordna utbildning för såväl skolpliktiga barn som barn som tillhör gymnasieskolans och anpassade gymnasieskolans målgrupp bör det, i enlighet med utredningens förslag och vilket ingen remissinstans invänder mot, införas två nya paragrafer i 24 kap. skollagen så att Kriminalvården får en skyldighet att även bedriva utbildning som motsvarar grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan, för barn som avtjänar fängelsestraff. I likhet med vad som gäller för SiS ska för sådan utbildning relevanta bestämmelser i skollagen gälla med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i en kriminalvårdsanstalt. Bestämmelserna om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§) och om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §) behöver dock inte tillämpas. De föreslagna bestämmelserna i skollagen överensstämmer i huvudsak med vad som gäller för SiS skolverksamhet i dag (se 24 kap. 8 och 9 §§ skollagen). Till skillnad från bestämmelsen som rör de särskilda ungdomshemmen är tillämpningsområdet för paragrafen om icke skolpliktiga dock avgränsat till att bara gälla den som är under 18 år. Detta beror på att Kriminalvården, till skillnad från SiS, redan får bedriva utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning (24 kap. 10 § skollagen, som föreslås få ny beteckning 24 kap. 10 b § skollagen). Att en intagen är behörig att delta i sådan utbildning från och med det år han eller hon fyller 18 år framgår av 5 kap. 9 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning. Som en följd av att regeringen bl.a. föreslår att 24 kap. 10 § ska betecknas 24 kap. 10 b § föreslår regeringen fler följdändringar i skollagen än vad utredningen gör.

Som utredningen och flera remissinstanser konstaterar behöver emellertid de närmare förutsättningarna för Kriminalvårdens skolverksamhet för den nya målgruppen utredas ytterligare. En utredare har därför den 14 mars 2025 fått i uppdrag att ta fram förslag på nödvändiga författningsändringar för att barn och unga som döms till fängelse ska kunna tillgodoses sin rätt till utbildning samtidigt som Kriminalvården får förutsättningar att bedriva en ändamålsenlig skolverksamhet (Ju 2025:B). I utredarens uppdrag ingår att ta ställning till hur Kriminalvården ska kunna bedriva utbildning motsvarande grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan för barn och unga som är intagna i kriminalvårdsanstalt genom en modell där närundervisning, vid behov, och om den kan genomföras på ett säkert sätt,

kan kombineras med fjärr- och distansundervisning. Utredaren ska som en del i detta analysera och ta ställning till hur elevens stödbehov ska tillgodoses i en modell där när-, fjärr- och distansundervisning vid behov kan kombineras. Utredaren ska vidare ta ställning till om det behövs en särskild reglering av läsår och skolarbetets förläggning för barn och unga som är intagna i kriminalvårdsanstalt. Utredaren ska även analysera behovet av tydligare bestämmelser i fråga om utbildningen för skolpliktiga barn på kriminalvårdsanstalt. Utredaren ska också föreslå hur utbildning motsvarande gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan bör erbjudas och utformas inom Kriminalvården och analysera behovet av tydligare bestämmelser när det gäller utbildningen för de barn och unga som tillhör målgruppen för gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan. Slutligen framgår av uppdraget att utredaren inte är förhindrad att, i mån av tid, analysera och ta ställning till angränsande frågor. Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2025.

Mot den bakgrunden finns det inte anledning att i det här lagstiftningsärendet gå närmare in på de frågor som ingår i uppdraget, t.ex. frågan som *Sveriges Kommuner och Regioner* lyfter om att den av utredningen föreslagna åldersgränsen om 18 år inte följer befintliga åldersgränser i skollagen för tillträde till utbildning i gymnasieskolan och den anpassade gymnasieskolan eller frågan som *Piteå kommun* lyfter kring vilket utbud av gymnasieutbildningar som ska tillhandahållas och hur detta förhåller sig till skollagens bestämmelser om att fullfölja påbörjad utbildning.

När det gäller rätten till studiestöd från CSN kommer intagna barn, precis som *CSN* påpekar, inte ha någon rätt till sådant stöd när Kriminalvården är huvudman för utbildningen.

5.4.8 Barn som avtjänar fängelsestraff ska ha sysselsättningsplikt – men sysselsättningen ska i första hand bestå av utbildning

Regeringens förslag

En intagen som inte har fyllt 18 år ska erbjudas sysselsättning i form av utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet men däremot inte sysselsättning i form av arbete.

Regeringens bedömning

I övrigt bör reglerna om sysselsättning och ersättning i 3 kap. fängelselagen gälla även för intagna som inte har fyllt 18 år, vilket innebär att intagna som inte har fyllt 18 år omfattas av sysselsättningsplikten och har rätt till ersättning om de deltar i anvisad sysselsättning.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer inte överens med regeringens förslag och bedömning. Utredningen föreslår att intagna som inte har fyllt 18 år ska erbjudas lämplig sysselsättning men att de inte ska vara ålagda någon

sysselsättningsplikt. Enligt utredningens förslag ska intagna som inte har fyllt 18 år vidare inte ha någon lagreglerad rätt till ersättning även om de väljer att delta i anvisad sysselsättning, utan utredningen föreslår att de närmare förutsättningarna för ett ersättningssystem för barn som avtjänar fängelse bör utformas på en lägre lagstiftningsnivå än lag.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslaget. Bland de som yttrar sig är remissutfallet blandat. *Rädda Barnen* instämmer i att barn inte ska ha sysselsättningsplikt, men framhåller att det är av yttersta vikt att de uppmuntras att delta i olika sysselsättningar, i synnerhet utbildning eller yrkesförberedande kurser. Rädda Barnen anser att barn som inte har skolplikt som avtjänar fängelsestraff inte bara bör uppmuntras att gå i skolan utan att de bör bli föremål för proaktiva insatser i detta syfte, och att skolpliktiga barn bör ha närvaroplikt i skolan. *Bris* delar å sin sida inte utredningens bedömning att en sysselsättningsplikt för minderåriga skulle vara problematisk utifrån barnkonventionens bestämmelser, utan anför att det kan vara till barnets fördel om det införs en sysselsättningsplikt som gör att barnet tillvaratar den möjlighet till skolgång och behandling som ges. Bris tar särskilt upp att de barn som utredningen pratat med har uppgett att just strukturerad verksamhet är något de saknar på SiS. *Riksdagens ombudsmän*, som håller med utredningen om att en ändamålsenlig sysselsättning är helt avgörande för det återfallsförebyggande arbetet, uttrycker förståelse för den problematik som det innebär att ålägga äldre ungdomar en plikt som de inte omfattas av i det öppna samhället men påpekar att det ofta är mycket svårt att motivera barn och ungdomar att delta i sysselsättning och att tillsynen visat exempel på hur ungdomar bokstavligen sover bort dagarna. *Kriminalvården* anser att det vore lämpligt att göra deltagande i någon form av strukturerad verksamhet, t.ex. social färdighetsträning, obligatoriskt. Sådan verksamhet skulle inte likställas med arbetsplikt och inte inverka negativt på skola, insatser, fritid eller rätten till vila. *Piteå kommun* anser att ett målinriktat arbete för meningsfull sysselsättning, både under och efter verkställighet, är av betydelse för återanpassning i samhället.

När det gäller ersättningsfrågan anser *Riksdagens ombudsmän* att de grundläggande förutsättningarna för ersättning bör framgå av lagtext på liknande sätt som förutsättningarna för ersättning till vuxna intagna, och påpekar att ersättningssystemet måste vara förutsägbart och behandla intagna likvärdigt och rättssäkert. *Rädda Barnen* anser att barn som deltar i gymnasieutbildning i fängelset bör få någon form av ersättning från Centrala Studiestödsnämnden.

Avseende fritidssysselsättning understryker *Rädda Barnen* vikten av att det finns möjligheter till olika former av fritidssysselsättningar. Rädda Barnen framhåller att fritidssysselsättning inte enbart bör definieras som idrottsaktiviteter eller sällskapsspel, och betonar vikten av att barn i enlighet med artikel 31 i barnkonventionen får utöva konstnärliga och kulturella aktiviteter också, t.ex. skrivande, målande eller musik.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Nuvarande ordning

För Kriminalvårdens del regleras intagnas sysselsättning och fritid i 3 kap. respektive 4 kap. fängelselagen. Av 3 kap. 1 § följer att en intagen ska ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet. De former av arbete som erbjuds intagna varierar mellan olika anstalter. Det kan vara hantverksarbete, jordbruks- och skogsarbete eller olika slag av servicearbete. På alla anstalter har de intagna möjlighet att studera. Av förarbetena till fängelselagen framgår att med brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet avses program som syftar till att förebygga återfall i brott eller missbruk (prop. 2009/10:135 s. 128). Vidare framgår att med annan strukturerad verksamhet avses t.ex. arbetsträning, social färdighetsträning, särskilda aktiviteter för pensionärer och intagna med funktionsnedsättning samt annan jämförbar verksamhet. Att intagna är skyldiga att delta i den sysselsättning som anvisas dem framgår av 3 kap. 2 §. En intagen som uppbär ålderspension enligt socialförsäkringsbalken får dock inte åläggas någon sysselsättning. En intagen som har beviljats sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt samma balk får åläggas sysselsättning bara av den art och den omfattning som kan anses lämplig för honom eller henne. I samband med att fängelselagen infördes angav regeringen att sysselsättningsplikten utgör en god grund för det motivationsarbete som många gånger behövs för att bryta den intagnes passivitet och förmå honom eller henne att utföra eller delta i en meningsfull sysselsättning (samma prop. s. 77). Till detta kom att en sådan plikt stämde väl överens med flera internationella instrument på området och att en sådan plikt, i någon form, gällde i nästan alla västeuropeiska länder. Rätten till ersättning regleras i 3 kap. 3 §. Där framgår att en intagen har rätt till ersättning från Kriminalvården om han eller hon har utfört eller deltagit i anvisad sysselsättning, och ersättning för sysselsättningen inte betalas ut av någon annan. Det innebär t.ex. att ersättning inte ska betalas ut om den intagne uppbär lön från annan arbetsgivare eller om den intagne får ersättning för att ha utfört anvisad sysselsättning från socialförsäkrings- eller studiestödssystemen (samma prop. s. 129). En intagen som vägrar att utföra eller delta i anvisad sysselsättning har inte rätt till någon ersättning från Kriminalvården och kan tilldelas en disciplinär sanktion (samma prop. s. 77). Att inte fullgöra sin sysselsättningsplikt är således typiskt sett förknippat med sanktioner. En intagen som bryter mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten får tilldelas en varning (12 kap. 1 §). Misskötsamhet av anvisad sysselsättning kan också leda till uppskjuten villkorlig frigivning. Av 26 kap. 6 a § brottsbalken följer att om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning, ska den skjutas upp. Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömde under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället, eller annars på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten. Med föreskrifter avses all normgivning som en intagen har att rätta sig efter, dvs. såväl lagar och förordningar som Kriminal-

vårdens föreskrifter. Med villkor avses annat som är bindande för en intagen, t.ex. ett villkor som uppställts i hans eller hennes verkställighetsplan (samma prop. s. 171–172). Regeringen har nyligen föreslagit att regelverket kring villkorlig frigivning ska skärptas på flera sätt (se prop. 2025/26:34). Det handlar bl.a. om att det ska räcka med skäl – och inte särskilda skäl – för att den villkorliga frigivningen ska få skjutas upp (se även avsnitt 5.4.16). När det gäller fritidssysselsättning framgår av 4 kap. 2 § fängelselagen att en intagen ska ges möjlighet att på lämpligt sätt ägna sig åt fysisk aktivitet och annan fritidssysselsättning.

Av 12 § LSU följer att den som avtjänar sluten ungdomsvård ska ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus. Barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård på SiS särskilda ungdomshem har alltså inte någon generell sysselsättningsplikt. Enligt 18 § LSU ska ett beslut om tillstånd att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet dock förenas med de villkor som behövs och ett sådant villkor kan exempelvis vara en skyldighet att genomgå vård och behandling eller att delta i utbildning (prop. 1997/98:96 s. 181–182).

Barn som avtjänar ett fängelsestraff ska vara skyldiga att delta i anvisad sysselsättning

Utredningen föreslår inte någon sysselsättningsplikt för intagna barn och motiverar detta med att barnkonventionen tillerkänner barn flera rättigheter när det gäller sysselsättning – t.ex. rätten till utbildning, vila, fritid, lek och rekreation – men att det inte finns någon skyldighet för barn att delta i den sysselsättning som erbjuds. Utredningen anser att det primära målet inom Kriminalvårdens verksamhet, precis som inom SiS, bör vara att motivera de intagna att frivilligt delta i skolundervisning och andra insatser som erbjuds.

Regeringen håller inte med om detta. Att frihetsberövade barn är passiva är sällan förenligt med deras bästa. Tvärtom kan sysselsättningen bidra till att minska risken för de skadeverkningar som ett frihetsberövande innebär och i förlängningen bidra till att risken för återfall i brott minskar efter avtjänat straff. En hög grad av sysselsättning på en barn- och ungdomsavdelning kan också bidra till ökad ordning och säkerhet på avdelningen, vilket i förlängningen leder till en tryggare miljö såväl för de intagna barnen som för personalen. Deltagande i sysselsättning kan också göra att barnen får en sundare dygnsrytm och en vana av att hitta rutiner i vardagen. Som nämns i avsnitt 5.4.7 gäller i princip skolplikt för alla barn i åldern 6 till 16 år. Skolplikten kan alltså gälla även för barn som avtjänar fängelsestraff. Som *Riksdagens ombudsmän* påpekar kan det emellertid vara svårt att motivera barn att delta i sysselsättning som inte är obligatorisk. Det har vid Riksdagens ombudsmäns tillsyn förekommit exempel på hur personalen på SiS anpassat sitt förhållningssätt till vad ungdomarna vill och inte till deras vårdbehov, vilket medför att ungdomarna sover bort större delen av dagarna och bl.a. missar sin skolundervisning (se dnr O 25-2023). Även om den ogiltiga frånvaron inom SiS skolverksamhet har minskat under flera år är den fortfarande på en hög nivå. Det är viktigt att dessa problem inte överförs till Kriminalvården. Enligt regeringen finns det därför flera skäl som talar för att låta intagna barn omfattas av sysselsättningsplikten i

fängelselagen. Frågan är då om det finns några skäl som talar mot att införa sysselsättningsplikt för intagna barn.

När det först gäller barnkonventionen följer det av konventionen att alla barn har rätt till utbildning. I syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter ska konventionsstaterna särskilt uppmuntra utvecklingen av olika former av gymnasial utbildning inklusive såväl högskoleförberedande utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov (artikel 28 b), samt vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott (artikel. 28 e). Av artikel 40 följer att barn som befunnits skyldiga till ett brott ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. Enligt regeringen utgör varken dessa artiklar eller några av barnkonventionens andra bestämmelser något hinder mot att en påföljd innehåller obligatoriska moment av sysselsättning, så länge sysselsättningen inte inverkar menligt på rätten till utbildning eller fritid och i övrigt är förenlig med barnets bästa. Tvärtom framstår en strukturerad och målinriktad sysselsättning under verkställigheten som ett nödvändigt och väsentligt inslag i arbetet med att slussa ut barnet till ett liv i frihet.

Inte heller de s.k. Havannareglerna, dvs. FN:s regler om skydd av frihetsberövade ungdomar, uppställer något hinder mot att intagna barn åläggs en sysselsättningsplikt. Av Havannareglerna framgår bl.a. att frihetsberövade ungdomar bör garanteras meningsfulla aktiviteter och program som tjänar till att främja och upprätthålla deras hälsa och självrespekt, för att främja deras ansvarskänsla och uppmuntra de attityder och färdigheter som hjälper dem att utveckla sin potential som medlemmar i samhället (regel 12). Vidare framgår att ungdomar som inte är skolpliktiga men som önskar fortsätta sin utbildning ska tillåtas och uppmuntras att göra så, och att alla ansträngningar bör göras för att ge dem tillgång till lämpliga utbildningsprogram (regel 39). Ungdomarna bör ha rätt att få yrkesutbildning i yrken som kan förbereda honom eller henne för framtida anställning (regel 42) och med vederbörlig hänsyn till vilket yrkesval som kan vara lämpligt och till institutionernas förutsättningar ska ungdomar kunna välja vilken typ av arbete de vill utföra (regel 43). Vidare framgår att alla skyddande nationella och internationella standarder som gäller för barnarbete och unga arbetstagare bör gälla ungdomar som är frihetsberövade (regel 44). Enligt regeringen kan en skyldighet för intagna barn att delta i sysselsättning som främst består av utbildning, deltagande i behandlingsprogram eller social färdighetsträning inte likställas med barnarbete. Även om Havannareglerna utgår från att utbildning och sysselsättning är något som ska erbjudas frihetsberövade barn finns det inte någon regel om att barn inte ska kunna åläggas att delta i sådan utbildning eller sysselsättning. Det ska i det sammanhanget understrykas att syftet med att införa en sysselsättningsplikt för barn är att, som *Bris* förespråkar, se till att barnet tillvaratar den möjlighet till skolgång och behandling som ges.

En sysselsättningsplikt som främst tar sikte på skolgång innebär visserligen, som *Riksdagens ombudsmän* påpekar, att barn som inte är skolpliktiga åläggs en skyldighet som de inte omfattas av i det öppna samhället. Enligt regeringen är det emellertid inte något vägande skäl mot att införa en sådan sysselsättningsplikt. Här ska framhållas att Kriminalvården vid påföljden ungdomsövervakning kan ge särskilda föreskrifter i verkställighetsplanen om skolgång eller annan sysselsättning. Det gäller både för skolpliktiga och inte skolpliktiga barn (se prop. 2019/20:118 Ungdomsövervakning s. 59–60).

Som framgår ovan kan misskötsamhet av skyldigheten att delta i anvisad sysselsättning påverka den dömdes möjlighet att bli villkorligt frigiven. I det sammanhanget ska beaktas att barn ofta kan ha svårare att bedöma konsekvenserna av sitt handlande än vuxna. Det innebär sammantaget att för intagna barn kan misskötsamhet avseende sysselsättningen komma att aktualiseras i fler fall än vad som i dag sker för vuxna intagna. I avsnitt 5.4.16 föreslås emellertid att möjligheterna att skjuta upp villkorlig frigivning för barn ska vara mer begränsade än för vuxna genom att det ska krävas att det föreligger synnerliga skäl mot villkorlig frigivning för att denna ska få skjutas upp. Som utvecklas närmare i avsnitt 5.4.16 krävs alltså misskötsamhet av visst allvar för att frågan ska aktualiseras. Regeringen anser därför inte att kopplingen mellan sysselsättningsplikt och möjligheten till villkorlig frigivning utgör något bärande skäl mot att låta intagna barn omfattas av sysselsättningsplikten.

Sammanfattningsvis anser regeringen – i likhet med *Bris* men till skillnad från utredningen och *Rädda Barnen* – att intagna barn bör omfattas av sysselsättningsplikten i 3 kap. 2 § fängelselagen.

Sysselsättningen ska i första hand bestå av utbildning

Som framgår ovan är syftet med en sysselsättningsplikt för barn att se till att barnet tillvaratar den möjlighet till skolgång och behandling som ges och att motverka skadlig passivitet. Barn som dömts till en frihetsberövande påföljd är en utsatt grupp med bl.a. många skolavbrott och låga skolresultat. Eftersom utbildning är en av de mest verkningsfulla insatserna för att förebygga utanförskap, kriminalitet och ohälsa är det särskilt viktigt att barnen erbjuds och får tillgång till sin lagstadgade rätt till en utbildning med hög kvalitet under strafftiden. Träning att fullfölja en skolgång är också en viktig del i rehabiliteringen. För den som saknar skolidentitet kan erfarenheten av att ha lyckats med en uppgift som först framstod som svår eller omöjlig nämligen vara mycket viktig. Mot den bakgrunden bedömer regeringen att intagna barn inte bör kunna anvisas sysselsättning i form av arbete utan att den sysselsättning som kan komma i fråga i första hand ska utgöras av utbildning. Även deltagande i olika behandlingsprogram bör emellertid normalt ingå i verkställighetsplanen, även om det måste styras av vilka behov det enskilda barnet har. Dessutom bör andra former av social färdighetsträning erbjudas de intagna. Eftersom fängelselagens sysselsättningsplikt är knuten till den sysselsättning som anvisats en intagen innebär det – som *Kriminalvården* efterfrågar – att även exempelvis social färdighetsträning kan göras obligatorisk.

Det förtjänar att framhållas att den sysselsättning som erbjuds intagna barn ska vara meningsfull, främja deras ansvarskänsla och uppmuntra de

attityder och färdigheter som hjälper dem att utveckla sin potential som medlemmar i samhället. Den ska också utformas efter deras behov, som kan skifta från individ till individ. För ett intaget barn med mycket låg skolmotivation kan det i undantagsfall vara motiverat att anvisa annan sysselsättning än utbildning. Inom ramen för annan strukturerad verksamhet kan barnet i så fall erbjudas sysselsättning i form av exempelvis arbetsträning. I det öppna samhället har emellertid unga vuxna som saknar en fullgjord gymnasieutbildning ofta stora svårigheter att få ett arbete. För barn bör sysselsättning som ersätter eller inkräktar på barnens skolgång därför komma i fråga endast i undantagsfall och Kriminalvården bör på olika sätt arbeta för att motivera barnet att påbörja eller återuppta en utbildning. I det sagda ligger att deltagande i exempelvis behandlingsprogram eller social färdighetsträning – vilket kan vara nog så viktigt för barnet även om barnet deltar i utbildningen – behöver planeras och schemaläggas så att det kan genomföras utan att utbildningen blir lidande.

Det ska vidare framhållas att av förslaget till portalparagraf i fängelselagen följer att vid beslut om vilken sysselsättning som ska anvisas barnet ska – precis som vid alla åtgärder som rör barn – i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Ett intaget barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.

Som framgår under avsnitt 5.4.3 och 5.4.4 kommer intagna barn som fyller 18 år under verkställighetens gång som huvudregel att överföras till en vuxenavdelning. Det betyder dock inte att deras skolgång därmed ska avslutas och ersättas av annan sysselsättning. Det som har sagts ovan om vikten av en fullgjord gymnasieutbildning gäller tvärtom naturligtvis även efter 18-årsdagen och fram till dess att utbildningen har avslutats. Förslagen i denna lagrådsremiss innebär dock inte någon rätt att efter 18-årsdagen fullfölja en påbörjad gymnasieutbildning som motsvarar sådan utbildning som erbjuds i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan. Däremot får Kriminalvården anordna utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning (se 24 kap. 10 § skollagen). Det utredningsuppdrag som redovisas under avsnitt 5.4.7 ovan omfattar bl.a. frågan om hur Kriminalvården ska kunna bedriva utbildning för barn och unga genom en modell där närundervisning, vid behov, kan kombineras med fjärr- och distansundervisning. En sådan kombination av undervisningsformer kan bidra till att göra utbildningen tillgänglig överallt och möjliggör kontinuitet om den intagne flyttas mellan olika verksamhetsställen. Av nämnda uppdrag framgår vidare att det är viktigt att barn och unga ges möjlighet att fullfölja en gymnasieutbildning. Som framgår ovan bör det vägledande vid valet av sysselsättning vara att denna, så långt som det är möjligt, är ägnad att motverka återfall i brott eller på annat sätt underlätta den intagnes anpassning i samhället. En fullgjord skolgång kan minska risken för återfall i kriminalitet. För en intagen som deltagit i sysselsättning i form av utbildning innan 18-årsdagen bör det därför vara naturligt att även efter 18-årsdagen i första hand anvisa sysselsättning i form av utbildning.

Barnen ska ha rätt till ersättning för sysselsättningen

Av 3 kap. 3 § fängelselagen framgår att en intagen har rätt till ersättning från Kriminalvården om han eller hon har utfört eller deltagit i anvisad sysselsättning, och ersättning för sysselsättningen inte betalas ut av någon annan. Pengarna som de intagna tjänar på detta sätt kan användas till utgifter vid permissioner samt till inköp i anstaltens kiosk. En intagen har, utöver vad som följer av fängelselagen, rätt till ersättning om någon sysselsättning inte kan anvisas den intagne under normal arbetstid och det inte beror på honom eller henne, eller den intagnes arbetsförmåga är helt eller delvis nedsatt på grund av sjukdom (13 § fängelseförordningen). Ersättning lämnas inte om den intagne uppbär allmän ålderspension, sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt socialförsäkringsbalken. Vidare får sådan ersättning lämnas med lägre belopp än vad den intagne skulle ha fått om han eller hon utfört eller deltagit i anvisad sysselsättning. När den intagne inte deltagit i sysselsättning på grund av sjukdom tillämpas en karensdag.

Utredningen föreslår att intagna barn inte ska ha rätt till ersättning ens om de utför eller deltar i anvisad sysselsättning utan att det i stället bör utformas en annan typ av ersättningssystem för dem på annat sätt än genom lag. Enligt regeringen framstår detta emellertid inte som en lämplig lösning. En lagreglerad ersättning som tydligt knyts till deltagandet i anvisad sysselsättning kan enligt regeringens mening tvärtom antas ha en motivationshöjande inverkan även på intagna barn. Ett ersättningssystem som knyts till barnets prestation i form av deltagande i t.ex. utbildning påminner också om hur systemet med studiehjälp är konstruerat för barn och unga som går i gymnasiet, där ogiltig frånvaro kan leda till att bidraget dras in. Det framstår också som rimligt att den lagreglerade rätt till ersättning som vuxna intagna har även ska gälla för intagna barn.

Om intagna barn enbart ges rätt till den ersättning som följer av fängelselagens regelverk kommer intagna barn, på samma sätt som vuxna, att vid misskötsamhet riskera att stå utan ersättning och inte kunna t.ex. handla i anstaltens kiosk. Det kan således påverka deras möjlighet att handla frimärken eller telefonkort. Som konstaterats kan det utifrån barns bristande impulskontroll och förmåga att överblicka konsekvenser förväntas en högre grad av misskötsamhet bland intagna barn än bland vuxna. För att barns rätt att t.ex. hålla kontakt med familjen inte ska äventyras finns det anledning för Kriminalvården att överväga vilka kompensatoriska åtgärder som ska sättas in så att barns rätt till familjeliv och möjligheter att hålla kontakt med omvärlden och med andra myndigheter tillgodoses oavsett om barnet har fullgjort sin sysselsättningsplikt eller inte. Detta är emellertid en fråga som bör kunna regleras på föreskriftsnivå.

Utformat på detta vis – där rätten till ersättning framgår av lag och ersättningen i huvudsak knyts till utförande eller deltagande i en sysselsättning vars innehåll anpassas utifrån att det rör sig om intagna barn – anser regeringen att ersättningssystemet lever upp till de krav på förutsägbarhet, likvärdighet och rättssäkert som *Riksdagens ombudsmän* efterfrågar.

När det gäller *Rädda Barnens* synpunkt om att barn som deltar i gymnasiestudier bör få någon form av ersättning från Centrala studiestödsnämnden konstaterar regeringen, som framgår av avsnitt 5.4.7, att barn och

unga som deltar i skolundervisning där Kriminalvården är huvudman för utbildningen inte kommer att ha rätt till någon ersättning från Centrala studiestödsnämnden. Så är också fallet för de barn och unga som med dagens regelverk avtjänar sluten ungdomsvård.

Vid sidan av sysselsättningen, som alltså främst ska bestå av utbildning, ska barn ha möjlighet att utöva fritidsaktiviteter

Av artikel 31 i barnkonventionen följer att barn – utöver utbildning – har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt att barn har rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet.

Utredningen, som föreslår en särskild fängelselag för unga (se avsnitt 5.3), föreslår att det av en särskild bestämmelse ska framgå att intagna barn har möjlighet att delta i fritidsaktiviteter. Utifrån regeringens ställningstagande i avsnitt 5.3 om att de särskilda bestämmelser som behövs för barn som dömts till fängelse bör föras in i fängelselagen skulle en sådan reglering emellertid innebära en dubbelreglering i förhållande till befintliga regler i fängelselagen om intagnas fritid (se 4 kap. 1 och 2 §§). Regeringen bedömer därför att det inte behöver införas några särskilda bestämmelser om fritidssysselsättning för intagna barn. Däremot behöver Kriminalvården vid tillämpningen av det befintliga regelverket ta hänsyn till att barn har de rättigheter avseende fritidsaktiviteter som framgår av barnkonventionen, att barn kan ha behov av andra typer av fritidssysselsättning än vad vuxna intagna har och att intagna barns behov också kan skilja sig från varandra och skifta med stigande ålder. Det som *Rädda Barnen* anför om vikten av möjligheter till olika former av fritidssysselsättningar bör också beaktas. Av förslaget till portalparagraf i fängelselagen följer vidare att vid beslut om fritidsaktiviteter för intagna barn ska – precis som vid alla åtgärder som rör barn – i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Ett intaget barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne, t.ex. avseende fritidsaktiviteter och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.

5.4.9 Barns rätt att hålla kontakt med sin familj ska beaktas särskilt

Regeringens förslag

I fängelselagen ska det införas en bestämmelse om att det i frågor som rör besök och andra kontakter särskilt ska beaktas den rätt som intagna som inte har fyllt 18 år har att hålla kontakt med sin familj.

Utredningen

Utredningen lämnar inte något förslag i frågan.

Remissinstanserna

Riksdagens ombudsmän påpekar att eftersom utredningen inte har föreslagit några särskilda anpassningar vad gäller intagna barns möjlighet att ta emot besök kommer detta att regleras av bestämmelsen 7 kap. 1 § fängelselagen, enligt vilken en intagen får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Med uttrycket ”lämpligen kan ske” avses praktiska förutsättningar för besök, t.ex. vad som är möjligt med hänsyn till anstaltens rutiner samt tillgången till personal och besöksrum. Riksdagens ombudsmän tar särskilt upp att Kriminalvården efter det att utredningen överlämnats beslutat att göra om två tredjedelar av besöksrummen på anstalter i säkerhetsklass 1 och 2 till bostadsrum med den följden att besökstiderna blir både färre och kortare. Riksdagens ombudsmän, som har svårt att se hur detta inte skulle komma att drabba även gruppen barn och unga i anstalt, anser därför att det bör övervägas om det behövs reglering om att besöksrummen vid en barn- och ungdomsavdelning inte får beläggas. *Socialstyrelsen* framhåller att när barn får ett fängelsestraff verkställt är det viktigt att de får möjlighet att upprätthålla kontakten med sina vårdnadshavare och andra viktiga närstående personer, och att det av artikel 37 barnkonventionen även följer en rätt för barnet att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök under den tid barnet är frihetsberövat. Enligt Socialstyrelsen bör barnets rätt att ta emot besök tydliggöras. Även *Svea hovrätt* tar upp frihetsberövade barns rätt att hålla kontakt med sin familj genom besök. Vikten av att under verkställigheten säkerställa barnets rätt till viktiga relationer, såsom barnets familj, är något som även lyfts fram av *Barnrättsbyrån*, *ECPAT Sverige*, *Jönköpings kommun*, *Lunds universitet (Sociologiska institutionen)*, *Socialstyrelsen*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* och *UNICEF Sverige.*

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande ordning

Den som är intagen i fängelse får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske (7 kap. 1 § fängelselagen). Ett besök får dock vägras om det kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom olika typer av kontroll, kan motverka den intagnes anpassning i samhället, eller på annat sätt kan vara till skada för den intagne eller någon annan. Av förarbetena framgår att bestämmelsen tar sin utgångspunkt i att en intagens rätt till kontakt med omvärlden genom besök är av stor betydelse såväl för att minska den isolering som ett frihetsberövande innebär som för att underlätta hans eller hennes möjlighet att knyta eller behålla kontakt med anhöriga och andra personer utanför anstalten (prop. 2009/10:135 s. 143). Vidare framhålls att vid prövningen bör beaktas att det är angeläget att barn ges möjlighet att besöka en förälder som är intagen, om det är förenligt med barnets bästa.

För den som avtjänar sluten ungdomsvård gäller att den dömde får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt (16 e § LSU). Därutöver får ett besök vägras om det kan äventyra ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömde eller för någon

annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom olika typer av övervakning eller kontroll.

Kontakter med familjen är viktiga

Av artikel 37 c i barnkonventionen följer att intagna barn, utom i undantagsfall, ska ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök. Regeringen anser också – i likhet med bl.a. *Barnrättsbyrån*, *ECPAT Sverige*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* och *UNICEF Sverige* – att det är viktigt att barnets rätt till familjeliv säkerställs under verkställigheten av fängelsestraffet.

Utredningen föreslår att regleringen om besök i 7 kap. 1 § fängelselagen ska gälla även för intagna barn. Det innebär att intagna barn kommer att få ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Som *Riksdagens ombudsmän* framhåller avser uttrycket ”lämpligen kan ske” praktiska förutsättningar för besöket, t.ex. med hänsyn till anstaltens rutiner och dess tillgång till personal och besöksrum (prop. 2009/10:135 s. 143). Som Riksdagens ombudsmän också påpekar är det ansträngda läget inom Kriminalvården för närvarande sådant att besöksrum ibland måste användas som bostadsrum för intagna.

En följd av reformen är att Kriminalvården framöver, i betydligt större utsträckning än i det nuvarande systemet, behöver beakta inte bara det angelägna i att barn ges möjlighet att hålla kontakt med intagna föräldrar utan också att intagna barn ges möjlighet att hålla kontakt med sin familj på utsidan. I avsnitt 5.4.3 gör regeringen bedömningen att det inte bör införas någon särskild bestämmelse om att besöksrum på barn- och ungdomsavdelningar inte får användas som bostadsrum. Besök av – och andra former av kontakt med – familjemedlemmar kan dock ofta antas bidra till att minska skadeverkningarna av frihetsberövandet för ett intaget barn. Det kan exempelvis motverka den isolering som ett frihetsberövande innebär. Sådana kontakter kan vidare ofta antas bidra till att barnet förbereds bättre för ett liv i frihet. Det är därför viktigt att Kriminalvården, såväl vid utformningen av olika föreskrifter och handböcker som i den praktiska verksamheten vid olika barn- och ungdomsavdelningar, beaktar att intagna barns behov av och rätt till kontakter med familjen kan skilja sig åt från vuxna intagnas. En grundläggande bestämmelse om detta bör därför tas in i 7 kap. fängelselagen.

5.4.10 Vistelse i gemensamhet och avskildhet för barn som avtjänar fängelsestraff

Regeringens förslag

En intagen som inte har fyllt 18 år ska i anslutning till dygnsvilan inte få hållas avskild från andra intagna under en längre period än maximalt elva timmar, utöver tid för inlåsning och upplåsning. Inlåsning ska få påbörjas tidigast 15 minuter före den bestämda tiden för inlåsning på bostadsrummen och upplåsning ska avslutas senast 15 minuter efter den bestämda tiden för upplåsning av bostadsrummen.

Regeringens bedömning

I övrigt bör regleringen om vistelse i gemensamhet och avskildhet i 6 kap. fängelselagen gälla även för intagna som inte har fyllt 18 år.

Utredningens förslag och bedömning

Förslaget och bedömningen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att tidsgränsen för inlåsning i anslutning till dygnsvilan ska sättas till maximalt tio timmar. Utredningen föreslår vidare att den tidsgränsen ska kunna förlängas om det är motiverat av säkerhetsskäl.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan. *Rädda Barnen* anser att avskiljningar av barn som avtjänar fängelse inte ska förekomma och pekar bl.a. på att SiS upprepat kritiserats för olagliga avskiljningar av barn. *UNICEF Sverige* och *Institutet för Mänskliga Rättigheter* framför liknande synpunkter. *Jämställdhetsmyndigheten* efterlyser förtydliganden kring hur Kriminalvården ska säkerställa att de särskilda befogenheterna tillämpas inom ramen för befintlig lag och pekar på att inom SiS har särskilt flickor drabbats av att befogenheter tillämpats på ett otillåtet sätt. *Kriminalvården* förespråkar ur ett barnrättsperspektiv enkla och tydliga regler och menar att de befintliga reglerna om vistelse i gemensamhet och avskildhet i fängelselagen skulle kunna tillämpas på ett barnanpassat sätt. Ett alternativ avseende avskildhet skulle enligt Kriminalvården kunna vara en bestämmelse enligt vilken avskildhet för någon under 18 år inte får pågå längre än en viss tid, om det inte finns synnerliga skäl för det.

Riksdagens ombudsmän ifrågasätter om medgivande till avskildhet på egen begäran över huvud taget bör få förekomma beträffande barn.

När det gäller avskildhet i samband med dygnsvilan är *Riksdagens ombudsmän* positiv till att det i lag införs en begränsning av hur lång tid avskildhet i samband med dygnsvilan får fortgå för intagna barn, medan *Kriminalvården* och *Malmö tingsrätt* anser att det bör övervägas att, som för vuxna intagna, i stället reglera tidsgränsen på föreskriftsnivå. Om den föreslagna lösningen behålls föreslår *Kriminalvården* att ordalydelsen anpassas till fängelselagens begrepp genom att ordet ”inlåsta” utgår.

Barnombudsmannen framhåller att olika hänsyn gör sig gällande när utredningens förslag ska bedömas, och att både säkerhetsaspekter för intagna nattetid och barnets möjlighet att tillgodogöra sig vård inom ramen för ett frihetsberövande behöver vägas in. Barnombudsmannen anser sig dock inte kunna ta ställning till förslaget utan menar att det behöver kompletteras med en djupgående analys av konsekvenserna för barns situation och för barns rättigheter. *Rädda Barnen* anför att även om det för vissa barn kan medföra en ökad trygghet att låsas in nattetid bör denna åtgärd endast användas när andra åtgärder av mindre ingripande karaktär uttömts. Rädda Barnen anför vidare att inlåsning nattetid inte får användas i stället för hög personaltäthet nattetid, att det finns beprövade trygga och säkra metoder för att exempelvis hantera konflikter som uppstår mellan barn, och andra behov hos de intagna barnen som behöver adresseras.

Rädda Barnen betonar också vikten av att de barn som är intagna vid behov har full och snabb tillgång till trygga vuxna nattetid och att åtgärden inte ska användas systematiskt eller slentrianmässigt utan att varje inlåsning nattetid måste bedömas utifrån varje enskild situation där man noga överväger nytta och risker. Att bedömning och beslut ska dokumenteras framhålls också.

Avseende den föreslagna tidsgränsen för dygnsvilan som sådan är flertalet barnrättsorganisationer kritiska till om tio timmar är rimligt. *Bris* anser att tio timmars avskildhet är en lång tid och saknar en riskanalys kring att barn hålls i avskildhet, särskilt med beaktande av att vistelse i avskildhet generellt har en större negativ effekt på barn än vuxna. *Barnrättsbyrån* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* framför liknande synpunkter. Även *Institutet för mänskliga rättigheter* och *UNICEF Sverige* anser att möjligheterna att placera intagna barn i avskildhet är alltför långtgående. *Jämställdhetsmyndigheten* anser att det krävs ytterligare överväganden utifrån ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv kring om isolering upp till tio timmar är motiverat för barn och unga. *Kriminalvården* å sin sida anför att tidsgränsen bör bestämmas till elva timmar, utöver den tid som krävs för att låsa respektive låsa upp ett bostadsrum. Som skäl för detta anför Kriminalvården sammanfattningsvis följande. Myndighetens erfarenhet är att intagna kan uppleva vistelse i gemensamhet med andra intagna som något påfrestande, varför inlåsning nattetid inte enbart ansetts utgöra ett negativt inslag i verkställigheten. Enligt Kriminalvården är en tidsbegränsning om högst elva timmars inlåsning, vilket för övrigt är det som gäller för inlåsning på bostadsavdelning i anslutning till dygnsvilan för intagna i anstalt för säkerhetsklass 3, proportionerlig även för den nya målgruppen intagna barn. En kortare tidsgräns än elva timmar skulle också bidra till att arbetstiderna på barn- och ungdomsavdelningarna skulle bli mindre attraktiva jämfört med övriga avdelningar på anstalten och det är inte orimligt att anta att det därmed kommer att bli svårt att möta det omfattande rekryteringsbehov som uppkommer till följd av reformen.

Riksdagens ombudsmän anser att förslaget om att avskildhet i anslutning till dygnsvilan ska kunna förlängas med hänvisning till säkerhetsskäl kan ge upphov till oklarheter då det inte är tydligt hur det förhåller sig till bestämmelsen i 6 kap. 5 § fängelselagen om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl. Enligt Riksdagens ombudsmän riskerar förslaget att leda till missförstånd t.ex. i fråga om när avskildheten är att betrakta som faktiskt handlande, så som är fallet vid inlåsning för dygnsvilan, och när anstalten måste fatta ett beslut om avskildhet, vilket är fallet vid andra former av avskildhet enligt 6 kap. fängelselagen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Nuvarande ordning

Utgångspunkten vid verkställighet av fängelse är att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av fängelselagen eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas (1 kap. 6 § första stycket fängelselagen). I 6 kap. fängelselagen finns det särskilda bestämmelser om vad som ska gälla i fråga om vistelse i gemensamhet och avskildhet. Huvudregeln är att en

intagen ska vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet) under den tid då han eller hon är skyldig att utföra eller delta i sysselsättning, om inte annat framgår av fängelselagen eller följer av sysselsättningens särskilda beskaffenhet (6 kap. 1 §). Även under fritiden ska en intagen ges möjlighet att vistas i gemensamhet, om inte annat anges i fängelselagen (6 kap. 2 §). När det gäller inlåsning på natten framgår av 6 kap. 3 § att intagna får hållas avskilda från varandra i anslutning till dygnsvilan. Denna reglering, som alltså utgör ett undantag från huvudregeln om vistelse i gemensamhet, medger att Kriminalvården nattetid låser in intagna i deras bostadsrum. Lagstiftaren har inte definierat begreppet dygnsvila men Kriminalvården har i föreskriftsform förtydligat ordningen för sådan inlåsning (6 kap. 1 § FARK Fängelse). Av de nämnda föreskrifterna framgår att i en anstalt i säkerhetsklass 1 och 2 får intagna hållas avskilda i bostadsrummen i anslutning till dygnsvilan under högst 14 timmar, utöver tid för inlåsning och upplåsning. Vidare framgår att tiden för inlåsning får förläggas tidigast kl. 18.00 och inlåsning får påbörjas 15 minuter före den bestämda tiden för inlåsning på bostadsrummen, medan tiden för upplåsning får förläggas senast kl. 09.00 och upplåsning ska avslutas senast 15 minuter efter den bestämda tiden för upplåsning av bostadsrummen. Av Kriminalvårdens allmänna råd framgår att innan en anstalt beslutar att hålla intagna avskilda i anslutning till dygnsvilan i mer än 12 timmar per dygn bör anstalten överväga om det finns alternativa åtgärder för att hantera situationen. Vidare framgår att om en intagen är inlåst i bostadsrummet i mer än 12 timmar per dygn, bör det strävas efter att vidta åtgärder som motverkar negativa effekter av avskildheten, och åtgärderna ska utformas efter vad som är ändamålsenligt i det enskilda fallet, t.ex. utifrån om den intagne är avskild i ensamhet eller tillsammans med annan intagen. Därutöver finns det i fängelselagen flera bestämmelser om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl (6 kap. 5–7 §§). I förarbetena förtydligas att Kriminalvården med stöd av 6 kap. 5 § kan upplösa gemensamheten i en anstalt eller på en viss avdelning eller en del av en avdelning (prop. 2009/10:135 s. 138). Som exempel på situationer där det kan vara aktuellt nämns att t.ex. ett larm utlöses, elektriciteten är ur funktion, otillåtna föremål hamnar i omlopp eller intagna deltar i kollektiv arbetsvägran. Det betonas att det inte finns krav på att en intagen som hålls avskild ska kunna knytas till de omständigheter som ligger till grund för beslutet att avskilja de intagna från varandra. Vidare framhålls att ett beslut om att hålla intagna avskilda från varandra med stöd av paragrafen ska vara tillfälligt och aldrig får pågå längre än vad som är nödvändigt för att Kriminalvården ska kunna hantera situationen, normalt inte mer än några timmar eller något dygn. Det finns också bestämmelser om avskildhet vid utredning av misskötsamhet (6 kap. 8 §) och avskildhet vid kroppsbesiktning (6 kap. 9 §). Riksdagens ombudsmän har framhållit att avskildhet av intagna i anslutning till dygnsvilan enligt 6 kap. 3 § i normalfallet får betraktas som s.k. faktiskt handlande, medan placering i avskildhet med stöd av någon av övriga bestämmelser i 6 kap. innebär att den intagne ska få ett formellt beslut i saken (Riksdagens ombudsmäns beslut den 16 januari 2024, dnr 3439–2023).

Den 15 december 2024 trädde lagändringar i kraft som innebär att SiS i vissa fall får hålla barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård i avskildhet i anslutning till dygnsvilan. Av 14 b § LSU följer att så får ske

om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra att barnet eller ungdomen avviker från hemmet. Även om de grundläggande förutsättningarna för tvångsåtgärden är uppfyllda får den dömde inte hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan, om det finns en påtaglig risk för att hans eller hennes hälsa eller utveckling tar skada av åtgärden. Avskildhet i anslutning till dygnsvilan ska genomföras i den dömdes bostadsrum och får vid ett enskilt tillfälle inte pågå under längre tid än nio timmar. Under tiden i avskildhet ska den dömde ha möjlighet att tillkalla personal. Ett beslut om avskildhet i anslutning till dygnsvilan får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas. Av förarbetena framgår att det krävs att de identifierade riskerna för de utpekade agerandena är konkreta i förhållande till det individuella barnet eller den unge och av viss allvarlighetsgrad för att avskildhet i anslutning till dygnsvilan ska kunna komma i fråga (se prop. 2024/25:41 s. 36–37). Vidare ska riskerna vara aktuella. Det betonas också i propositionen att dessa är de centrala faktorerna i den nödvändighetsbedömning som ska göras i samband med prövningen av om tvångsåtgärden ska vidtas, och att det därutöver krävs att det görs en proportionalitetsbedömning i varje enskilt fall, vilket innebär att andra, mindre ingripande åtgärder ska ha bedömts vara otillräckliga. Vidare påpekas att avskildhet i anslutning till dygnsvilan inte ska kunna tillämpas i syfte att kompensera för frånvaro av personal eller bristande resurser i övrigt på de särskilda ungdomshemmen och att tvångsåtgärden självfallet aldrig heller får användas som en bestraffning eller en disciplinär påföljd. Lagändringarna infördes i syfte att öka tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshemmen, bl.a. genom att förhindra att barn och unga samt personal utsätts för hot och våld från andra intagna. Av propositionen framgår att riskerna för sådant hot och våld bedömdes vara som störst under kvällar och nätter, när verksamheten är mer sårbar än vid andra tidpunkter på dygnet (samma prop. s. 21). I 17 § LSU finns en bestämmelse som gör att det under vissa förutsättningar är möjligt att hålla den som dömts till sluten ungdomsvård i avskildhet med hänvisning till att denne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen. För att den bestämmelsen ska vara tillämplig måste dock vissa specifika förutsättningar vara uppfyllda, och det ska vara fråga om särskilda omständigheter som kan hänföras till den person som är föremål för åtgärden. I promemorian Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2024:26) föreslås bl.a. att det ska införas en möjlighet för SiS att besluta om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl på särskilda ungdomshem som innebär att regleringen i högre utsträckning än i dag skulle påminna om fängelselagens regelverk. Promemorian har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

I huvudsak ska fängelselagens regler om vistelse i gemensamhet och avskildhet gälla även avseende intagna barn

Det ligger i fängelsestraffets natur att det utgör en begränsning av den intagnes rörelsefrihet. Det förhållandet att en intagen lagligen har frihetsberövats medför emellertid inte att ytterligare inskränkningar i rörelsefriheten utan vidare kan tillåtas. Även sådana begränsningar som

inte oundvikligen följer av frihetsberövandets natur behöver därför vara proportionerliga och tydligt regleras genom lag (se prop. 2024/25:41 s. 59–60).

Med undantag för särregleringen om inlåsning i anslutning till dygnsvila, som regeringen strax återkommer till, föreslår utredningen att regleringen om vistelse i gemensamhet och avskildhet i 6 kap. fängelselagen ska gälla även för intagna barn. *Rädda Barnen*, *UNICEF Sverige* och *Institutet för Mänskliga Rättigheter* å sin sida ifrågasätter om avskiljningar av barn som avtjänar fängelsestraff alls ska förekomma. Frågan om möjligheten till avskiljning inom SiS var föremål för överväganden 2018 (prop. 2017/18:169 Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem s. 63–73). Regeringen uttalade då bl.a. att en utmönstring av bestämmelsen om avskiljning riskerar att öka användningen av fysisk fasthållning och att det för barnet eller den unge vore ett sämre alternativ än avskiljning, samt att det är av grundläggande betydelse att barnet eller den unge får den vård som han eller hon behöver. Vidare framhölls att syftet med de särskilda ungdomshemmen är att vård ska kunna beredas de barn och unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn och att det, för att vården ska kunna genomföras på ett tryggt och säkert sätt, krävs att SiS har nödvändiga befogenheter i situationer då barnet eller den unge t.ex. uppträder våldsamt. Regeringen har i det nu aktuella lagstiftningsärendet – där frågan är vilka åtgärder Kriminalvården ska ha möjlighet att vidta avseende intagna barn – inte någon annan uppfattning. Möjligheten att ta beslut om avskildhet kan således fylla en viktig funktion när det kommer till att upprätthålla säkerheten för såväl intagna som för Kriminalvårdens personal.

Reglerna om avskildhet inom Kriminalvården är mer långtgående än motsvarande regler inom SiS. Grunderna enligt vilka avskildhet kan beslutas är både fler och mer vidsträckta än de är inom SiS. Ett exempel är att det inom Kriminalvården är tillåtet att tillfälligt hålla intagna avskilda från varandra, om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas (6 kap. 5 § fängelselagen). Sådana beslut förutsätter inte att den som hålls avskild kan knytas till de omständigheter som ligger till grund för beslutet (se prop. 2009/10:135 s. 138). Någon motsvarande möjlighet till beslut på kollektiv grund finns inte inom SiS. Förslag i den riktningen har dock remitterats och bereds ii Regeringskansliet (Ds 2024:26). Ett annat exempel på hur reglerna om avskildhet skiljer sig åt för Kriminalvården och SiS är att den som avtjänar sluten ungdomsvård och som hålls i avskildhet med hänvisning till att det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, inte får hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd (17 § LSU). Någon motsvarande absolut tidsgräns finns inte fängelselagens regler om avskildhet som sker på grund av att den intagne är våldsam eller berusad (6 kap. 6 § fängelselagen). I förarbetena till fängelselagen finns det inte några överväganden om lämpligheten av att tillämpa reglerna om avskildhet på intagna barn. Avsaknaden av sådana överväganden hänger samman med att det enligt det nuvarande regelverket är mycket ovanligt att barn döms till fängelse, även om det förekommer i sällsynta undantags-

fall och fängelselagens regelverk kring avskildhet då blir tillämpligt även på intagna som inte har fyllt 18 år. I förhållande till barn och unga som annars skulle ha dömts till sluten ungdomsvård innebär den nu aktuella reformen alltså en utökad inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter, i synnerhet rätten till rörelsefrihet i 2 kap. 8 § regeringsformen. Att verkställigheten av fängelsestraff är omgärdad av ett omfattande regelverk och att det inom Kriminalvården finns lång erfarenhet av att hantera intagna med skiftande behov av stöd och kontroll utgör emellertid ett av argumenten för reformen (se avsnitt 5.1). Det ska också framhållas att det av förslaget till portalparagraf i fängelselagen följer att vid beslut om avskiljning – precis som vid alla åtgärder som rör barn – ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Ett intaget barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Det innebär inte att det är uteslutet att avskilja intagna barn om det är nödvändigt, men det krävs noggranna överväganden kring barnets bästa som både avser det eller de barn som åtgärden vidtas mot och andra barn på barn- och ungdomsavdelningen som kan påverkas av beslutet. Olika typer av kompensatoriska åtgärder kan också behöva vidtas. Det ska även framhållas att en generell förutsättning för att en kontroll- eller tvångsåtgärd enligt fängelselagen ska få användas är att den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (se 1 kap. 6 § andra stycket). Denna proportionalitetsprincip kan givetvis ge olika utfall beroende på om den intagne är ett barn eller inte. Det gäller både i fråga om ett beslut om avskildhet i sig är proportionerligt och i fråga om hur lång tid det är proportionerligt att avskildheten i så fall får pågå.

Regeringen bedömer därför att det står klart att det ändamål som talar för att låta fängelselagens avskildhetsregler tillämpas även avseende intagna barn – dvs. att upprätthålla säkerheten för såväl intagna som för Kriminalvårdens personal – är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Vidare ska vid alla beslut om avskildhet såväl principen om barnets bästa (se förslaget till 1 kap. 4 a § fängelselagen) och proportionalitetsprincipen (se 1 kap. 6 § andra stycket fängelselagen) beaktas. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att begränsningen av rörelsefriheten inte kan anses gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med tvångsåtgärden. Enligt regeringen bör därför även intagna barn omfattas av fängelselagens regelverk om avskildhet på grund ordnings- och säkerhetsskäl (6 kap. 5–7 §§), avskildhet vid utredning av misskötsamhet (6 kap. 8 §) och avskildhet vid kroppsbesiktning (6 kap. 9 §). Det finns i det här lagstiftningsärendet inte förutsättningar för en sådan bestämmelse som *Kriminalvården* tar upp, dvs. en bestämmelse om att avskildhet för en intagen som inte fyllt 18 år inte ska få pågå längre än en viss tid om det inte finns synnerliga skäl för det.

När det gäller *Jämställdhetsmyndighetens* synpunkter kring hur Kriminalvården ska se till att reglerna om avskildhet tillämpas inom ramen för befintlig lag konstaterar regeringen att i det förberedelseuppdrag som regeringen har gett till Kriminalvården ingår bl.a. att redovisa hur kompetensförsörjning och utbildning av personal på ungdomsenheterna anpassas till den nya målgruppen och ombesörjs för att säkerställa att personalen har såväl personlig lämplighet som rätt kompetens

(Ju2023/02157). Genom budgetpropositionerna för 2024, 2025 och 2026 har Kriminalvårdens anslag också ökats med anledning av den kommande reformen. Regeringen anser därför att den har skapat förutsättningar för en rättssäker tillämpning av bestämmelserna avseende såväl intagna pojkar som intagna flickor.

Särskilt om avskildhet på egen begäran

Riksdagens ombudsmän ifrågasätter om avskiljande på egen begäran över huvud taget bör få förekomma beträffande ett barn och anför att regleringen i denna del behöver ses över. Av 6 kap. 4 § fängelselagen följer att en intagen, om det är lämpligt, får medges att på egen begäran hållas avskild från andra intagna. Ett medgivande till avskildhet ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden. Bestämmelsen tar sin utgångspunkt i att intagna ska vistas i gemensamhet i så stor utsträckning som möjligt. I förarbetena till fängelselagen framhålls att en samlad bedömning ska göras i varje enskilt fall (se prop. 2009/10:135 s. 137–138). Skäl för att placera den intagne i avskildhet kan enligt propositionen t.ex. föreligga om den intagne upplever hot mot sin person. Skäl mot en sådan placering kan föreligga om isoleringen kan befaras ha negativ inverkan, t.ex. på hans eller hennes psykiska hälsa. Det framhålls vidare att för att en intagen ska kunna hållas avskild på egen begäran förutsätts att Kriminalvården har praktiska förutsättningar att hålla den honom eller henne avskild, t.ex. med hänsyn till anstaltens tillgång till avskildhetsplatser, och om den uppkomna situationen kan lösas på ett annat sätt än att hålla den intagne avskild från andra intagna, t.ex. genom att placera honom eller henne på en avdelning med verksamhet för intagna med särskilda behov, bör en sådan åtgärd väljas i första hand.

Det finns inte någon bestämmelse om avskildhet på egen begäran i LSU. Däremot finns det i 14 a § LSU en bestämmelse om vård i enskildhet. Av den bestämmelsen följer att om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd hindras från att träffa andra intagna. Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den dömdes individuella vårdbehov. En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning. Av förarbetena framgår att vård i enskildhet förutsätter ett förutsägbart och tydligt vårdbehov som normalt sett bör finnas tydligt beskrivet i den individuella behandlingsplan som upprättats vid det särskilda ungdomshemmet (prop. 2017/18:169 s. 74–75). Behovet kan vara motiverat med hänsyn till barnets eller den unges vårdbehov men kan också vara motiverat för att garantera barnets eller den unges egen eller andra boendes säkerhet. Det kan t.ex. röra sig om ungdomar som behöver knyta an till personal, som riskerar att skada sig själva eller som har allvarliga psykiska problem. En förutsättning för vård i enskildhet är således att barnet eller den unge har särskilda svårigheter som gör att han eller hon inte kan tillgodogöra sig behandling i en större grupp. I förarbetena betonas också att proportionalitetsprincipen gäller vid vård i enskildhet, vilket innebär att åtgärden endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga.

Fängelselagens reglering om avskiljning på egen begäran och LSU:s reglering om vård i enskildhet skiljer sig åt på flera punkter. Enligt regeringen finns det emellertid inte några avgörande argument för att 6 kap. 4 § fängelselagen inte skulle vara tillämplig för intagna barn. Det sagda ska dock inte förstås som att avskildhet på egen begäran bör komma i fråga i någon större utsträckning för barn. För det första bör sådana omständigheter som kan utgöra skäl för att placera den intagne i avskildhet – t.ex. om den intagne upplever hot mot sin person – hanteras på ett annat sätt inom ramen för placeringen på en barn- och ungdomsavdelning. För det andra lär de nackdelar som åtgärden kan innebära i form av isolering ofta med styrka antas tala mot att barn ska hållas avskilda på egen begäran. För det tredje kan det av praktiska skäl vara svårt för Kriminalvården att erbjuda avskildhetsplatser kopplade till barn- och ungdomsavdelningarna. Det bör också framhållas att vid bedömningen av om avskildhet på egen begäran är lämplig för ett intaget barn ska, precis som vid alla åtgärder som rör barn, i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets egna åsikter (se avsnitt 5.4.1 ovan). Det går därför inte att utesluta att det kan finnas fall där ett intaget barn mår så dåligt att han eller hon inte klarar av att vistas i gemensamhet och där möjligheten till avskildhet på egen begäran kan fylla en funktion. Vid en sammantagen bedömning anser regeringen därför att det inte bör införas något undantag från den bestämmelsen avseende intagna barn. Det ställningstagandet ligger också väl i linje med *Kriminalvårdens* synpunkt att i första hand ska fängelselagens befintliga regelverk om vistelse i gemensamhet och avskildhet tillämpas på ett barnanpassat sätt.

Det ska införas en lagreglerad tidsgräns på elva timmar för inlåsning av barn i anslutning till dygnsvilan

Vetskapen om att dörren till bostadsrummet är låst utifrån nattetid kan öka känslan av inlåsning. Eftersom barn ofta är mer känsliga än vuxna för de skadeverkningar som ett frihetsberövande innebär kan de också uppleva inlåsning nattetid som mer ingripande än vad vuxna gör. I förarbetena till den lagändring som möjliggör inlåsning nattetid på SiS särskilda ungdomshem påpekas att barn ofta har en outvecklad tidsuppfattningsförmåga och svårigheter att hantera stress, oro och ångest varför även en inlåsning som enbart varar ett begränsat antal timmar kan upplevas som mycket påfrestande (se prop. 2024/25:41 s. 38). Samtidigt kan vissa barn, vilket även *Rädda Barnen* tar upp, uppleva att låsta bostadsrum nattetid bidrar till att känslan av trygghet ökar. Detta ligger också i linje med det som *Kriminalvården* framför om att myndighetens erfarenhet är att vissa intagna upplever vistelsen i gemensamhet med andra intagna som påfrestande. För denna grupp intagna utgör inlåsningen nattetid alltså inte enbart ett negativt inslag i verkställigheten. Enligt regeringen är det tydligt att Kriminalvården – för att skapa en säkrare miljö för såväl de intagna barnen som personalen – även avseende intagna barn behöver ha möjlighet att låsa bostadsrummen nattetid. Frågan är då om regelverket bör utformas på något annat sätt än för vuxna intagna.

Som framgår ovan finns det i fängelselagen inte någon begränsning av hur lång tid som inlåsning i samband med dygnsvila får komma i fråga,

utan detta regleras i stället av Kriminalvårdens egna föreskrifter. Riksdagens ombudsmän har bl.a. kritiserat Kriminalvården för att myndigheten utökat inlåsningstiden i anstalt och i det sammanhanget framhållit att personalbrist aldrig kan utgöra en proportionerlig och rättsligt godtagbar anledning att hålla intagna avskilda från varandra (Riksdagens ombudsmäns beslut den 11 maj 2023 i ärende dnr 5237–2022). Av beslutet framgår att enligt Riksdagens ombudsmän bidrar en mer utsträckt dygnsvila ofrånkomligen till ökad isolering och minskar utrymmet för det kriminalvårdande arbetet, vilket varken är ägnat att underlätta intagnas anpassning i samhället eller att motverka negativa följder av frihetsberövandet. Utredningen föreslår att det för barn som avtjänar fängelsestraff bör införas en begränsning i lag av hur lång tid som barnen får hållas avskilda från andra intagna i samband med dygnsvilan, vilket skulle begränsa Kriminalvårdens möjligheter att råda över hur lång tid inlåsningen får pågå. Sedan utredningen presenterade sina förslag har dessutom de ovan nämnda lagändringarna i LSU trätt i kraft. Den maximala tid som inlåsning i samband med dygnsvila får komma i fråga för de som avtjänar sluten ungdomsvård vid SiS särskilda ungdomshem är alltså reglerad i lag och inte på föreskriftsnivå. Mot denna bakgrund anser regeringen – till skillnad från *Kriminalvården* och *Malmö tingsrätt* – att det av fängelselagen bör framgå vilken maximala tid som inlåsning i samband med dygnsvila kan komma i fråga när det handlar om intagna barn och att detta alltså inte såsom för vuxna intagna bör överlämnas till myndigheten själv.

Rädda Barnen anför bl.a. att inlåsning nattetid måste bedömas utifrån varje enskild situation, där nytta och risker noggrant behöver vägas mot varandra. Som framgår ovan är avskildhet i anslutning till dygnsvilan emellertid att betrakta som faktiskt handlande från Kriminalvårdens sida. Några särskilda beslut fattas inte, och inlåsning inför natten sker för samtliga intagna mellan de tider som särskilt anges i myndighetens föreskrifter. Detta är en del av det regelverk som omger verkställigheten av ett fängelsestraff och till skillnad från Rädda Barnen ser regeringen inte – trots att en annan lösning valts för SiS – någon anledning att för Kriminalvårdens räkning införa en ordning med individuella beslut om inlåsning nattetid när det kommer till intagna barn. I den bedömningen väger regeringen in att inom Kriminalvården har inlåsning i anslutning till dygnsvilan varit en integrerad del av verkställigheten under en lång tid och Kriminalvårdens verksamhet och regelverk skiljer sig även på andra sätt från SiS. Däremot bör det, som framgår ovan, införas en tidsgräns i fängelselagen som sätter en bortre gräns för hur länge intagna som inte fyllt 18 år får hållas inlåsta i anslutning till dygnsvilan.

När det sedan gäller frågan om hur lång tidsgränsen bör vara gör regeringen följande överväganden. Det ligger i regleringens natur att inlåsning nattetid bygger på en avvägning mellan olika hänsyn, där de nackdelar som inlåsningen kan innebära för intagna barn får vägas mot bl.a. de säkerhetsaspekter som talar för att intagna ska hållas åtskilda från varandra under den tid på dygnet då bemanningen av såväl rekryteringsskäl som ekonomiska skäl behöver vara lägre än den är dagtid. Flera barnrättsorganisationer anser i det sammanhanget att tio timmar är lång tid för ett barn att vara inlåst. I den reglering som i närtid införts för barn som avtjänar sluten ungdomsvård valdes en gräns om maximalt nio timmars

inlåsning i anslutning till dygnsvilan. Det skulle kunna anses tala för att nio timmar bör utgöra gränsen även när barn nu i stället ska avtjäna fängelsestraff i Kriminalvårdens regi. Samtidigt sattes tidsgränsen om nio timmar bl.a. mot bakgrund av att det för sluten ungdomsvård tidigare inte fanns någon möjlighet till inlåsning nattetid och att tiden som barn och unga får hållas i avskildhet enligt 17 § LSU – som avser avskildhet på grund av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen – i förhållandevis närtid hade kortats ner från som längst 24 timmar till som längst fyra timmar (se prop. 2024/25:41 s. 45). Regelverket är också anpassat för att vara detsamma för såväl de barn som avtjänar påföljden sluten ungdomsvård som de barn som är omhändertagna enligt LVU, i den mån den senare gruppen omfattas av bestämmelserna. *Kriminalvården* anför bl.a. att en kortare tidsgräns än elva timmar skulle bidra till att arbetstiderna på barn- och ungdomsavdelningarna skulle bli mindre attraktiva jämfört med övriga avdelningar på anstalten och att det kan göra det svårt att möta det omfattande rekryteringsbehov som uppkommer till följd av reformen. Även om det är viktigt att inlåsningen nattetid inte blir alltför omfattande går det enligt regeringen inte att bortse från det som Kriminalvården anför. En inlåsning under elva timmar skulle möjliggöra inlåsning mellan t.ex. kl. 19.00 och 06.00, kl. 20.00 och 07.00, kl. 21.00 och 08.00 eller kl. 22.00 och 09.00. Det innebär visserligen inlåsning som är något längre än de tider då barn i tonåren normalt sett förväntas varva ner inför natten samt sova, men enligt regeringen går inlåsning under dessa tider ändå inte i någon betydande mån ut över barnens möjligheter till gemensamhet och de bör inte heller påverka verkställighetsinnehållet. Isoleringseffekterna i samband med avskildhet i anslutning till dygnsvilan kan enligt regeringen därmed antas bli förhållandevis begränsade. Intagna barns behov av en meningsfull mänsklig kontakt och aktivitet kan vidare tillgodoses bl.a. genom att barnet vistas tillsammans med andra under dagtid i samband med skolarbete, fritid, måltider och motionsaktiviteter samt vid besök och andra kontakter med familj och vänner (se prop. 2024/25:41 s. 37). Inlåsning sker också i det egna bostadsrummet, dvs. i en miljö som ska vara trygg och bekant för barnet. Vid en sammantagen bedömning anser regeringen därför att elva timmar är en väl avvägd tid. I likhet med hur Kriminalvårdens föreskrifter är utformade bör det redan av lagtexten framgå att tiden för inlåsning och upplåsning inte ingår i de elva timmarna och att inlåsning respektive upplåsning får pågå i högst 15 minuter vardera. Frågan om vid vilken tidpunkt som tiden för inlåsning och upplåsning tidigast respektive senast får förläggas bör överlämnas åt Kriminalvården att reglera i verkställighetsföreskrifter. Det bör framhållas att gränsen om elva timmar är en maxgräns och att det inte finns något hinder mot att inlåsning sker under kortare tid. En kortare tidsgräns kan i så fall närmare regleras i Kriminalvårdens verkställighetsföreskrifter.

Barnombudsmannen, som i och för sig tar upp vikten av att upprätthålla säkerheten för de intagna nattetid, efterlyser en analys av konsekvenserna för barns situation och för barns rättigheter. I samband med att möjligheten till inlåsning i anslutning till dygnsvilan på SiS infördes redogjorde regeringen för varför förslagen var förenliga med skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna, som återfinns i 2 kap. regeringsformen och i Europakonventionen, samt med barns rättigheter (se prop. 2024/25:41

s. 58–67). Även med beaktande av att Kriminalvårdens möjlighet till inlåsning i anslutning till dygnsvila är mer omfattande än SiS – både vad gäller förutsättningarna för inlåsning och den bortre tidsgränsen – gör regeringen inte någon annan bedömning nu. Inlåsning i anslutning till dygnsvilan är en etablerad del av fängelselagstiftningen och enligt regeringen är det naturligt att utgå från den reglering som redan finns i fängelselagen, med den anpassningen att det bör införas en bortre tidsgräns för hur lång tid som inlåsning i anslutning till dygnsvilan får pågå.

Lokalerna måste vara ändamålsenligt utformade och kompensatoriska åtgärder kan behövas under dygnsvilan

Inlåsning i samband med dygnsvilan ställer krav på bostadsrummens utformning. Detta gäller redan för vuxna intagna, men blir ännu viktigare för barn som ska avtjäna fängelsestraff. Som utredningen påpekar är det viktigt att barnet har tillgång till det som han eller hon behöver på rummet. Om möjligt bör därmed toalett finnas på rummet. Om detta saknas måste Kriminalvården se till att barnet vid varje givet tillfälle och oavsett tidpunkt på dygnet har möjlighet att uppmärksamma personalen på behov av att besöka toalett. Ett sådant behov ska tillgodoses utan onödigt dröjsmål.

Det är högst sannolikt att barnet, oavsett de individuella förutsättningarna, inte kommer att sova under vissa delar av tiden för dygnsvilan. Att utrusta rummet och vidta andra åtgärder av olika slag på ett sätt som underlättar själva upplevelsen av inlåsningen för barnet måste därför enligt regeringens uppfattning noggrant övervägas. För förströelse under den tiden bör det finnas tillgång till t.ex. tv, böcker, tidningar eller liknande utrustning i bostadsrummet. Som framgår under avsnitt 5.4.3 är frågan om hur Kriminalvården ska anpassa sina lokaler till de särskilda behov och rättigheter den nya målgruppen har något som omfattas av myndighetens förberedelseuppdrag (Ju2023/02157).

Möjligheterna för Kriminalvårdens personal att i övrigt aktivera barnet under pågående avskildhet kan i många fall antas vara begränsade. I den utsträckning det är genomförbart bör personalen dock tillmötesgå sådana särskilda önskemål. Det kan exempelvis röra sig om att personal under en kortare tid vistas och samtalar med barnet i bostadsrummet. I likhet med vad *Rädda Barnen* för fram är det således mycket viktigt att det finns tillräcklig bemanning nattetid. Det är alltså av stor vikt att barnet vid varje givet tillfälle och oavsett tidpunkt på dygnet har möjlighet att tillkalla personal.

Vid bedömningen av vilka kompensatoriska åtgärder som lämpligen bör vidtas ska Kriminalvården, precis som vid alla beslut och åtgärder som vidtas när barn ska avtjäna fängelsestraff, i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

Regleringen om inlåsning av barn i anslutning till dygnsvila bör inte innehålla någon möjlighet till förlängning med hänvisning till säkerhetsskäl

Utredningen föreslår att begränsningen om tio timmar inte ska gälla om det av säkerhetsskäl är motiverat att hålla intagna avskilda från varandra under längre tid än så, t.ex. om upplopp eller slagsmål utbrutit på en

avdelning. Det finns emellertid redan en bestämmelse i 6 kap. 5 § fängelselagen som möjliggör att intagna tillfälligt får hållas åtskilda från varandra om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Enligt *Riksdagens ombudsmän* riskerar det föreslagna undantaget om förlängd inlåsning i anslutning till dygnsvila därför att leda till missförstånd, t.ex. i fråga om när avskildheten är att betrakta som faktiskt handlande och när anstalten måste fatta ett beslut om avskildhet. Regeringen instämmer i detta. Det bör därför inte införas någon särskild möjlighet att förlänga inlåsningen i anslutning till dygnsvila med hänvisning till säkerhetsskäl. Skulle en situation med upplopp eller slagsmål uppstå på en barn- och ungdomsavdelning får detta alltså hanteras enligt det befintliga regelverket i 6 kap. fängelselagen.

5.4.11 Särskilda kontroll- och tvångsåtgärder

Regeringens förslag

En intagen som inte har fyllt 18 år ska inte få beläggas med fängsel som innebär att den intagne fixeras i en bältessäng eller på annat liknande sätt.

Regeringens bedömning

I övrigt bör regleringen om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder i 8 kap. fängelselagen gälla även för intagna som inte har fyllt 18 år.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen överensstämmer med regeringens. Utredningen föreslår inte någon särreglering för användning av fängsel för intagna som inte fyllt 18 år.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan. *Rädda Barnen* finner det olyckligt att utredningen inte föreslår en särskild reglering avseende kontroll- och tvångsåtgärder och efterlyser skrivningar som säkerställer att barnets rättigheter tillgodoses vid dessa åtgärder, inklusive rätten till information och rätten att få komma till tals. *Barnombudsmannen* konstaterar att förslaget rör kontroll- och tvångsåtgärder som kommer ha en stor påverkan på barn och framhåller att olika hänsyn gör sig gällande när förslaget ska bedömas, t.ex. behovet av att hindra bruk av narkotika och barnets möjlighet att tillgodogöra sig vård. Barnombudsmannen anser sig dock inte kunna ta ställning till förslaget utan menar att det behöver kompletteras med en djupgående analys av konsekvenserna för barns situation och för barns rättigheter. *Barnrättsbyrån* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anser att ytterligare överväganden krävs kring användningen av särskilda befogenheter.

Rädda Barnen anser även att utöver fängelselagens bestämmelser om att vissa kontroll- och tvångsåtgärder enbart får utföras av personer av samma kön som den intagne ska det när det gäller intagna barn även finnas ett

krav på exempelvis särskild fallenhet att bemöta barn. *Jämställdhetsmyndigheten* anför att flickor drabbas i större utsträckning av att särskilda befogenheter tillämpas på ett otillåtet sätt och att det därför behövs ytterligare överväganden kring hur särskilda befogenheter ska användas när det gäller barn och unga, särskilt utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Flera remissinstanser tar särskilt upp frågan om fängsel. Exempelvis ifrågasätter *Riksdagens ombudsmän* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* lämpligheten i att låta bestämmelsen i 8 kap. 10 första stycket 2 fängelselagen – som medger att en intagen får beläggas med fängsel om han eller hon uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa – vara generellt tillämplig för intagna barn. Riksdagens ombudsmän påpekar att begreppet fängsel även omfattar spännbälte, att det är denna typ av fängsel som i allmänhet kommer i fråga i samband med våldsamt uppträdande och att det inte finns någon liknande bestämmelse för de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård. Riksdagens ombudsmän pekar vidare på att dåvarande chefsJO i ett beslut för några år sedan bl.a. har uttalat att bältesläggning inom Kriminalvården inte omgärdas av samma rättssäkerhetsgarantier som inom tvångspsykiatrin, att det är en allvarlig brist att det inte framgår av fängelselagen vem som kan fatta beslut om bältesläggning eller hur lång tid ett sådant beslut kan gälla som längst innan det måste omprövas och att det finns vissa otydligheter i regelverket, t.ex. när det gäller hur snabbt en läkarundersökning ska genomföras och hur tvångsåtgärden följs upp (se JO 2021/22 s. 241, dnr 279-2018). Enligt Riksdagens ombudsmän finns det alltjämt ett behov av att se över lagstiftningen på det här området. Även *Rädda Barnen* ifrågasätter om fängsel bör få användas på barn.

Rädda Barnen anser att om barn ska avtjäna fängelsestraff behöver kommande ändringar i fängelselagen om upptagning av biometriska data utredas ur ett barnrättsperspektiv.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Nuvarande ordning

I 8 kap. fängelselagen regleras Kriminalvårdens rätt att vidta vissa kontroll- och tvångsåtgärder. Kriminalvården får bl.a. vidta åtgärder i form av kontroll av den intagnes bostadsrum (8 kap. 2 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (8 kap. 3–7 §§) samt omhändertagande av otillåtna föremål (8 kap. 8 och 9 §§). Kriminalvården får även belägga en intagen med fängsel (8 kap. 10 §). Fängsel får enligt 8 kap. 10 § första stycket användas i två typsituationer. Den första är vid förflyttning inom anstalt och vid transport eller annan vistelse utanför anstalt, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Det kan enligt förarbetena t.ex. avse situationer där det föreligger risk för att den intagne under en vistelse utanför anstalt rymmer eller fritas (prop. 2009/10:135 s. 155). Den andra typsituationen är om den intagne uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa. Av 8 kap. 10 § andra stycket framgår att i den andra situationen ska en läkare så snart som möjligt undersöka en intagen som belagts med fängsel. En grundläggande regel i fängelselagen är att en kontroll- eller tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med

åtgärden, och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (1 kap. 6 §). I förarbetena betonas att fängsel är en så ingripande åtgärd att fängsel endast bör användas när starka skäl talar för det (samma prop. s. 155). Användningen av fängsel ska dokumenteras och av dokumentationen ska det framgå vilka skälen för åtgärden är, fängslets art, när den intagne belades med fängsel, när fängslet avlägsnades och om den intagne undersökts av läkare (24 § fängelseförordningen). Av Kriminalvårdens föreskrifter framgår vidare att en intagen som har belagts med fängsel för att han eller hon uppträder våldsamt ska hållas under noggrann tillsyn så länge åtgärden består (8 kap. 12 § FARK Fängelse). Den 1 juli 2025 trädde en ny paragraf i fängelselagen ikraft. Av den nya paragrafen i 8 kap. 7 a §följer att Kriminalvården under vissa förutsättningar ska ta upp fingeravtryck, salivprov för dna-analys och fotografi av ansikte av en intagen vid verkställighet av en dom eller ett beslut på fängelse (se prop. 2024/25:37 Biometri i brottsbekämpningen).

Möjligheten för SiS att använda särskilda befogenheter är betydligt mer begränsade. Av 15 § LSU följer att vissa bestämmelser i LVU ska gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. De uppräknade bestämmelserna innebär bl.a. att SiS får vidta åtgärder i form av omhändertagande av otillåtna föremål (16 § LVU), kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning (17 § LVU) och rumsvisitation (17 b § LVU). SiS har dock inte samma möjligheter som Kriminalvården att regelbundet och på en generell basis besluta om sådana åtgärder. Av 18 b § LSU framgår att kontroll- eller tvångsåtgärder endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Efter ett verkställt beslut om avskildhet, kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning eller rumsvisitation ska den dömde erbjudas ett uppföljande samtal, under vilket den dömde ska få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden (18 c § LSU). I promemorian Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2024:26) föreslås fler särskilda befogenheter för SiS, bl.a. att möjligheten att genomföra rumsvisitation och kroppsvisitation på SiS särskilda ungdomshem utökas på ett sätt som innebär att regleringen beträffande dessa befogenheter i högre utsträckning än i dag skulle påminna om fängelselagens regelverk. Promemorian har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

I huvudsak bör fängelselagens kontroll- eller tvångsåtgärder gälla även intagna barn

För den som har dömts till fängelse är friheten i flera avseende begränsad. Med stöd av fängelselagens regler kan Kriminalvården t.ex. besluta att den intagne ska genomgå en kroppsvisitation eller att hans eller henens post ska granskas (jfr skyddet mot kroppsvisitation och undersökning av brev i 2 kap. 6 § regeringsformen). Det förhållandet att en intagen lagligen har frihetsberövats medför emellertid inte att ytterligare inskränkningar i dennes fri- och rättigheter utan vidare kan tillåtas. Även sådana begränsningar som inte oundvikligen följer av frihetsberövandets natur behöver därför vara proportionerliga och tydligt regleras genom lag.

Kriminalvården har i dagsläget större möjligheter än SiS att fatta generella beslut om kontroll- och tvångsåtgärder, även om det i Regerings-

kansliet bereds förslag på en reglering för SiS som i vissa hänseenden är lik den som gäller för Kriminalvården enligt fängelselagen (se Ds 2024:26). Utredningen som ligger till grund för det nu aktuella lagstiftningsprojektet har övervägt om Kriminalvårdens möjlighet att använda sig av kontroll- och tvångsåtgärder behöver inskränkas när barn ska avtjäna fängelsestraff. Med hänsyn till de problem som har konstaterats i fråga om ungdomsbrottslighetens utveckling och att det bland de barn som döms till frihetsberövande påföljder finns individer som utvecklat tydliga kriminella identiteter är utredningens slutsats emellertid att det måste finnas möjlighet att vidta kontroll- och tvångsåtgärder för att upprätthålla säkerheten under verkställigheten. Regeringen instämmer i den bedömningen. Att verkställigheten av fängelsestraff är omgärdad av ett omfattande regelverk och att det inom Kriminalvården finns lång erfarenhet av att hantera intagna med skiftande behov av stöd och kontroll utgör också ett av argumenten för reformen (se avsnitt 5.1). Enligt regeringen är exempelvis möjligheten att vid behov genomföra rutinmässiga kontroller – vilket Kriminalvården alltså kan göra i större utsträckning än SiS – en viktig del när det kommer till att upprätthålla säkerheten för såväl intagna barn som Kriminalvårdens personal. Här förtjänar att framhållas att en trygg och säker miljö under frihetsberövandet är av grundläggande betydelse för att försäkra barn deras rätt till skydd och stöd. En trygg och säker miljö är också nödvändig för att Kriminalvården ska kunna bedriva en ändamålsenlig behandling och vård som säkerställer att barnet får sina rättigheter tillgodosedda. Det kan i det sammanhanget också framhållas att en rutinmässig åtgärd i form av exempelvis kontroll av bostadsrum kan upplevas som mindre kränkande än en kontroll som genomförs först efter en individuell bedömning, eftersom personalen i den förstnämnda situationen inte pekar ut någon enskild intagen.

Utöver möjligheten till rutinmässiga kontroller skiljer sig regleringen mellan Kriminalvården och SiS åt exempelvis när det kommer till möjligheterna till kroppsbesiktning. SiS får endast utföra det som kallas en ytlig kroppsbesiktning, medan Kriminalvården får utföra en ordinär kroppsbesiktning. Skillnaden kan sammanfattas som att det i båda fallen är tillåtet att göra en okulär besiktning av den nakna kroppen, men att det vid en ordinär kroppsbesiktning dessutom är tillåtet att anmoda den undersökte att inta vissa ställningar, så att annars dolda delar av kroppen blir åtkomliga för besiktning. Det är vid en ordinär kroppsbesiktning också tillåtet att röra vid kroppen, exempelvis att med händerna undersöka hårbotten. En följd av reformen är alltså att fler frihetsberövade barn kommer att kunna underkastas mer ingripande kroppsbesiktningar än vad som är fallet i dag. Regeringen anser emellertid att det finns fördelar med Kriminalvårdens strängare regelverk, då syftet med kontroll- och tvångsåtgärderna bl.a. är att tillse att otillåtna föremål inte hamnar i omlopp på anstalterna. Att så inte sker är viktigt för att skapa en trygg och säker miljö under verkställigheten. Att verkställigheten av fängelsestraff är omgärdad av ett omfattande regelverk och att det inom Kriminalvården finns lång erfarenhet av att hantera intagna med skiftande behov av stöd och kontroll utgör också, som nyss framhållits, ett av argumenten för reformen (se avsnitt 5.1).

Även om regelverket kring särskilda kontroll- och tvångsåtgärder föreslås vara detsamma för intagna barn som för vuxna följer samtidigt av

förslaget till portalparagraf i fängelselagen att vid användningen av kontroll- eller tvångsåtgärder – precis som vid alla åtgärder som rör barn – ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Ett intaget barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Det innebär inte att det är uteslutet att använda kontroll- eller tvångsåtgärder mot intagna barn när så är nödvändigt, men det krävs noggranna överväganden kring barnets bästa som både avser det eller de barn som åtgärden vidtas mot och andra barn på barn- och ungdomsavdelningen som kan påverkas av beslutet. Det ska också framhållas att en generell förutsättning för att en kontroll- eller tvångsåtgärd enligt fängelselagen ska få användas är att den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (se 1 kap. 6 § andra stycket). Denna proportionalitetsprincip kan givetvis ge olika utfall beroende på om den intagne är ett barn eller inte. Det gäller både i fråga om ett beslut om den aktuella kontroll- och tvångsåtgärden i sig är proportionerligt och i fråga om hur den genomförs. En tillämpning av portalparagrafen om barnets bästa och proportionalitetsprincipen kan också ge olika utfall beroende på barnets ålder. Ju yngre barnet är desto större restriktivitet bör iakttas när det kommer till användning av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder. Även andra individuella attribut än ålder hos barnet, såsom att det finns en påtaglig risk att en viss kontroll- eller tvångsåtgärd skulle skada barnets hälsa eller utveckling, behöver vägas in i bedömningen av barnets bästa. Det handlar exempelvis om att förhindra självskador och allvarliga psykiska konsekvenser för barnet eller den unge. Om det finns en klar, konkret och inte ringa risk för en skada av allvarligare slag när det gäller barnets eller den unges fysiska eller psykiska hälsa eller sociala utveckling bör således mycket stor restriktivitet iakttas vid användningen av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder. Det är en fråga för Kriminalvården att se till att kompetensförsörjning och utbildning av personal anpassas och ombesörjs för att säkerställa att personalen har såväl personlig lämplighet som rätt kompetens för att arbeta med intagna barn. *Rädda Barnen* anser även att utöver fängelselagens bestämmelser om att vissa kontroll- och tvångsåtgärder enbart får utföras av personer av samma kön som den intagne ska det när det gäller intagna barn även finnas ett krav på exempelvis särskild fallenhet att bemöta barn. *Jämställdhetsmyndigheten* framhåller att flickor i större utsträckning drabbas när särskilda befogenheter tillämpas på ett otillåtet sätt och efterlyser för sin del ytterligare överväganden hur detta ska undvikas. Regeringen gör i denna del följande överväganden. Den bestämmelse som Rädda Barnen hänvisar till återfinns i 8 kap. 7 § och innebär att kroppsvisitation eller kroppsbesiktning – med vissa undantag – inte får utföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. För övriga kontroll- och tvångsåtgärder i 8 kap. uppställs inte motsvarande krav. Av förberedelseuppdraget till Kriminalvården framgår att Kriminalvården har i uppgift att redovisa hur kompetensförsörjning och utbildning av personal anpassas till den nya målgruppen och ombesörjs för att säkerställa att personalen har såväl personlig lämplighet som rätt kompetens (Ju2023/02157). I det sagda ligger att all personal som arbetar med barn som avtjänar fängelsestraff ska ha den kompetens som behövs för att bemöta intagna barn. Vidare

följer det av 1 kap. 4 § att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Mot den bakgrunden framstår det enligt regeringens mening inte som ändamålsenligt att specifikt för de olika kontroll- och tvångsåtgärderna i 8 kap. fängelselagen införa ett sådant särskilt krav på fallenhet att bemöta barn som Rädda Barnen efterfrågar. Att personalen som arbetar med intagna barn ska ha genomgått och tillgodogjort sig erforderlig utbildning för att kontroll- och tvångsåtgärder inte ska användas på ett otillåtet sätt – oavsett om det rör intagna flickor eller pojkar – är emellertid en självklarhet. Slutligen bör det framhållas att Kriminalvården avseende intagna barn bör arbeta aktivt för att utveckla metoder och arbetssätt som minskar behovet av kontroll- och tvångsåtgärder. I det sagda ligger att Kriminalvården så långt som möjligt och på ett så tidigt stadium som möjligt bör se till att barnet informeras om vilka överväganden som ligger bakom att en viss åtgärd tillgrips. I de situationer där så inte har varit möjligt är det viktigt att barnets rätt till information och rätten att få komma till tals tillgodoses under det uppföljande samtal som ska erbjudas efter vissa särskilda kontroll- och tvångsåtgärder (se avsnitt 5.4.12).

I förhållande till barn och unga som annars skulle ha dömts till sluten ungdomsvård innebär den nu aktuella reformen en utökad inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter, i synnerhet skyddet mot bl.a. kroppsvisitation i 2 kap. 6 § regeringsformen. Även rätten till skydd för sitt privat- och familjeliv aktualiseras (artikel 8 i Europakonventionen). I förarbetena till fängelselagen finns det inte några överväganden om lämpligheten av att tillämpa reglerna om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder på intagna barn. Avsaknaden av sådana överväganden hänger samman med att det enligt det nuvarande regelverket är mycket ovanligt att barn döms till fängelse, även om det förekommer i sällsynta undantagsfall och fängelselagens regelverk kring särskilda kontroll- och tvångsåtgärder då blir tillämpligt även på intagna som inte har fyllt 18 år. Regeringen bedömer emellertid att det står klart att det ändamål som talar för att låta fängelselagens regler om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder tillämpas även avseende intagna barn – dvs. att minska risken för att otillåtna föremål kommer i omlopp på anstalterna och därigenom upprätthålla säkerheten för såväl intagna som för Kriminalvårdens personal – är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Vidare ska vid alla beslut om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder såväl principen om barnets bästa (se förslaget till 1 kap. 4 a § fängelselagen) och proportionalitetsprincipen (se 1 kap. 6 § andra stycket fängelselagen) beaktas. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att begränsningen av skyddet av barns och ungas rättigheter enligt 2 kap. 6 § regeringsformen och Europakonventionen inte kan anses gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till tvångsåtgärden.

Utifrån dessa utgångspunkter anser regeringen – i likhet med utredningen – att det befintliga regelverket avseende de flesta kontroll- och tvångsåtgärder i 8 kap. fängelselagen bör gälla även intagna barn. Det innebär att regeringen inte föreslår någon särreglering för barn när det kommer till fotografering (8 kap. 1 §), kontroll av bostadsrum (8 kap. 2 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (8 kap. 3–7 §§) eller omhändertagande av otillåtna föremål (8 kap. 8 och 9 §§). Det gäller även

med beaktande av att regelverket inom Kriminalvården i vissa avseenden är strängare än motsvarande regelverk på SiS. Regeringen övergår nu till att behandla den kontroll- och tvångsåtgärd som majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan tar upp, nämligen användningen av fängsel och då främst s.k. bältesläggning.

Bältesläggning ska inte få användas mot barn som avtjänar fängelsestraff

Många av de barn som döms till frihetsberövande påföljder har kopplingar till kriminella nätverk (se avsnitt 4.4.2). Som nyss påpekats vilar den nu aktuella reformen också bl.a. på premissen att verkställigheten av fängelsestraff är omgärdad av ett omfattande regelverk och att Kriminalvården, som har lång erfarenhet av att hantera intagna med skiftande behov av stöd och kontroll, är bättre rustad än SiS att tillgodose behovet av samhällsskydd (se avsnitt 5.1). Regeringen bedömer därför att möjligheten för Kriminalvården att belägga intagna barn med fängsel kan fylla en viktig funktion ur ett säkerhetsperspektiv, både vid transport- och förflyttningssituationer (8 kap. 10 § första stycket 1) och vid situationer där barnet är våldsamt (8 kap. 10 § första stycket 2). Som framgår av tidigare förarbeten bör fängsel endast användas när starka skäl talar för det (prop. 2009/10:135 s. 155). Det gäller självfallet även när de intagna är barn. Enligt regeringen bör det emellertid vara möjligt att – när så är nödvändigt – använda exempelvis s.k. handfängsel, fotfängsel och midjefängsel på intagna barn. Att fängsel endast får användas om åtgärden står i rimlig proportion till syftet med åtgärden följer av proportionalitetsprincipen i 1 kap. 6 § andra stycket. En proportionalitetsbedömning kan också, som ovan påpekats, ge olika utfall beroende på om den intagne är ett barn eller inte.

Bestämmelsen om fängsel i 8 kap. 10 § möjliggör emellertid inte endast användningen av handfängsel, fotfängsel eller midjefängsel utan även bl.a. användningen av spännbälte. Åtgärden kan beskrivas som att den intagne ligger på rygg på en brits och får sina armar, ben och bål fixerade. Även s.k. japansk bår, vilket är en bår där hela kroppen fixeras, förekommer inom Kriminalvården. Japansk bår kan användas för att förhindra våldsamt motstånd vid transporter. Bältesläggning är en av de mest ingripande åtgärder som Kriminalvården kan vidta mot en intagen med stöd av fängelselagen. För den intagne innebär fastspänning med bälte att denne försätts i en mycket utsatt situation som kan innebära en stor påfrestning för honom eller henne såväl psykiskt som fysiskt. Det får i ännu högre utsträckning antas gälla för intagna barn. Som *Riksdagens ombudsmän* påpekar har FN:s barnrättskommitté rekommenderat Sverige att vidta lagstiftningsåtgärder för att uttryckligen förbjuda användningen av isolering, avskiljning och fastspänning av barn i det som barnrättskommittén benämner alternativa omvårdnadsmiljöer (CRC/C/SWE/CO/6–7 p. 23). Vidare har Europarådets kommitté mot tortyr (CPT) efter sitt besök i Sverige 2015 gjort vissa uttalanden om förekomsten av bältesläggning inom kriminalvården (CPT/Inf (2016) 1, p. 90–91). Kommittén betonade bl.a. att bältessängar inte bör förekomma utanför en medicinsk miljö. CPT rekommenderade Sverige att anpassa lagstiftning, föreskrifter och utbildningsinsatser för att se till att ett antal uppräknade principer och

minimiregler respekteras vid användning av fängsel som bältesläggning i kriminalvård. CPT uttryckte bl.a. att åtgärden bara bör användas som sista utväg för att förebygga risk för att den enskilde skadar sig själv, och bara när andra rimliga handlingsalternativ inte skulle kunna reducera risken på ett betryggande sätt. Kommittén betonade även att åtgärden aldrig bör användas som ett straff eller för att kompensera brister i bemanning. Som Riksdagens ombudsmän också påpekar har dåvarande chefsJO därefter i ett beslut år 2021 gjort vissa uttalanden om förutsättningarna för bältesläggning i Kriminalvårdens anstalter och häkten och bl.a. angett att det nuvarande regelverket för bältesläggning inte uppfyller de rekommendationer som CPT lämnade till regeringen efter besöket 2015. Av beslutet framgår att chefsJO ansåg att det därför finns starka skäl att se över fängelselagens och häkteslagens (2010:611) bestämmelser om fängsel, inklusive frågan om Kriminalvården över huvud taget bör ha rätt att bälteslägga intagna. Efter ett nytt besök i Sverige 2021 upprepade CPT – även om kommittén också noterade att bältesläggning sällan verkade förekomma i de anstalter och häkten som kommittén besökt – sina tidigare uttalanden och framhöll på nytt att bältessängar inte bör förekomma utanför en medicinsk miljö (CPT/Inf (2021) 20, p. 51). I sitt svar till CPT anförde den svenska regeringen att även om förutsättningarna för bältesläggning är utförligt reglerade kan kommitténs uttalanden – som upprepats vid flera granskningar – tillsammans med den kritik som riktats mot regelverket i ovan nämnda beslut från Riksdagens ombudsmän, tyda på att vissa aspekter av regleringen om fängsel behöver ses över, och att den frågan bereds i Regeringskansliet (CPT/Inf (2022) 01). Regeringen har den 28 augusti 2025 gett en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av häkteslagen och fängelselagen (dir 2025:80). I uppdraget ingår bl.a. att redogöra för hur Kriminalvården kan ges bättre förutsättningar att bibehålla ett fungerande säkerhetsarbete och ett effektivt återfallsförebyggande arbete och att föreslå åtgärder som bidrar till ökad effektivitet, särskilt när det rör administrativt arbete och arbete nära intagna. Av uppdraget framgår bl.a. att det bör säkerställas att regleringen kring de särskilda kontroll- och tvångsåtgärder som Kriminalvården kan vidta är tydlig och rättssäker. Uppdraget ska slutredovisas senast den 28 december 2026.

Frågan om att med Kriminalvårdens möjlighet att använda fängsel kommer även en möjlighet att använda bältesläggning har inte berörts i betänkandet. Det följer visserligen av proportionalitetsregeln i 1 kap. 6 § andra stycket att bältesläggning endast får användas om åtgärden står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas. En proportionalitetsbedömning kan också, som ovan påpekats, ge olika utfall beroende på om den intagne är ett barn eller inte. Mot den ovan redovisade bakgrunden anser emellertid regeringen, i likhet med *Riksdagens ombudsmän* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, att det utifrån hur den nuvarande lagstiftningen är utformad finns anledning att ytterligare begränsa möjligheten att använda bältesläggning när det kommer till intagna som inte fyllt 18 år. I den bedömningen har regeringen också vägt in att det inte har framkommit något som tyder på SiS skulle ha haft behov av att kunna använda denna typ av fängsel avseende barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård.

Frågan är då hur en sådan begränsning bör utformas. Ett alternativ skulle kunna vara att i och för sig tillåta bältesläggning av intagna barn men att uppställa ett högre krav för fastspänning än vad som gäller för intagna vuxna. I det sammanhanget blir det naturligt att göra jämförelser med regelverket inom tvångspsykiatrin, som är den enda andra verksamheten vid sidan av Kriminalvården där bältesläggning får användas. Inom tvångspsykiatrin har anpassningarna för patienter som är barn främst kommit till uttryck dels genom att fastspänning endast får tillgripas när det föreligger fara att barnet skadar sig själv, dels genom att det – som ett komplement till den sedvanliga proportionalitetsbedömningen – ska vara uppenbart att andra åtgärder inte är tillräckliga (se 6 a och 19 a §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård). I det förstnämnda kriteriet om att fastspänning bara får användas i situationer där det finns en fara att barnet skadar sig själv ligger att situationer där fara uppstår för personal eller andra patienter får lösas på annat sätt (se prop. 2019/20:84 Förbättringar för barn inom den psykiatriska tvångsvården s. 28). En liknande utformning av regelverket skulle kunna övervägas för Kriminalvårdens del i syfte att tillse att bältesläggning av barn endast skulle vara tillåten i absoluta undantagsfall. Denna typ av begränsning skulle emellertid inte adressera alla de principer och minimiregler som CPT har ställt upp och det finns i detta lagstiftningsärende inte heller något beredningsunderlag med överväganden eller förslag på den typen av begränsningar som kommittén efterfrågar. Regeringen anser därför – med beaktande av att det inte framkommit att SiS haft något behov av att kunna använda denna typ av fängsel på de barn som avtjänar sluten ungdomsvård – att det mest ändamålsenliga sättet att nu hantera frågan är att införa en bestämmelse av innebörden att bältesläggning av intagna barn inte alls ska vara tillåten. Detta görs genom att ett nytt tredje stycke införs i 8 kap. 10 § fängelselagen där det framgår att intagna som inte fyllt 18 år inte får beläggas med fängsel som innebär att den intagne fixeras i en bältessäng eller på annat liknande sätt. Med uttrycket fixeras på annat liknande sätt avses t.ex. så kallade japanska bårar. Däremot omfattas inte exempelvis midjebälten, som är en typ av fängsel som ofta används i samband med transporter. Den intagne är då inte fastspänd i en säng eller liknande på ett sådant sätt att han eller hon kan sägas vara fixerad.

Förslaget till begränsning av bältesläggning i fängelselagen aktualiserar frågan om motsvarande begränsning bör införas i häkteslagen, där regleringen om fängsel motsvarar den i fängelselagen. Regeringen bedömer emellertid inte att en sådan ändring bör införas inom ramen för detta lagstiftningsprojekt. Att regeringen föreslår en förändring avseende fängelselagens bestämmelse om fängsel beror på att huvudförslaget om att barn ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård innebär att fler barn kommer att omfattas av fängelselagens regler än vad som är fallet i dag, och att frågan om bältesläggning av barn med stöd fängelselagens bestämmelser därmed kan aktualiseras i fler fall framöver. Detta lagstiftningsprojekt innebär däremot inte i sig att det kommer att uppstå fler situationer där spännbälte skulle kunna komma att tillgripas gentemot barn med stöd av häkteslagens bestämmelse om fängsel. Det finns därför inte nu anledning att inom ramen för det här projektet föreslå några ändringar i den sistnämnda bestämmelsen. Inte heller finns det anledning

att införa begränsningar i 8 kap. 13 § som under vissa förutsättningar ger Kriminalvården rätt att belägga obehöriga personer med fängsel.

Särskilt om upptagning av biometriska underlag

Rädda Barnen påpekar att förslagen i det nu aktuella lagstiftningsärendet tillsammans med de lagändringar i fängelselagen om upptagning av biometriska uppgifter som trädde i kraft den 1 juli 2025 (se prop. 2024/25:37) sammantaget innebär att fler barn kommer att behöva lämna biometriska uppgifter när verkställigheten inleds. Enligt Rädda Barnen bör detta utredas från ett barnrättsperspektiv då den utredning som låg till grund för propositionen inte haft anledning att göra det då det i dagens system är ovanligt att barn döms till fängelse.

Som framgår ovan utökades den 1 juli 2025 möjligheten att ta upp biometriska underlag i samband med verkställighet av fängelsestraff. Av 8 kap. 7 a § fängelselagen framgår således numera att fingeravtryck, salivprov för dna-analys och fotografi av ansikte ska tas av en intagen vid verkställighet av en dom eller ett beslut på fängelse, om sådana uppgifter om den intagne inte finns i biometriregister som förs enligt lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område (polisens brottsdatalag). Upptagningen ska göras så snart som möjligt efter det att verkställigheten har inletts. Fingeravtryck, salivprov för dna-analys och fotografi av ansikte ska få tas på nytt, om det finns särskilda skäl. Upptagningen ska utföras av Kriminalvården eller, om det är lämpligare, Polismyndigheten. Om Kriminalvården utför upptagningen ska underlagen och de biometriska uppgifter som tas fram ur dessa förstöras av Kriminalvården omedelbart efter det att underlagen har tagits emot av Polismyndigheten. Upptagning av biometriska underlag ska ske oavsett fängelsestraffets längd (se prop. 2024/25:37 s. 92). Detta innebär alltså att uppgifter om fler personer kommer att behandlas i polisens biometriregister. Av propositionen framgår emellertid att en sådan utökad upptagning och registrering enligt regeringens mening är nödvändig för att polisens möjlighet att effektivt utreda brott ska öka och fler gärningsmän lagföras. Vidare framgår att detta intresse väger tyngre än det intrång som det innebär för den dömde att biometriska underlag samlas in och lagras i polisens register. Förslagen bedöms inte heller gå utöver vad som är nödvändigt och proportionerligt, och det framgår att regeringen vid den bedömningen särskilt beaktat att dna-prov endast får tas genom salivprov som ska förstöras senast sex månader efter att det togs, att uppgifterna omfattas av sekretess och att det finns bestämmelser som ger skydd för uppgifterna i dataskyddsregleringen.

En konsekvens av förslagen i denna lagrådsremiss är att fler barn kommer träffas av bestämmelserna om obligatorisk upptagning av biometriska underlag i och med att de ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Det skulle kunna innebära att fler biometriska uppgifter om barn kommer att registreras och behandlas i de biometriregister som polisen för. När det gäller *Rädda Barnens* synpunkt om upptagning av biometriskt underlag från intagna barn konstaterar regeringen inledningsvis att regelverket som trädde i kraft den 1 juli 2025 innebär att Kriminalvården regelmässigt ska kontrollera om den intagne förekommer i polisens biometriregister över misstänkta och dömda med

uppgifter om fingeravtryck, dna-profil och fotografi av ansikte. Om någon av dessa uppgifter saknas ska upptagning göras. De barn som kommer att dömas till fängelse kommer med stor sannolikhet oftast att ha varit frihetsberövade under förundersökningen. Eftersom bestämmelserna i rättegångsbalken om upptagning av dna-prov, fingeravtryck och fotografi av ansikte som trädde i kraft den 1 juli 2025 innebär att denna typ av biometriskt underlag alltid ska tas av den som är anhållen eller häktad på grund av misstanke om brott kommer barnens biometriska uppgifter således i de allra flesta fall redan att finnas i de biometriregister som polisen för enligt polisens brottsdatalag. Av den nämnda propositionen framgår att utgångspunkten för förslagen om upptagning av biometriska uppgifter under förundersökningen från barn som uppnått straffbarhetsåldern är att dessa barn även fortsättningsvis ska behandlas på samma sätt som vuxna och att det därför inte ska införas några särskilda bestämmelser som tar sikte på barn som misstänks för brott efter att de har fyllt 15 år (samma prop. s. 172). Regeringen bedömde vidare att förslagen sammantaget innebär en rimlig avvägning mellan behovet av en effektiv brottsbekämpning och barnets rätt till skydd för sina grundläggande fri- och rättigheter. Det gäller även med beaktande av barnets rättigheter i barnkonventionen, särskilt barnets skydd mot godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv. Det gäller i synnerhet som det är mycket angeläget att även brott begångna av barn som uppnått straffbarhetsåldern kan klaras upp, att uppklarningen kan ske snabbt och att en negativ utveckling för barnet kan brytas. Regeringen erinrade i detta avseende också om att en upptagning av biometriska underlag kan leda till att ett barn som är misstänkt för ett brott avförs från vidare misstankar.

Den nu aktuella reformen – dvs. att barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård – innebär att intagna som av någon anledning inte har fått sina biometriska uppgifter registrerade och behandlade i samband med frihetsberövande under förundersökningen kommer att få det i samband med verkställigheten av fängelsestraffet. I likhet med vad som anfördes i samband med att möjligheterna att ta upp biometriska underlag i samband med verkställighet av fängelsestraffet utökades anser regeringen emellertid att detta, av de skäl som anfördes då, är förenligt med de grundläggande fri- och rättigheterna i såväl regeringsformen som Europakonventionen. Som nyss påtalats kommer det i praktiken sannolikt också att vara så att de flesta av de barn som avtjänar fängelsestraff har fått sina biometriska uppgifter upptagna redan under förundersökningen och den frågan har övervägts ur ett barnrättsligt perspektiv i samband med att de nyss nämnda lagändringarna föreslogs. Regeringen anser alltså sammanfattningsvis att samma regler om upptagning av biometriska underlag som gäller för vuxna intagna bör gälla för intagna som inte har fyllt 18 år och att den ökade personuppgiftsbehandling som förslagen i denna lagrådsremiss ger upphov till är proportionerlig och motiverad.

Slutligen kan påpekas att en utredare har i uppdrag att se över de rättsliga förutsättningarna för en utökad användning av biometri i Kriminalvårdens verksamhet (Ju 2025:A). Syftet med översynen är att säkerställa att Kriminalvården har tillgång till lämpliga och flexibla biometriska verktyg för att kunna bedriva en så effektiv verksamhet som möjligt samtidigt som säkerheten stärks. Uppdraget ska redovisas senast den 7 januari 2026. Av

uppdraget framgår att utredaren ska hålla sig informerad om det arbete som bedrivs inom Regeringskansliet på det område som uppdraget avser. I det ligger att utredaren behöver beakta förslagen i det nu aktuella lagstiftningsprojektet om att barn ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård och att Kriminalvårdens målgrupp således kommer att förändras.

5.4.12 Barn som avtjänar fängelsestraff ska i vissa situationer ha rätt till uppföljande samtal

Regeringens förslag

En intagen som inte har fyllt 18 år ska, om det inte är uppenbart obehövligt, erbjudas ett uppföljande samtal efter att ett beslut om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl, avskildhet vid utredning av misskötsamhet, avskildhet vid kroppsbesiktning, kontroll av bostadsrum, kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller fängsel har verkställts. Vid samtalet ska den intagne informeras om skälet för åtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår dock inte någon rätt till uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl, avskildhet vid utredning av misskötsamhet eller avskildhet vid kroppsbesiktning. Utredningen föreslår inte att det ska vara möjligt att underlåta att erbjuda uppföljande samtal när det är uppenbart obehövligt. Vidare innehåller den av utredningen föreslagna bestämmelsen ingen information om hur samtalet ska genomföras.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Kriminalvården* uttrycker förståelse för de överväganden som gjordes när uppföljande samtal efter ingripande åtgärder vid SiS särskilda ungdomshemmen lagreglerades, men anser att det vore bättre om myndigheten anförtros att anpassa bemötandet utifrån ett barnrättsperspektiv med det enskilda barnets behov i fokus. Den föreslagna regleringen kan enligt Kriminalvården flytta fokus till bl.a. arbetskrävande dokumentation i stället för att en struktur och metod utvecklas för att fånga upp att kvalitativa samtal genomförs när det behövs. *Riksdagens ombudsmän* anser däremot att det är bra att vissa särskilda kontroll- och tvångsåtgärder ska följas upp genom samtal med barnen, men anser att rätten till samtal bör omfatta även beslut om avskildhet som äger rum med stöd av någon av 6 kap. 5–9 §§ fängelselagen. Även *Rädda Barnen* är positiv till uppföljningssamtal men framför att det bör tydliggöras att barnet vid samtalet ska få information om hur beslutet överklagas och att barnet ska ha rätt till ombud vid ett eventuellt överklagande.

Skälen för regeringens förslag

År 2018 ändrades några av bestämmelserna i LSU om SiS särskilda befogenheter, i syfte att öka rättssäkerheten, delaktigheten, tryggheten och säkerheten för barn och unga som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen (se prop. 2017/18:169). I samband med detta infördes en bestämmelse i 18 c § LSU om rätt för den dömde till uppföljande samtal efter det att ett beslut om avskiljning, visitation av bostadsrum, kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning verkställts. Under samtalet ska den dömde få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden. Någon motsvarande rätt till uppföljande samtal finns inte inom Kriminalvården. Utredningen föreslår att det ska införas en rätt till uppföljande samtal för intagna barn efter ett verkställt beslut om kontroll av bostadsrum, kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller fängsel.

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt väskor och paket och andra föremål som någon har med sig. Med kroppsbesiktning avses en undersökning av människokroppens yttre och inre samt provtagning från kroppen och undersökning av sådant prov. Bland de kontroll- och tvångsåtgärder som utredningen anser bör följas upp genom ett uppföljande samtal återfinns alltså såväl åtgärder som kan upplevas som mycket ingripande för den intagne, t.ex. en kroppsbesiktning som innebär att den intagne behöver klä av sig naken eller genomgå exempelvis en rektal undersökning, som åtgärder som inte är lika integritetskänsliga, t.ex. en kroppsvisitation som innebär att den intagne passerar genom en larmbåge med metalldetektor. Utöver de exempel på åtgärder som nyss nämnts omfattar utredningens förslag även andra typer av kroppsvisitationer där ingripandegraden och de integritetskänsliga inslagen kan variera.

Personalens förmåga till ett respektfullt bemötande kan vara avgörande för hur tillämpningen av kontroll- och tvångsåtgärder uppfattas av de intagna (samma prop. s. 77–78). En viktig del i detta är att personalen gör barnet delaktigt i processen genom att låta honom eller henne komma till tals om hur situationen upplevs. I ett respektfullt bemötande ligger också personalens förmåga att vara lyhörd för barnets behov och ha förståelse för den utsatthet som situationen, beroende på vilken typ av kontroll- och tvångsåtgärd det rör sig om, kan innebära. Vidare ska barn, enligt barnkonventionen, göras delaktiga i de åtgärder som rör dem och det är därför angeläget att barn får information som är anpassad till deras egna förutsättningar och behov. En lagreglerad skyldighet att erbjuda uppföljande samtal får naturligtvis inte ersätta det respektfulla och barnanpassade bemötande som bör ingå i allt dagligt omvårdnadsarbete på en barn- och ungdomsavdelning. Att det finns ett lagkrav som innebär att uppföljande samtal ska erbjudas kan emellertid enligt regeringens mening vara ett stöd i arbetet med att utveckla strukturer och metoder som innebär att sådana samtal kommer till stånd. I likhet med utredningen, *Riksdagens ombudsmän* och *Rädda Barnen* men till skillnad från *Kriminalvården* anser regeringen därför att det är motiverat att införa en lagreglerad skyldighet för Kriminalvården att erbjuda uppföljande samtal för intagna barn efter ett verkställt beslut om kontroll av bostadsrum, kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller fängsel.

Samtidigt har regeringen förståelse för Kriminalvårdens synpunkt att det kan finnas situationer där ett lagkrav på att Kriminalvården ska erbjuda ett uppföljande samtal kan riskera att fokus flyttas till dokumentation och uppföljning, på bekostnad av arbetet med att utveckla en struktur och metod för att fånga att kvalitativa samtal sker när det behövs. Det bör därför införas en ventil med innebörden att uppföljande samtal inte behöver erbjudas om det är uppenbart obehövligt. Ett exempel på när ett samtal i regel är uppenbart obehövligt är om den intagne på ett rutinmässigt vis fullt påklädd genomgår en kroppsvisitation genom att passera en larmbåge eller liknande teknisk anordning. Ett annat exempel kan vara att den intagnes bostadsrum översiktligt kontrolleras som en del av avdelningens dagliga rutiner. En helhetsbedömning får göras av omständigheterna i det enskilda fallet. I den bedömningen får bl.a. vägas in i vilken utsträckning den aktuella åtgärden haft integritetskänsliga inslag och hur barnet självt kan antas ha upplevt åtgärden. Undantaget bör dock tillämpas restriktivt. När det gäller synpunkten från *Riksdagens ombudsmän* om att uppföljande samtal bör erbjudas även efter det att beslut om avskildhet med stöd av 6 kap. 5–9 §§ har verkställts instämmer regeringen i att den typen av beslut också är av sådan karaktär att ett verkställt beslut bör följas av ett uppföljande samtal. Ett sådant samtal bör således även erbjudas efter ett verkställt beslut om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl (6 kap. 5–7 §§), avskildhet vid utredning av misskötsamhet (6 kap. 8 §) och avskildhet vid kroppsbesiktning (6 kap. 9 §). En konsekvens av detta blir visserligen att barnet ska erbjudas ett uppföljande samtal både efter det att ett beslut om avskildhet vid kroppsbesiktning har verkställts och efter det att beslutet om kroppsbesiktning som sådan har verkställts. Det bör emellertid kunna hanteras genom att den ovan nämnda ventilen tillämpas, eftersom det i en sådan situation ofta kan antas vara uppenbart obehövligt med två separata erbjudanden om samtal. En helhetsbedömning måste dock göras i varje enskilt fall, där hänsyn bl.a. bör tas till hur nära i tiden som de två besluten verkställs. I tveksamma fall är det bättre att erbjuda ett samtal för mycket än ett för lite. Avslutningsvis ska det understrykas att det är upp till barnet att bestämma om han eller hon vill ha ett uppföljande samtal. Barnet ska således inte kunna tvingas till ett sådant samtal. Samtalet ska syfta till att ge information om vad som var anledningen till att åtgärden behövde tillgripas samt även ge möjlighet för barnet att själv tala om hur han eller hon uppfattar att åtgärden hade kunnat undvikas. Samtalet får också utformas och genomföras på olika sätt beroende på vilken typ av åtgärd som föranlett samtalet. Eftersom den intagne även ska informeras om hur ett beslut kan överklagas kan denna information även lämpligen lämnas vid ett uppföljande samtal.

5.4.13 Permissionsreglerna ska vara anpassade för barn som avtjänar fängelsestraff

Regeringens förslag

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl att bevilja permission innan den s.k. kvalifikationstiden, som innebär att minst en fjärdedel av strafftiden dock minst två månader ska ha avtjänats, ska det särskilt beaktas om den intagne inte har fyllt 18 år.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen uppställer inte något krav på att en viss kvotdel av fängelsestraffet ska ha avtjänats. Utredningen föreslår dock att minst två månader av strafftiden ska ha avtjänats för att permission ska få beviljas. Utredningen föreslår inte ett krav på särskilda skäl.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Kriminalvården* förespråkar ur ett barnrättsperspektiv enkla och tydliga regler och menar att de befintliga reglerna om permission i fängelselagen skulle kunna tillämpas på ett barnanpassat sätt, där en barnanpassad tillämpning bör kunna leda till att barnets behov av kontakt med nära anhöriga ses som ett särskilt skäl för permission innan en fjärdedel av strafftiden har passerat. *Rädda Barnen* är positiv till tydliga regler om förutsättningar för permission men anser att det tydligare bör framgå att det ska fästas särskilt avseende vid vad som är barnets bästa.

Skälen för regeringens förslag:

Nuvarande ordning

De grundläggande reglerna om permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt finns i 10 kap. fängelselagen. Av 10 kap. 1 § följer att en intagen får, för att underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för viss kort tid (permission). Av förarbetena framgår att med permission kan förutom regelbunden permission, t.ex. helgpermission, avses annan tillfällig vistelse utanför anstalt som syftar till att underlätta den intagnes successiva utslussning (prop. 2009/10:135 s. 159–160). Som exempel på situationer där permission kan beviljas en intagen nämns att han eller hon ska kunna besöka frivården, socialtjänsten eller Arbetsförmedlingen, delta i möten som arrangeras av Anonyma alkoholister eller Anonyma narkomaner eller utöva en viss fritidsaktivitet. För att permission ska beviljas krävs enligt huvudregeln i 10 kap. 1 § första stycket 1 att minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats. Av 10 kap 1 § tredje stycket framgår emellertid att om det finns särskilda skäl får permission beviljas trots att den nämnda kvalifikationstiden inte förflutit. Sådana skäl kan vara den intagnes behov av att, innan kvalifikationstiden uppnåtts, t.ex. besöka socialtjänsten eller en tandläkare (samma prop. s. 160). Ett

grundläggande krav för permission är att det inte heller ska finnas en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig (10 kap. 1 § första stycket 2). I förarbetena anförde regeringen följande (samma prop. s. 160): Vid riskbedömningen bör beaktas bl.a. vilken typ av brott som den intagne är dömd för och utfallet av tidigare straffverkställighet. Hänsyn bör också tas till om den intagne har använt eller på annat sätt hanterat narkotika under verkställigheten eller utan giltigt skäl vägrat att lämna prov för kontroll av drogpåverkan. Kravet på att risken ska vara påtaglig innebär att permission kan beviljas trots att det föreligger en viss risk för misskötsamhet. Det kan också vara möjligt att hantera en risk som bedöms föreligga genom t.ex. villkor eller bevakning. I ett enskilt fall kan utfallet av riskbedömningen medföra att den intagne inte kan beviljas permission över huvud taget.

Av 10 kap. 2 § följer att om det finns särskilt ömmande skäl får en intagen beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för viss kort tid (särskild permission). För att särskild permission ska beviljas krävs dessutom att den intagnes behov vistelse utanför anstalt inte kan tillgodoses genom vanlig permission, och att vistelsen utanför anstalt kan beviljas med hänsyn till den risk som finns för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig. Av förarbetena framgår att med särskilt ömmande skäl för särskild permission avses t.ex. besök hos en närstående som är allvarligt sjuk eller närvaro vid en närståendes begravning eller en viktig angelägenhet som rör en intagens barn (samma prop. s. 161). Där sägs också att det kan avse en intagen som avtjänar ett långvarigt fängelsestraff och som till följd därav behöver vistas utanför anstalt för att minska skadeverkningarna av frihetsberövandet (s.k. lufthålspermission). I 10 kap. 3 och 4 §§ finns bestämmelser om tillfällig vistelse utanför anstalt för inställelse vid domstol eller annan myndighet respektive vistelse utanför anstalt vid utredning om återfallsrisk. Av 10 kap. 5 § följer att såväl permission som särskild permission ska förenas med de villkor som behövs. Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl ska den intagne stå under bevakning. Elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera meddelade villkor. Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet har föreslagit vissa förändringar av reglerna om permission (se SOU 2024:48). Förslagen bereds i Regeringskansliet.

För sluten ungdomsvårds del följer av 18 § LSU att den dömde ska tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans eller hennes anpassning i samhället eller det finns andra särskilda skäl. Av förarbetena framgår att Statens institutionsstyrelse med stöd av denna paragraf bl.a. kan låta den dömde vistas utanför institutionen under en viss del av dygnet och att den dömde med stöd av denna bestämmelse även kan bli placerad utanför det särskilda ungdomshemmet (se prop. 1997/98:96 s. 181). Med särskilda skäl avses situationer i vilka den dömde bör medges vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet på annan grund än främjandet av hans anpassning i samhället, exempelvis för att inställa sig inför domstol eller gå på begravning (samma prop. s. 182.) Regleringen i LSU innehåller alltså – till skillnad från fängelselagen – inte någon kvalifikationstid för när en vistelse utanför ungdomshemmet tidigast kan beviljas, utan en bedömning ska göras i det enskilda fallet.

Däremot påpekas i förarbetena att det är av största vikt att påföljden inte urholkas så att den får en annan innebörd genom att möjligheterna enligt denna paragraf till vistelse utanför hemmet kommer till användning i alltför stor utsträckning. Utredningen påpekar att SiS normalt inte beviljar utevistelse innan den inledande utredningen är genomförd, vilket innebär att det oftast inte beviljas under den dömdes första två månader vid ungdomshemmet. Av 18 § LSU följer vidare att ett tillstånd att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet ska förenas med de villkor som behövs och att vid vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet får elektroniska hjälpmedel användas för att kontrollera villkor som ställts om var den dömde ska befinna sig.

Reglerna om permission ska vara mer generösa för barn

Av 1 kap. 5 § första stycket fängelselagen framgår att verkställigheten ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. I förarbetena framhålls att för den intagne är permissioner ofta den mest betydelsefulla länken mellan anstalten och samhället i övrigt, samtidigt som det betonas att det är viktigt för allmänhetens förtroende för Kriminalvården att kravet på samhällsskydd inte eftersätts (se prop. 2009/10:135 s. 94).

För intagna barn är det – i ännu högre grad än för intagna vuxna – viktigt att kontakten med anhöriga och samhället utanför anstalten upprätthålls i så stor utsträckning som möjligt. Som tidigare påpekats kommer även barn som har begått allvarliga brott och dömts till långa fängelsestraff vid någon tidpunkt att friges. Det är då viktigt att verkställigheten, i så stor utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, har utformats på ett sätt som främjar att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället (se artikel 40.1 i barnkonventionen). En reglering av permissionsinstitutet som tillgodoser barns särskilda behov och rättigheter blir därmed en del i att se till att barns rättigheter enligt barnkonventionen tillgodoses. Av den föreslagna portalparagrafen i fängelselagen följer att Kriminalvården – som *Rädda Barnen* efterfrågar – vid alla beslut om permission ska beakta vad som är barnets bästa.

Om det med hänsyn till att den intagne är ett barn finns särskilda skäl ska den intagne kunna få permission tidigare än vad som följer av den s.k. kvalifikationstiden

Utifrån de erfarenheter som finns inom SiS av en reglering där det inte klart framgår när permission tidigast kan beviljas föreslår utredningen att regleringen för barn som avtjänar fängelsestraff bör ha en tydlig struktur i form av en angiven kvalifikationstid som gör att det för barnen blir mer transparent när en permission tidigast kan komma i fråga. *Kriminalvården* anför å sin sida att de befintliga reglerna om permission i fängelselagen skulle kunna tillämpas på ett barnanpassat sätt, där barnets behov av kontakt med nära anhöriga skulle kunna ses som ett sådant särskilt skäl som enligt 10 kap. 1 § tredje stycket gör att permission kan beviljas innan en fjärdedel av strafftiden har passerat.

Även om det – på motsvarande sätt som gäller i alla frågor som rör barn – skulle finnas utrymme att beakta barnets bästa vid bedömningen av om det finns särskilda skäl att bevilja permission konstaterar regeringen

inledningsvis att en generellt mer generös rätt till permission för intagna barn ligger relativt långt ifrån de exempel som ges i tidigare förarbeten på vad som kan utgöra särskilda skäl för permission innan kvalifikationstiden har förflutit. Enligt regeringen framstår det därför inte som lämpligt att, som *Kriminalvården* förespråkar, enbart låta de befintliga reglerna tillämpas på ett barnanpassat sätt. För att åstadkomma en permissionsreglering som är mer generös för intagna barn bör alltså någon form av särreglering införas.

Regeringen har förståelse för utredningens och *Rädda Barnens* resonemang om att regleringen bör utformas på ett sätt som innebär att förutsättningar för permission blir så tydliga som möjligt. Det kan emellertid ifrågasättas om utredningens förslag – som innebär att permission för barn kan beviljas efter två månader även om inte en fjärdedel av strafftiden har avtjänats, förutsatt att det inte finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig – är så tydligt som det först kan framstå. Enligt utredningens förslag skulle permission för ett barn som dömts till sex års fängelse kunna komma i fråga redan efter två månader och inte, som för en vuxen intagen som dömts till ett lika långt fängelsestraff, först efter ett och ett halvt år. I sammanhanget får det betydelse att all strafftid som den intagne får tillgodoräkna sig, t.ex. häktningstid, ingår i kvalifikationstiden (Kriminalvårdens handbok för permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt [2012:4] s. 12). Eftersom många barn som döms till fängelse kan antas ha varit häktade en tid innan de tas in i anstalt skulle de därmed i teorin ofta uppfylla kravet på kvalifikationstid redan vid inskrivning. Samtidigt skulle det, av naturliga skäl, i de allra flesta fall knappast vara aktuellt att bevilja permission vid denna tidpunkt. I likhet med vad som gäller enligt hittillsvarande regelverk kan också den behovs- och riskbedömning som görs för varje intagen motivera att kvalifikationstiden för en viss intagen förlängs, t.ex. om han eller hon misskött sig under verkställighetens början eller om den intagne bedöms vara i behov av en längre tids vistelse i anstalt innan han eller hon kan klara av de fria förhållanden som permission innebär (se prop. 2009/10:135 s. 96). En reglering såsom den utredningen förespråkar riskerar därmed att skapa en förväntansbild bland intagna barn om att permissioner regelmässigt kommer att beviljas efter två månader, vilket i sig kan vara konfliktdrivande. Enligt regeringen är det en mer ändamålsenlig lösning att knyta an till den ventil om särskilda skäl som redan finns i 10 kap. 1 § tredje stycket. Detta kan lämpligen åstadkommas genom att det läggs till en mening om att vid bedömningen av om det finns särskilda skäl att bevilja permission innan den s.k. kvalifikationstiden har förflutit ska särskilt beaktas om den intagne inte har fyllt 18 år. Det behöver inte röra sig om den typen av situationer som enligt hittillsvarande reglering ansetts utgöra särskilda skäl, t.ex. tandläkarbesök eller besök hos socialtjänsten. Barn har tvärtom andra behov och rättigheter än vuxna, inte minst när det kommer till kontakten med familjen. För intagna barn bör permission således många gånger kunna beviljas redan innan kvalifikationstiden utgång, men en helhetsbedömning måste alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Den särreglering för intagna barn som föreslås ovan innebär att det kan uppstå situationer där en intagen beviljats flera permissioner under tiden

han eller hon omfattades av det mer generösa regelverket för barn samtidigt som han eller hon efter 18-årsdagen inte längre uppfyller kriteriet om tillräckligt lång kvalifikationstid. Så skulle exempelvis kunna vara fallet om någon som nyss fyllt 17 år vid verkställighetens början dömts till sex års fängelse. Den personen skulle då – förutsatt att kravet på samhällsskydd medger det – kunna ha beviljats och på ett tillfredsställande sätt skött flera permissioner innan 18-årsdagen, men efter 18-årsdagen skulle han eller hon i vissa fall inte kunna beviljas permission med stöd av huvudregeln i 10 kap. 1 § första stycket eftersom kravet på att en fjärdedel av strafftiden ska avtjänats innebär att permission enligt sagda bestämmelse kan komma i fråga först efter det att verkställigheten pågått i ett och ett halvt år. Denna situation skulle emellertid kunna hanteras genom en tillämpning av ventilen i 10 kap. 1 § tredje stycket om att det annars finns särskilda skäl att frångå kravet på kvalifikationstid.

5.4.14 Reglerna om särskilda utslussningsåtgärder ska anpassas för barn som avtjänar fängelsestraff

Regeringens förslag

Om det finns särskilda skäl ska en intagen som inte har fyllt 18 år få beviljas vistelse i halvvägshus eller utökad frigång även innan den föreskrivna s.k. kvalifikationstiden, som innebär att minst halva strafftiden dock minst tre månader ska ha avtjänats.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att minst tre månader av strafftiden ska ha avtjänats för att vistelse i halvvägshus eller utökad frigång ska få beviljas.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig särskilt i denna fråga. *Rädda Barnen* ser positivt på att barnen ska ha tillgång till en rad olika utslussningsåtgärder men understryker vikten av att barn inte placeras på halvvägshus tillsammans med vuxna. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* instämmer i att olika typer av utslussningsåtgärder är viktiga men efterlyser förtydliganden kring hur dessa ska ingå i verkställighetsplanen och hur en matchning med HVB, familjehem eller återförening med ursprungsfamilj ska ske.

Skälen för regeringens förslag:

Nuvarande ordning

I 11 kap. fängelselagen regleras fyra särskilda utslussningsåtgärder som syftar till att underlätta övergången från tiden i anstalt till livet i frihet. Av 11 kap. 1 § framgår att en intagen får, för att minska risken för att han eller hon återfaller i brott eller för att på annat sätt underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, beviljas tillstånd till vistelse utanför anstalt genom följande utslussningsåtgärder: frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus

och utökad frigång. Frigång innebär att en intagen under dagtid utanför anstalt utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet (11 kap. 2 §). Av paragrafen framgår att frigång får beviljas en intagen som har behov av introduktion i arbetslivet eller i annan verksamhet som kan främja en stabil tillvaro efter frigivningen. Vårdvistelse innebär att en intagen är placerad i ett sådant hem som avses i 9 kap. 1 § socialtjänstlagen (11 kap. 3 §). Av paragrafen framgår att vårdvistelse får beviljas en intagen som har behov av vård eller behandling mot missbruk av beroendeframkallande medel eller mot något annat särskilt förhållande som kan antas ha samband med hans eller hennes brottslighet. Vistelse i halvvägshus innebär att en intagen är placerad i ett av Kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn (11 kap. 4 §). Av paragrafen framgår att vistelse i halvvägshus får beviljas en intagen som har behov av särskilt stöd eller tillsyn om minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats, och han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet. Vidare framgår att den intagne inte får vistas utanför halvvägshuset annat än på särskilt bestämda tider. Utökad frigång innebär att en intagen under kontrollerade former avtjänar fängelsestraffet i sin bostad (11 kap. 5 §). Av paragrafen framgår att utökad frigång får beviljas om minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats, den intagne har tillgång till bostad, och han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet.

Utöver de förutsättningar som nämnts för respektive utslussningsåtgärd är en gemensam förutsättning att de olika utslussningsåtgärderna endast får användas om det inte finns någon beaktansvärd risk för att den dömde kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig. Av förarbetena framgår att riskbedömningen är en viktig del i prövningen, men samtidigt är det viktigt att prövningen inte görs så restriktiv att möjligheten till utslussning i praktiken utesluts (se prop. 2009/10:135 s. 164). Vidare framgår att riskbedömningen ska göras utifrån den utslussningsåtgärd som är aktuell och de villkor och den kontroll som åtgärden förenas med, vilket innebär att en intagen som inte uppfyller kraven för en viss åtgärd, t.ex. utökad frigång, kan beviljas t.ex. vistelse i halvvägshus eller vårdvistelse. Av 11 kap. 1 § följer att med undantag för frigång ska utslussningsåtgärderna planeras så att de kan pågå fram till tidpunkten för villkorlig frigivning. Enligt 11 kap. 6 § ska ett tillstånd till en utslussningsåtgärd förenas med de villkor som behövs för att syftet med åtgärden ska uppnås eller för att Kriminalvården ska kunna utöva nödvändig kontroll och elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera meddelade villkor. Förutsättningarna för att bevilja särskilda utslussningsåtgärder ska övervägas redan i samband med verkställighetsplaneringen (6 § fängelseförordningen). Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet har föreslagit att den i lagtexten angivna kategoriseringen av särskilda utslussningsåtgärder, så som vistelse i halvvägshus och utökad frigång, ska utmönstras för att i stället benämnas ”frigivningsförberedande åtgärder” (se SOU 2024:48). Utredningen föreslår vidare att det ska införas en ventil som innebär att undantag från kvalifikationstiden kan göras vid särskilda skäl. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

För sluten ungdomsvård gäller en mer öppen reglering för utslussning och det anges inte i LSU vilka specifika utslussningsåtgärder som kan erbjudas den intagne och inte heller när under verkställigheten sådana åtgärder kan beviljas. Av 18 a § LSU följer att den dömde under den senare delen av verkställigheten genom konkreta åtgärder ska förberedas för ett liv i frihet. Vilka åtgärder som behövs eller hur utslussningen närmare ska genomföras beslutas från fall till fall utifrån den enskildes behov. I normalfallet bör utslussningen innebära någon form av kontinuerlig och strukturerad vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet.

Vistelse i halvvägshus och utökad frigång ska vid särskilda skäl kunna komma i fråga för intagna barn trots att kvalifikationstiden inte har avtjänats

Som påpekats ovan kommer barn som har begått mycket allvarliga brott och dömts till långa fängelsestraff att friges vid någon tidpunkt. Övergången mellan institution och frihet är en kritisk tidpunkt då det är väl känt att risken för återfall är hög. Utslussningen av intagna barn behöver därför ske på ett strukturerat sätt med stöd och kontroll från samhällets sida. En målsättning bakom de särskilda utslussningsåtgärderna är att ingen ska återfalla i brott enbart på grund av att frigivningen inte är tillräckligt välplanerad (se prop. 2005/06:123 En modernare kriminalvårdslag s. 25).

Utredningen föreslår en anpassning i förhållande till bestämmelserna i 11 kap. fängelselagen genom att den kvalifikationstid om att en viss andel av straffet ska ha avtjänats som gäller för vistelse i halvvägshus och för utökad frigång inte ska gälla för intagna barn. För barn skulle dessa utslussningsåtgärder alltså inte kräva att minst halva strafftiden ska ha avtjänats utan utslussningsåtgärderna skulle – oavsett strafftidens längd – kunna komma i fråga redan efter tre månader.

När de särskilda utslussningsåtgärderna infördes framhölls att för att fängelsestraffet inte ska urholkas och förtroendet för påföljdssystemet ska upprätthållas bör det inte komma i fråga att medge utökad frigång och vistelse i halvvägshus alltför tidigt i verkställigheten (se prop. 2005/06:123 s. 40). Det ska i sammanhanget nämnas att Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet i betänkandet Ett ändamålsenligt samhällsskydd (SOU 2024:48) har förslagit att det för samtliga utslussningsåtgärder (enligt utredningens förslag benämnda ”frigivningsförberedande åtgärder”) bör finnas ett krav på att halva strafftiden, dock minst tre månader, ska ha avtjänats.

Enligt regeringen har det synsätt som kommit till uttryck i de tidigare förarbetena fog för sig även när det gäller intagna barn. Vistelse i halvvägshus och utökad frigång bör således inte heller för intagna som inte har fyllt 18 år komma i fråga alltför tidigt under verkställigheten av ett fängelsestraff. En annan ordning skulle, speciellt vid längre strafftider, kunna leda till att förtroendet för påföljdssystemet inte kan upprätthållas. Det bör också beaktas att såväl vistelse i halvvägshus och utökad frigång ska planeras så att åtgärden kan pågå fram till tidpunkten för villkorlig frigivning och att kravet på att minst halva strafftiden ska ha avtjänats utgår från det utdömda straffet, inte från den del av straffet som avtjänas i anstalt innan tidpunkten för villkorlig frigivning. Vid en strafftid om ett år

är det t.ex. – utifrån dagens regelverk där villkorlig frigivning sker efter två tredjedelar av strafftiden – under två månader innan tidpunkten för villkorlig frigivning som utslussningsåtgärder kan komma i fråga. Vid en strafftid om två år gäller i stället fyra månader innan villkorlig frigivning blir aktuellt.

Samtidigt är, som påpekats under avsnitt 5.2 i samband med ställningstagandet till utredningens förslag om att fängelsestraffet i vissa fall skulle kunna avtjänas vid ett särskilt ungdomshem, den grupp av barn som döms till frihetsberövande påföljder inte homogen. Utöver de generella skillnader som finns mellan en nybliven femtonåring och en sjuttonåring som närmar sig myndighetsdagen finns det också stora individuella skillnader när det kommer till jämnåriga personers utvecklings- och mognadsgrad. För personer som dömts till en frihetsberövande påföljd finns det också skillnader i hur starkt behovet av samhällsskydd gör sig gällande. Den grupp av intagna som utredningen sett framför sig som målgrupp för verkställighet på ett särskilt ungdomshem är exempelvis barn där barnets mognad inte överensstämmer med dess verkliga ålder. Andra exempel som utredningen tar upp är barn som har en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning eller en medicinsk eller psykiatrisk diagnos, eller där det finns något liknande förhållande som innebär att barnet skulle vara särskilt utsatt i förhållande till andra intagna. Regeringens bedömning i avsnitt 5.2 är att även denna grupp av barn bör avtjäna sitt fängelsestraff inom Kriminalvården. För att dessa barn inte ska återfalla i brott på grund av att utslussningen brustit och för att Kriminalvården ska kunna tillgodose det utökade behov av stöd och kontroll som barnen kan antas ha finns det därför anledning att för deras del införa en mer flexibel reglering om när utslussningsåtgärder kan komma i fråga. På så sätt kan Kriminalvården utifrån omständigheterna i det enskilda fallet avgöra om det är lämpligt att ett intaget barn gradvis placeras i mer öppna former, även om inte kvalifikationstiden om halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats.

Enligt regeringen görs detta lämpligtvis genom att det införs en ventil med innebörden att om det finns särskilda skäl får en intagen som inte fyllt 18 år beviljas vistelse i halvvägshus eller utökad frigång även när den föreskrivna kvalifikationstiden inte har förflutit. Till skillnad från utredningens förslag innebär regeringens förslag således att vistelse i halvvägshus och utökad frigång ska kunna beviljas innan minst halva strafftiden har avtjänats och även om tre månader inte har avtjänats. De förutsättningar som i övrigt gäller för dessa utslussningsåtgärder – exempelvis att det inte ska finnas någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på något annat sätt allvarligt missköta sig – måste naturligtvis fortfarande vara uppfyllda. Vidare måste de kriterier som gäller för de olika utslussningsåtgärderna vara uppfyllda. För att utökad frigång ska beviljas krävs t.ex. att barnet har tillgång till en bostad som Kriminalvården har godkänt. Vid den bedömningen ska Kriminalvården bl.a. ta hänsyn till om det finns andra barn i hemmet och hur utslussningsåtgärden påverkar deras situation (prop. 2009/10:135 s. 167).

En reglering som utformas på detta sätt, dvs. med en tydlig kvalifikationstid men med en möjlighet till undantag, innebär att en viss del av den flexibilitet som präglat utslussning enligt LSU behålls samtidigt som

förutsättningarna för när utslussning tidigast kan komma i fråga blir tydligare för det intagna barnet. Som nämnts ovan föreslås i SOU 2024:48 att det ska införa en gemensam kvalifikationstid för samtliga former av utslussningsåtgärder (av utredningen benämnda ”frigivningsförberedande åtgärder”). Det föreslås också att det – för alla intagna – ska införas en ventil liknande den som nu föreslås för barn, dvs. att om det finns särskilda skäl får en sådan åtgärd beviljas trots att kvalifikationstiden inte har förflutit. Förslagen har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset efterlyser förtydliganden kring hur de särskilda utslussningsåtgärderna ska ingå i verkställighetsplanen och hur en matchning med HVB, familjehem eller återförening med ursprungsfamilj ska ske. Av 6 § första stycket fängelseförordningen framgår följande. En verkställighetsplan ska grundas på en utredning om den intagnes behov av stöd och kontroll och om vilka åtgärder som bör vidtas under verkställigheten för att minska risken för återfall i brott. Förutsättningarna för att bevilja den intagne ett tillstånd till en sådan utslussningsåtgärd som avses i 11 kap. 1 § fängelselagen ska särskilt övervägas. Vid utformningen av verkställighetsplanen ska hänsyn tas till anstaltstidens längd och den intagnes motivation till förändring. Hänsyn ska också tas till brottsoffer och andra som berörs av verkställigheten. Regeringen konstaterar därför att det är naturligt att frågan om särskilda utslussningsåtgärder för ett intaget barn berörs redan vid den inledande verkställighetsplaneringen. När det gäller val av exempelvis HVB-hem är detta en uppgift för Kriminalvården, men regeringen instämmer i det som *Rädda Barnen* framhåller om vikten av att intagna barn inte ska placeras på halvvägshus tillsammans med vuxna.

Även i övrigt är det en uppgift för Kriminalvården att tillse att de särskilda utslussningsåtgärder som beviljas intagna barn är anpassade utifrån barns särskilda behov och rättigheter. Avseende återförening med ursprungsfamiljen är utökad frigång – som innebär att en intagen under kontrollerade former avtjänar fängelsestraffet i sin bostad – en utslussningsåtgärd som i vissa fall kan möjliggöra att det intagna barnet kan återförenas med sin familj tidigare än vid tidpunkten för villkorlig frigivning. Som utredningen framhåller kommer socialnämndens särskilda handläggare att ha en viktig roll när utslussningsåtgärder aktualiseras.

5.4.15 Verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning

Regeringens bedömning

Det saknas anledning att nu ändra på under vilka förutsättningar det ska vara möjligt för barn som dömts till fängelse att avtjäna straffet genom elektronisk övervakning.

Utredningen

Utredningen berör inte frågan om i vilken utsträckning barn ska kunna avtjäna fängelsestraff på andra sätt än i anstalt.

Remissinstanserna

Ingen remissinstans berör frågan.

Skälen för regeringens bedömning

Intensivövervakning med elektronisk kontroll

Den som döms till fängelse ska tas in i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet om inte annat är föreskrivet (26 kap. 4 § brottsbalken). Ett eller flera fängelsestraff på sammanlagt högst sex månader kan dock, om vissa förutsättningar är uppfyllda, verkställas utanför anstalt i enlighet med bestämmelserna i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖVL).

Vid verkställighet enligt IÖVL avtjänar den dömde straffet i sin bostad och är förbjuden att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål, som förvärvsarbete, utbildning, vård, nödvändiga inköp och liknande. Det är således närmast fråga om en slags hemarrest. Förbudet kontrolleras med elektroniska hjälpmedel (en s.k. fotboja).

Tillämpningsområdet för verkställighet med elektronisk övervakning är alltså avgränsat på så sätt att frågan bara kan aktualiseras om den dömde ska avtjäna sammanlagt högst sex månader. För barn som har gjort sig skyldiga till brottslighet där straffmätningsvärdet ligger på den nivån finns det ofta icke-frihetsberövande påföljder som kan användas. Det är i dagens system också relativt ovanligt att straffmätningsvärden på den nivån leder till att påföljden sluten ungdomsvård väljs, även om det förekommer. Det innebär att om den nu aktuella reformen genomförs – dvs. fängelse ersätter sluten ungdomsvård som frihetsberövande påföljd för barn och unga – skulle det sannolikt vara mycket ovanligt med fängelsedomar i spannet upp till sex månader för barn. Frågan om verkställighet med elektronisk övervakning skulle därmed troligtvis inte aktualiseras i mer än något särpräglat undantagsfall.

Det finns förslag om att utvidga möjligheterna att verkställa fängelsestraff med elektronisk övervakning

Regeringen har emellertid nyligen föreslagit lagändringar som ökar möjligheterna att verkställa fängelsestraff med elektronisk övervakning (se prop. 2024/25:202 Utökade möjligheter att verkställa fängelsestraff med elektronisk övervakning).

När det gäller elektronisk övervakning i den dömdes bostad – dvs. det som i dag ofta kallas för fotboja – föreslås att tillämpningsområdet ska utvidgas till att omfatta fängelse i högst ett år och sex månader. Vid strafftider som överstiger fängelse i sex månader ska enligt förslaget en fördjupad lämplighetsprövning göras innan ett beslut om verkställighet i den dömdes bostad fattas. Vid den fördjupade lämplighetsprövningen ska särskild hänsyn tas till karaktären på den brottslighet som straffet avser, risken för återfall i brott samt hur verkställigheten kan komma att påverka brottsoffer och den dömdes anhöriga.

I samma proposition föreslås även att det ska införas en ny verkställighetsform för fängelsestraff – elektronisk övervakning i kontrollerat boende

– som också ska kunna tillämpas på fängelsestraff på högst ett år och sex månader. Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten av fängelsestraff med elektronisk övervakning i kontrollerat boende och för driften av de kontrollerade boendena. Enligt förslaget ska den som är under 18 år inte få placeras så att han eller hon vistas tillsammans med dömda över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa.

Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:202, bet. 2025/26:JuU7, rskr. 2025/26:31). I fråga om verkställighet i kontrollerat boende ska den nya lagen om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning dock tillämpas första gången den 1 juni 2026. Regeringen har den 19 juni 2025 gett Kriminalvården i uppdrag att förbereda införandet av möjligheten att verkställa fängelsestraff med elektronisk övervakning i kontrollerat boende, med förbehåll för riksdagens ställningstagande (Ju2025/01419). Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 april 2026.

I samband med att förslagen om utökade möjligheter till verkställighet med elektronisk övervakning lämnades framhöll regeringen att det finns flera fördelar med att fängelsestraff kan verkställas utanför anstalt (samma prop. s. 25–26). Det huvudsakliga skälet till utökade möjligheter till sådan verkställighet angavs vara att det finns goda förutsättningar för att denna åtgärd kan minska återfallen i brott. En sådan förändring ansågs också vara samhällsekonomiskt fördelaktig och kunna bidra till att frigöra anstaltsplatser, vilket skulle underlätta Kriminalvårdens beläggningssituation och motverka att det bildas en s.k. soningskö. Det lyftes även fram att en sådan förändring är förordad i internationella rekommendationer.

Med anledning av de förslag som lämnas i den nämnda propositionen finns det skäl att beröra frågan om hur de förslagen förhåller sig till förslagen i det nu aktuella lagstiftningsärendet.

Verkställighet med elektronisk övervakning när den dömde är ett barn

Såsom den föreslagna lagen om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning är utformad finns det inga formella hinder mot att ett barn avtjänar ett fängelsestraff med elektronisk övervakning. Det gäller såväl verkställighet av fängelsestraff som sker i hemmet som i ett kontrollerat boende. Samma grundförutsättningar som för vuxna måste dock vara uppfyllda (1 kap. 3 §). Det innebär att verkställighet med elektronisk övervakning inte får beslutas om den dömde vid tidpunkten för prövningen är häktad eller intagen i anstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som prövningen avser. Vidare får det inte finnas en beaktansvärd risk för att den dömde under verkställigheten kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig. Det får inte heller annars finns särskilda skäl mot att straffet verkställs med elektronisk övervakning. Om strafftiden överstiger sex månader ska det vad avser verkställighet i den dömdes bostad dessutom göras en fördjupad lämplighetsprövning där särskild hänsyn ska tas till karaktären på den brottslighet som straffet avser, risken för återfall i brott samt hur verkställigheten kan komma att påverka brottsoffer och den dömdes anhöriga (1 kap. 4 §).

Barn är ofta känsligare för frihetsberövanden än vad vuxna är, vilket kan tala för att de i högre utsträckning än vuxna borde få möjlighet att avtjäna

fängelsestraff utanför anstalt. Samtidigt kommer sannolikt de barn som döms till fängelse att, på gruppnivå, skilja sig från den grupp av vuxna som döms till samma påföljd. Det gäller exempelvis både vilken typ av brottslighet som kan antas vara vanligast förekommande, hur stor risken för återfall är och – när det kommer till verkställighet med elektronisk övervakning i hemmet – i vilken utsträckning de lever under sådana förhållanden att en sådan verkställighetsform är lämplig. Den nya lagen har vidare inte trätt i kraft än och Kriminalvårdens uppdrag att förbereda inrättandet av den nya verkställighetsformen kontrollerat boende är inte redovisat. Enligt regeringen finns det därför inte anledning att inom ramen för detta lagstiftningsprojekt ändra regleringen av förutsättningarna för verkställighet med elektronisk övervakning eller föreslå någon särskild reglering för barn. Det innebär att samma bestämmelser som gäller för vuxna ska gälla för barn, även t.ex. avseende upptagning av vissa biometriska underlag. I enlighet med artikel 3 i barnkonventionen ska Kriminalvården dock vid tillämpningen av den föreslagna lagen om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning, precis som vid alla andra åtgärder som rör barn, i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

5.4.16 Reglerna om villkorlig frigivning ska vara anpassade för barn som avtjänar fängelsestraff

Regeringens förslag

Om den dömde inte har fyllt 18 år ska det krävas synnerliga skäl för att den villkorliga frigivningen ska få skjutas upp på grund av den intagnes misskötsamhet. Vid bedömningen av om det finns sådana skäl ska, precis som för vuxna, särskilt beaktas om den dömde inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället.

Vidare ska möjligheten att under vissa förutsättningar besluta om vård enligt LVU och vissa förebyggande insatser för barn och unga som avtjänat en frihetsberövande påföljd finnas kvar, men anpassas till att den frihetsberövande påföljden för barn och unga ska vara fängelse i stället för sluten ungdomsvård.

Regeringens bedömning

I övrigt bör reglerna om villkorlig frigivning i 26 kap. brottsbalken gälla även för intagna som inte fyllt 18 år. Det innebär bl.a. att det kommer att gälla en presumtion för att den som friges villkorligt ska ställas under övervakning.

Utredningens förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att det vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning endast ska få beaktas om den

intagne under verkställigheten på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten. Utredningen har inte närmare övervägt om de i ett annat lagstiftningsprojekt föreslagna ökade möjligheterna att skjuta upp villkorlig frigivning ska gälla även för intagna barn. Utredningen föreslår att en intagen som inte har fyllt 18 år alltid ska ställas under övervakning vid frigivningen. Utredningen bedömer att det inte behöver finnas kvar någon särskild möjlighet att besluta om vård enligt LVU för barn och unga som avtjänat ett fängelsestraff.

Remissinstanserna

Remissutfallet är blandat. Många av de remissinstanser som yttrar sig om för- och nackdelar med ett system med villkorlig frigivning för barn gör det i anslutning till att de tar ställning till huvudförslaget, dvs. att sluten ungdomsvård ska utmönstras som påföljd och att barn och unga i stället ska dömas till fängelse (se avsnitt 5.1). De synpunkterna redovisas därför inte här.

När det gäller utredningens förslag om att det ska krävas synnerliga skäl för att villkorlig frigivning ska skjutas upp för ett intaget barn ser *Rädda Barnen* positivt på detta. Rädda Barnen framhåller dock att det är viktigt att barnet har fått en tydlig förklaring av vilka regler som gäller på anstalten och att barnet påminns om dessa regler vid minsta misskötsamhet så att han eller hon förstår att misskötsamhet kan leda till uppskjuten villkorlig frigivning. Rädda Barnen framhåller vidare vikten av att den som ger denna information så långt det är möjligt försäkrar sig om att barnet förstått den. Även *Bris* betonar att ett system med villkorlig frigivning måste vara tydligt utformat och lätt för barnet att förstå, eftersom det annars finns en risk att avsteg från barnets sida tolkas som misskötsamhet som kan leda till att den villkorligt medgivna friheten förverkas. Enligt *Förvaltningsrätten i Karlstad* kan det ifrågasättas om det är lämpligt att särregleringen av under vilka förutsättningar villkorlig frigivning får skjutas upp styrs av om den dömde fyllt 18 år under verkställigheten.

Avseende förslaget om att barn alltid ska ställas under övervakning vid villkorlig frigivning tillstyrker *Åklagarmyndigheten* detta. Detsamma gör *Rädda Barnen,* som dock framhåller vikten av att övervakaren och koordinatorn samverkar. Rädda Barnen anser vidare att det bör finnas en barnvänlig mekanism om vart barnet kan vända sig vid klagomål och efterlyser förtydliganden kring att barnet vid villkorlig frigivning ska ha rätt att ge uttryck för sin åsikt och att barnets bästa ska beaktas i första hand vid beslut avseende villkorlig frigivning. Även *Örebro tingsrätt* är positiv till övervakning vid villkorlig frigivning och anför att detta bör vara väl förenligt med vad som är bäst för den intagne även om det de facto resulterar i en längre och mer intensiv verkställighet än enligt nuvarande ordning. Enligt tingsrätten bör deltagande i behandling och liknande under prövotiden närmast ses som stöd för den unge, och i varje fall långsiktigt vara för dennes bästa. *Kriminalvården* pekar på betydelsen av en obligatorisk och strukturerad övergång mellan institution och fortsatt övervakning utanför anstalt och anger att myndighetens bild är att villkorlig frigivning från fängelse följt av övervakning – med inslag av

både stöd och kontroll – möjliggör en sådan övergång, och bidrar till att minska risk för återfall i brott. *Lunds universitet (Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan)* efterlyser närmare beskrivningar av övergången mellan verkställighet på institution och livet i frihet, särskilt såvitt avser samverkan mellan socialnämnden och Kriminalvården. *Rädda Barnen* och *Barnrättsbyrån* framhåller att villkorlig frigivning bör innehålla krav på fortsatta stöd-, behandlings- och rehabiliteringsinsatser utifrån det individuella barnets behov. *SiS* påpekar att villkorlig frigivning för barn och unga inte kan utformas på samma sätt som för vuxna, utan den kräver mer struktur och kontroll. *Jämställdhetsmyndigheten* tar upp att frihetsberövade flickor kan kräva särskilda åtgärder och stöd för att återintegreras i samhället efter avtjänat straff.

Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden) ser ett behov av att tydliggöra vilken betydelse det förhållandet att den dömde var omyndig vid brottet bör ges för frågan om förverkande av villkorligt medgiven frihet i en senare dom. Universitetet anser att det behöver tydliggöras om den tilltalades ungdom – på samma sätt som billighetsskälen i 29 kap. 5 § brottsbalken – kan tala för att ett förverkande av villkorligt medgiven frihet framstår som oskäligt.

När det gäller förslaget om att avskaffa den särskilda regleringen i 3 § andra stycket LVU om möjlighet att besluta om LVU-vård i samband med verkställighetens slut är *Förvaltningsrätten i Karlstad*, *Kammarrätten i Göteborg* och *Kriminalvården* skeptiska. Förvaltningsrätten i Karlstad framhåller att det, särskilt vid kortare strafftider, kan finnas ett behov av vård i direkt anslutning till villkorlig frigivning och att de skäl som ligger till grund för bestämmelsen – dvs. att det kan vara svårt för socialnämnden att visa att det finns en aktuell och påtaglig risk för skada när den unge genom frihetsberövandet varit förhindrad att genom sitt beteende påvisa behovet av tvångsvård – alltjämt gör sig gällande. Kammarrätten i Göteborg anser att åtgärder inom ramen för villkorlig frigivning under övervakning i många fall lär räcka men anser likväl att det bör övervägas att ha kvar ett sänkt aktualitetskrav för att, i de fall den unge vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av vård på institution, direkt kunna besluta om en sådan enligt LVU. Kriminalvården framhåller att det kan finnas unga intagna med så höga risker att en successiv utslussning inte kan åstadkommas. *Rädda Barnen* ser däremot positivt på utredningens förslag, men framhåller att det måste säkerställas att barnets eventuella vårdbehov kan fortsätta utan att vårdkedjan bryts.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande ordning

Villkorlig frigivning för den som dömts till fängelse regleras i 26 kap. brottsbalken. Huvudregeln om villkorlig frigivning finns i 26 kap. 6 §. Enligt första stycket ska den som har avtjänat två tredjedelar av ett tidsbestämt fängelsestraff, dock minst trettio dagar, friges villkorligt. Från huvudregeln finns undantag i 26 kap. 6 a och 7 §§. Om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning, ska den skjutas upp med högst etthundraåttio dagar åt gången. Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömde under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt inte har deltagit i eller har misskött

anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället (26 kap. 6 a § första punkten) eller annars på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten (26 kap. 6 a § andra punkten).

Reglerna om uppskjuten villkorlig frigivning fick sin nuvarande utformning 2021 då tröskeln för när villkorlig frigivning får skjutas upp sänktes från att det skulle finnas synnerliga skäl mot villkorlig frigivning till att det är tillräckligt att det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning. Samtidigt infördes skrivningen i 26 kap. 6 a § första punkten om att det vid den bedömningen särskilt ska beaktas om den dömde inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället. Av förarbetena framgår sammanfattningsvis följande (prop. 2020/21:18 En tydligare koppling mellan villkorlig frigivning och deltagande i återfallsförebyggande åtgärder s. 16–17 och 29). Med ”anvisade åtgärder” avses en åtgärd eller ett program som Kriminalvården efter en individuell bedömning under verkställighetsplaneringen ansett att det finns behov av, och som också bedömts lämplig och möjlig för den dömde att genomföra. En anvisad åtgärd kan vara en del av den intagnes individuella verkställighetsplan eller en åtgärd som Kriminalvården bedömt vara av sådan karaktär att den bör ingå i den intagnes verkställighetsplan men som till följd av den dömdes negativa inställning till att genomföra åtgärden inte tas med i verkställighetsplanen. Vad som utgör en ”åtgärd som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället” avgörs av Kriminalvården efter en individuell bedömning av den dömdes personliga omständigheter. Det kan röra sig om sysselsättning, behandling eller programverksamhet. Vägran att underkasta sig medicinsk behandling kan aldrig leda till uppskjuten villkorlig frigivning, eftersom medicinsk behandling av etiska och legala skäl måste bygga på frivillighet. När det gäller misskötsamhet enligt 26 kap. 6 a § andra punkten, dvs. att den intagne på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten framgår av förarbetena att med uttrycket ”föreskrifter som gäller för verkställigheten” omfattas all normgivning som en intagen har att rätta sig efter, dvs. lagar, förordningar, Kriminalvårdens föreskrifter och lokala ordningsregler (prop. 2005/06:123 s. 56). En intagen ska enligt 4 § fängelseförordningen bl.a. visa hänsyn mot personal och medintagna. Det innebär exempelvis att den intagne inte får utsätta någon för trakasserier eller hänsynslöst beteende och inte får åstadkomma buller som kan störa andra eller sätta upp pornografiska bilder. Med ”villkor” avses annat som är bindande för den intagne, t.ex. vad som bestämts i hans eller hennes verkställighetsplan. Särskilda skäl att skjuta upp villkorlig frigivning kan föreligga om den dömde vägrar att delta i en behandling eller programverksamhet som bedöms vara av stor vikt för att minska risken för återfall i brottslighet, särskilt om risken avser återfall i allvarligare brottslighet, såsom sexualbrott eller våldsbrott. Även vägran att delta i nödvändig behandling mot missbruk kan innebära att det finns särskilda skäl att skjuta upp den villkorliga frigivningen. Detsamma gäller om den dömde utan giltig anledning uteblir från planerade möten eller behandlingstillfällen inom ramen för de åtgärder som anges i verkställighetsplanen. Särskilda skäl kan också föreligga om den dömde i och för sig

deltar i åtgärden men uppträder på ett störande sätt eller inte efter bästa förmåga försöker tillgodogöra sig innehållet i åtgärden. En helhetsbedömning ska alltid göras och omständigheter som talar till den dömdes fördel ska beaktas. Om den dömde först vägrar att delta i en åtgärd men senare ändrar sig och genomför den eller sköter sig under en längre tid efter en inledande misskötsamhet, ska det beaktas som ett skäl mot att skjuta upp den villkorliga frigivningen (prop. 2020/21:18 s. 30). Det kan i dessa fall av positiv utveckling alltså vara möjligt att låta bli att skjuta upp den villkorliga frigivningen om misskötsamheten skett tidigt i verkställigheten (samma prop. s. 19).

Reglerna om villkorlig frigivning är för närvarande föremål för översyn. Den 16 oktober 2025 beslutade regeringen propositionen Skärpta regler för villkorlig frigivning (prop. 2025/26:34), i vilken det bl.a. föreslås att den del av det utdömda fängelsestraffet som ska avtjänas innan villkorlig frigivning kan aktualiseras ska höjas från två tredjedelar till tre fjärdedelar av strafftiden och att förutsättningarna för att skjuta upp villkorlig frigivning ska utökas genom att det vid bedömningen av om den villkorligt medgivna friheten ska skjutas upp ska vara tillräckligt att det finns skäl – och alltså inte särskilda skäl – mot den villkorliga frigivningen. Det föreslås också att det i vissa fall ska vara möjligt att skjuta upp den villkorliga frigivningen vid risk för allvarlig brottslighet. Vidare föreslås att prövotiden efter villkorlig frigivning ska vara minst två år, i stället för dagens ett år, och att den villkorligt frigivne som huvudregel ska ställas under övervakning.

När det gäller sluten ungdomsvård förekommer det inte någon villkorlig frigivning från den påföljden. Av 3 § andra stycket LVU följer dock att vård ska beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. En allmän förutsättning för att vård enligt 3 § LVU ska beslutas är att vård enligt 1 § LVU inte kan ges med samtycke. Bestämmelsen i 3 § andra stycket tillkom i samband med att sluten ungdomsvård infördes som påföljd. Genom dess tillkomst tonades kravet i 3 § första stycket LVU om att risken att den unge utsätter sig för någon av de risker som beskrivs i paragrafen ska ha viss intensitet och aktualitet ned (se prop. 1997/98:96 s. 169). Av förarbetena framgår att aktualitetskravet annars hade kunnat begränsa möjligheterna att få till stånd ett beslut om tvångsvård i en situation då den unge genom frihetsberövandet varit förhindrad att genom sitt beteende påvisa behovet av tvångsvård. Vidare uttalades att värdet av tillägget till 3 § LVU ansågs ligga i att samhället får bättre möjligheter att säkerställa kontinuiteten i vården av dem som är i behov av tvångsvård under längre tid än vad den utdömda påföljden medger. Det framhölls också att samhällets särskilda ansvar för utsatta barn och ungdomar inte bör tillåta en ordning som ger utrymme för risken att vården kan fortsätta först sedan den unge genom sitt beteende utanför det särskilda ungdomshemmet visat att han är i behov av fortsatt vård. En utökning av möjligheterna till fortsatt tvångsvård av den unge ansågs dessutom kunna antas ha en viss behandlingsmotiverande effekt genom att den unge riskerar fortsatt tvångsvård om vårdbehovet kvarstår efter fullgjord verkställighet.

Att detta inte kan bli aktuellt i fråga om den som har fyllt 20 år följer av 1 § LVU.

I 22 § LVU finns bestämmelser om förebyggande öppenvårdsinsatser – s.k. mellantvång – som socialnämnden kan besluta om för unga trots att den unge eller vårdnadshavarna inte samtycker till insatserna. Enligt 22 § första stycket LVU får socialnämnden besluta att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller att den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. En förutsättning för beslut om förebyggande insatser är att det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt LVU om beteendet fortsätter. Därutöver krävs att det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av den unges vårdnadshavare. Av 22 § fjärde stycket LVU följer att socialnämnden även kan besluta om förebyggande insatser om den som är under 20 år och som dömts till sluten ungdomsvård vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i 3 § LVU. Det fjärde stycket infördes i 22 § LVU den 1 juli 2015 och kan sägas fylla samma funktion avseende mellantvång som 3 § andra stycket LVU fyller avseende tvångsvård. Fjärde stycket tonar alltså ned det s.k. aktualitetskravet och möjliggör att förebyggande insatser enligt 22 § kan beslutas – om förutsättningar i övrigt är uppfyllda – även om den unge på grund av frihetsberövandet inte uppvisat ett sådant beteende att ett grundat antagande kan göras att vård enligt 3 § kan komma att behövas. I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) föreslås att de rättsliga förutsättningarna för att besluta om insatser i öppna former till barn och unga när samtycke därtill saknas ska ändras på så sätt att beslut ska kunna fattas såväl tidigare som i fler fall än i dag. Som en följd därav föreslås att 22 och 23 §§ LVU upphävs. Promemorian har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Reglerna om villkorlig frigivning behöver anpassas för intagna barn

Som ovan framgår är reglerna om villkorlig frigivning för närvarande föremål för en reform. Förslagen i den nyss nämnda propositionen Skärpta regler för villkorlig frigivning (prop. 2025/26:34) ger uttryck för en skärpt syn på fängelsestraffets innehåll och ståndpunkten att en sträng sanktion skapar incitament att följa regler under verkställigheten, samt att det ur ett trovärdighetsperspektiv är viktigt att allvarlig misskötsamhet leder till konsekvenser. Enligt regeringen har denna skärpta syn och strängare hållning i mångt och mycket fog för sig även när det kommer till intagna barn. Eftersom regeringen – till skillnad från utredningen – anser att intagna barn bör omfattas av fängelselagens sysselsättningsplikt (se avsnitt 5.4.8) är det enligt regeringens mening också naturligt att möjligheten att skjuta upp villkorlig frigivning när den intagne inte deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället ska gälla även för intagna barn.

Samtidigt är en utökad möjlighet till stöd och kontroll vid övergången till frihet ett av skälen till att regeringen anser att Kriminalvården är bättre lämpad än SiS att ansvara för verkställigheten av en frihetsberövande påföljd för barn och unga (se avsnitt 5.1). Som framgår av avsnitt 5.4.8 ovan kan barn ofta ha en mindre utvecklad ansvarsförmåga och svårare att bedöma konsekvenserna av sitt handlande än vuxna, vilket innebär att för intagna barn kan misskötsamhet under verkställigheten komma att aktualiseras i fler fall än vad som i dag sker för vuxna intagna. Det gäller inte minst eftersom många av de barn som döms till frihetsberövande påföljder dessutom ofta har olika psykiatriska och neuropsykiatriska diagnoser som kan påverka deras handlande. Det går således inte att bortse från att intagna barn kan ha svårare än intagna vuxna att själva ta eget ansvar för att verka för en positiv utveckling. Även med beaktande av den skärpta reglering kring misskötsamhet under verkställighet i kriminalvårdsanstalt som föreslås i den ovan redovisade lagrådsremissen finns det alltså enligt regeringen anledning att ha en mer tolerant hållning för barn än för intagna vuxna. Det gäller inte minst eftersom regeringen föreslår att intagna under 18 år inte bara ska ha rätt till utbildning (se artikel 28 barnkonventionen), utan att de också ska omfattas av fängelselagens sysselsättningsplikt, även om sysselsättningen i första hand ska bestå av utbildning. Om den villkorliga frigivningen skulle skjutas upp redan vid enstaka fall av misskötsamhet, t.ex. när ett barn som inte är skolmotiverat vägrar att delta i anvisad skolundervisning eller annan anvisad sysselsättning, finns det en risk att intagna barn skulle få sin villkorliga frigivning uppskjuten i betydligt större utsträckning än vuxna. I avvägningen mellan å ena sidan behovet av att skapa incitament för skötsamhet under verkställigheten och å andra sidan intresset av att låta frihetsberövandet av barn pågå under kortast lämpliga tid och endast som sista utväg (se artikel 37 b i barnkonventionen) kan lämpligheten i en sådan ordning ifrågasättas. I likhet med utredningen anser regeringen därför att det bör införas en bestämmelse om att villkorlig frigivning för barn endast får skjutas upp om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning. Liksom för vuxna intagna bör det göras en helhetsbedömning av allt som inträffat under verkställigheten. Även omständigheter som talar till den intagnes fördel ska beaktas. Uppskjuten villkorlig frigivning bör för ett barns del endast komma i fråga om man i det enskilda fallet kan peka på att han eller hon på ett klart och allvarligt sätt har misskött sig.

Att regleringen för barn ska vara anpassad i förhållande till vad som gäller för vuxna intagna ska självfallet inte förstås som att misskötsamhet från intagna barn ska accepteras eller tillåtas fortgå. Tvärtom får det antas vara väl förenligt med barnets bästa att barnet får en tidig och tydlig reaktion från Kriminalvårdens sida som visar att det aktuella beteendet inte är acceptabelt. Det gäller inte minst eftersom själva prövningen av uppskjuten villkorlig frigivning ofta kan ligga relativt långt fram i tiden. Vilken typ av åtgärd som Kriminalvården bör vidta vid misskötsamhet beror på vad denna bestått i. I första hand bör motiverande åtgärder övervägas, men misskötsamhet av mer allvarlig natur kan också leda till att en varning meddelas enligt 12 kap. fängelselagen. Misskötsamhet kan därutöver påverka bedömningen av riskrekvisit enligt reglerna om exempelvis placering, besök, permission och särskilda utslussningsåtgärder. Naturligtvis är det av grundläggande betydelse att intagna barn –

som *Rädda Barnen* och *Bris* förespråkar – informeras om vilka regler som gäller och vad misskötsamhet kan leda till för konsekvenser. Av 2 § fängelseförordningen följer att varje intagen i anslutning till att han eller hon tas in i anstalt informeras om verkställighetens innebörd på ett språk som han eller hon förstår och att sådan information ska lämnas också vid andra tillfällen så snart det finns anledning till det. Vidare framgår av 1 kap. 10 § FARK Fängelse att en intagen i anslutning till att han eller hon tas in i anstalt ska informeras om bl.a. de rättigheter och skyldigheter som han eller hon har och det regelverk som i övrigt gäller för verkställigheten. Informationen ska bl.a. särskilt avse sanktionsmöjligheten vid misskötsamhet och bestämmelserna om uppskjuten villkorlig frigivning. Det bör i detta sammanhang understrykas att det är viktigt att Kriminalvården utformar den information som lämnas till barn så att den blir begriplig även för en yngre målgrupp och att myndigheten, i så stor utsträckning som möjligt, ser till att det enskilda barnet också förstår informationen. Det kommer finnas behov av att bemötande, information och kunskap anpassas och väger in barns och ungas mognad och funktionsförmåga.

Förvaltningsrätten i Karlstad ifrågasätter lämpligheten i ett system där förutsättningarna för när villkorlig frigivning får skjutas upp styrs av om den dömde fyllt 18 år under verkställigheten. Regeringen har emellertid redan tagit ställning i den frågan (se avsnitt 5.3). Utgångspunkten är således att det är åldern vid tidpunkten när en viss åtgärd ska vidtas som blir styrande. När det kommer till villkorlig frigivning framstår det som ändamålsenligt att Kriminalvården utgår från den intagnes ålder vid den tidpunkt då han eller hon tidigast ska friges enligt det strafftidsbeslut som Kriminalvården tagit fram enligt 21 § strafftidslagen (2018:1251). Om prövningen mynnar ut i att den villkorligt medgivna friheten ska skjutas upp får den intagnes ålder vid tidpunkten för det nya datumet när villkorlig frigivning tidigast ska ske vara styrande för vilket regelverk som tillämpas vid nästa prövning. Det innebär att det endast är personer som inte har fyllt 18 år vid den beräknade tidpunkten för villkorlig frigivning som kommer att träffas av den reglering som är särskild anpassad för barn. Även för den som fyllt 18 år vid den beräknade tidpunkten för villkorlig frigivning kan det emellertid ha en viss betydelse om misskötsamheten ägde rum medan han eller hon fortfarande var under 18 år. Som framgått ovan ska en helhetsbedömning alltid göras av allt som har inträffat under verkställigheten, och även omständigheter som talar till den intagnes fördel ska beaktas. Om den misskötsamhet som läggs den intagne till last ägde rum medan han eller hon fortfarande var under 18 år och den intagne därefter genomgått en positiv utveckling och inte misskött sig bör det – utifrån omständigheterna i det enskilda fallet – finnas möjlighet att låta bli att skjuta upp den villkorliga frigivningen.

Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden) efterfrågar förtydliganden kring vilken betydelse det förhållandet att den dömde var omyndig vid brottet bör ges för frågan om förverkande av villkorligt medgiven frihet i en senare dom. Universitet tar bl.a. upp om den tilltalades ungdom kan tala för att ett förverkande av villkorligt medgiven frihet framstår som oskäligt enligt 34 kap. 5 § andra stycket 3 brottsbalken. Regeringen konstaterar emellertid att den omständigheten att den dömde var omyndig vid brottet har beaktats i samband med påföljdsbestämningen i det första målet. Beroende på den dömdes ålder och det första fängelse-

straffets längd kan frågan om förverkande av villkorligt medgiven frihet också aktualiseras på grund av återfall i brott som skett relativt långt efter 18-årsdagen. Regeringen ser därför inte att det finns tillräckliga skäl att den dömdes ålder vid det första brottet särskilt ska pekas ut som något som ska beaktas i mildrande riktning i samband med att domstolen i det andra målet, efter det att den dömde återfallit i brott, ska avgöra om den villkorligt medgivna friheten ska förverkas.

Uppskjuten villkorlig frigivning på grund av återfallsrisk

Som ovan nämnts föreslås i propositionen Skärpta regler för villkorlig frigivning (prop. 2025/26:34) att det i 26 kap. 6 a § brottsbalken ska införas en möjlighet att skjuta upp den villkorliga frigivningen vid risk för återfall i allvarlig brottslighet. Förslaget innebär i korthet att för den som avtjänar fängelse i minst fyra år för brottslighet mot liv, hälsa, frihet eller frid eller fängelse i minst två år för brott som har utgjort led i en brottslighet som har utövats i organiserad form, ska den villkorliga frigivningen skjutas upp om det finns en konkret och beaktansvärd risk för att han eller hon begår nya brott av allvarligt slag. När den villkorliga frigivningen skjuts upp på grund av risk för att den intagne begår nya brott av allvarligt slag ska den skjutas upp med etthundraåttio dagar åt gången eller den kortare tid som är nödvändig för att en strafftid om sextio dagar ska återstå. Utredningen som ligger till grund för det nu aktuella lagstiftningsprojektet har inte haft anledning att närmare överväga om förslaget i propositionen om ökade möjligheter att skjuta upp villkorlig frigivning ska gälla även för intagna barn, även om utredningen kort och på ett mer generellt plan tar upp att dess bedömning är att om reglerna om villkorlig frigivning ändras minskar skälen att föra över unga lagöverträdare till Kriminalvården. Regeringen har förståelse för den synpunkten, men bedömer att även om den intagne är ett barn måste samhällets behov att skydd vid särskilt allvarlig brottslighet väga så pass tungt att det är motiverat att ta hänsyn till risken för återfall i brott vid bedömningen av när villkorlig frigivning bör ske. Att risken för återfall i allvarlig brottslighet ges betydelse för när barn som begått allvarliga brott släpps ut i samhället igen kan även öka allmänhetens förtroende för systemet. Regeringen bedömer därför inte att någon särreglering i detta avseende för intagna som inte har fyllt 18 år är nödvändig. Den föreslagna nya möjligheten att i vissa fall skjuta upp den villkorliga frigivningen vid återfallsrisk kommer således att gälla även för intagna som inte har fyllt 18 år. Det innebär att för vissa barn som har gjort sig skyldiga till allvarlig brottslighet kommer den villkorliga frigivningen att kunna skjutas upp med 180 dagar åt gången. En konsekvens av detta är att en del barn kommer att avtjäna en betydligt längre tid i anstalt än vad som förutsågs när utredningen lämnade sina förslag. Den villkorliga frigivningen kan dock som längst skjutas upp på grund av risk för återfall i brottslighet av allvarligt slag till dess att det återstår en strafftid om 60 dagar.

Den i ett annat lagstiftningsärende föreslagna presumtionen för övervakning efter villkorlig frigivning ska gälla även beträffande den som inte har fyllt 18 år

I likhet med bl.a. *Åklagarmyndigheten*, *Rädda Barnen* och utredningen anser regeringen att övervakning har en viktig roll att fylla för att barn ska få bästa möjliga stöd vid övergången mellan verkställighet i anstalt och i frihet. Övervakning är också en förutsättning för att Kriminalvården ska kunna besluta särskilda föreskrifter enligt 26 kap. 16 § brottsbalken. Särskilda föreskrifter får t.ex. avse arbete, utbildning eller annan sysselsättning, men även exempelvis vistelseort eller andra anvisningar om på vilka platser eller inom vilka områden den dömde ska vistas eller inte får vistas. Enligt regeringen kan de föreskrifter som Kriminalvården får besluta utgöra ett stöd för barnet och övervakning bör därför – som *Örebro tingsrätt* tar upp – vara väl förenligt med barnets bästa.

I den ovan nämnda propositionen Skärpta regler för villkorlig frigivning (prop. 2025/26:34) föreslås att det för samtliga intagna ska införas en presumtion för övervakning under villkorlig frigivning. Enligt förslaget får Kriminalvården dock besluta att den som friges villkorligt inte ska ställas under övervakning, om det saknas anledning att befara att han eller hon kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet eller om det finns särskilda skäl. Eftersom barn som har avtjänat ett fängelsestraff regelmässigt får antas ha ett stort behov av stöd och kontroll vid övergången till ett liv i frihet finns det, enligt regeringens mening, inte någon anledning att undanta barn från tillämpningsområdet för den föreslagna presumtionen om övervakning. Samtidigt gäller som en generell princip att verkställigheten så långt möjligt ska anpassas efter det individuella barnets situation och behov (se avsnitt 5.4.1). Detta talar för att det även beträffande barn bör finnas ett utrymme för att avvika från presumtionen om övervakning.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det, i ljuset av den skärpta reglering som nyligen föreslagits, inte ska införas någon särreglering för barn utan den generella presumtion för övervakning som föreslås i prop. 2025/26:34 ska gälla även beträffande barn som friges villkorligt från ett fängelsestraff. Eftersom det i den nämnda propositionen också föreslås att övervakningstiden ska förlängas från ett år till två år innebär det att barn, precis som vuxna, som huvudregel kommer att stå under övervakning i två år.

Barnets individuella behov bör styra vilka åtgärder som sätts in under villkorlig frigivning

Som påtalats under avsnitt 5.4.5 spelar socialnämnden en viktig roll när den villkorliga frigivningen ska planeras och genomföras för barn. Det är varken lämpligt eller praktiskt möjligt att på lagstiftningsnivå detaljreglera de närmare formerna för samverkan mellan Kriminalvården och socialnämnden, men goda erfarenheter från samverkan vid verkställighet av påföljden ungdomsövervakning bör tas till vara.

Vidare håller regeringen med *Rädda Barnen* och *Barnrättsbyrån* om att samtliga insatser under den villkorliga frigivningen ska planeras utifrån det individuella barnets behov och att den villkorliga frigivningen kan behöva utformas på ett annat sätt än för vuxna. I det sagda ligger – som

Jämställdhetsmyndigheten framhåller – att flickor som friges villkorligt efter ett avtjänat fängelsestraff kan ha behov av en annan typ av åtgärder och stöd än vad pojkar har och att detta är något som Kriminalvården behöver vara uppmärksam på.

Rädda Barnen efterfrågar förtydliganden kring att barnet vid villkorlig frigivning ska ha rätt att ge uttryck för sin åsikt och att barnets bästa ska beaktas i första hand. Att så är fallet följer av förslaget till portalparagraf (se avsnitt 5.4.1). Avseende frågan om vart barnet ska vända sig vid klagomål ser regeringen, vilket utvecklas under det nyss nämnda avsnittet ovan, flera fördelar med att en tydlig ordning införs för att hantera klagomål från barn och unga som avtjänar ett fängelsestraff. Hur en eventuell sådan klagomålsfunktion inom Kriminalvården bör utformas bör emellertid överlämnas till myndigheten att besluta om.

Det bör finnas en möjlighet att besluta om LVU och s.k. mellantvång vid tidpunkten för villkorlig frigivning

Bestämmelsen i 3 § andra stycket LVU tillkom i syfte att ge samhället bättre möjligheter att säkra kontinuiteten i vården av dem som är i behov av tvångsvård under längre tid än den utdömda påföljden sluten ungdomsvård medger. Frågan är då om denna möjlighet, som utredningen förespråkar, bör slopas helt eller om den, som bl.a. *Kammarrätten i Göteborg* och *Kriminalvården* anser, fortsatt bör finnas kvar men anpassas till att barn och unga döms till fängelse i stället för sluten ungdomsvård.

Som utredningen konstaterar kommer barn och unga som döms till fängelse i stället för sluten ungdomsvård många fall att slussas ut från anstalt enligt de särskilda utslussningsåtgärder som finns i fängelselagen. En intagen som inte fyllt 18 år vid tidpunkten för villkorlig frigivning kommer dessutom alltid att ställas under övervakning enligt förslaget som presenteras ovan. I många fall bör det därför inte finnas något behov av att kunna besluta om vård enligt LVU direkt i samband med att anstaltsvistelsen upphör. Det går dock inte att bortse från att en del barn och unga som döms till fängelse kan antas ha ett mycket stort vårdbehov. För vissa barn och unga kan riskerna också, som *Kriminalvården* påpekar, vara sådana att en succesiv utslussning inte kan åstadkommas. Samtidigt kan frihetsberövandet innebära att socialnämnden har svårt att visa att barnet är i behov av tvångsvård utifrån kriterierna i 3 § första stycket LVU. De resonemang som fördes i samband med att andra stycket i 3 § LVU infördes, dvs. att samhällets särskilda ansvar för utsatta barn och ungdomar inte bör tillåta en ordning som ger utrymme för risken att vården kan fortsätta först sedan barnet eller den unge genom sitt beteende utanför det särskilda ungdomshemmet visat att han eller hon är i behov av fortsatt vård, gör sig gällande även för barn som friges från fängelse. Till skillnad från utredningen, men i likhet med bl.a. *Kriminalvården*, anser regeringen därför att 3 § andra stycket LVU ska finnas kvar men ändras på så sätt att vård enligt LVU ska beslutas om den som dömts till fängelse vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av tvångsvård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Att vård enligt 3 § endast kan bli aktuell för den som inte fyllt 20 år framgår av 1 § LVU.

På motsvarande sätt bör, vilket även utredningen föreslår, möjligheten finnas kvar för socialnämnden att enligt 22 § fjärde stycket LVU besluta

om s.k. mellantvång – dvs. förebyggande öppenvårdsinsatser – efter det att en dom på sluten ungdomsvård har verkställts. Paragrafen behöver dock anpassas till att det är fängelse och inte sluten ungdomsvård som ska vara den frihetsberövande påföljden för barn och unga. Fjärde stycket bör därför utformas på ett liknande sätt som förslaget till 3 § andra stycket LVU, dvs. att insatser enligt paragrafen får beslutas för den som är under 20 år och som dömts till fängelse och som vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i första stycket. I sammanhanget kan nämnas att förslagen i promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) som bereds i Regeringskansliet innebär att 22 § LVU ska upphävas och att insatser i öppna former till barn och unga i stället ska regleras i en egen lag. Enligt förslaget ska socialnämnder fortsatt få besluta om insatser i öppna former till barm och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem.

5.5 Övriga frågor

5.5.1 Häktning

Regeringens bedömning

Det behövs inte några lagändringar avseende förutsättningarna för häktning av personer som inte har fyllt 18 år.

Utredningen

Utredningen behandlar inte frågan om häktning.

Remissinstanserna

Hovrätten över Skåne och Blekinge saknar en analys av hur förslagen och de organisatoriska ändringarna påverkar reglerna om häktning av unga personer, både såvitt avser reglerna om förutsättningarna för häktning av unga – där det ska göras en prövning av om betryggande övervakning kan ordnas – och såvitt avser verkställigheten av häktningsbesluten. *Nässjö kommun* önskar förtydliganden kring var den dömde ungdomen kommer att vistas i väntan på verkställighet vid eventuell platsbrist inom Kriminalvården. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anser att behandlingen av barnet bör påbörjas redan under häktestiden.

Skälen för regeringens bedömning

Reglerna om häktning avseende barn finns dels i 24 kap. rättegångsbalken, dels i LUL. Av den grundläggande bestämmelsen om häktning i 24 kap. 1 § rättegångsbalken följer att den som är på sannolika skäl misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han eller hon avviker eller

på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara), genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och sex månader, ska häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas. Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Av 24 kap. 4 § följer bl.a. att om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller någon annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Bestämmelsen anses vara generellt tillämplig när den misstänkte är under 18 år. Åklagaren är enligt 26 § första stycket förundersökningskungörelsen (1947:948) skyldig att, i förekommande fall och så snart det kan ske, försöka ordna nödvändig övervakning. Domstolen har en skyldighet att pröva de skäl som åberopas för att det inte finns möjlighet att ordna betryggande övervakning. Den som inte har fyllt 18 år får enligt 23 § LUL dessutom endast häktas om det finns synnerliga skäl.

Sammantaget innebär regleringen om betryggande övervakning i 24 kap. 4 § rättegångsbalken och kravet på synnerliga skäl i 23 § LUL att häktning av barn ska ske restriktivt.

Placering på SiS särskilda ungdomshem med stöd av LVU kan, beroende på förutsättningarna i det enskilda fallet, vara en sådan åtgärd som innebär att betryggande övervakning kan ordnas (se rättsfallet NJA 2017 s. 701). Att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras påverkar inte i sig möjligheten att besluta om vård enligt LVU och på så sätt få till en placering på ett särskilt ungdomshem. Förslagen i denna lagrådsremiss är inte heller avsedda att påverka förutsättningarna för när barn får häktas eller under vilka förhållanden häktning kan undvikas med hänvisning till möjligheten att ordna betryggande övervakning. Regeringen bedömer därför att det inte behövs några lagändringar avseende förutsättningarna för när personer som inte har fyllt 18 år får häktas.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att behandlingen av barnet bör påbörjas redan under häktestiden. Regeringen konstaterar att det kan innebära en stor påfrestning för den enskilde att vara häktad. För barn kan tiden som häktad dessutom upplevas än mer påfrestande. Av 1 kap. 5 § häkteslagen framgår att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas, och i den utsträckning det är lämpligt och den intagne samtycker till det, ska åtgärder vidtas för att ge honom eller henne det stöd och den hjälp som behövs. Av förarbetena framgår att det under dessa förutsättningar bör kunna vidtas vissa förberedelser inför den verkställighetsplan som ska upprättas i anstalt enligt 1 kap. 5 § andra stycket fängelselagen (prop. 2009/10:135 s. 183). Vilka åtgärder som är lämpliga och vad ett häktat barn samtycker till kan variera från fall till fall. I enlighet med artikel 3 i barnkonventionen ska Kriminalvården emellertid även under tiden som barnet är häktat i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

5.5.2 Informationsutbyte och sekretess

Regeringens förslag

Sekretess som gäller inom kriminalvården för uppgift om enskilds personliga förhållanden ska inte hindra att en uppgift om en person som inte har fyllt 21 år och som dömts till fängelse lämnas av Kriminalvården till en enskild eller till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra den dömdes verkställighetsplan.

Regeringens bedömning

I övrigt behöver inte några nya sekretessbrytande bestämmelser införas.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen överensstämmer delvis med regeringens förslag och bedömning. Utredningen föreslår att det införs ytterligare sekretessbrytande bestämmelser motsvarande de som gäller för ungdomsövervakning.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte över förslaget. *Kriminalvården* noterar att förslagen om ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, kan behöva anpassas till inriktningen i betänkandet från Utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter (SOU 2023:69) och uppmärksammar att begreppet ”verkställighetsplan” skiljer sig åt mellan olika verkställighetslagstiftningar. *Polismyndigheten* anger att det är av stor betydelse för myndighetens brottsbekämpande uppdrag att det införs sekretessbrytande bestämmelser som möjliggör informationsutbyte mellan Kriminalvården, SiS och socialtjänsten även i de fall då barnet eller dess vårdnadshavare inte lämnar sitt samtycke. *Rädda Barnen*, som i och för sig instämmer i utredningens bedömning att det behövs sekretessbrytande regler, anför att det är viktigt att endast information som är nödvändig för upprättandet av verkställighetsplanen lämnas ut och att Kriminalvården bara får använda den för just detta ändamål. Rädda Barnen anför vidare att det är av vikt att socialtjänst och skola och i förekommande fall hälso- och sjukvården kan få ut information från Kriminalvården i samband med frigivning. *Socialstyrelsen* tillstyrker utredningens förslag om att socialtjänstsekretess inte ska hindra att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan eller om uppgiften gäller någon som omfattas av en verkställighetsplan. Socialstyrelsen tillstyrker även utredningens förslag om sekretessbrytande bestämmelser som gör det möjligt för Kriminalvården att lämna ut uppgifter till bl.a. socialtjänsten, men anser att möjligheten att lämna ut uppgifter till enskilda och andra myndigheter såsom en skola barnet går i efter frigivning bör avgränsas ytterligare, eftersom information om en fängelsevistelse kan upplevas som en mycket integritetskänslig uppgift. *Specialpedagogiska skolmyndigheten* påpekar att tillgång till

uppgifter om specialpedagogiska insatser från tidigare skolor kan ha stor betydelse i verkställighetsplaneringen. *IVO* saknar en mer ingående analys av hälso- och sjukvården för frihetsberövade barn inom Kriminalvården och ser ett behov av att de delarna ses över närmare.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Det finns ett behov av informationsutbyte under verkställigheten

För att verkställighetsplaneringen av ett fängelsestraff ska kunna genomföras på bästa sätt för barn och unga, och för att säkerställa att deras behov och rättigheter fullt ut kan tillgodoses, är det viktigt att Kriminalvården får tillgång till relevanta uppgifter om den intagne.

Exempelvis kommer Kriminalvården och socialnämnden behöva samverka i frågor som gäller barn och unga som döms till fängelse, bl.a. till följd av den samverkansskyldighet som finns i 1 kap. 5 § fängelselagen men även av den anledningen att socialnämnden kommer att ha kvar det grundläggande ansvar som finns för den intagne enligt socialtjänstlagen. Det team som Kriminalvården bildar runt en intagen, med bl.a. två utsedda koordinatorer (se avsnitt 5.4.5), och socialnämndens särskilda handläggare som ska utses för ett intaget barn (se avsnitt 5.4.6) kommer regelbundet ha behov av att stämma av frågor som rör barnet t.ex. i samband med att verkställighetsplanen upprättas, när den följs upp och eventuellt ändras samt i samband med permissioner och utslussning. Vad gäller information om den dömdes förhållanden och hans eller hennes behov av stöd och hjälp kan det yttrande som socialnämnden ska upprätta enligt 11 § LUL ge viss vägledning. Informationen i den typen av yttranden är normalt offentliga, men vid den fortsatta planeringen av verkställigheten kan det finnas behov av ytterligare uppgifter. Det kan gälla dels uppgifter om tidigare insatser enligt socialtjänstlagen eller LVU som barnet eller den unge samt dennes familj varit föremål för, dels uppgifter som ligger i tiden efter upprättandet av socialnämndens yttrande i det brottmål som lett fram till domen på fängelse. På samma sätt som vid ungdomsövervakning kan Kriminalvårdens medarbetare ha behov av information om barnet eller den unge senare under verkställigheten, t.ex. för att efterhöra hur utslussningsinsatser fungerar eller hur denne sköter eventuella villkor som satts upp i samband med villkorlig frigivning.

När det gäller informationsutbyte med skolan är det mycket viktigt att barn och unga kan fortsätta sin skolgång även under tid då de avtjänar fängelsestraff. Som utredningen påpekar bör stort fokus vid verkställighetsplaneringen också riktas på den intagnes skolgång. I det sammanhanget kan det, som *Specialpedagogiska skolmyndigheten* påpekar, vara viktigt att Kriminalvården får tillgång till exempelvis uppgifter om specialpedagogiska insatser från tidigare skolor. Skolans kunskaper om den intagne och hans eller hennes särskilda behov eller förhållanden i övrigt kan också vara av betydelse för Kriminalvårdens bedömning av dennes behov av insatser. Till viss del kan Kriminalvården få information om skolgången direkt från den intagne eller, i förekommande fall, från hans eller hennes vårdnadshavare. I vissa situationer kan det dock behövas mer ingående kontakter med den skola som den intagne senast gått i både när verkställighetsplanen upprättas och genomförs. Det gäller även i samband med utslussning och villkorlig frigivning.

Utöver uppgifter om tidigare behandlingsåtgärder som beslutats av socialtjänsten och om barnets skolgång kan Kriminalvården behöva ta del av andra uppgifter vid verkställighetsplaneringen. Det kan, utöver uppgifter om den brottslighet som lett till domen på fängelse, exempelvis röra uppgifter om vilket eller vilka brott barnet eller den unge tidigare har dömts eller varit misstänkt för. Det kan också handla om information som finns hos Polismyndigheten kring om den dömde har kopplingar till kriminella nätverk eller till personer som missbrukar eller säljer narkotika. Sådan information kan behövas för att Kriminalvården ska kunna fatta väl underbyggda beslut om t.ex. placering, permission och annan vistelse utanför anstalten. Sådan information kan också ha betydelse inför ställningstagande till vilka behandlings- och påverkansprogram som behöver sättas in för att minska risken för fortsatt brottslighet. Uppgifter om brottslighet som barnet eller den unge varit åtalad för kan ofta hämtas från domar och förundersökningsprotokoll, utan hinder av sekretess. Ytterligare uppgifter, som inte sällan omfattas av sekretess hos Polismyndigheten, kan dock behövas under verkställighetsplaneringen.

Om barnet eller den unge i samband med villkorlig frigivning blir föremål för vård enligt 3 § andra stycket LVU (se avsnitt 5.4.16) kan Kriminalvården också behöva få information om vården från SiS så att Kriminalvårdens insatser inom ramen för den villkorliga frigivningen kan anpassas på lämpligt sätt.

Även Kriminalvården kan under verkställigheten behöva dela information om den intagne med andra myndigheter och, i vissa fall, med enskilda. Det gäller, som *Rädda Barnen* är inne på, inte minst i samband med frigivning då det kan finnas ett stort behov av kontakter med socialtjänst och skola och i förekommande fall hälso- och sjukvården i syfte att förbereda barnet eller den unge för ett liv i frihet.

Sammanfattningsvis innebär reformen – där barn och unga döms till fängelse i stället för sluten ungdomsvård – att det uppstår ett behov av informationsutbyte till och från Kriminalvården. I första hand bör det, som utredningen anger, eftersträvas att sekretessbelagda uppgifter till skydd för den intagne lämnas ut i samförstånd med den intagne och i förekommande fall med dennes vårdnadshavare. Det kan dock antas att ett sådant samtycke inte alltid kommer att lämnas. Det är inte heller säkert att det i det enskilda fallet är lämpligt att fråga efter samtycke, t.ex. om barnet uttrycker att han eller hon inte vill att vårdnadshavare ska kontaktas i det syftet. Som *Polismyndigheten* framhåller är det mycket viktigt att informationsutbyte mellan Kriminalvården, SiS och socialtjänsten är möjligt även i de fall då barnet eller dess vårdnadshavare inte lämnar sitt samtycke.

Behovet av informationsutbyte kan i många fall hanteras med stöd av den nya generella sekretessbrytande bestämmelse som har föreslagits i ett annat lagstiftningsärende

Det är mot det ovan konstaterade behovet av informationsutbyte som utredningen föreslår att ett antal sekretessbrytande bestämmelser i OSL, som alla infördes 2021 i syfte att underlätta informationsdelning avseende påföljden ungdomsövervakning, ska ändras så att de även omfattar barn och unga som dömts till fängelse.

Sedan utredningens betänkande lämnades har regeringen emellertid föreslagit att en ny generell sekretessbrytande bestämmelse ska införas i 10 kap. 15 a § OSL (se prop. 2024/2025:180 Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse). Den nya sekretessbrytande bestämmelsen innebär, i nu relevanta delar, att sekretess enligt 21–40 kap. OSL inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan myndighet om det behövs för att förebygga brottslig verksamhet. Enligt bestämmelsens andra stycket får en uppgift inte lämnas ut med stöd av den nya bestämmelsen om övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut, dvs. det finns en avvägningsnorm inbyggd i bestämmelsen. Den nya sekretessbrytande bestämmelsen ska träda i kraft den 1 december 2025 (prop. 2024/25:180, bet. 2025/26:KU6, rskr. 2025/26:24). Frågan inställer sig därmed om utredningens förslag om att ändra i de sekretessbrytande bestämmelser som gäller ungdomsövervakning fortfarande står sig eller om behovet av informationsdelning mellan Kriminalvården och andra kan tillgodoses med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 10 kap. 15 a § OSL.

När det först gäller tillämpningsområdet för den föreslagna bestämmelsen i 10 kap. 15 a § OSL bryter den alltså viss typ av sekretess. Den träffar bl.a. sekretess till skydd för enskild i utbildningsverksamhet (23 kap. OSL), vissa delar av sekretess till skydd för enskild inom socialtjänst (26 kap. OSL) och sekretess till skydd för enskild i verksamhet som syftar till att förebygga eller beivra brott (35 kap. OSL). Det innebär att, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, den bryter samma typ av sekretess som de av utredningen föreslagna bestämmelserna.

En förutsättning för att den nya bestämmelsen ska bryta sekretessen är, i nu relevant avseende, att det behövs för att förebygga brottslig verksamhet. Enligt författningskommentaren avses med detta bl.a. verksamhet som bedrivs hos myndigheter som har i uppgift att i bredare bemärkelse förebygga eller på annat sätt motverka brottslig verksamhet (prop. 2024/25:180 s. 88). Vidare framgår att bestämmelsen inte är avgränsad till verksamhet hos brottsbekämpande myndigheter, utan att det är tillräckligt att en myndighet kan vidta någon åtgärd inom sitt ordinarie uppdrag som har betydelse för att förebygga eller förhindra brottslig verksamhet. Uttrycket brottslig verksamhet innebär att det inte behöver röra sig om misstankar om ett konkret brott eller viss närmare angiven brottslighet. Det framgår vidare att bestämmelsen möjliggör sådant uppgiftsutlämnande som sker vid samtal mellan myndigheter som samverkar för att exempelvis förebygga eller på annat sätt motverka brottslig verksamhet. Som exempel nämns att socialtjänst, skola och polis ges en möjlighet att föra samtal för att kunna vända en riskfylld utveckling hos barn och unga i ett tidigt skede eller för att undvika att barn och unga dras in i kriminella sammanhang. Om socialtjänsten t.ex. genomför insatser i syfte att komma till rätta med en problematik kring kriminalitet ska uppgifter om dessa insatser kunna lämnas ut i syfte att samordna insatserna med de åtgärder som skolan kan vidta.

I samband med att 10 kap. 15 a § OSL förslogs uttalade regeringen att den nya bestämmelsen kommer att vara tillämplig vid sidan av övriga sekretessbrytande bestämmelser och kunna tillämpas parallellt med och i vissa fall överlappa dessa (samma prop. s. 70). Samtidigt påpekades att en del befintliga sekretessbrytande bestämmelser har ett bredare tillämp-

ningsområde genom att de medger ett utlämnande under andra förutsättningar än de som anges i den nya bestämmelsen. Det kan t.ex. handla om att de medger ett sekretessgenombrott utan intresseavvägning, Mot den bakgrunden ansåg regeringen att det saknades skäl att ändra eller upphäva befintliga sekretessbrytande bestämmelser som delvis kan ha ett tillämpningsområde som överlappar den nya bestämmelsens tillämpningsområde.

Även om informationsdelning med Kriminalvården inte uttryckligen nämns bland de uppräknade exemplen i författningskommentaren till 10 kap. 15 a § OSL är det enligt regeringen tydligt att Kriminalvårdens verksamhet är sådan att den träffas av bestämmelsens tillämpningsområde såvitt avser att förebygga brottslig verksamhet. Att verkställigheten av ett fängelsestraff, i den utsträckning det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, särskilt ska inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott framgår exempelvis av 1 kap. 5 § andra stycket fängelselagen. Att återfall i brott ska förebyggas är också något som framgår av 2 § förordningen med instruktion för Kriminalvården. Den nya bestämmelsen ger alltså andra myndigheter möjlighet att dela sådan information med Kriminalvården som behövs för att förebygga brottslig verksamhet. Den ger också Kriminalvården möjlighet att dela sådan information med andra myndigheter.

Den föreslagna sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 15 a § innehåller visserligen, som framgår ovan, en intresseavvägningsnorm enligt vilken en uppgift inte får lämnas ut om övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut. På så sätt innehåller den generella sekretessbrytande bestämmelsen en avgränsning som inte har någon motsvarighet i de mer riktade sekretessbrytande bestämmelser som utredningen föreslår. Samtidigt gäller de av utredningen föreslagna sekretessbrytande bestämmelserna bara informationsdelning som sker i syfte att upprätta eller kontrollera en verkställighetsplan, vilket innebär att även dessa bestämmelser har en inneboende avgränsning. För att en myndighet ska kunna avstå från att lämna ut en uppgift på begäran av en annan myndighet med stöd av avvägningsnormen i 10 kap. 15 a § andra stycket krävs vidare att det framstår som mycket olämpligt eller att resultatet av ett utlämnande skulle framstå som stötande (se samma prop. s. 90). Vid bedömningen ska det beaktas vilket sekretesskydd uppgiften får hos den mottagande myndigheten. Av 35 kap. 15 § första stycket OSL följer att sekretess gäller inom kriminalvården för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs. Det rör sig alltså om en sekretessbestämmelse med s.k. rakt skaderekvisit där presumtionen är offentlighet. Av paragrafens andra stycke framgår att sekretess för uppgift i ett beslut av Kriminalvården endast gäller om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående utsätts för våld eller lider allvarligt men om uppgifter röjs. För uppgifter i ett beslut gäller alltså ett kvalificerat rakt skaderekvisit, vilket innebär en stark presumtion för offentlighet. Av förarbetena till den nya sekretessbrytande bestämmelsen framgår emellertid att den omständigheten att uppgifter efter utlämnande endast kommer att omfattas av sekretess med ett rakt eller kvalificerat rakt skaderekvisit som utgångspunkt inte bör hindra ett utlämnande (samma prop. s. 91). Det

framhålls också att det vid avvägningen kring utlämnande särskilt kan beaktas om ett utlämnande är avgörande för att kunna vidta åtgärder för att hindra att vissa barn och unga rekryteras och dras in i ett kriminellt gäng. Risken för att avvägningsnormen i 10 kap. 15 a § andra stycket skulle leda till att t.ex. skola, socialtjänst eller polis anser sig förhindrade att dela med sig av sådan information som behövs för Kriminalvårdens arbete att hindra att barn och unga återfaller i brott framstår därför som tämligen liten.

Mot denna bakgrund anser regeringen, vid en sammantagen bedömning, att det inte är motiverat att införa någon ny sekretessbrytande reglering för sådan informationsdelning som kan behövas med anledning av att barn och unga döms till fängelse, i den mån den redan omfattas av tillämpningsområdet för 10 kap. 15 a § OSL. Utredningens förslag om ändringar i 23 kap. 6 a §, 26 kap. 9 b § och 35 kap. 10 b § OSL bör därför inte genomföras. En sådan lösning borde också kunna underlätta för berörda myndigheter. Det gäller inte minst eftersom det, som *Kriminalvården* påpekar, är så att begreppet ”verkställighetsplan” skiljer sig åt när det kommer till verkställigheten av påföljderna ungdomsövervakning och fängelse. Tillämpningen av 10 kap. 15 a § är, till skillnad från utredningens förslag, inte knuten till uppgifter som behövs för att upprätta eller kontrollera genomförandet av verkställighetsplanen. Till skillnad från *Rädda Barnen*, som i och för sig instämmer i utredningens bedömning att det behövs sekretessbrytande regler, anser regeringen alltså att det är en fördel att även andra uppgifter än sådana som behövs för att upprätta och kontrollera efterlevnaden av en verkställighetsplan kan lämnas ut. Det ska dock framhållas att uppgiftsutbytet, vid begäran om uppgifter, kommer att begränsas till sådana uppgifter som den mottagande myndigheten efterfrågar eller, vid utlämnande på eget initiativ, till sådana uppgifter som den utlämnande myndigheten bedömer är relevanta.

IVO saknar en mer ingående analys av hälso- och sjukvården för frihetsberövade barn inom Kriminalvården. Regeringen konstaterar i det sammanhanget att informationsutbyte mellan Kriminalvården och hälso- och sjukvården och tandvården är en viktig beståndsdel för att ge ett barn nödvändig vård, behandling och annat stöd. Hälso- och sjukvårdssekretess är dock undantagen från tillämpningsområdet för den föreslagna bestämmelsen i 10 kap. 15 a §. Det saknas emellertid beredningsunderlag i det här lagstiftningsärendet att ändra lagstiftningen i det avseendet.

En sekretessbrytande bestämmelse behöver dock införas för att Kriminalvården ska kunna lämna ut uppgifter även till enskilda

Kriminalvården har inte bara ett behov av att kunna ta emot uppgifter om den intagne utan kan även behöva lämna ut uppgifter. För uppgift om en enskilds personliga förhållanden gäller enligt 35 kap. 15 § OSL sekretess inom kriminalvården, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs. Att uppgifter som i och för sig omfattas av sekretessen enligt 35 kap. 15 § OSL kan lämnas ut kan vara nödvändigt för att verkställigheten ska kunna fungera. Uppgiftslämnande från Kriminalvården till andra myndigheter kan, som framgår ovan, ske med stöd av den nya sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 15 a § om det behövs för att

förebygga brottslig verksamhet. Den bestämmelsen möjliggör emellertid endast utlämnande av uppgift till myndigheter och omfattar alltså inte enskilda.

I samband med att påföljden ungdomsövervakning infördes möjliggjordes uppgiftsdelning från Kriminalvården inte bara till andra myndigheter utan också till enskilda. Av 35 kap. 15 a § OSL följer således att sekretess enligt 35 kap. 15 § första stycket inte hindrar att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till enskild eller till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

I syfte att möjliggöra informationsdelning med enskilda, t.ex. med en förälder till en myndig intagen eller med en sådan viktig vuxen som Kriminalvården under vissa förutsättningar får samråda med vid planeringen och utformningen av verkställigheten för ett intaget barn (se avsnitt 5.4.5) anser regeringen att en sekretessbrytande reglering i förhållande till enskilda motsvarande den som gäller för ungdomsövervakning bör införas. Regeringen bedömer alltså, i likhet med bedömningen som gjordes i lagstiftningsärendet om ungdomsövervakning (se prop. 2019/20:118 s. 102) att en särskild sekretessbrytande bestämmelse är att föredra framför en tillämpning av regeln om nödvändigt utlämnande i 10 kap. 2 § OSL. *Socialstyrelsen* har invändningar om att det kan vara känsligt att lämna ut uppgifter till bl.a. enskilda. Precis som utredningen anser regeringen emellertid att en sådan bestämmelse är godtagbar från integritetssynpunkt med hänsyn till syftet med utlämnandet, som här är att verkställighetsplanen kan genomföras på bästa sätt. Kopplingen till verkställighetsplanen innebär i sig också en naturlig avgränsning av kretsen av enskilda som kan få del av uppgifter med stöd av denna bestämmelse.

Det lämpligaste sättet att tillskapa denna typ av sekretessbrytande reglering är, som utredningen föreslår, att göra ett tillägg i 35 kap. 15 a § OSL. Bestämmelsen bör kompletteras så att den även omfattar uppgifter som Kriminalvården behöver lämna om den som dömts till fängelse om det behövs för att genomföra den dömdes verkställighetsplan. I förhållande till utredningens förslag, som bygger på att det införs en särskild fängelselag för unga, behöver bestämmelsen dock utformas på ett annorlunda sätt. Om den enbart skulle gälla den som ska avtjäna fängelse och som inte har fyllt 18 år skulle den inte medge att uppgifter skulle kunna lämnas ut avseende den som blivit myndig när verkställighetsplaneringen pågår, trots att den föreslagna regleringen i fängelselagen medger att även unga som ännu inte har fyllt 21 år i vissa fall ska kunna placeras på barn- och ungdomsavdelningar eller fortsätta att vara placerade på sådana avdelningar (se avsnitt 5.4.4). Det framstår inte som en ändamålsenlig lösning. I stället bör tillämpningsområdet avgränsas på så sätt att sekretessen kan brytas avseende uppgifter om den som dömts till fängelse, förutsatt att denne inte har fyllt 21 år.

Särskilt om uppgiftslämning från fristående skolor

För huvudmän för fristående skolor gäller inte offentlighetsprincipen. För det fall en intagen har gått i en fristående skola eller tas in i en fristående

skola som en utslussningsåtgärd bör uppgifter kunna lämnas ut enligt det resonemang som fördes i lagstiftningsärendet om ungdomsövervakning. Där konstaterades att i 29 kap. 14 § skollagen finns en bestämmelse om tystnadsplikt för personal i enskilt bedriven skolverksamhet. Vid tolkningen av obehörighetsrekvisit i sådana bestämmelser om tystnadsplikt har det ansetts naturligt att söka ledning i offentlighets- och sekretesslagstiftningen.

Om en uppgift lämnas av personal i en enskild verksamhet i en situation där en sekretessbrytande bestämmelse medger utlämnande från en offentlig verksamhet betraktas det inte som ett obehörigt röjande av uppgiften (se samma prop. s. 100 med hänvisningar). Med hänsyn till den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 15 a § är det alltså inte nödvändigt att föreskriva om ett särskilt undantag från tystnadsplikten i 29 kap. 14 § skollagen. I betänkandet Offentlighetsprincipen eller insynslag – Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet (SOU 2024:48) och den kompletterande promemorian Offentlighetsprincipen med lättnadsregler för mindre enskilda huvudmän i skolväsendet (dnr U2024/01169) finns förslag om att införa offentlighetsprincipen hos privata aktörer på skolområdet. Betänkandet och promemorian bereds i Regeringskansliet.

5.5.3 Internationell straffverkställighet

Regeringens bedömning

Någon särskild reglering om internationell straffverkställighet för barn som dömts till fängelse behöver inte införas.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte i frågan. *Rädda Barnen* anger att organisationen inte har några synpunkter.

Skälen för regeringens bedömning

Nuvarande ordning

Överförande av straffverkställighet är sedan lång tid en del av det internationella straffrättsliga samarbetet. Förenklat innebär samarbetet att vissa domar och beslut som meddelats i ett straffrättsligt förfarande i en stat verkställs i en annan stat. Det grundläggande syftet är att underlätta den dömdes sociala återanpassning genom att möjliggöra att straffet verkställs där den dömde är medborgare eller har sin hemvist. Det finns ett flertal lagar som reglerar överförande av verkställighet i brottmål till och från Sverige. Dessa lagar grundar sig i sin tur på olika internationella överenskommelser och EU-rättsakter.

Samarbetet mellan de nordiska länderna på området bygger på lagharmonisering genom liknande regelverk i de nordiska länderna. För svensk del styrs samarbetet bl.a. av lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (nordiska verkställighetslagen). Nordiska verkställighetslagen möjliggör överförande mellan Sverige och de andra nordiska staterna av bl.a. fängelsestraff och övervakning av villkorligt frigivna. När lagen är tillämplig ska den tillämpas före annan lagstiftning vid överförande av straffverkställighet mellan de nordiska länderna. Vissa påföljder, t.ex. de särskilda ungdomspåföljderna, omfattas inte av nordiska verkställighetslagen, eftersom skillnaderna mellan de olika länderna ansågs vara alltför stora (se prop. 1962:203 Förslag till lag om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. s. 21). I förhållande till Danmark och Finland tillämpas numera i stället lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (europeiska verkställighetslagen), om överförandet avser överlämnande till sluten ungdomsvård (se prop. 2014/15:29 Erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen s. 171–172). När det gäller Island och Norge finns det inte något regelverk som medger överförande som avser överlämnande till sluten ungdomsvård. De närmare förutsättningarna för överförande av verkställighet av fängelsestraff till och från de nordiska länderna regleras i 5–9 §§ nordiska verkställighetslagen. Som förutsättningar för ett överförande gäller att den dömde är medborgare eller har hemvist i verkställighetsstaten, eller att han eller hon uppehåller sig i den staten och att det med hänsyn till omständigheterna är lämpligast att straffet verkställs där. Det krävs inte att den dömde samtycker till att verkställigheten förs över. Däremot innebär det nordiska samarbetet inte en skyldighet att ta över verkställighet av en påföljd eller att initiera ett ärende om överförande av straffverkställighet. Att den frihetsberövande påföljden för barn och unga kommer att vara fängelse i stället för sluten ungdomsvård innebär att överförande av verkställighet av fängelsestraff som ett barn eller en ung person dömts till kommer att omfattas av nordiska verkställighetslagen, något som skiljer sig från nuvarande ordning. Regeringen har våren 2025 remitterat promemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12), som innehåller förslag till en ny lagstiftning om nordisk verkställighet i brottmål som ska ersätta 1963 års lag. Förslagen innebär dock inte någon ändring i sak när det gäller förutsättningarna för överförande till eller från en annan nordisk stat av ett fängelsestraff. Promemorian bereds i Regeringskansliet.

Mellan medlemsstaterna i EU har samarbetet rörande överförande av verkställighet i brottmål utvecklats genom olika rambeslut. För svensk del regleras överförande av bl.a. påföljderna fängelse och sluten ungdomsvård av europeiska verkställighetslagen, som genomför rådets rambeslut 2008/909/RIF av den 27 november 2008 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på brottmålsdomar avseende fängelse eller andra frihetsberövande åtgärder i syfte att verkställa dessa inom Europeiska unionen. Till skillnad från det nordiska samarbetet omfattar alltså samarbetet inom EU även påföljden sluten ungdomsvård. Även om huvudregeln är att den dömde ska samtycka till överförande av straffverkställighet från Sverige till en annan stat i EU krävs inte alltid dennes samtycke.

Så är fallet om den dömde är medborgare och bosatt i den andra medlemsstaten, efter verkställigheten av påföljden kommer att utvisas till den andra medlemsstaten till följd av ett i domen meddelat beslut om utvisning, eller har flytt eller på annat sätt återvänt till den andra medlemsstaten på grund av det straffrättsliga förfarandet mot honom eller henne i Sverige eller efter det att domen meddelades (2 kap. 3 § europeiska verkställighetslagen). Även när det gäller överförande till Sverige krävs som utgångspunkt den dömdes samtycke för att en dom ska få erkännas och verkställas här. Samtycke krävs dock inte om den dömde är svensk medborgare och bosatt i Sverige, till följd av domen kan komma att avvisas eller utvisas till Sverige efter verkställigheten av påföljden, eller har flytt eller på annat sätt återvänt till Sverige på grund av det straffrättsliga förfarandet mot honom eller henne i den andra staten eller efter det att domen meddelades (3 kap. 3 §).

När det rör överförande av verkställighet av frihetsberövande påföljder till och från stater utanför Norden och EU regleras detta i lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål (internationella verkställighetslagen), som trädde i kraft den 1 juli 2025. Internationella verkställighetslagen omfattar fängelsestraff, men inte sluten ungdomsvård. Detta utgör en skillnad i förhållande till den tidigare gällande lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, som även kunde tillämpas avseende sluten ungdomsvård. Även i internationella verkställighetslagen är huvudregeln att den dömde ska samtycka till överförandet. Samtycke till verkställighet av en svensk dom på fängelse i en annan stat krävs enligt 2 kap. 2 § dock inte om den dömde har flytt till den andra staten för att undandra sig verkställighet av påföljden, har återvänt till den andra staten med vetskap om påföljden eller det straffrättsliga förfarandet mot honom eller henne, eller efter att påföljden verkställts kommer att avvisas eller utvisas till den andra staten. Inte heller krävs samtycke från den dömde om det har avtalats i en internationell överenskommelse som gäller mellan Sverige och den andra staten. När det gäller verkställighet i Sverige av en utländsk dom på frihetsberövande påföljd är huvudregeln att den dömde ska samtycka till att verkställigheten överförs. Enligt 3 kap. 2 § krävs dock inte samtycke om den dömde har flytt till Sverige för att undandra sig verkställighet av påföljden, har återvänt till Sverige med vetskap om påföljden eller det straffrättsliga förfarandet mot honom eller henne, eller efter att påföljden verkställts kan komma att avvisas eller utvisas från den andra staten. En förutsättning för att samtycke inte ska krävas i dessa situationer är dock att den andra staten enligt en internationell överenskommelse som gäller mellan den staten och Sverige åtagit sig att verkställa en svensk dom på frihetsberövande påföljd i motsvarande fall.

Även om det enligt europeiska verkställighetslagen och den tidigare gällande lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom är respektive har varit möjligt att överföra påföljden sluten ungdomsvård är detta mycket ovanligt. Av propositionen till den internationella verkställighetslagen framgår att när det gäller sluten ungdomsvård har, såvitt känt, inget sådant ärende förekommit i samarbetet utanför Norden och EU under åren 2020 till 2024 (prop. 2024/25:104 Internationell verkställighet i brottmål s. 58). Vidare framgår att inom ramen för EU-samarbetet har Kriminalvården haft två ärenden om överförande

av sluten ungdomsvård under denna period. Det ena ärendet avsåg överförande från Sverige och resulterade i ett faktiskt överförande. Det andra ärendet gällde överförande till Sverige.

Någon särreglering för överförande av dömda barn behöver inte införas, men barnets bästa ska alltid beaktas

Avseende överförande av verkställighet från en annan stat till Sverige bör utgångspunkten, utifrån principen om barnets bästa, vara att ett barn som har sitt hemvist i Sverige i möjligaste mån också ska kunna få avtjäna en utländsk frihetsberövande påföljd här. De svenska reglerna är också utformade på ett sådant sätt att det i princip inte finns några hinder för Sverige att ta emot en ung person som dömts till en frihetsberövande påföljd utomlands. De hinder som kan uppstå ligger då normalt hos den stat som har dömt ut påföljden. I och med den nu aktuella reformen kommer den enda frihetsberövande påföljd som kan komma i fråga för barn och unga i Sverige att vara fängelse. Detta borde rimligen minska de hinder som kan tänkas uppkomma beroende på att den andra staten ställer upp krav på påföljden i sig. I övrigt bedömer regeringen, precis som utredningen, att en övergång från sluten ungdomsvård till fängelsestraff för barn och unga inte har någon inverkan på de möjligheter som finns att ta emot barn och unga som dömts till en frihetsberövande påföljd utomlands. Några ändringar i den svenska regleringen i det avseendet krävs således inte.

När det sedan gäller överförande av verkställighet från Sverige till en annan stat aktualiseras frågan om den dömdes samtycke, dvs. om möjligheterna att besluta om överförande utan den dömdes samtycke bör utformas på ett annat sätt för barn och unga än för vuxna. I likhet med utredningen, och vilket inte någon remissinstans invänder mot, bedömer regeringen emellertid att det inte finns något behov av en särreglering för barn och unga. Även om det inte krävs samtycke från den dömde finns det inte heller något absolut krav på att Kriminalvården ska sända över en dom enligt någon av lagarna som styr överförande av straffverkställighet. Vid bedömningen av om en fängelsedom för ett barn ska sändas över till en annan stat för verkställighet ska Kriminalvården beakta barnkonventionens bestämmelser och då bl.a. låta barnet komma till tals och beakta barnets vilja. Kriminalvården ska även säkerställa att de rättigheter som i övrigt följer av barnkonventionen uppfylls i den andra staten och om så inte är fallet avstå från att sända domen. Av såväl europeiska verkställighetslagen som internationella verkställighetslagen framgår det dessutom att en grundläggande förutsättning för överförande av verkställighet i en annan stat är att den dömdes sociala återanpassning underlättas av att verkställigheten överförs och det i övrigt är lämpligt. Det är även en grundläggande princip i nordiska verkställighetslagen. Det finns alltså ett stort utrymme för Kriminalvården att avstå från att sända över en dom som gäller ett barn eller en ung person för verkställighet i en annan stat om det finns skäl för det. Något behov av att införa en särreglering för barn och unga finns därför inte.

Utmönstringen av sluten ungdomsvård föranleder inte heller i övrigt några ändringar i de nämnda verkställighetslagarna utöver att hän-

visningarna till påföljden stryks i europeiska verkställighetslagen (se avsnitt 5.1).

5.5.4 Ny påföljdsbestämning efter tidigare dom

Regeringens förslag

Påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras ur lagtexten i 34 kap. brottsbalken.

Regeringens bedömning

Reglerna i 34 kap. brottsbalken om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom behöver inte anpassas i sak med anledning av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras.

Utredningen

Utredningen lämnar inte något förslag om ändring i 34 kap. brottsbalken.

Remissinstanserna

Majoriteteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över bedömningen. *Södertörns tingsrätt* noterar att det i betänkandet saknas överväganden i fråga om vilka förändringar som kan bli aktuella i 34 kap. brottsbalken med anledning av reformen. *Norrköpings tingsrätt* påpekar att utredningen inte föreslagit någon ändring i bestämmelsen i 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken – enligt vilken möjligheten för rätten att döma till s.k. konsumtionsdom för tillkommande brottslighet är större när den tidigare påföljden är sluten ungdomsvård – och efterfrågar klargöranden kring om syftet är att inskränka möjligheterna till konsumtionsdom för barn och unga som dömts till fängelse till att motsvara dem som gäller för vuxna lagöverträdare.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

I 34 kap. brottsbalken regleras ny påföljdsbestämning efter tidigare dom, dvs. hur domstolarna ska förhålla sig till tidigare utdömda påföljder som inte helt har verkställts eller annars har upphört när den dömde på nytt döms för brott. Sluten ungdomsvård är en av de påföljder som omfattas av regleringen i 34 kap.

Enligt 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken får rätten, om det finns särskilda skäl för det, besluta att en tidigare utdömd sluten ungdomsvård ska avse också tillkommande brottslighet även om den tillkommande brottsligheten inte är nyupptäckt (jfr bestämmelsens första stycke). Vid reformen av 34 kap. brottsbalken år 2016 uttalade regeringen att det inte fanns skäl för ett generellt avsteg från principen om att ny brottslighet ska leda till ett skärpt ingripande när den tidigare påföljden var sluten ungdomsvård (se prop. 2015/16:151 s. 43–44, jfr prop. 1997/98:96 s. 199). Vidare uttalades att det inte heller fanns skäl för en undantagsregel om den tidigare påföljden var fängelse. Det borde emellertid finnas en möjlighet

att besluta om konsumtionsdom för att undvika klart oskäliga resultat. Den situation som bestämmelsen tar sikte på är att den som dömts till påföljden sluten ungdomsvård begår ett brott med ett straffvärde motsvarande ett kortare fängelsestraff efter att ha fyllt 18 år, vilket skulle kunna rasera insatser eller utslussningsåtgärder efter verkställigheten av påföljden sluten ungdomsvård.

När påföljden sluten ungdomsvård ersätts av fängelse försvinner den risk för klart oskäliga resultat som ligger bakom den utökade möjligheten att meddela konsumtionsdom efter en tidigare utdömd sluten ungdomsvård.

Förvisso kan insatser och utslussningsåtgärder efter ett tidigare fängelsestraff i viss utsträckning försenas eller försvåras av att den tilltalade döms till ett nytt fängelsestraff. Att så blir fallet kan vara mer kännbart för en person som inte har fyllt 18 år än för en vuxen lagöverträdare. Det är dock sannolikt att risken för avbrott i insatser och utslussningsåtgärder blir mindre när åtgärderna i båda fallen administreras av Kriminalvården. Det bör också beaktas att det alltjämt finns utrymme för att besluta om konsumtionsdom i enlighet med 34 kap. 3 § första stycket brottsbalken. När konsumtionsdom inte kan beslutas med stöd av första stycket kommer det alltså normalt finnas starka skäl för fängelse. I en sådan situation bör en konsumtionsdom, enligt regeringens mening, inte komma i fråga. Beträffande ny brottslighet finns – i enlighet med vad regeringen uttalade i det ovan berörda lagstiftningsärendet – inte skäl att göra undantag från huvudregeln om att ett nytt brott ska leda till en ny påföljd.

Slutsatsen av det sagda är att det inte, när påföljden sluten ungdomsvård utmönstras, ska införas en utökad möjlighet att vid särskilda skäl besluta om konsumtionsdom för den som återigen ska dömas för brott efter att ha dömts till fängelse för ett brott begånget innan 18 års ålder. Utmönstringen av sluten ungdomsvård föranleder inte heller i övrigt några ändringar i 34 kap. utöver att hänvisningarna till påföljden stryks (se avsnitt 5.1). Regeringen återkommer i avsnitt 6.2 till frågan om hur rätten ska förhålla sig till en tidigare utdömd sluten ungdomsvård som ännu inte helt har verkställts om den dömde begår nya brott efter att sluten ungdomsvård har utmönstrats ur påföljdssystemet.

5.5.5 Personuppgiftsbehandling

Regeringens bedömning

Förslagen medför inte någon behandling av ytterligare kategorier av personuppgifter än vad som redan förekommer i Kriminalvårdens verksamhet. Däremot medför förslagen en viss ökad behandling av sådana uppgifter som redan förekommer och att personuppgifter från barn kommer att behandlas av Kriminalvården i högre utsträckning än vad som är fallet i dag.

Den befintliga regleringen på personuppgiftsområdet är tillräcklig för den personuppgiftsbehandling som kan komma att ske med anledning av förslagen.

Utredningen

Utredningen behandlar inte frågan.

Remissinstanserna

Den enda remissinstans som tar upp frågan är *Integritetsskyddsmyndigheten*, som konstaterar att det saknas en integritetsskyddsanalys och anför att en sådan bör tas fram under det fortsatta lagstiftningsarbetet. Integritetsskyddsmyndigheten tar särskilt upp att det inte finns några överväganden om vad det innebär för barns integritet att fler barn kan komma att förekomma i Kriminalvårdens register eller vilka ytterligare skyddsåtgärder som kan behövas. Integritetsskyddsmyndigheten framhåller vidare att barns personuppgifter är särskilt skyddsvärda.

Skälen för regeringens bedömning

Regleringen om personuppgiftsbehandling

En grundläggande förutsättning för att få behandla personuppgifter är att det finns en rättslig grund för sådan behandling. Regelverket för behandling av personuppgifter styrs i huvudsak av två olika EU-rättsakter: Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG, (dataskyddsförordningen), och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF (dataskyddsdirektivet).

Dataskyddsförordningen, som är direkt tillämplig, utgör en generell reglering för behandling av personuppgifter inom EU. Förordningen började tillämpas den 25 maj 2018. I förordningen regleras bl.a. grundläggande principer för behandling av personuppgifter, såsom t.ex. rättslig grund för behandling av personuppgifter, s.k. känsliga personuppgifter och personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelser som innefattar brott, den registrerades rättigheter, personuppgiftsansvar, tillsyn över personuppgiftsbehandling och rätten för enskilda att få tillgång till rättsmedel och sanktioner mot ansvariga som inte lever upp till förordningens krav. Från förordningens tillämpningsområde undantas personuppgiftsbehandling som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, utreda, upptäcka eller lagföra brott eller verkställa straff, inkluderande skydd mot samt förebyggande av hot mot den allmänna säkerheten. Personuppgiftsbehandling som utförs av behöriga myndigheter för dessa syften ligger i stället under dataskyddsdirektivets tillämpningsområde. Samma dag som dataskyddsförordningen började tillämpas trädde lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) i kraft.

Dataskyddsdirektivet har i huvudsak genomförts genom brottsdatalagen (2018:1177), som trädde i kraft den 1 augusti 2018. I brottsdatalagen finns de grundläggande bestämmelserna om hur personuppgifter får behandlas

inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde. Brottsdatalagen gäller för behandling av personuppgifter som behöriga myndigheter utför för vissa syften. De i lagen angivna syftena är att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet (se 1 kap. 2 §). Behörig myndighet definieras i lagen som 1) en myndighet som har till uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet, när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte, eller 2) en annan aktör som har anförtrotts myndighetsutövning för ett syfte som anges i 1, när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte (se 1 kap. 6 §).

Brottsdatalagen är subsidiär i förhållande till annan lag eller förordning som innehåller bestämmelser som avviker från lagen. För flertalet av de myndigheter som tillämpar brottsdatalagen, t.ex. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna och Kriminalvården, finns särskilda registerförfattningar, som har anpassats till brottsdatalagen och den nya EU-regleringen (se prop. 2017/18:269 Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning). Registerlagarna om personuppgiftsbehandling gäller utöver brottsdatalagen och innehåller bestämmelser som innebär preciseringar, undantag eller avvikelser i förhållande till den lagen (se lag [2018:1693] om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område, lag [2018:1697) om åklagarväsendets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område, lag [2018:1698] om domstolarnas behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område respektive lag [2018:1699] om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område). Dessa lagar trädde i kraft den 1 januari 2019.

Den 16 oktober 2025 beslutade regeringen lagrådsremissen En modern lagstiftning för Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling. Syftet med förslagen är bl.a. att skapa en mer modern, generell och ändamålsenlig personuppgiftsreglering som upprätthåller ett högt integritetsskydd. Förslagen föreslås träda i kraft den 1 april 2026.

Den befintliga regleringen på personuppgiftsområdet är tillräcklig för den personuppgiftsbehandling som kan komma att ske med anledning av förslagen

Förslaget om att fängelse ska ersätta sluten ungdomsvård som frihetsberövande påföljd för barn och unga innebär att flera myndigheter och andra berörda aktörer åläggs arbetsuppgifter som innefattar behandling av personuppgifter. Det rör sig inte nödvändigtvis om en ny form av personuppgiftsbehandling, men det kan – framför allt för Kriminalvårdens del – innebär en ökad behandling av personuppgifter som rör barn och unga. Regeringen gör följande överväganden när det gäller den personuppgiftsbehandling som kan aktualiseras genom att fängelse i stället för sluten ungdomsvård ska väljas som frihetsberövande påföljd för barn och unga.

Det kan inledningsvis konstateras att övergången från sluten ungdomsvård till fängelse främst aktualiserar personuppgiftsbehandling som utförs i syfte att lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Den

personuppgiftsbehandling faller som redovisats ovan under brottsdatalagens tillämpningsområde, om den utförs av behöriga myndigheter. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna och Kriminalvården är behöriga myndigheter när de behandlar personuppgifter för sådana syften. Förutom brottsdatalagen gäller respektive lag om personuppgiftsbehandling på brottsdatalagens område.

För Kriminalvårdens del innebär reformen att myndigheten får ansvar för verkställigheten av fängelse som frihetsberövande påföljd för barn och unga. Myndigheten ansvarar i dag för verkställighet av fängelsestraff och flera andra straffrättsliga påföljder, såsom skyddstillsyn och ungdomsövervakning. När Kriminalvården behandlar personuppgifter för verkställighet av fängelsestraff för barn och unga kommer i första hand lagen om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område att tillämpas. Lagen innehåller bestämmelser om bl.a. personuppgiftsansvar, rättsliga grunder för behandling av personuppgifter, behandling för nya ändamål, längsta tid som personuppgifter får behandlas, säkerhetsregister, administrativa sanktioner, skadestånd och överklagande. Därutöver gäller även brottsdatalagen. Regeringen bedömer att befintlig personuppgiftsreglering är tillräcklig för att Kriminalvården ska kunna genomföra de förslag som reformen innebär, även om regleringen inte innebär någon särreglering av behandlingen av personuppgifter för barn och unga som döms till fängelse. Som *Integritetsskyddsmyndigheten* anför är sådana personuppgifter många gånger att anse som särskilt skyddsvärda. Det bör ankomma på Kriminalvården att vid behandlingen av uppgifterna ta detta i beaktande. I sammanhanget ska framhållas att Kriminalvården redan i dag behandlar personuppgifter om barn och unga i samband med verkställighet av ungdomsövervakning. Regeringen anser därför att det för närvarande inte finns något behov av ytterligare skyddsåtgärder för behandlingen. Denna bedömning ändras inte om förslagen som lämnas i lagrådsremissen En modern lagstiftning för Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling genomförs.

För Åklagarmyndigheten och de allmänna domstolarna innebär reformen inte att några nya arbetsuppgifter tillkommer. Redan enligt hittillsvarande ordning behandlar Åklagarmyndigheten och de allmänna domstolarna personuppgifter vid hantering av brottmål som leder fram till att en straffrättslig påföljd döms ut. Detsamma gäller frågor om ändring av påföljd. De allmänna förvaltningsdomstolarna prövar redan i dag överklaganden av beslut som fattas under verkställighet av fängelsestraff. Behandling av personuppgifter i syfte att verkställa straffrättsliga påföljder faller inom brottsdatalagens tillämpningsområde. Det finns således ett regelverk för den personuppgiftsbehandling som aktualiseras hos såväl Åklagarmyndigheten som de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna med anledning av att barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård.

För Polismyndighetens del kan det bli aktuellt med personuppgiftsbehandling vid informationsutbyte under bl.a. verkställighetsplanering. Även detta kan anses utgöra ett led i verkställigheten av en straffrättslig påföljd och faller därför inom brottsdatalagens tillämpningsområde.

Även andra myndigheter kan emellertid behöva behandla barns och ungas personuppgifter som en följd av de förslag som lämnas om att

verkställighetsregleringen av fängelsestraffet i vissa delar ska anpassas för barn.

Som anges i avsnitt 5.4.5 följer av fängelselagens befintliga regelverk om samverkan vid planering av verkställigheten att Kriminalvården vid verkställighetsplaneringen ska samverka med berörda myndigheter, exempelvis socialnämnden, och vid behov med andra aktörer, t.ex. huvudmän för utbildning. Som anges i avsnitt 5.5.2 medför reformen också ett behov av informationsutbyte mellan exempelvis Kriminalvården, socialnämnden och skolan. Såväl samverkan som informationsutbytet ingår som ett led i verkställigheten av fängelsestraffet. Det innebär dock inte att socialnämnden och huvudmän för utbildning anses som behöriga myndigheter i dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens mening (jfr prop. 2017/18:232 Brottsdatalag s. 430). När det gäller den personuppgiftsbehandling som utförs av dem med gäller i stället dataskyddsförordningen.

Den personuppgiftsbehandling som socialtjänsten och huvudmän för utbildning kan komma att utföra inom ramen för samverkan eller informationsutbyte med Kriminalvården är nödvändig för fullgörande av en rättslig förpliktelse eller för utförandet av en uppgift av allmänt intresse (jfr artikel 6.1 c och e dataskyddförordningen). Den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen fastställs genom den reglering av fängelsepåföljden som återfinns dels i brottsbalken och i fängelselagen, dels i den sekretessbrytande bestämmelse som återfinns i 10 kap. 15 a § OSL (se avsnitt 5.5.2). Genom de villkor som ställs upp i OSL och 29 kap. skollagen (2010:800) för att uppgifter ska få lämnas ut av socialtjänsten och huvudmän för utbildning får lagstiftningen vidare anses proportionell mot de mål som eftersträvas (jfr artikel 6.3). Behandlingen är således tillåten enligt artikel 6.1 och 6.3 dataskyddsförordningen.

I vissa fall kan det informationsutbyte som aktualiseras genom den föreskrivna samverkan eller genom informationsutbyte som sker i syfte att förebygga brottslig verksamhet innefatta känsliga personuppgifter om t.ex. barns och ungas hälsa. Som anförs ovan är en sådan behandling nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse på grundval av medlemsstatens nationella rätt. Stöd för sådan personuppgiftsbehandling som utförs av socialnämnden och skolhuvudmän finns i artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen, som för myndigheternas del kompletteras av 3 kap. 3 § dataskyddslagen. Genom såväl de villkor som gäller för uppgiftslämnande som det sekretesskydd och den reglering för behandling av personuppgifter som gäller hos Kriminalvården får kraven på proportionalitet samt lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen anses uppfyllda (artikel 9.2 g).

När det gäller personuppgifter om fällande domar i brottmål finns stöd för socialnämndens och kommunala skolhuvudmäns behandling i 3 kap. 8 § dataskyddslagen, enligt vilken personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelser som innefattar brott får behandlas av myndigheter.

Mot den redovisade bakgrunden bedöms reformen att barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård inte nu kräva ytterligare reglering i lag beträffande den personuppgiftsbehandling som följer med förslagen.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

6.1 Ikraftträdande

Regeringens förslag

Lagändringarna ska i huvudsak träda i kraft den 1 juli 2026. Lagändringarna i passlagen ska dock träda i kraft den 2 juli 2026 och lagen om upphävande av lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård ska träda i kraft den 1 juli 2030.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer inte överens med regeringens. Utredningen anser att reformen bör träda i kraft den 1 januari 2028 och att lagen om sluten ungdomsvård ska upphävas vid tidpunkten för ikraftträdandet.

Remissinstanserna

Många remissinstanser – däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Barnrättsbyrån* och *Östersunds kommun* – framhåller vikten av att Kriminalvården får tid på sig att anpassa verksamheten till den nya målgruppen. Göteborgs tingsrätt och Statskontoret betonar särskilt att tiden behövs för att det vid ikraftträdandet ska finnas en fungerande organisation som tillgodoser barns behov och rättigheter. Statskontoret lyfter fram att olika problem i genomförandet – exempelvis avseende rekrytering, lokalförsörjning och finansiering – kan innebära att barn och unga kommer i kläm på ett sätt som strider mot barnkonventionen, och pekar på att risken för detta är särskilt stor om Kriminalvården behöver genomföra reformen på kort tid.

Enligt *Riksdagens ombudsmän*, som understryker att de rättigheter som tillkommer frihetsberövade barn också måste kunna bli verklighet, framstår ett ikraftträdande 2028 som väl avvägt. Även *Kriminalvården*, *Sveriges Kommuner och Regioner*, *Röda Korsets Ungdomsförbund och Unga KRIS* samt *Östersunds kommun* förespråkar utredningens förslag om ikraftträdande 2028. *Nässjö kommun* anser att ett ikraftträdande 2028 framstår som snävt satt utifrån Kriminalvårdens nuvarande kapacitetsproblem. Även *Riksförbundet Attention* anser att den föreslagna tiden är otillräcklig.

Flera remissinstanser – däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Barnombudsmannen* och *UNICEF Sverige* — ifrågasätter att regeringen utan att invänta att remitteringen av betänkandet avslutades har gett Kriminalvården i uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och unga i åldern 15–17 år som ska vara redo att tas i drift senast den 1 juli 2026, med förbehåll för riksdagens ställningstagande. *Fackförbundet ST*, *Akademikerförbundet SSR*, *Barnombudsmannen* och *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* anser att uppdraget innebär att beredningsprocessen föregrips. *Institutet för mänskliga rättigheter* menar att uppdraget undergrävt remissförfarandet, och

framhåller att enligt konstitutionella principer fyller remissförfarandet en central funktion i att frågorna som utretts blir allsidigt belysta och deras konsekvenser uppmärksammade. Även *Riksdagens ombudsmän*, *Barnombudsmannen* och *Jämställdhetsmyndigheten* tar upp beredningskravet i 7 kap. 2 § regeringsformen.

Enköpings kommun, *Göteborgs tingsrätt*, *Seko*, *Stockholms kommun* och *Länsstyrelsen Västra Götaland* ifrågasätter att ett ikraftträdande 2026 skulle vara realistiskt. *Länsstyrelsen Västra Götaland* menar att ett ikraftträdande redan 2026 bl.a. kan bidra till olösta kapacitetsproblem och medföra risker att barn av praktiska skäl inte hålls åtskilda från intagna vuxna. Även *Rädda Barnen* ser stora risker för att barns rättigheter inte kommer att kunna garanteras inom de nya avdelningarna inom denna tidsram.

Några remissinstanser – *Bris*, *Fackförbundet ST* och *Institutet för mänskliga rättigheter* – påpekar att Kriminalvården redan har ett mycket ansträngt läge och svårt att utföra sitt uppdrag. Som exempel nämns bl.a. överbeläggning och svårigheter att hålla de lagstadgade fristerna för exempelvis häktade barn som är isolerade.

Några remissinstanser – däribland *Göteborgs tingsrätt*, *Riksdagens ombudsmän*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Rädda Barnen* – anser i likhet med utredningen att det bör övervägas att ge en genomförandekommission i uppdrag att förbereda för ett förändrat huvudmannaskap för frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare i åldrarna 15–17 år. Enligt *Riksdagens ombudsmän* finns det starka skäl för att låta en brett sammansatt kommission hantera utestående praktiska och rättsliga frågor. *Kriminalvården* å sin sida bedömer däremot att det till följd av det förberedelseuppdrag som myndigheten fått inte behövs någon genomförandekommission.

Skälen för regeringens förslag

Utvecklingen när det gäller barn och unga som begår allvarliga brott – ofta med kopplingar till kriminella nätverk – är både oroväckande och i delar systemhotande. Som redovisas i avsnitt 4.4 är det ett synnerligen allvarligt läge som Sverige befinner sig i. Det finns därför ett stort behov av skyndsamma åtgärder för att komma till rätta med problemet och vända en utveckling som påverkar hela vårt samhälle. Förslaget om att den som gör sig skyldig till allvarlig brottslighet innan 18 års ålder ska dömas till fängelse är, bl.a. mot bakgrund av att regeringen bedömer att Kriminalvården som myndighet är bättre rustad än SiS för att tillgodose behovet av en säker miljö som är trygg både för de intagna och för personalen, en sådan åtgärd.

Flera remissinstanser har invändningar mot beredningen av ärendet. Regeringen instämmer i vikten av att beredningskravet i regeringsformen iakttas. När det gäller beredningen av den aktuella reformen bör emellertid följande beaktas. Remisstiden har varit tre månader och remissen har skickats ut till en bred krets av remissinstanser, 105 stycken. De flesta remissinstanserna har svarat. Remissinstanserna har således haft möjlighet att sätta sig in i förslagen och yttra sig, bl.a. över tiden för ikraftträdande, vilket också många har gjort. Regeringen kan inte se att förberedelseuppdraget till Kriminalvården har inverkat på remissinstansernas möjlig-

heter att inkomma med synpunkter. Inte heller i övrigt har förberedelseuppdraget inverkat på den fortsatta beredningen av förslagen på ett sådant sätt som är oförenligt med beredningskravet. Regeringen anser således – till skillnad från bl.a. *Institutet för mänskliga rättigheter* – att beredningskravet enligt regeringsformen är uppfyllt.

Som många remissinstanser påpekat är det av stor vikt att Kriminalvården får tid på sig att förbereda sig för den nya målgruppen. Genom att i ett tidigt skede ge Kriminalvården ett förberedelseuppdrag, med en redovisningstid på ca två och ett halvt år, har regeringen gett myndigheten tid för att genomföra nödvändiga förberedelser. Regeringen bedömer att det utgör tillräcklig förberedelsetid.

När det gäller själva tidpunkten för ikraftträdandet anser regeringen att det är angeläget att reformen träder i kraft så snart som möjligt. Datum för ikraftträdande bör därför vara den 1 juli 2026. När det gäller i passlagen – där vissa följdändringar görs med hänvisning till att sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet – har regeringen i prop. 2024/25:135 föreslagit ändringar i 7 §. Den där föreslagna ändringen träder i kraft den 1 juli 2026 (prop. 2024/25:135, bet. 2024/25:CU18, rskr. 2024/25:279). De nu föreslagna ändringarna i passlagen föreslås därför av författningstekniska skäl träda i kraft den 2 juli 2026. Eftersom det kan finnas ett behov av att genomföra ändringar i verkställighetslagstiftningen som omger sluten ungdomsvård även efter ikraftträdandet av den nu aktuella reformen (se avsnitt 5.1) bör LSU inte upphävas förrän ett sådant behov inte längre kan finnas. LSU föreslås därför upphöra att gälla först fyra år efter ikraftträdandet, dvs. den 1 juli 2030. Avseende frågan om en genomförandekommitté framgår det av förberedelseuppdraget att uppdraget innebär att det förslaget utgår. I likhet med Kriminalvården anser regeringen alltså att förberedelseuppdraget innebär att en sådan genomförandekommitté inte behövs. Som framgår under avsnitt 5.4.7 har en utredare också fått i uppdrag att ta fram förslag på nödvändiga författningsändringar för att barn och unga som döms till fängelse ska kunna få sin rätt till utbildning tillgodosedd samtidigt som Kriminalvården får förutsättningar att bedriva en ändamålsenlig skolverksamhet (Ju 2025:B).

6.2 Övergångsbestämmelser

Regeringens förslag

Övergångsbestämmelser ska införas med anledning av vissa följdändringar som föranleds av att sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Av övergångsbestämmelserna ska sammanfattningsvis framgå att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla när det gäller domar på sluten ungdomsvård. Det ska också införas en övergångsbestämmelse enligt vilken 34 kap. 1, 3 och 6 §§ brottsbalken i den äldre lydelsen ska gälla beträffande brott begångna innan en utdömd sluten ungdomsvård helt är verkställd eller annars upphört.

Regeringens bedömning

Det behövs inga särskilda övergångsbestämmelser för förslaget att fängelse ska användas som frihetsberövande påföljd när brottet har begåtts av den som inte fyllt 18 år. Inte heller för övriga förslag behövs det några övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Regeringen bedömer, till skillnad från utredningen, att det inte behövs någon särskild övergångsbestämmelse med anledning av ändringen i 30 kap. 5 § brottsbalken.

Remissinstanserna

Ingen remissinstans yttrar sig i frågan.

Skälen för regeringens bedömning och förslag

För flera förslag behövs inga övergångsbestämmelser

När det gäller lagstiftningens tillämplighet på brott som har begåtts före ikraftträdandet måste 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen beaktas. Regleringen innebär bl.a. att ingen får dömas till en svårare brottspåföljd för en gärning än den som var föreskriven när gärningen begicks. En motsvarande bestämmelse finns i artikel 7 i Europakonventionen. Vidare gäller, enligt 5 § andra stycket lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (BrP), att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs men att, om en annan lag gäller när dom meddelas, den lagen ska tillämpas om den leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. De redovisade bestämmelserna avgör alltså om de tidigare eller de nya reglerna ska tillämpas t.ex. när det gäller frågan om domstolen efter ikraftträdandet ska döma ut en annan påföljd för brott som har begåtts innan den nya lagstiftningen trädde i kraft.

När fängelse i stället för sluten ungdomsvård döms ut för brott som begåtts innan den dömde fyllde 18 år blir den utdömda strafftiden längre. Även om den frihetsberövande delen av straffet som utgångspunkt inte förlängs kommer den som dömts till fängelse – till skillnad från den som dömts till sluten ungdomsvård – att under den villkorliga frigivningen löpa risken att den villkorligt medgivna friheten förverkas. I likhet med utredningen anser regeringen därför att fängelse i det här sammanhanget ska betraktas som en strängare påföljd än sluten ungdomsvård, trots att det av 51 kap. 25 § rättegångsbalken följer att fängelse och sluten ungdomsvård ska bedömas som likvärdiga påföljder när den bestämmelsen tillämpas.

Av regleringen i regeringsformen och BrP följer därmed att straffet ska bestämmas enligt den lag som gällde när brottet eller brottsligheten begicks. Även enligt den nuvarande regleringen kan emellertid fängelse dömas ut för den aktuella ålderskategorin även om det enbart ska ske i undantagsfall. Något absolut hinder mot att bestämma påföljden till fängelse för barn som har begått brott innan reformen trätt i kraft finns därmed inte. Detsamma gäller om rätten ska bestämma påföljd beträffande

brott som har begåtts dels före, dels efter ikraftträdandet. Även i dessa fall kan rätten bestämma påföljden till antingen sluten ungdomsvård eller fängelse. I en sådan situation bör den princip som ligger bakom 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen och 5 § andra stycket BrP särskilt beaktas. Det bör ankomma på rättstillämpningen att avgöra hur påföljden ska bestämmas i sådana fall, i enlighet med omständigheterna i det enskilda fallet. Till skillnad från utredningen bedömer regeringen, utifrån det sagda, att det inte behövs någon särskild övergångsbestämmelse avseende den föreslagna ändringen i 30 kap. 5 § brottsbalken.

När det gäller anpassningar i verkställighetsregleringen – dvs. den särreglering som införs i 26 kap. brottsbalken, fängelselagen och strafftidslagen – bör de föreslagna bestämmelserna tillämpas omedelbart och omfatta de eventuella barn, och i förekommande fall unga myndiga, som avtjänar ett fängelsestraff när reformen träder i kraft. Några övergångsbestämmelser om detta behövs inte.

Det behövs inte heller övergångsbestämmelser för ändringarna i 1 § LSU och skollagen. Detsamma gäller ett antal bestämmelser i OSL.

Det behövs övergångsbestämmelser avseende vissa följdändringar

Sluten ungdomsvård kommer alltså kunna dömas ut efter att reformen trätt i kraft. Det kommer dessutom finnas påföljder som inte har börjat verkställas eller som inte fullt ut har verkställts när reformen träder i kraft. Det innebär att den reglering som finns beträffande sluten ungdomsvård, som med undantag för LSU föreslås upphävas i samband med att lagrådsremissens huvudförslag träder i kraft, ska fortsätta tillämpas vid verkställighet av sluten ungdomsvård. Övergångsbestämmelser med denna innebörd bör därför införas i de författningar där följdändringar görs till följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur lagstiftningen.

När det gäller reglerna om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom i 34 kap. brottsbalken kommer dessa, i enlighet med 5 § andra stycket BrP, vara tillämpliga i äldre lydelse beträffande den som begått brott innan de föreslagna lagändringarna trätt i kraft. Reglerna i 34 kap. brottsbalken bör även vara tillämpliga beträffande den som tidigare dömts till sluten ungdomsvård och som begår ett nytt brott efter att lagändringarna trätt i kraft. Det gäller särskilt regeln i 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken, enligt vilken bestämmelse rätten får, om det finns särskilda skäl för det, besluta att en tidigare utdömd särskild ungdomspåföljd ska avse också tillkommande brottslighet, även om den tillkommande brottsligheten är ny (jfr första stycket). Regeringen har i avsnitt 5.5.4 gjort bedömningen att någon förändring inte bör göras i bestämmelsens tillämpningsområde när påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur lagstiftningen. Det innebär att den som dömts till fängelse endast kommer att kunna dömas till s.k. konsumtionsdom om de förutsättningar som anges i 34 kap. 3 § första stycket brottsbalken föreligger.

Som ovan har angetts kommer emellertid sluten ungdomsvård att kunna dömas ut även efter att de föreslagna lagändringarna trätt i kraft. Om ett brott är begånget efter den tidpunkten ska den nya lagstiftningen tillämpas. För den som efter ikraftträdandet av den föreslagna regleringen begår ett nytt brott efter att ha dömts till sluten ungdomsvård bör i förhållande till den tidigare utdömda påföljden dock samma regler gälla som innan

lagändringarna trädde i kraft, för att i undantagsfall kunna undvika klart oskäliga resultat (se avsnitt 5.5.4). Samma sak bör gälla den som ska dömas för ett nyupptäckt brott begånget efter ikraftträdandet. En övergångsbestämmelse behövs därför, enligt vilken 34 kap. 3 § brottsbalken i äldre lydelse ska gälla beträffande brott begångna innan en utdömd sluten ungdomsvård helt är verkställd eller annars upphört. Även beträffande bestämmelserna i 34 kap. 1 och 6 §§ brottsbalken, från vilka sluten ungdomsvård utmönstras ur lagtexten, bör övergångsbestämmelser av motsvarande innehåll meddelas.

7 Konsekvenser av förslagen

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning

Förslagen kommer att leda till ökade kostnader för staten.

De ökade kostnaderna kommer främst att belasta Kriminalvården. I enlighet med budgetpropositionerna för 2024 och 2025 har anslaget tillförts medel för att finansiera kostnaderna. I budgetpropositionen för 2026 föreslår regeringen därtill att ytterligare medel tillförs för att finansiera dessa kostnader.

SiS kostnader avseende verkställigheten av sluten ungdomsvård kommer gradvis att minska. I budgetpropositionerna för 2024 och 2025 har anslaget justerats utifrån detta. I budgetpropositionen för 2026 föreslår regeringen därtill ytterligare nedjustering av anslaget.

För kommunerna innebär förslaget kostnader som gradvis ökar. I enlighet med budgetpropositionen för 2025 har anslaget tillförts medel för att finansiera kostnaderna. I budgetpropositionen för 2026 föreslår regeringen därtill att ytterligare medel tillförs för att finansiera dessa kostnader.

De kostnader som uppstår för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar ryms inom befintliga ekonomiska anslag.

Utredningens bedömning

Utredningens bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Enligt utredningens beräkningar behöver Kriminalvården, när reformen är fullt genomförd, tillföras 470 miljoner kronor årligen för att verkställa fängelsestraff för barn och unga. Enligt utredningens beräkningar behöver kommunerna tillföras ca 4,5 miljoner kronor årligen när reformen är fullt ut genomförd.

Remissinstanserna

När det gäller kostnaden för Kriminalvården påtalar många remissinstanser – däribland *Göteborgs tingsrätt*, *Stockholms tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, *Rädda*

Barnen, *Seko*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Sveriges Kommuner och Regioner*, *Göteborgs kommun* och *Katrineholms kommun* – vikten av att Kriminalvården ges tillräckliga resurser för att anpassa sin verksamhet till den nya målgruppen. Göteborgs kommun framhåller särskilt att resursbrist i anstalt kan leda till att säkerhetsintressen prioriteras framför verkställighetsinnehåll, vilket i förlängningen kan leda till konsekvenser för samhället i stort i form av ökat behov av eftervård eller återfall i brott. Sveriges Kommuner och Regioner noterar att det av regeringens uppdrag till Kriminalvården att förbereda inrättandet av särskilda enheter för unga framgår att myndigheten ska redovisa hur verksamheten kan bedrivas till en lägre dygnskostnad än den som gäller för sluten ungdomsvård. Sveriges Kommuner och Regioner påtalar vidare att de barn som avtjänar sluten ungdomsvård ofta har särskilda behov – exempelvis i form av tidigare trauman, neuropsykiatriska diagnoser, missbruksproblematik och svårigheter att genomföra grundskolan – som hänsyn behöver tas till och att en sådan anpassning kräver resurstillskott. *Arbetsmiljöverket* framhåller vikten av att Kriminalvården ges tillräcklig kompetens och resurser att leva upp till arbetsmiljölagstiftningen. Arbetsmiljöverket anser även att konsekvenserna för Kriminalvårdens utökade ansvar för minderårigas skolgång och arbete borde utredas på ett mer systematiskt sätt eftersom förslagen innebär att Kriminalvården får arbetsmiljöansvar för minderåriga.

Avseende konsekvenserna för SiS framhåller *Seko* att det är viktigt att SiS får fullgoda resurser och förutsättningar att verkställa sluten ungdomsvård fram till att den sista ungdomen lämnat myndigheten. *SiS* anför att ytterligare aspekter behöver belysas rörande kostnaderna för myndigheten, bl.a. avseende av omställningskostnader.

När det gäller kostnaderna för kommunernas socialtjänst framhåller flera remissinstanser – däribland *Enköpings kommun*, *Forshaga kommun*, *Lidingö kommun*, *Malmö kommun*, *Värmdö kommun*, *Östersunds kommun* och *Föreningen Sveriges socialchefer* – att det är viktigt att kommunerna tillförs tillräckligt med medel. Enköpings kommun och Föreningen Sveriges socialchefer pekar på vikten av en kompetenshöjning inom socialtjänsten. Bl.a. Värmdö kommun lyfter fram att det redan i dag är svårt att rekrytera personal inom bl.a. den sociala barn- och ungdomsvården. Forshaga kommun pekar på att om kommunerna inte tillförs tillräckliga resurser kan medel annars behöva tas från det förebyggande arbetet. Haninge kommun framhåller att sysselsättning och boende är centrala faktorer för den unge efter verkställigheten och att kommunerna kan behöva ekonomiska tillskott på grund av detta. Föreningen Sveriges socialchefer ifrågasätter om utredningen i tillräcklig utsträckning har beaktat att förslagen är administrativt betungande och resurskrävande, och liknande synpunkter framförs av bl.a. *Piteå kommun*. Malmö kommun menar att kommunerna bör få ekonomisk kompensationen utifrån de faktiska kostnaderna, inte utifrån en schablonberäkning. Östersunds kommun påpekar att beräkningarna är förknippade med stor osäkerhet då det är svårt att uttala sig om hur många barn som kommer att dömas till fängelse och att det är viktigt att eventuella ökade kostnader inte riskerar att belasta kommunerna. *Bris* uttrycker oro för att tiden för socialtjänstens handläggning med barn kan vara snävt uträknad och saknar beräkningar som tar höjd för att omsättningen bland social-

sekreterare är hög. *Sveriges Kommuner och Regioner* har inga invändningar mot utredningens bedömning av de ekonomiska konsekvenserna men anser att den närmare fördelningen mellan olika kommuner bör analyseras vidare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Avseende kostnader för rättsväsendet i övrigt menar *Bris* att utredningens förslag kommer att leda till behov av en kompetenshöjning inom rättsväsendet. *Kammarrätten i Sundsvall* anger att det kan antas att förslagen innebär en ökad måltillströmning till de allmänna förvaltningsdomstolarna och att ytterligare medel bör tilldelas vid behov.

Skälen för regeringens bedömning

Kostnader för Kriminalvården

Utredningen beräknar Kriminalvårdens ökade kostnader med anledning av förslagen till 470 miljoner kronor årligen när reformen är fullt genomförd. Beräkningen bygger på utredningens antagande att Kriminalvården behöver ta fram totalt 112 platser på barn- och ungdomsavdelningar. Kriminalvården har för åren 2026–2028 inkommit med uppdaterade kostnadsberäkningar. Av dessa framgår att myndigheten anser att den, utöver de anslagsökningar som gjorts i budgetpropositionerna för 2024 och 2025, behöver tillföras 269 miljoner kronor 2026, 1 089 miljoner kronor 2027 och 1 315 miljoner kronor 2028.

Sedan utredningens beräkningar gjordes har det skett en drastisk ökning av hur många barn som avtjänar sluten ungdomsvård. När utredningen gjorde sina beräkningar under våren och sommaren 2023 hade SiS 67 platser för sluten ungdomsvård. I slutet av augusti 2025 var emellertid ca 260 barn och unga placerade på SiS för avtjänande av sluten ungdomsvård. Eftersom många av de som avtjänar sluten ungdomsvård är över 18 år när verkställigheten inleds eller fyller 18 år inte alltför lång tid därefter anser regeringen emellertid att man vid beräkningarna av hur många platser som behövs på barn- och ungdomsavdelningar inte i samma utsträckning som utredningen och Kriminalvården gör kan utgå från hur många platser som behövs för sluten ungdomsvård. Lagrådsremissens förslag innebär också att möjligheten för Kriminalvården att låta en 18-åring fortsätta vara placerad på en barn- och ungdomsavdelning även efter 18-årsdagen ska vara mer begränsad än vad utredningen föreslår (se avsnitt 5.4.4). Många av de som enligt dagens system skulle ha dömts till sluten ungdomsvård kommer alltså endast att placeras på barn- och ungdomsavdelningar under en kortare period, för att i samband med 18-årsdagen flytta över till en annan avdelning. Eftersom dygnskostnaden vid andra avdelningar är lägre har detta stor påverkan på hur stora kostnader reformen leder till för Kriminalvårdens del. Till detta kommer att regeringen bedömer att det, i ljuset av att reformen endast träffar brott begångna från och med den 1 juli 2026 (se avsnitt 6.2), kommer att dröja innan reformen får fullt genomslag och att kostnaderna för Kriminalvården därmed uppstår mer gradvis än vad utredningen utgår från.

Mot denna bakgrund bedömer regeringen att kostnaderna för Kriminalvården när reformen är fullt genomförd kommer att bli högre än vad utredningen antar, men att ökningen inte blir så stor som antalet LSU-platser på SiS kan leda en att tro. I budgetpropositionen för 2024 föreslogs Kriminalvårdens anslag för 2025 öka med 17 miljoner kronor och anslaget för

2026 öka med 100 miljoner kronor (prop. 2023/24:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.9.6). Det angavs också att därefter beräknas anslaget öka ytterligare. I budgetpropositionen för 2025 föreslogs därefter Kriminalvårdens anslag för 2025 att öka med 10 miljoner kronor, anslaget för 2026 att minska med 75,6 miljoner kronor och anslaget för 2027 att öka med 26 miljoner kronor (prop. 2024/25:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.9.6). Vissa andra justeringar gjordes och det angavs också att därefter beräknas anslaget öka ytterligare.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att Kriminalvårdens anslag ytterligare ökas med 70 miljoner kronor år 2027 och 210 miljoner kronor för 2028 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.6). Därefter beräknas anslaget justeras ytterligare fram till fullt genomslag.

Sammantaget beräknar regeringen att förslagen kommer att leda till kostnadsökningar för Kriminalvården med 644 miljoner kronor per år när reformen har fått fullt genomslag, vilket är i linje med beräkningarna i budgetpropositionerna för 2024, 2025 och 2026. Dessa kostnader bedöms för Kriminalvården uppstå år 2030. Regeringen bedömer att tillförda medel i budgetpropositionerna för 2024 och 2025 tillsammans med de föreslagna tillskotten i budgetpropositionen för 2026 innebär att Kriminalvården får de resursförstärkningar som är nödvändiga för lagändringarnas genomförande.

Kostnader för SiS

Eftersom reformen endast träffar brott begångna efter ikraftträdandet (se avsnitt 6.2) kommer SiS under en tid framöver att ha kostnader för att verkställa dels sluten ungdomsvård som pågick vid tidpunkten för ikraftträdandet, dels sluten ungdomsvård som döms ut efter ikraftträdandet för brott begångna före denna tidpunkt.

Precis som avseende Kriminalvården utgår utredningens beräkningar från att betydligt färre barn och än vad som är fallet i dag skulle avtjäna sluten ungdomsvård vid tidpunkten för ikraftträdandet. I budgetpropositionen för 2024 föreslogs SiS anslag för 2026 minskas med 11 miljoner kronor (prop. 2023/24:1 utg.omr. 9 avsnitt 6.7.6). Det angavs också att anslaget därefter beräknas minska ytterligare. I budgetpropositionen för 2025 föreslogs SiS anslag för 2026 därefter ökas med 11 miljoner kronor och anslaget för 2027 minskas med ytterligare 104 miljoner kronor (prop. 2024/25:1 utg.omr. 9 avsnitt 6.6.6). Därefter beräknas anslaget minska ytterligare. I budgetpropositionen för 2026 har regeringen beräknat att anslaget ska minskas med ytterligare 106 miljoner kronor under 2027 och ytterligare 100 miljoner kronor under 2028 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 9 avsnitt 6.6.6). Därefter beräknas anslaget minska ytterligare. Sammantaget beräknar regeringen att förslagen kommer att leda till kostnadsminskningar för SiS med 496 miljoner kronor när reformen har fått fullt genomslag, vilket är i linje med beräkningarna i budgetpropositionerna för 2024, 2025 och 2026. Det beräknas för SiS del ske år 2031. Enligt regeringen innebär denna nedtrappning av anslaget att SiS får tillräckliga resurser och förutsättningar att verkställa sluten ungdomsvård till dess påföljden är helt utmönstrad.

Kostnader för kommunernas socialtjänst

Socialtjänsterna i landets samtliga kommuner kommer att påverkas av förslagen bl.a. genom förslaget att socialnämnden i den dömdes hemkommun ska utse en särskild person som ansvarig handläggare för barn som avtjänar fängelse (se avsnitt 5.4.6). Detta innebär en ny uppgift för kommunerna. Skyldigheten att utse en särskild handläggare upphör när barnet fyller 18 år.

Kommunerna har i budgetpropositionen för 2025 tillförts sammanlagt 600 000 kronor för förberedelser under 2025, 2,85 miljoner kronor för 2026 och 4,5 miljoner kronor fr.o.m. 2027 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 25 avsnitt 2.8.1). Regeringen har i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att kommunernas anslag ökas med 300 000 kronor för 2026. Från och med år 2027 beräknas anslaget öka med 1,1 miljoner kronor (prop. 2025/26:1 utg.omr. 25 avsnitt 2.8.1). Sammantaget bedömer regeringen att förslagen kommer att leda till kostnadsökningar för kommunerna med 5,6 miljoner kronor per år när reformen har fått fullt genomslag. Dessa kostnader bedöms för kommunerna uppstå år 2027. Enligt regeringen innebär denna ökning av anslaget att kommunerna får de resurser som behövs för att genomföra lagändringarnas genomförande.

Kostnader för övriga statliga myndigheter

Förslaget att fängelse, i stället för sluten ungdomsvård, ska utgöra frihetsberövande påföljd för barn och unga kommer i viss mån påverka Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar. Det handlar i så fall främst om behov av utbildningsinsatser, vilket *Bris* är inne på, samt förändringar i t.ex. myndigheternas it- och metodstöd. Som *Kammarrätten i Sundsvall* tar upp kan förslagen innebära en viss ökning av måltillströmning till de allmänna förvaltningsdomstolarna i samband med att beslut under verkställigheten av fängelsestraff överklagas.

Förslagen som lämnas innebär dock inte att en ny påföljd införs utan endast att en redan befintlig frihetsberövande påföljd tillämpas även när barn och unga döms. När det gäller synpunkten från Kammarrätten i Sundsvall om ökad måltillströmning ska det beaktas att överklaganden till allmän förvaltningsdomstol kan ske även avseende beslut som tas under verkställigheten av sluten ungdomsvård. I likhet med utredningen bedömer därför regeringen att kostnaderna för att anpassa Polismyndighetens, Åklagarmyndighetens samt Sveriges Domstolars verksamheter till förslagen kommer att vara begränsade och ryms inom befintliga ekonomiska anslag.

7.2 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning

Förslagen kommer att påverka de barn i åldern 15 – 17 år och vissa unga myndiga som begått allvarliga brott innan de fyllde 18 år. Förslagen kommer även att påverka barn i andra åldrar såsom syskon och vänner till personer som döms till fängelse.

Förslagen kan i viss mån förväntas få positiva konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

Förslagen innebär en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen, men inskränkningen bedöms godtagbar.

Förslagen bedöms inte på något omfattande sätt påverka jämställdheten mellan män och kvinnor. Förslagen bedöms vidare inte få konsekvenser för hur Sverige uppfyller sina internationella åtaganden.

Utredningens bedömning

Bedömningen i utredningen överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna

Barnombudsmannen och *Bris* saknar en mer omfattande analys av hur förslagen förhåller sig till barns rättigheter i stort. *Jämställdhetsmyndigheten* anser att det behövs en fördjupad analys utifrån ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anser att utredningen inte tillräckligt belyst de risker som finns med att barn som begått mindre allvarliga brott blandas med barn som begått allvarliga brott. Enligt *Göteborgs kommun* kan det inte uteslutas att förslagen kommer att leda till att domstolarna blir mer restriktiva med att döma ut en frihetsberövande påföljd för barn. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anger att det fortsatta lagstiftningsarbetet bör innehålla en tydlig analys av vilka konsekvenser som borttagandet av fyraårsgränsen för sluten ungdomsvård innebär i fråga om straffmätning för den som inte fyllt 18 år. *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* anför å sin sida att mot bakgrund av att den som döms till fängelse enligt dagens system regelmässigt friges efter två tredjedelar kommer den totala tiden som frihetsberövad blir ungefärligen densamma oavsett om den tilltalade döms till sluten ungdomsvård eller fängelse och skillnaderna således att bli marginella. Universitet påpekar dock att om andra reformer genomförs – exempelvis om den s.k. ungdomsreduktionen för omyndiga lagöverträdare minskas – blir det fråga om en avsevärd repressionsökning då den enda bortre gräns som skulle finnas för fängelsestraffet för omyndiga lagöverträdare skulle vara tio eller 14 år (29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken). Enligt universitet skulle detta hamna i konflikt med de intressen som bör styra påföljdsbestämningen för omyndiga lagöverträdare och förenligheten med barnkonventionen skulle kunna ifrågasättas. *Föreningen Sveriges socialchefer*, *Akademikerförbundet SSR* och *Gävle kommun* saknar bl.a. en analys av vad lagförslagen kan komma att leda till i framtiden vad gäller samhällets syn på barn med normbrytande beteende, och ser en risk att samhället växlar ner ambitionerna om en förebyggande inriktning för utsatta barn till förmån för mer repressiva åtgärder.

En del remissinstanser ifrågasätter vilka effekter förslagen kommer att få i praktiken. *Fackförbundet ST* bedömer att förslagen inte kommer att ge någon effekt utan endast signalera ökad repression och varnar för att institutionell kunskap och erfarenheter som förvärvats inom SiS försvinner. Även *Nässjö kommun* och *Uppsala universitet (Juridiska*

Fakultetsnämnden) ifrågasätter om förslagen kommer att innebära någon skillnad i praktiken.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för barn

Artiklarna 1–42 i barnkonventionen gäller som svensk lag. Barnkonventionen ska ses som en helhet och rättigheterna i konventionen ska tolkas i relation till varandra (jfr prop. 2017/18:186 s. 77). Enligt barnkonventionen ska konsekvenserna för barn redovisas i alla åtgärder som påverkar barn. Vid alla åtgärder som rör barn ska också i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det inkluderar att identifiera behoven inom och mellan olika grupper, t.ex. flickor och pojkar. Att säkerställa barns rättigheter innebär inte alltid enkla och givna lösningar. Det handlar ytterst om att väga olika intressen mot varandra och i praktiken kan det innebära att göra val och prioriteringar.

Förslagen i avsnitt 5.1 om att barn och unga ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård kommer att påverka barn på flera sätt. Vissa konsekvenser av reformen – t.ex. när det gäller risken för att ett frihetsberövande leder till att barnet utvecklar en kriminell identitet – redovisas i avsnitt 5.1.

En tydlig följd av att sluten ungdomsvård slopas är att även fyraårsgränsen – som styrt hur lång tid sluten ungdomsvård maximalt kan dömas ut – försvinner. Betydelsen av detta ska dock inte överdrivas, eftersom det även med hittillsvarande system är möjligt att döma ut fängelse för den som begått brott innan 18-årsdagen om ett frihetsberövande om fyra års sluten ungdomsvård inte utgör en tillräckligt ingripande reaktion. Dessutom finns det även för fängelsestraffets del en bortre gräns för hur långt straff som kan dömas ut för den som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år. Enligt dagens ordning är den gränsen 14 år (se 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken). Det bereds förslag i Regeringskansliet om att gränsen i stället ska utformas som ett förbud mot livstidsstraff, vilket utifrån hur straffskalorna är utformade i dag innebär att maximalt 18 års fängelse skulle kunna komma i fråga för den som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år (se SOU 2025:11). Till skillnad från *Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* anser regeringen emellertid att ett maximistraff om 14 år – eller för den delen 18 år – är förenligt med barnkonventionen.

Till skillnad från vad som gäller vid sluten ungdomsvård föreslås i lagrådsremissen att barn som avtjänar ett fängelsestraff ska ha sysselsättningsplikt, och att sysselsättningen i första hand ska bestå av utbildning. Syftet med sysselsättningsplikten är att motverka passivitet och minska risken för att intagna barn drabbas av de skadeverkningar som ett frihetsberövande innebär. Deltagande i sysselsättning kan också göra att barnen får en sundare dygnsrytm och en vana av att hitta rutiner i vardagen. Genom att det i första hand är sysselsättning i form av utbildning som ska erbjudas barn betonas vikten av skolgång och barnen får en träning i att ha en skolidentitet. Om tiden i anstalt fylls med ett meningsfullt innehåll kan det i förlängningen bidra till att risken för återfall i brott minskar efter avtjänat straff.

En markant förändring i jämförelse med vad som gäller på SiS är att ett barn som dömts till fängelse fram till 18-årsdagen som huvudregel ska placeras på en avdelning som är särskilt anpassad utifrån barns behov och rättigheter (barn- och ungdomsavdelning) för att därefter föras över till en vuxenavdelning efter det att han eller hon fyllt 18 år. För en del barn kan vetskapen om en stundande överflyttning till vuxenavdelning antas vara en källa till stress och oro, vilket kan påverka deras psykiska välbefinnande och utveckling negativt. Eftersom tidpunkten för överflyttning bör vara känd på förhand bör Kriminalvårdens personal emellertid kunna arbeta aktivt för att förbereda barnet på förändringen (se avsnitt 5.4.4). När det gäller skolgång efter 18-årsdagen bör det i många fall för en intagen som deltagit i sysselsättning i form av utbildning innan 18-årsdagen vara naturligt att även efter 18-årsdagen i första hand anvisa sysselsättning i form av utbildning (se avsnitt 5.4.8). Samtidigt kan det – speciellt för intagna som har en relativt lång strafftid att avtjäna efter 18-årsdagen – vara en fördel att Kriminalvården till skillnad från SiS kan erbjuda olika former av meningsfull sysselsättning utöver utbildning, t.ex. i form av arbete.

En annan tydlig förändring jämfört med vad som gäller för sluten ungdomsvård är att den som döms till fängelse omfattas av regelverket för villkorlig frigivning. Eftersom rätten i samband med straffmätningen av sluten ungdomsvård ska beakta att någon villkorlig frigivning inte förekommer från den påföljden har ett straffmätningsvärde om sex års fängelse enligt hittillsvarande system resulterat i att påföljden blivit fyra års sluten ungdomsvård (se avsnitt 4.1.1). Förslagen i denna lagrådsremiss innebär att det i ett sådant fall i stället skulle dömas ut sex års fängelse. Det, i kombination med förslagen om skärpta regler om villkorlig frigivning i ett annat lagstiftningsärende (se prop. 2025/26:34, se även avsnitt 5.4.16), innebär att den frihetsberövande delen av straffet blir något längre, eftersom det i den nämnda propositionen föreslås att kvotdelen för villkorlig frigivning ska vara tre fjärdedelar i stället för två tredjedelar för de fängelsestraff som uppgår till sex år eller mer först. För barn som döms till fängelsestraff som är kortare än sex år blir den frihetsberövande delen av straffet inte i sig längre än vad som är fallet vid sluten ungdomsvård. I den nämnda propositionen föreslås dock att höjningen till tre fjärdedelar av den strafftid som ska avtjänas innan villkorlig frigivning kan ske, för fängelse på viss tid som är kortare än sex år, ska träda i kraft stegvis den dag som regeringen bestämmer. Vid sådana ändringar kommer även kortare fängelsestraff att omfattas, vilket innebär att även barn som döms till sådana kortare fängelsestraff som regel kommer att avtjäna längre tid av straffet i anstalt. Om barnet träffas av den regel om uppskjuten villkorlig frigivning vid återfallsrisk som föreslås i den nämnda propositionen kan frihetsberövandet också bli längre än det skulle ha blivit om sluten ungdomsvård döms ut. Även för barn för vilka frihetsberövandet som sådant inte blir längre än vad det skulle ha varit om sluten ungdomsvård dömdes ut, innebär en ordning med villkorlig frigivning en repressionshöjning på så sätt att barnet under tiden som villkorligt frigiven står under övervakning och exempelvis kan åläggas olika typer av föreskrifter. Om barnet återfaller i brott under prövotiden kan barnet också få den villkorligt medgivna friheten förverkad och därmed frihetsberövas under en sammantaget längre tid än med dagens system. Enligt regeringen

måste dessa konsekvenser emellertid vägas mot de fördelar som ett system med successiv utslussning under kontrollerade former innebär för barnets möjlighet till anpassning i samhället. I ljuset av att det är väl känt att övergången mellan institution och frihet är en kritisk tidpunkt då risken för återfall är hög anser regeringen att fördelarna med den föreslagna ordningen överväger nackdelarna.

Utöver frågorna om maximistraff, placering efter 18-årsdagen och villkorlig frigivning är verkställigheten av fängelsestraffet omgivet av ett regelverk som, även med beaktande av de anpassningar som i vissa delar föreslås i avsnitt 5.4, i flera avseenden är strängare än motsvarande regelverk på SiS. Det gäller exempelvis reglerna för inlåsning i samband med dygnsvilan samt övriga regler om avskildhet (se avsnitt 5.4.10). Eftersom barn uppfattar tid på ett annat sätt än vuxna kan detta leda till oro hos frihetsberövade barn och påverka deras psykiska hälsa negativt. Det finns emellertid också fördelar med Kriminalvårdens strängare regelverk på så sätt att det syftar till att tillgodose behovet av en säker miljö som är trygg både för de intagna och för personalen. Enligt regeringen väger dessa fördelar över. Även reglerna om särskilda kontroll och tvångsåtgärder skiljer sig åt mellan Kriminalvården och SiS (se avsnitt 5.4.11). För intagna barn, som redan hör till en utsatt grupp, kan en utökning av möjligheten att vida olika typer av kontroll- och tvångsåtgärder uppfattas som en försämring. Precis som vad gäller reglerna om avskildhet anser regeringen emellertid att fördelarna med Kriminalvårdens regelverk väger över, då syftet med kontroll- och tvångsåtgärderna bl.a. är att tillse att otillåtna föremål inte hamnar i omlopp på anstalterna. En kontroll- eller tvångsåtgärd får vidare endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden, och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (1 kap. 6 § andra stycket fängelselagen). I syfte att tillse att barnets bästa alltid ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör intagna barn föreslår regeringen också att en portalparagraf om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals införs i fängelselagen (se avsnitt 5.4.1). Portalparagrafen kan antas bidra till att synliggöra betydelsen av barnets bästa för de barn som avtjänar en frihetsberövande påföljd, och påverka tillämpningen på ett sätt som ligger i linje med barnkonventionen så att barnets rättigheter tillgodoses.

En konsekvens av att fängelsepåföljden ska användas i stället för sluten ungdomsvård är att verkställigheten av fängelsestraffet under vissa förutsättningar kommer att kunna föras över till ett annat land med stöd av nordiska verkställighetslagen, europeiska verkställighetslagen och internationella verkställighetslagen. Detta skiljer sig från den nuvarande ordningen, särskilt vad gäller nordiska verkställighetslagen och internationella verkställighetslagen, som inte medger att de särskilda ungdomspåföljderna verkställs utomlands. Regleringen i nordiska verkställighetslagen bygger på frivillighet från staternas sida och ett överförande av verkställigheten från Sverige skulle förutsätta att den andra nordiska staten kan och vill ta över verkställigheten. Det föreligger inte heller någon skyldighet för Kriminalvården att initiera ett ärende om överförande av straffverkställighet med stöd av lagen. Inte heller i fråga om internationella verkställighetslagen finns en sådan skyldighet för Kriminalvården. Att möjligheterna för ett barn att avtjäna fängelsestraffet

i ett annat land utökas, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, får emellertid antas ligga väl i linje med vad som är bäst för barnet.

S*tiftelsen Allmänna Barnhuset* efterlyser en analys av riskerna med att barn som begått mindre allvarliga brott kommer att avtjäna sin påföljd tillsammans med barn som har begått mycket allvarliga brott. Så är emellertid fallet även enligt det hittillsvarande systemet. Vidare föreslås i lagrådsremissen inte någon förändring kring i vilka situationer en frihetsberövande påföljd ska dömas ut. Att fängelse endast kommer att komma i fråga för den som begått brott innan han eller hon fyllde 18 år om det finns synnerliga skäl – dvs. som sista utväg – kommer alltså alltjämt att gälla. Till skillnad från *Göteborgs kommun* ser regeringen inte någon risk att förslagen skulle medföra att domstolarna skulle tillämpa en större restriktivitet än avsett när det kommer till att döma ut frihetsberövande påföljder för barn.

Till skillnad från bl.a. *Föreningen Sveriges socialchefer* ser regeringen inte heller någon risk att förslagen i lagrådsremissen leder till att samhället skulle växla ner ambitionerna om ett förebyggande arbete när det kommer till utsatta barn. Tvärtom är det enligt regeringen uppenbart att straffrättsliga åtgärder, såsom den i den här lagrådsremissen föreslagna övergången till fängelse i stället för sluten ungdomsvård, behöver kombineras med ett proaktivt arbete för att förebygga att brott alls begås (se avsnitt 4.4.3).

Utöver att förslagen påverkar de barn som döms till fängelse kommer de också att påverka syskon och vänner till de personer som döms till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Det gäller inte minst eftersom Kriminalvården befinner sig i ett ansträngt läge, vilket exempelvis kan påverka hur många besöksrum som finns tillgängliga på en anstalt vid en viss tidpunkt. I lagrådsremissen föreslås emellertid att det ska införas en bestämmelse i 7 kap. fängelselagen om att det i frågor som rör besök och andra kontakter särskilt ska beaktas den rätt som intagna som inte har fyllt 18 år har att hålla kontakt med sin familj (se avsnitt 5.4.9). Denna bestämmelse kan antas gynna även syskon till det intagna barnet.

Regeringen bedömer sammantaget att förslagen i lagrådsremissen kommer att bidra till att frihetsberövande påföljder för barn verkställs på ett sätt som är säkert både för de intagna barnen och för det omgivande samhället.

Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

En frihetsberövande påföljd innebär alltid en risk för att barnet eller den unge utvecklar eller förstärker en kriminell identitet. Samtidigt måste det beaktas att risken för skadeverkningar i hög utsträckning är kopplad till själva frihetsberövandet och till att barn som begått allvarliga brott sammanförs med varandra. De risker som är förknippade med en frihetsberövande påföljd finns således även i det nuvarande systemet (se avsnitt 5.1 under rubriken ”Konsekvenser av att placera barn och unga i fängelse”).

Särskilt för barn och unga kan det dock innebära positiva effekter för återfallsrisken om den dömde får stöd vid frigivningen. Samma sak gäller för den kontroll i strukturerade former som erhålls genom ett system med villkorlig frigivning (se avsnitt 5.1 under rubriken ”Kriminalvården har

bättre möjligheter än SiS att erbjuda stöd och kontroll vid övergången till frihet" och avsnitt 5.4.16). Förslagen kan därmed få vissa positiva konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, även om det är svårt att uttala sig om hur stora dessa konsekvenser blir.

Konsekvenser för jämställdheten mellan män och kvinnor

Angående eventuella konsekvenser för jämställdheten är det övergripande målet för jämställdhetspolitiken att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna. Det finns också ett delmål om att alla, oavsett kön, genom hela livet ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig och psykisk integritet. Som utredningen påtalar har flickor och pojkar också samma rättigheter enligt barnkonventionen. De har vidare samma rätt att skyddas mot de skadeverkningar som en inlåsning innebär och samma rätt till återfallsförebyggande åtgärder under tid då fängelsestraffet avtjänas.

När det gäller jämställdhet mellan män och kvinnor respektive pojkar och flickor är de förslag som lämnas könsneutrala. Även med bestämmelser som gäller lika för alla kan emellertid olika grupper påverkas av dem i olika utsträckning. Enligt den redovisade statistiken döms fler pojkar än flickor till frihetsberövande påföljder (se avsnitt 4.4.2). Detta innebär att fler pojkar än flickor kommer att beröras av de nya reglerna, vilket kan påverka deras utbildningsmöjligheter och arbetsmarknadsanknytning.

Som redovisas under rubriken "Konsekvenser för barn" ovan kommer den frihetsberövande delen av straffet bli något längre i vissa fall, på grund av förslagen i prop. 2025/26:34 om höjd kvotdel innan villkorlig frigivning. Eftersom det främst är pojkar och unga män som döms för så allvarliga brott att en frihetsberövande påföljd kommer i fråga är det främst de som kommer att påverkas av längre frihetsberövanden. Även de övriga effekterna av förslagen som redovisats under rubriken "Konsekvenser för barn" ovan kommer främst att påverka pojkar och unga män, eftersom det är vanligare att de döms till frihetsberövande påföljder.

Syftet med förslagen är att flickor och pojkar ska erbjudas ett likartat verkställighetsinnehåll när de avtjänar fängelse såväl i anstalt som i frihet. Det faktum att flickorna som döms till frihetsberövande påföljder är få innebär dock att det kommer finnas behov av att göra vissa speciallösningar för flickor, inte minst för att undvika att flickorna isoleras under verkställigheten. Eftersom det kan antas dröja innan barn- och ungdomsavdelningarna för flickor fylls på med dömda flickor kan Kriminalvården således behöva placera unga myndiga kvinnor där för att undvika att en dömd flicka blir isolerad (se avsnitt 5.4.3 under rubriken "Särskilt om placeringen av flickor"). Regeringen anser dock att en sådan ålderssammansättning är acceptabel, speciellt som den främst lär bli aktuell under en övergångsperiod. Genom att det av lagtexten framgår att det endast är unga kvinnor som inte har fyllt 21 år som får placeras på en flickavdelning säkerställs också att åldersstrukturen inte skiljer sig påtagligt från den åldersstruktur som för närvarande finns på de särskilda ungdomshemmen.

Förslagen riskerar sammantaget att få vissa negativa konsekvenser för jämställdheten. I likhet med utredningen anser regeringen dock att förslagen inte har någon omfattande påverkan på jämställdheten, även om

förhållandena för flickor och unga kvinnor respektive pojkar och unga män vid verkställigheten kan skilja sig åt till viss del.

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Som en del av reformen att överföra ansvaret för verkställigheten av en frihetsberövande påföljd för barn och unga till Kriminalvården föreslås, som nämnts ovan, att socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för en intagen ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten. Förslaget innebär i detta avseende en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Mot bakgrund av vikten av att utveckla påföljdssystemet för unga lagöverträdare får denna inskränkning anses vara godtagbar.

Konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden

FN:s konvention från 1966 om medborgerliga och politiska rättigheter och Europakonventionen innehåller bestämmelser som är av betydelse för behandlingen av och rättigheterna för den som berövats sin frihet. Bestämmelser som har betydelse för behandlingen av den som är frihetsberövad finns även i FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling från 1984 och Europarådets motsvarande konvention från 1987, liksom barnkonventionen. Vid sidan av dessa konventionsåtaganden finns ett flertal internationella rekommendationer som gäller behandlingen av den som är intagen i fängelse, bl.a. minireglerna för fångvård som godkändes år 1957 av FN:s ekonomiska och sociala råd och de europeiska fängelsereglerna som i reviderad form godkändes år 2006 av Europarådets ministerkommitté. I de s.k. Havannareglerna, dvs. FN:s regler om skydd av frihetsberövade ungdomar, återfinns regler om hur frihetsberövade barn ska behandlas.
I likhet med vad som anfördes när fängelselagen infördes är en viktig utgångspunkt att verkställighetslagstiftningen för barn svarar mot Sveriges internationella åtaganden (se prop. 2009/10:135 s. 68). Regeringens bedömning är att den gör det (se avsnitt 5.1 under rubriken ”Barnkonventionen och andra internationella instrument utgör inte något hinder mot att döma barn till fängelse men ställer krav på regleringens utformning”. Reformen bedöms alltså inte få några konsekvenser för hur Sverige uppfyller sina internationella åtaganden.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

29 kap.

2 § Över *en* fråga, som hör till rättegången, *ska det* röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar *ska det* röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, *ska det* dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade *har* begått gärningen och hur denna i sådant fall *ska* bedömas,

2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av prövotid eller verkställighet av påföljd,

4. återstående frågor som avser ansvar.

Om någon ledamot *anser* att den tilltalade *ska* överlämnas till särskild vård *ska det* före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

Paragrafen innehåller bestämmelser om omröstning i brottmål. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *tredje stycke* tas hänvisningen till 32 kap. 5 § brottsbalken bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Övriga ändringar är endast språkliga.

30 kap.

6 § *Om* den tilltalade *har* erkänt gärningen och *påföljden* bestäms till annat än fängelse eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

Paragrafen anger förutsättningarna för att meddela dom i förenklad form. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *första stycke* tas sluten ungdomsvård bort ur uppräkningen av påföljder i första meningen. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Övriga ändringar är endast språkliga.

51 kap.

25 § Om endast den tilltalade har överklagat tingsrättens dom eller om åklagaren har överklagat domen till den tilltalades fördel får hovrätten inte döma till en påföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock överlämna den tilltalade till särskild vård enligt 31 eller 32 kap. brottsbalken eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

Första stycket gäller inte om

1. tingsrätten har förenat en villkorlig dom eller en skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och den tilltalade inte längre samtycker till föreskriften,

2. tingsrätten har bestämt påföljden till skyddstillsyn och den tilltalade har misskött skyddstillsynen på ett sådant sätt att det finns förutsättningar enligt 28 kap. 8 § brottsbalken att undanröja den, eller

3. det kommer fram utredning som innebär att det enligt 58 kap. 3 § första stycket 3 finns förutsättningar för resning i fråga om påföljd.

Paragrafen behandlar förbudet mot reformatio in pejus, dvs. förbudet mot ändring till den tilltalades nackdel, när det gäller påföljd. I paragrafen regleras även under vilka förutsättningar förbudet får frångås. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens hittillsvarande andra stycke, där det anges att sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken ska jämställas med fängelse, tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för den som får dömas, döms eller har dömts till sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser ska gälla för den som får dömas (jfr 29 kap. 2 §), döms (jfr 30 kap. 6 §) eller har dömts (jfr 51 kap. 25 §) till sluten ungdomsvård. Den äldre lydelsen av dessa bestämmelser ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

26 kap.

6 a § Om det finns skäl mot villkorlig frigivning, *eller synnerliga skäl om den dömde inte har fyllt arton år,* ska den *villkorliga frigivningen* skjutas upp enligt vad som framgår av 7 §. Vid bedömningen av om det finns *sådana* skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömde under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt

1. inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället, eller
2. annars på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Om den dömde avtjänar fängelse i minst

1. fyra år och straffet åtminstone till någon del avser brottslighet mot liv, hälsa, frihet eller frid, eller
2. två år och straffet åtminstone till någon del avser brott som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form

ska den villkorliga frigivningen skjutas upp om det finns en konkret och beaktansvärd risk för att han eller hon begår nya brott av allvarligt slag.

Paragrafen innehåller förutsättningarna för att skjuta upp villkorlig frigivning. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.16.

Första stycket ändras på så sätt att det införs en särreglering för dömda som inte har fyllt 18 år. För dömda som inte har fyllt 18 år ska villkorlig frigivning få skjutas upp endast om det finns synnerliga skäl. Innebörden av detta är att ribban för när villkorlig frigivning ska få skjutas upp för barn läggs högre än för vuxna. Det är den dömdes ålder vid den tidpunkt då han eller hon tidigast ska friges enligt det strafftidsbeslut som Kriminalvården tagit fram enligt 21 § strafftidslagen (2018:1251) som är relevant.

Någon ändring i vilken slags överträdelser det ska vara fråga om görs inte (se prop. 2020/21:18 s. 29–30). När det gäller den *första punkten* kan

synnerliga skäl exempelvis finnas om den dömde vägrar att delta i en behandling eller programverksamhet som bedöms vara av stor vikt för att minska risken för återfall i brottslighet. För att sådan vägran ska leda till uppskjuten villkorlig frihet ska Kriminalvården dock först ha uttömt möjligheterna att motivera den intagne. Även i situationer där den dömde uteblir från inplanerade möten eller behandlingstillfällen ska Kriminalvården, innan frågan om uppskjuten villkorlig frigivning aktualiseras, ha uttömt möjligheterna att motivera den dömde. Detsamma gäller om den dömde deltar vid dessa möten eller behandlingstillfällen men inte försöker tillgodogöra sig innehållet i åtgärden.

Kravet på att det ska finnas synnerliga skäl motsvarar vad som gällde för samtliga intagna före den 1 maj 2021. Vägledning avseende den *andra punkten* kan därför hämtas från tillämpningen av den äldre lydelsen (se prop. 2005/06:123 En modernare kriminalvårdslag s. 55–58).

25 § *Om det* på en gång *ska verkställas en* dom på fängelse på livstid och *en* dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller säkerhetsförvaring, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Om det på en gång *ska verkställas en* dom på säkerhetsförvaring och *en* dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning, ska säkerhetsförvaringen träda i stället för den andra påföljden.

Om det på en gång *ska verkställas* en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om konkurrens på verkställighetsstadiet mellan en påföljd som innebär ett långvarigt frihetsberövande och andra påföljder. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att sluten ungdomsvård stryks ur uppräkningen av påföljder i *första stycket*. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Övriga ändringar är endast språkliga.

30 kap.

5 § För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl.

Av paragrafen följer de allmänna förutsättningarna för att döma en person till fängelse för brott som begåtts innan han eller hon fyllt 18 år. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att den hittillsvarande andra meningen, som innebär att rätten i första hand ska bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för fängelse, utgår. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Att fängelse ska väljas som påföljd innebär att den reduktion av strafftiden som sker vid sluten ungdomsvård inte kommer att aktualiseras när påföljden i stället bestäms till fängelse. Anledningen till detta är att reduktionen har sin grund i att villkorlig frigivning inte förekommer vid

sluten ungdomsvård. Det innebär att det fängelsestraff som döms ut kommer att vara längre än vad som hade varit fallet om påföljden hade bestämts till sluten ungdomsvård.

34 kap.

1 § Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

I stället för att bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten får rätten, i de fall som avses i 3 och 4 §§, besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten, eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Undergår den dömde fängelse på livstid får rätten endast besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

För den som har dömts till säkerhetsförvaring finns särskilda bestämmelser i 9 och 10 §§.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ny påföljdsbestämning när den tilltalade tidigare har dömts till vissa påföljder. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Från uppräkningen i *första stycket* av de påföljder som gör att bestämmelsen blir tillämplig tas sluten ungdomsvård bort, till följd av att den påföljden utmönstras ur påföljdssystemet.

3 § Rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse också tillkommande brottslighet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det är fråga om nyupptäckt brottslighet som i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse.

Är den tidigare påföljden ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd får omfatta även tillkommande brottslighet. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.4.

Från uppräkningen av påföljder i *andra stycket* tas sluten ungdomsvård bort, till följd av att den påföljden utmönstras ur påföljdssystemet.

6 § Om rätten med tillämpning av 3 § eller 9 § första stycket genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller säkerhetsförvaring som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom *eller* skyddstillsyn bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller säkerhetsförvaring ska verkställas, att den dömde begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med tillämpning av 2 § bestämma vad den dömde ska undergå

till följd av den dom som sist ska verkställas. En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas, om inte rätten beslutar något annat.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ändrade förhållanden som har betydelse för påföljdsbestämningen. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Från uppräkningarna av påföljder i *första* och *andra styckena* tas påföljden sluten ungdomsvård bort, till följd av att den påföljden utmönstras ur påföljdssystemet.

38 kap.

1 § Den som har dömts till villkorlig dom får före överklagandetidens utgång lämna en förklaring om att han eller hon är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring ska avse även böter, som dömts ut med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Om den dömde har överklagat domen, ska hans eller hennes talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse *och* dom på ungdomsövervakning.

Paragrafen reglerar bl.a. möjligheten till nöjdförklaring när det gäller villkorlig dom. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Bestämmelsen ändras endast på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort i *tredje stycket*, till följd av att den påföljden utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Den upphävda 35 kap. 8 § gäller dock i fråga om preskription av sluten ungdomsvård.

3.För brott som har begåtts före en dom på sluten ungdomsvård eller innan en utdömd sluten ungdomsvård helt är verkställd eller annars har upphört gäller 34 kap. 1, 3 och 6 §§ i den äldre lydelsen.

4. I fråga om verkställighet av dom på sluten ungdomsvård gäller 26 kap. 25 § och 38 kap. 1 § i den äldre lydelsen.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

I *andra punkten* anges att den upphävda 35 kap. 8 § gäller i fråga om preskription av sluten ungdomsvård.

Av *tredje punkten* följer att äldre bestämmelser i 34 kap. ska gälla för den som ska dömas för brott begångna innan en dom på sluten ungdomsvård eller innan en utdömd sluten ungdomsvård helt är verkställd eller annars har upphört.

I *fjärde punkten* anges att i fråga om verkställighet av dom på sluten ungdomsvård gäller bestämmelserna i 26 kap. 25 § och 38 kap. 1 § i den äldre lydelsen.

Den upphävda respektive äldre lydelsen av dessa bestämmelser ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.3 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

102 kap.

20 § När den bidragsgrundande inkomsten och reduceringsinkomsten beräknas ska den handläggande myndigheten bortse från sådan förändring i utbetalning av aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldreförsörjningsstöd och livränta som följer av att den försäkrade

– är häktad eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 a §,

– är intagen i kriminalvårdsanstalt eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 b §, *eller*

– på grund av skyddstillsyn med särskild behandlingsplan vistas i ett sådant familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende som avses i socialtjänstlagen (2025:400).

Paragrafen innehåller bestämmelser om när den handläggande myndigheten ska bortse från en sådan förändring i utbetalning av aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldreförsörjningsstöd och livränta som föranleds av att den försäkrade är frihetsberövad. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I bestämmelsens *första stycke* tas tredje strecksatsen bort, till följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

106 kap.

1 § I detta kapitel finns inledande bestämmelser i 2–*3 b* §§.

Vidare finns bestämmelser om

– familjeförmåner i 4–11 §§,

– förmåner vid sjukdom eller arbetsskada i 12–22 §§,

– särskilda förmåner vid funktionshinder i 23–25 a §§,

– förmåner vid ålderdom i 26–29 §§,

– förmåner till efterlevande i 30–34 §§, och

– bostadsstöd i 35 och 36 §§.

Slutligen finns gemensamma bestämmelser i 37–40 §§.

Paragrafen upplyser om innehållet i 106 kap. socialförsäkringsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket* tas hänvisningen till 3 c § bort, till följd av att den paragrafen upphävs.

16 § Sjukersättning och aktivitetsersättning lämnas inte för tid efter det att den försäkrade sextio dagar i följd varit frihetsberövad på grund av att han eller hon är häktad eller intagen i anstalt.

Förmånerna lämnas dock åter från och med den trettionde dagen före frigivningen.

I paragrafen finns bestämmelser om sjukersättning och aktivitetsersättning. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket* tas andra punkten bort, till följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Som en följd av detta ändras stycket även redaktionellt genom att punktlistan tas bort.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för den som är intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av sluten ungdomsvård samt för den som är dömd till sluten ungdomsvård men som inte har inställt sig vid ett sådant hem den dagen påföljden ska verkställas.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* framgår att ett antal bestämmelser ska gälla i den äldre lydelsen för beslut i fråga om den som är intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av påföljden sluten ungdomsvård. Den äldre lydelsen av dessa bestämmelser ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

19 § En person som har dömts till straff eller någon annan påföljd för brott genom en dom som får verkställas trots att den inte har fått laga kraft, och som är intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av påföljden, ska vid överklagande av domen anses som häktad för brottet. Detsamma gäller den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Det som i rättegångsbalken föreskrivs för brottmål ska gälla även vid förfarande om undanröjande av påföljd och utdömande av annan påföljd för brott eller om någon annan åtgärd i fråga om utdömd påföljd, om inget annat är föreskrivet. Om den dömde är intagen i anstalt för verkställighet av påföljd, ska han eller hon anses som häktad för brottet.

Om en offentlig försvarare har förordnats för den dömde i mål om undanröjande av påföljd enligt 27 kap. 6 § eller 28 kap. 8 § brottsbalken, ska 31 kap. rättegångsbalken om ersättningsskyldighet för den tilltalade tillämpas. I övriga mål om undanröjande av påföljd eller någon annan åtgärd i fråga om utdömd påföljd ska ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om situationer där en dömd person ska anses som häktad för brottet och om förfarandet i mål om undanröjande av påföljd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *första* och *andra stycke* ändras på så sätt att vad som enligt hittillsvarande lydelse föreskrivs om den som är intagen i särskilt ungdomshem med stöd av 32 kap. 5 § brottsbalken tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. För den som är intagen i ett särskilt ungdomshem för verkställighet av sluten ungdomsvård gäller 19 § i den äldre lydelsen.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att för den som är intagen i ett särskilt ungdomshem för verkställighet av sluten ungdomsvård gäller 19 § i den äldre lydelsen. Den äldre lydelsen av bestämmelsen ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

18 § En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,
4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,
5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling

av koncessioner, lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet eller lagen (2022:760) om upphandling av fonder till premiepensionens fondtorg,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt,

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post,

9. mål enligt lagen (2024:954) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om digitala tjänster som avser en

a) inspektion,

b) prövning av om en handling skyddas av advokatsekretess enligt 3 kap. 14 § samma lag, eller

c) tillfällig begränsning av mottagarnas tillgång till en tjänst eller ett online-gränssnitt, och

10. mål om betalningssäkring enligt socialförsäkringsbalken eller lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *fjärde stycke tredje punkten*, ändras på så sätt att mål om vård vid en låsbar enhet, mål om vård i enskildhet och mål om avskildhet enligt 14, 14 a och 17 §§ lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård tas bort från uppräkningen av sådana mål som kan avgöras i sak av en ensam lagfaren domare. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. I fråga om mål som avser lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård gäller 18 § i den äldre lydelsen.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att den äldre lydelsen av 18 § ska gälla i fråga om mål som avser lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Den äldre lydelsen av bestämmelsen ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.6 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302)

7 § Passansökan ska avslås, om

1. bestämmelserna i 6 § inte har följts och sökanden inte har följt uppmaningen att avhjälpa bristen,

2. ansökan avser pass för barn under arton år och barnets vårdnadshavare inte har lämnat medgivande och det inte finns synnerliga skäl att ändå utfärda pass,

3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad övervakning enligt 24 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,

4. sökanden är föremål för ett beslut om övervakningsåtgärder enligt 2 kap. 1 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen, och åklagaren inte har lämnat medgivande,

5. sökanden är föremål för en uppföljningsförklaring som avser en övervakningsåtgärd enligt 3 kap. 3 § 3–5 lagen om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen, och åklagaren inte har lämnat medgivande,

6. sökanden är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet,

7. sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

8. sökanden avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och sökanden inte har villkorligt frigetts,

9. sökanden avtjänar säkerhetsförvaring,

10. sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller

11. sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 b § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en passansökan ska avslås. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I bestämmelsen tas *tionde punkten*, där det enligt hittillsvarande lydelse anges att passansökan ska avslås om sökanden genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år, bort. De efterföljande punkterna numreras om. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

12 § Passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass, om

1. passinnehavaren har förlorat eller efter ansökan har befriats från sitt svenska medborgarskap,

2. passet avser barn under arton år och barnets vårdnadshavare eller, om barnet vistas här i landet och står under vårdnad av båda föräldrarna, en av dem begär att passet ska återkallas och det inte finns synnerliga skäl mot återkallelse,

3. en passinnehavare, som är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet, uppehåller sig utomlands och det av särskilda skäl är motiverat att passet återkallas,

4. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

5. passinnehavaren avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och innehavaren inte har villkorligt frigetts,

6. passinnehavaren avtjänar säkerhetsförvaring,

7. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. någon annan än den som passet är utfärdat till förfogar över passet, eller

10. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

Ett särskilt pass ska dessutom återkallas, när de skäl som har lett till att passet utfärdades inte längre finns.

Det som sägs i första stycket 2 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket.

Det som sägs i första stycket *10* ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om i vilka fall passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *första stycke* tas sjunde punkten, där det enligt hittillsvarande lydelse anges att passmyndigheten ska återkalla ett pass för den som genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år, bort. De efterföljande punkterna numreras om och detta föranleder en ändring i *fjärde stycket*. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

18 § Passmyndigheten får besluta att pass ska omhändertas, om

1. fråga om återkallelse av passet enligt 12 § första stycket 2, 4 eller *10* har uppkommit och det finns risk att passinnehavaren reser ut ur landet innan beslut om återkallelse hinner meddelas,
2. framställning enligt 24 eller 25 § har beslutats och det finns risk att passinnehavaren reser ut ur landet innan fråga om återkallelse av passet eller begränsning av dess giltighet har slutbehandlats.

Bestämmelserna i 17 § tillämpas också när beslut om omhändertagande har meddelats enligt första stycket.

Om pass som har omhändertagits enligt första stycket 1 inte har återkallats inom en vecka efter passets omhändertagande, ska innehavaren ges tillfälle att få tillbaka passet. Pass som har omhändertagits enligt första stycket 2 ska förvaras av passmyndigheten tills frågan om återkallelse eller begränsning har avgjorts slutligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när passmyndigheten får omhänderta pass. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras endast på så sätt att hänvisningen till hittillsvarande elfte punkten i *första stycket första punkten* ändras till tionde punkten, till följd av den nya numrering som föreslås i 12 §.

19 § Passtillstånd krävs för den som

1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, utom när straffet är en månad eller kortare tid,
2. avtjänar säkerhetsförvaring, eller
3. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när passtillstånd behövs för den som är dömd till vissa påföljder. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att sluten ungdomsvård inte längre räknas upp i *första punkten* som en sådan påföljd som innebär att det krävs passtillstånd för den som avtjänar en sådan påföljd. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

21 § En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1, avtjänar säkerhetsförvaring enligt 19 § 2 eller står under övervakning enligt 19 § 3 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta ärendet till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet ska alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff ska hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning ska hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den övervakade är inskriven är beläget.

Passtillstånd ska vägras, om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

Paragrafen anger vilken myndighet som ska pröva en fråga om passtillstånd och förutsättningarna för att vägra passtillstånd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *första stycke* ändras på så sätt att det inte längre följer av bestämmelsen att en fråga om passtillstånd för den som genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 ska prövas av Statens institutionsstyrelse. Kriminalvården ska alltså pröva samtliga frågor om passtillstånd när det gäller personer som dömts till fängelse på grund av brott som begåtts före 18 års ålder. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

24 § Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, avtjänar säkerhetsförvaring enligt 19 § 2 eller står under övervakning enligt 19 § 3 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden besluta att framställning ska göras hos passmyndigheten om att passet ska återkallas.

Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning ska göras hos passmyndigheten om att passet ska återkallas.

I paragrafen anges vilken myndighet som kan göra en framställning om att passet ska återkallas för en passinnehavare som avtjänar vissa i paragrafen angivna påföljder. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *första stycke* tas meningen om att Statens institutionsstyrelse kan göra en framställning om att passet ska återkallas för den som genomgår sluten ungdomsvård bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

26 § Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, ska den omedelbart anmäla detta till myndighet som anges i 24 §, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff eller säkerhetsförvaring, står under övervakning eller bereds sjukvård som avses i den paragrafen.

Paragrafen anger i vilka fall en passmyndighet som får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd ska

anmäla detta till övervakningsnämnden eller Socialstyrelsen. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att det inte längre framgår att en passmyndighet som får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd ska anmäla det till Statens institutionsstyrelse om personen genomgår sluten ungdomsvård. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser till lagen (2025:798) om ändring i passlagen (1978:302)

2. Vid tillämpningen av 7 § *11* ska ett beslut om att sökanden ska lämna ifrån sig sitt pass, eller om ett förbud att utfärda pass för sökanden, som har meddelats enligt 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) i dess lydelse före den 1 juli 2026, anses som ett beslut enligt 6 kap. 6 b § konkurslagen.

Andra punkten ändras på så sätt att hänvisningen till hittillsvarande tolfte punkten i 7 § ändras till elfte punkten, till följd av att punkterna i 7 § numreras om.

Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 2 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller i frågor om pass för den som avtjänar sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 2 juli 2026. Skälet till att lagen inte träder i kraft samma datum som övriga lagändringar utvecklas i avsnitt 6.1.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser gäller i frågor om pass för den som avtjänar sluten ungdomsvård. Den äldre lydelsen av dessa bestämmelser ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.7 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

29 a § Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får överlämna till Kriminalvården att transportera någon som är berövad friheten. Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,
– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och
– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 43 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).

Av paragrafen följer att Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får överlämna till Kriminalvården att transportera någon som är frihetsberövad, Vidare anges förutsättningarna för en sådan transport. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *andra stycke* ändras så att den hittillsvarande hänvisningen till 20 b § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för uppgifter som avses i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser gäller för uppgifter som avses i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Den äldre lydelsen av bestämmelsen i 29 a § ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud

1 a § Förutsättningarna i 1 § för att meddela ett kontaktförbud enligt den paragrafen ska alltid anses uppfyllda om

1. den som förbudet avses gälla mot har dömts för brott mot den som förbudet avses skydda,
2. brottsligheten har innefattat angrepp mot liv, hälsa, frihet eller frid,
3. brottsligheten har begåtts mot en närstående eller tidigare närstående,
4. brottslighetens straffvärde uppgår till fängelse i sex månader eller mer, och
5. det inte finns särskilda skäl mot att meddela ett kontaktförbud.

Om domen avser olaga förföljelse eller hedersförtryck enligt 4 kap. 4 b eller 4 e § brottsbalken, gäller första stycket även om de krav som följer av första stycket 3 eller 4 inte är uppfyllda.

Ett kontaktförbud får meddelas med stöd av första och andra styckena inom följande tider när den som förbudet avses gälla mot har dömts till

1. fängelse, fram till dess att påföljden helt har verkställts, dock under minst ett år från frigivning,
2. rättspsykiatrisk vård, senast ett år från det att vården har upphört,
3. annan påföljd, senast ett år från det att domen i den del som avser påföljd har fått laga kraft mot den dömde.

Paragrafen innehåller en presumtion för kontaktförbud i vissa fall. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I *tredje stycket* tas andra punkten, som enligt hittillsvarande lydelse anger den tid inom vilken kontaktförbud får meddelas med stöd av presumtionerna i första och andra stycket när den som förbudet avses gälla mot har dömts till sluten ungdomsvård, bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten

ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. De efterföljande punkterna numreras om.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för beslut om kontaktförbud i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser gäller för beslut om kontaktförbud i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård. Den äldre lydelsen av bestämmelsen i 1 a § ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

3 § Vård *ska* också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård *ska* också beslutas om den som dömts till *fängelse* vid *tidpunkten för villkorlig frigivning* bedöms vara i uppenbart behov av vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

I paragrafen anges i vilka fall tvångsvård ska beredas en ung person som utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.4.16.

Ändringen i paragrafens *andra stycke* innebär att paragrafen anpassas till att den frihetsberövande påföljden för barn och unga föreslås vara fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Enligt hittillsvarande ordning kan vård enligt detta stycke beslutas vid verkställighetens slut för den som dömts till sluten ungdomsvård. Ändringen innebär att den relevanta tidpunkten i stället är tidpunkten för villkorlig frigivning från ett fängelsestraff.

Avsikten med andra stycket är att tona ned det krav som följer av första stycket på att risken för skada ska ha viss aktualitet. Möjligheten att besluta om tvångsvård med ett nedtonat aktualitetskrav syftar alltså till att skapa bättre förutsättningar för att säkerställa kontinuiteten i vården av de barn och unga som genom frihetsberövandet varit förhindrade att genom sitt beteende påvisa behovet av tvångsvård (prop. 1997/98:96 s. 168–170). Inom ramen för fängelsestraffet finns möjlighet till andra utslussningsåtgärder än det hittillsvarande systemet med sluten ungdomsvård kan erbjuda. Därutöver finns det för fängelsestraffet ett system med villkorlig frigivning där barnet eller den unge ställs under övervakning. En förutsättning för att tvångsvård ska kunna beslutas enligt detta stycke är därför att barnets eller den unges behov inte bedöms kunna tillgodoses med exempelvis sådana föreskrifter som Kriminalvården kan besluta om för den som är villkorligt frigiven. Att

vård enligt detta stycke inte kan bli aktuell i fråga om den som har fyllt 20 år följer av 1 §.

I övrigt görs enbart redaktionella ändringar.

22 § Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av den unges vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller
2. att den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas, ska en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § andra stycket, 13 a § första stycket samt 21 § första stycket första meningen och andra och fjärde styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § andra stycket av om ett sådant beslut ska upphöra att gälla ska ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

Första stycket är också tillämpligt om den som är under 20 år och som dömts till *fängelse* vid *tidpunkten för villkorlig frigivning* bedöms vara i uppenbart behov av insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i första stycket.

I paragrafen finns bestämmelser om förebyggande insatser, s.k. mellantvång, som socialnämnden kan besluta om för den som är under 20 år. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.4.16.

Paragrafens *fjärde stycke* justeras med anledning av att sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Enligt hittillsvarande ordning kan med stöd av detta stycke förebyggande insatser beslutas vid verkställighetens slut för den som dömts till sluten ungdomsvård. Ändringen innebär att hänvisningen till sluten ungdomsvård ersätts av en hänvisning till fängelse och att den relevanta tidpunkten i stället är tidpunkten för villkorlig frigivning från fängelsestraffet.

Syftet med fjärde stycket är att tona ned det krav som följer av första stycket på att risken för skada ska ha viss aktualitet. Möjligheten att besluta om förebyggande insatser med ett nedtonat aktualitetskrav är att sådana insatser ska kunna vidtas utan att behovet av dessa visat sig genom ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 §, på grund av att barnet eller den unge varit frihetsberövad (prop. 2014/15:25 s. 62). Kravet på att behovet ska vara uppenbart innebär dock att det ska finnas konkreta och påtagliga omständigheter som talar för att det finns en risk för destruktivt beteende. Inom ramen för fängelsestraffet finns möjlighet till andra utslussningsåtgärder än det hittillsvarande systemet med sluten ungdomsvård kan erbjuda. Därutöver finns det för fängelsestraffet ett system med villkorlig frigivning där barnet eller den unge ställs under övervakning. En förutsättning för att förebyggande insatser ska kunna beslutas enligt detta stycke är därför att barnets eller den unges behov inte bedöms kunna tillgodoses med exempelvis sådana föreskrifter som Kriminalvården kan besluta om för den som är villkorligt frigiven.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 juli 2026.

Av övergångsbestämmelserna i *andra punkten* framgår att 3 och 22 §§ ska gälla i den äldre lydelsen för beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

1 § Föreskrifter om psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång i andra fall än som avses i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (rättspsykiatrisk vård) ges i denna lag.

Lagen gäller den som

1. efter beslut av domstol *ska* ges rättspsykiatrisk vård,
2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning, *eller*
3. är intagen i eller *ska* förpassas till kriminalvårdsanstalt.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *andra stycke* tas fjärde punkten bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. I övrigt görs enbart redaktionella ändringar.

5 § Beslut om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket fattas av en chefsöverläkare vid en sjukvårdsinrättning eller enhet som avses i 6 §. För ett sådant beslut krävs att ett vårdintyg har utfärdats av någon annan läkare. Beträffande vårdintyg, undersökning för vårdintyg samt fastspänning, avskiljande och behandling gäller därvid bestämmelserna i 4, 5 *och* 6 a §§ och 6 b § första stycket andra meningen lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård i tillämpliga delar.

En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket *ska* avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.

Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad *eller* intagen i eller *ska* förpassas till kriminalvårdsanstalt och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket för frivillig psykiatrisk vård.

Föreskrifterna i paragrafen reglerar förfarandet vid intagning för rättspsykiatrisk vård i andra fall än då vården utgör en brottspåföljd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *tredje stycke* tas det som enligt hittillsvarande lydelse sägs om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård bort. Ändringen är en följd av att

påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. I övrigt görs enbart redaktionella ändringar.

8 § Vid sluten rättspsykiatrisk vård enligt denna lag gäller, om inte annat anges i 8 a §, i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666), besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation.

I paragrafen regleras frågor om behandlingen av den som genomgår sluten rättspsykiatrisk vård. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *andra stycke* tas det som enligt hittillsvarande lydelse sägs om att Statens institutionsstyrelse får besluta om inskränkningar i kommunikation m.m. beträffande den som dömts till sluten ungdomsvård bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

11 § Den som är intagen i en kriminalvårdsanstalt och ges rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för ett visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.

Ett tillstånd enligt första stycket får förenas med sådana villkor som anges i 26 § tredje stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Paragrafen innehåller bestämmelser om permission för den som är intagen i en kriminalvårdsanstalt och som ges rättspsykiatrisk vård. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I paragrafens *första stycke* tas den hittillsvarande bestämmelsen om permission för den som är intagen i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

15 § I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård enligt 4 § ska chefsöverläkaren genast besluta att vården ska upphöra när det inte längre finns förutsättningar för sådan vård. Chefsöverläkaren ska fortlöpande överväga frågan om den rättspsykiatriska vårdens upphörande.

Rättspsykiatrisk vård enligt första stycket ska upphöra senast

1. för den som är anhållen eller häktad, när beslutet om frihetsberövande upphört att gälla,

2. för den som är intagen med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, när han eller hon inte längre får hållas kvar på undersökningsenheten,

3. för den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker.

Paragrafen anger när rättspsykiatrisk vård ska upphöra. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Fjärde punkten i *andra stycket* tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

29 § Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till *Kriminalvården* lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande *ska* förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.

Paragrafen anger i vilka fall chefsöverläkaren har uppgiftsskyldighet gentemot Kriminalvården beträffande en patient som har genomgått rättspsykiatrisk vård och som ska återföras till ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Ändringen innebär att paragrafens *andra stycke* tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. I övrigt ändras paragrafen endast språkligt.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. För beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård gäller 1, 5, 8, 11 och 15 §§ i den äldre lydelsen.

3. För uppgiftsskyldighet i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård gäller 29 § i den äldre lydelsen.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 juli 2026.

Av övergångsbestämmelserna i *andra punkten* framgår att ett antal bestämmelser ska gälla i den äldre lydelsen för beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård.

Av övergångsbestämmelsen i *tredje punkten* framgår att för uppgiftsskyldighet i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård gäller 29 § i den äldre lydelsen.

Den äldre lydelsen av dessa bestämmelser ska gälla oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

1 § Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *ska* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras endast på så sätt att den hittillsvarande hänvisningen till 32 kap. 5 § brottsbalken tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet och att bestämmelsen i 32 kap. 5 § upphävs. I övrigt ändras paragrafen endast språkligt.

8.12 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Genom lagen upphör lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård att gälla.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2030.
2. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för verkställighet av domar på sluten ungdomsvård som inte är helt verkställda före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 juli 2030.

Av övergångsbestämmelserna i *andra punkten* framgår att den upphävda lagen fortfarande gäller för verkställighet av domar på sluten ungdomsvård som inte är helt verkställda före ikraftträdandet. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 5.1, 6.1 och 6.2.

8.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

17 § Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,
2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,
3. förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,
4. säkerhetsförvaring gallras tio år efter det att påföljden är helt verkställd,
5. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras
   a) tio år efter domen eller beslutet, eller
   b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
6. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras
   a) tio år efter domen eller beslutet, eller
   b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
7. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras
   a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när uppgifter ska gallras ur belastningsregistret. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att sjätte punkten, som enligt hittillsvarande lydelse anger att uppgifter om sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts, tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Övriga ändringar är enbart redaktionella och innebär att efterföljande punkter numreras om.

18 § Om det före utgången av den tid som anges i 17 eller 17 a § har gjorts en ny anteckning enligt 3, 4 eller 4 a § som avser samma person, ska ingen av uppgifterna gallras så länge någon av dem ska finnas kvar i registret. Detta ska dock inte gälla om den nya anteckningen avser penningböter.

En uppgift ska dock alltid gallras senast tjugo år efter den dom eller det beslut som ledde till att uppgiften fördes in i registret. I fråga om uppgift som avses i 17 § 1, 4 eller *8* gäller detta endast om de tidsfrister som anges där har gått ut.

Ska en uppgift som avses i 3, 4 eller 4 a § gallras enligt denna paragraf, ska även sådana uppgifter som har antecknats i anslutning till uppgiften gallras, om inte regeringen föreskriver annat.

Paragrafen innehåller bestämmelser om så kallad uppskjuten gallring. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Andra stycket ändras på så sätt att hänvisningen till hittillsvarande nionde punkten i 17 § ändras till åttonde punkten, till följd av att punkterna i 17 § numreras om.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för uppgifter om sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser gäller för uppgifter om sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

4 § Den som har avtjänat fängelsestraff, säkerhetsförvaring eller förvandlingsstraff för böter har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.

I paragrafen regleras rätten till ersättning för den som har avtjänat viss straffrättslig påföljd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att sluten ungdomsvård inte längre räknas upp som en sådan frihetsberövande påföljd som omfattas av paragrafen. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller för den som har avtjänat sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Enligt *andra punkten* ska, för den som har avtjänat sluten ungdomsvård, äldre bestämmelser gälla. Det gäller oavsett om den slutna ungdomsvården har dömts ut eller avtjänats före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.15 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

26 kap.

7 § Sekretessen enligt 1 § gäller inte

1. beslut om omhändertagande av en enskild,
2. beslut om vård utan samtycke,
3. beslut om att bevilja ett barn skyddat boende eller en omedelbar sådan insats med samtycke från endast en av vårdnadshavarna,

4. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller

5. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).

Sekretessen enligt 1 och 4 §§ gäller inte beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

Paragrafen innehåller undantag från socialtjänstsekretessen. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att hittillsvarande fjärde punkten i *första stycket*, enligt vilken sekretessen enligt 26 kap. 1 § inte gäller beslut om sluten ungdomsvård, tas bort och de efterföljande punkterna numreras om. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

15 § Den tystnadsplikt som följer av 1 a, 5, 13 och 14 a–14 c §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke, beslut om skyddat boende för ett barn eller en omedelbar sådan insats med samtycke från endast en av vårdnadshavarna.

Paragrafen reglerar tystnadsplikt för vissa verksamheter. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *andra stycke* ändras endast på så sätt att ”beslut om sluten ungdomsvård” tas bort ur uppräkningen över olika typer av beslut. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

35 kap.

15 a § Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte*, om det behövs för att genomföra den dömdes verkställighetsplan,* att Kriminalvården *lämnar uppgift* till en enskild eller till en annan myndighet *om den som har dömts till*

1. fängelse, förutsatt att den dömde inte har fyllt tjugoett år, eller

2. ungdomsövervakning.

Paragrafen innehåller en sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör för Kriminalvården att i vissa fall lämna uppgift om den som avtjänar en påföljd till en enskild eller till en annan myndighet. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2 .

Paragrafen ändras på så sätt att den möjliggör att Kriminalvården lämnar ut uppgifter inte bara om den som har dömts till ungdomsövervakning utan även om den som har dömts till fängelse, förutsatt att den dömde inte har fyllt 21 år. Det är den intagnes ålder vid tidpunkten för uppgiftslämnandet som är relevant. Vägledning om de närmare förutsättningarna för utlämnande av uppgifter med stöd av denna paragraf finns i prop. 2019/20:118 s. 161–162.

20 § Sekretess gäller hos Polismyndigheten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men om uppgiften röjs och uppgiften hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,
2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,
3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten eller insatser för barn i form av skyddat boende med samtycke *från* endast en av vårdnadshavarna,
4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken,
5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare, eller
6. verksamhet som syftar till att upprätthålla ett utreseförbud enligt 31 a eller 31 d § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om uppgifter som Polismyndigheten har i verksamhet som ligger vid sidan av den rent brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamheten. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att det i *första stycket tredje punkten*, inte längre anges att sekretess gäller hos Polismyndigheten för uppgift om ärende enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. I övrigt ändras paragrafen endast språkligt.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. För uppgifter om sluten ungdomsvård gäller 26 kap. 7 och 15 §§ och 35 kap. 20 § i den äldre lydelsen.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att vissa bestämmelser ska gälla för uppgifter om sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.16 Förslaget till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

1 kap.

4 a § *Vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt arton år ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En intagen som inte har fyllt arton år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.*

Paragrafen, som är ny, innehåller grundläggande bestämmelser om att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som rör intagna barn. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.1.

Av bestämmelsen, som bygger på artikel 3.1 i den reviderade svenska översättningen av Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), framgår att vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. I enlighet med artikel 12.1 i barnkonventionen framgår också att en intagen som inte har fyllt 18 år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och att vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.

Barnets bästa kan inte fastställas en gång för alla, utan måste bedömas vid alla åtgärder som rör barnet. Det betyder att barnets bästa ska beaktas t.ex. vid placering av barnet och vid upprättande och genomförande av barnets verkställighetsplan. Det kan exempelvis handla om att fler och tätare uppdateringar av den intagnes verkställighetsplan kan vara nödvändiga för intagna som är under 18 år än för äldre intagna. Ett annat exempel är att den sysselsättning som anvisas ett intaget barn kan behöva utformas på ett annat sätt än motsvarande sysselsättning för vuxna. Barnets bästa ska även komma till uttryck i det dagliga omvårdnadsarbetet. Ett exempel kan vara att om ett barn upplever inlåsning i anslutning till dygnsvilan som påfrestande kan personalen, i den utsträckning det är genomförbart, tillmötesgå barnets behov av kontakt genom att exempelvis vistas tillsammans med barnet en kort stund i bostadsrummet. Barnets bästa ska vidare beaktas vid användning av särskilda kontroll- och tvångsåtgärder. Det gäller såväl vid beslutet om viss åtgärd, exempelvis en kroppsvisitation, som vid dess genomförande. Vid användningen och genomförandet av särskilda kontroll- och tvångsåtgärder kan en tillämpning av principen om barnets bästa vidare ge olika utfall beroende på barnets ålder. Ju yngre barnet är desto större restriktivitet bör iakttas när det kommer till användning av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder. Även andra individuella attribut än ålder hos barnet, såsom att det finns en påtaglig risk att en viss kontroll- eller tvångsåtgärd skulle skada barnets hälsa eller utveckling, behöver vägas in i bedömningen av barnets bästa.

Att alla intagna – dvs. såväl vuxna som barn – ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet följer av 1 kap. 4 §. När det kommer till intagna barn är det emellertid angeläget att Kriminalvårdens personal därutöver har ett barnanpassat förhållningssätt och kompetens att möta barn. Det gäller inte minst eftersom intagna barn ofta har ett stort vårdbehov. Regleringen ställer krav på förståelse hos personalen för att intagna barns behov kan skilja sig från vuxna intagnas och dessutom variera stort beroende på barnets ålder och mognad.

En del av bedömningen av barnets bästa är att ta hänsyn till barnets åsikter. En förutsättning för detta är att barnet ges möjlighet att uttrycka sina åsikter på ett sätt som är lämpligt utifrån barnets funktionsförmåga. Barnets åsikter ska därefter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det är också viktigt att Kriminalvården ger barnet information som är anpassad efter ålder, mognad och funktionsförmåga för att barnet ska få förutsättningar att vara delaktigt och ge uttryck för sina åsikter. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen.

Vad som är bäst för barnet ska undersökas och vägas mot andra intressen. Vid denna avvägning ska barnets bästa – vilket följer av

uttrycket i första hand beaktas – ha hög prioritet och inte bara vara ett bland flera överväganden. Det betyder emellertid inte att barnets bästa alltid ska vara utslagsgivande; andra intressen kan ha samma eller större betydelse. Om barnets bästa står i konflikt med ett annat intresse, t.ex. behovet av samhällsskydd eller upprätthållandet av ordning och säkerhet på anstalten, måste en avvägning göras i varje enskilt fall.

5 § Verkställigheten ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas.

Verkställigheten ska, i den utsträckning det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, särskilt inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott. För varje intagen ska det upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan.

Verkställigheten ska planeras och utformas efter samråd med den intagne och i samverkan med berörda myndigheter.

För en intagen som inte har fyllt arton år ska verkställigheten utöver vad som framgår av tredje stycket, om det är möjligt, planeras och utformas efter samråd med den intagnes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer. Vid behov ska samverkan även ske med andra berörda aktörer.

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om verkställighetens mål och utformning. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.5.

Paragrafen ändras på så sätt att ett nytt *fjärde stycke* läggs till. Av detta framgår att verkställigheten för en intagen som inte har fyllt 18 år inte bara ska planeras och utformas efter samråd med den intagne utan, om det är möjligt, även med hans eller hennes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer. Vidare ska samverkan vid behov ske med andra berörda aktörer.

Med hänsyn till att vårdnadshavare typiskt sett har en viktig roll för att förebygga att ett barn återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt är det angeläget att de involveras i verkställighetsplaneringen i de fall det är möjligt. Vad som exempelvis kan göra samråd omöjligt är om vårdnadshavarna helt motsätter sig att medverka. I andra fall kan förhållandet mellan den intagne och en vårdnadshavare eller omständigheter kopplade till vårdnadshavarens person också omöjliggöra ett meningsfullt samråd. Kravet på samråd innebär inte att det är vårdnadshavarna som avgör vilka åtgärder som bör komma i fråga och inte heller att deras samtycke krävs när det gäller inslagen i verkställigheten.

I det nya fjärde stycket anges vidare att samråd får ske även med andra personer, om det bedöms lämpligt. Det kan exempelvis handla om en förälder som inte är vårdnadshavare men som likväl kan bidra till att bilden av barnets behov blir så komplett som möjligt så att barnet erbjuds rätt insatser under verkställigheten. Det kan också handla om en tidigare familjehemsförälder eller någon annan som har haft nära kontakt med barnet, t.ex. en tränare eller liknande person inom föreningslivet. Barnets egen uppfattning om vilka vuxna personer som står det nära ska tillmätas stor betydelse. I kravet på lämplighet ligger bl.a. att Kriminalvården måste överväga om känslig information om barnet kan lämnas ut till personen. Vid den bedömningen ska barnets åsikt om såväl samrådet som utlämnande av information beaktas. Barnets bästa ska alltid beaktas i första hand (se kommentaren till 1 kap. 4 a §).

Slutligen framgår av det nya fjärde stycket att samverkan vid behov ska ske med andra berörda aktörer. Genom detta tillägg ges Kriminalvården möjlighet att samverka med andra aktörer än berörda myndigheter, t.ex. med skolhuvudmän, delar av barn- och ungdomspsykiatrin, ett familjehem eller en privat missbruksklinik.

Att verkställigheten ska planeras och utformas i samverkan med berörda myndigheter, t.ex. med socialtjänsten, följer av tredje stycket.

5 a § *Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2025:400) har ansvar för en intagen som inte har fyllt arton år ska utse en särskild handläggare för honom eller henne.*

Paragrafen, som är ny, reglerar socialnämndens skyldighet att utse en särskild handläggare för en intagen som inte har fyllt 18 år. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.6.

Skyldigheten enligt paragrafen att utse en handläggare gäller för socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvaret för barnet. Skyldigheten att utse en särskild handläggare inträder när verkställigheten av fängelsestraffet inleds och består så länge den intagne inte har fyllt 18 år.

Det är en uppgift för den särskilda handläggaren att företräda socialtjänsten i den samverkan som äger rum mellan Kriminalvården och socialnämnden vid planeringen och utformningen av verkställigheten (se 1 kap. 5 § tredje stycket). Under verkställigheten ska den särskilda handläggaren vara Kriminalvårdens kontaktperson i frågor som berör socialtjänsten. Vidare ska handläggaren medverka vid uppföljning och ändring av verkställighetsplanen.

Handläggarens uppdrag blir särskilt viktigt när det blir aktuellt med permissioner på hemorten och även i samband med utslussning och villkorlig frigivning. Vid permission kan handläggaren bistå med information exempelvis om barnets hemmiljö, umgänge och platser som han eller hon inte bör vistas på. Vid utslussning och framför allt villkorlig frigivning kan det bli aktuellt att t.ex. placera barnet i ett familjehem, i ett stödboende eller vid ett HVB-hem.

Paragrafen innebär inga förändringar i socialnämndens grundläggande ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen. Att folkbokföringskommunen även efter den intagnes 18-årsdag har ett ansvar för insatser avseende denne följer av 29 kap. 3 § socialtjänstlagen.

2 kap.

3 § En intagen *som inte har fyllt* arton år *ska* placeras *på en avdelning som är särskilt anpassad utifrån barns behov och rättigheter (barn- och ungdomsavdelning) och får inte heller i övrigt* vistas tillsammans med intagna *som har fyllt* arton år. *Undantag får endast göras om det kan* anses vara till *den intagnes* bästa.

Om det finns särskilda skäl får Kriminalvården besluta att en intagen som har fyllt arton men inte tjugoett år ska

1. placeras på en barn- och ungdomsavdelning, eller

2. fortsätta att vara placerad på en sådan avdelning även efter det att han eller hon har fyllt arton år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om placering av intagna barn. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.3 och 5.4.4.

Paragrafen ändras dels på så sätt att det i första stycket anges att intagna barn ska placeras på avdelningar som är särskilt anpassad utifrån barns behov och rättigheter (barn- och ungdomsavdelningar), dels på så sätt ett nytt andra stycke införs som reglerar Kriminalvårdens möjligheter att besluta att även unga myndiga ska vara placerade på barn- och ungdomsavdelningar.

Utformningen av *första stycket* motsvarar det som gäller enligt artikel 37 c i barnkonventionen. Även hittills har gällt att en intagen som är under 18 år inte får placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa.

Barn- och ungdomsavdelningarna ska vara särskilt anpassade utifrån barns behov och rättigheter. Det innebär att de behöver skilja sig från vuxenavdelningar på olika sätt, både vad gäller fysisk utformning och bemanning. Exempelvis kan Kriminalvården behöva tillhandahålla andra typer av fritidssysselsättning än för vuxna intagna. Personalen som bemannar barn- och ungdomsavdelningarna behöver också ha den särskilda kompetens som krävs för att möta barn.

Genom formuleringen att barn inte heller i övrigt får vistas tillsammans med intagna som har fyllt 18 år framgår att det inte endast är på avdelningarna som barn ska hållas åtskilda från vuxna utan att detsamma gäller andra lokaler på anstaltens områden, t.ex. i skolan och i idrottshallar. Detta gäller även vid placering inom ramen för särskilda utslussnings-åtgärder, t.ex. i ett halvvägshus.

Första stycket medger att ett intaget barn placeras på en annan avdelning än en barn- och ungdomsavdelning, eller i övrigt vistas tillsammans med intagna som har fyllt 18 år, om det är till hans eller hennes bästa. Så kan exempelvis vara fallet om det mycket tydligt framgår att en placering vid den andra avdelningen är bättre för barnet eftersom där erbjuds en form av behandling som inte kan erbjudas vid barn- och ungdomsavdelningen. Även säkerhetsaspekter kan i vissa fall tala för en placering på en annan avdelning. Innan en sådan placering beslutas ska Kriminalvården dock ha uttömt möjligheterna att tillgodose barnets behandlingsbehov eller säkerhet inom ramen för en placering på en barn- och ungdomsavdelning. Placeringen på vuxenavdelning bör vidare vara så begränsad i tiden som möjligt och Kriminalvården ska kontinuerligt utvärdera om det finns någon barn- och ungdomsavdelning som barnet kan tas emot på. Platsbrist eller kostnadshänsyn är inte en godtagbar anledning att placera ett barn tillsammans med vuxna. Om ett barn placeras på en annan avdelning än en barn- och ungdomsavdelning måste särskilt beaktas vilka vuxna intagna som barnet placeras med. Det är viktigt att han eller hon inte kommer i kontakt med intagna som riskerar att motverka återfallsförebyggande insatser eller försvåra hans eller hennes möjlighet att anpassa sig i samhället. Den särreglering som i övrigt föreslås för intagna som inte har fyllt 18 år (se t.ex. 1 kap. 4 a §, 3 kap. 1 §, 6 kap. 3 § och 7 kap. 13 §) gäller även om det intagna barnet har placerats på en annan avdelning än en barn- och ungdomsavdelning.

Det nya *andra stycket* reglerar placering av unga myndiga, dvs. intagna som är mellan 18 och 20 år. Som huvudregel ska personer som har fyllt 18 år placeras på andra avdelningar än barn- och ungdomsavdelningar.

Om det finns särskilda skäl får Kriminalvården dock besluta att en intagen i denna åldersgrupp ska placeras på en barn- och ungdomsavdelning, eller fortsätta att vara placerad på en sådan avdelning även efter det att han eller hon har fyllt 18 år.

När det först gäller unga myndiga som placeras på eller omplaceras till en barn- och ungdomsavdelning trots att de redan vid den tidpunkten fyllt 18 år *(första punkten)* tar denna möjlighet sikte på situationer där det behöver placeras en eller flera unga vuxna på en barn- och ungdomsavdelning för att barn som är placerade på den avdelningen inte ska bli isolerade på grund av att det inte finns andra intagna barn där. I ett sådant fall kan det alltså finnas särskilda skäl att placera en ung myndig person på en barn- och ungdomsavdelning. I sammanhanget ska beaktas att Riksdagens ombudsmän har uttalat att vistelse i gemensamhet innebär att en intagen är tillsammans med flera andra intagna (se t.ex. JO 2020/21 s. 164). Placering av unga myndiga enligt första punkten kan särskilt antas behövas under en övergångsperiod efter ikraftträdandet då barn- och ungdomsavdelningarna ännu inte är fyllda. Vidare kan det på flickavdelningar – beroende på brottsutvecklingen bland flickor – även på längre sikt bli aktuellt att placera unga myndiga kvinnor på en barn- och ungdomsavdelning för att undvika isolering av intagna flickor. Det åligger Kriminalvården att göra en sammantagen lämplighetsbedömning av vilka unga vuxna som kan komma i fråga för placering på en barn- och ungdomsavdelning. Vid denna bedömning ska samtliga relevanta omständigheter beaktas. Det är således mycket viktigt att en ung myndig intagen som placeras på en barn- och ungdomsavdelning i syfte att motverka isolering inte riskerar att motverka återfallsförebyggande insatser för barnen på avdelningen, och att en sådan placering är förenlig med barnens bästa. Även övriga bestämmelser i fängelselagen om den intagnes placering måste beaktas. Av 2 kap.1 § följer t.ex. att en intagen inte får placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas, samt att hänsyn ska tas till den intagnes behov av sysselsättning, omvårdnad och en lämplig frigivningsplanering. Om en intagen som har fyllt 18 år bedöms kunna placeras vid en anstalt med lägre grad av säkerhet än den som finns vid barn- och ungdomsavdelningarna är det alltså en faktor som talar emot att han eller hon placeras på en sådan avdelning.

För intagna som inledningsvis har varit placerade på en barn- och ungdomsavdelning som barn men som under verkställighetens gång fyllt 18 år finns viss möjlighet för Kriminalvården att besluta om fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning *(andra punkten)*. I kravet på att det krävs särskilda skäl ligger emellertid att detta ska tillämpas restriktivt. För att fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning ska komma i fråga med hänvisning till pågående skolgång eller behandling krävs att det rör sig om intagna som har så pass kort tid kvar av frihetsberövandet att det inte är motiverat med en omplacering till en vuxenavdelning. Att ett intaget barn känner oro inför en stundande överflyttning vid 18-årsdagen är typiskt sett inte tillräckligt för fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning. Om barnet känner sådan oro är det emellertid särskilt viktigt att Kriminalvårdens personal aktivt arbetar för att förbereda barnet inför överflyttningen. Vid tillämpningen av andra

punkten måste en helhetsbedömning göras av barnets personliga förhållanden. Det kan exempelvis vara så att barnets mognadsgrad inte överensstämmer med hans eller hennes verkliga ålder. Vidare kan det vara så att barnet har en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning, en medicinsk eller psykiatrisk diagnos eller att det finns något liknande förhållande som innebär att han eller hon kan vara särskilt utsatt i förhållande till andra intagna. Det kan också vara fråga om intagna som har svårt att på egen hand klara enkla vardagsrutiner. För denna grupp särskilt utsatta barn kan det i vissa fall finnas anledning för en fortsatt placering på en barn- och ungdomsavdelning efter 18-årsdagen, även om den återstående delen av straffet är något längre.

Att en intagen fortsätter att vara placerad på en barn- och ungdomsavdelning även efter 18-årsdagen innebär att barnen på barn- och ungdomsavdelningen vistas med en vuxen intagen. För att en sådan placering ska vara tillåten följer således av första stycket att den måste vara förenlig med vad som är bäst för de barn som är intagna på avdelningen (se även kommentaren till 1 kap. 4 a §).

4 § En intagen får placeras på en avdelning med särskild hög grad av övervakning och kontroll (säkerhetsavdelning) om

1. det finns en varaktig risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet, eller
2. det finns särskild anledning att anta att det behövs för att hindra den intagne från allvarlig brottslig verksamhet under vistelsen i anstalt.

Ett beslut om placering på en säkerhetsavdelning ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden.

En intagen som inte har fyllt arton år får inte placeras på en säkerhetsavdelning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om placering av en intagen på en s.k. säkerhetsavdelning. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.3.

Paragrafen ändras på så sätt att ett nytt *tredje stycke* införs. Det nya stycket innebär ett absolut hinder mot att placera en intagen som inte har fyllt 18 år på en säkerhetsavdelning. Det är den intagnes ålder då frågan om placering på säkerhetsavdelning uppkommer som är relevant.

Om det finns särskilda krav på övervakning och kontroll av en intagen som inte har fyllt 18 år får det i stället lösas genom t.ex. ökad bemanning på en barn- och ungdomsavdelning. Särskild hänsyn måste tas till såväl den intagne som kräver förhöjd övervakning som till andra intagna som är placerade vid barn- och ungdomsavdelningen så att den ökade säkerheten inte påverkar övriga barn negativt. Vidare ska barnets bästa alltid beaktas i första hand (se kommentaren till 1 kap. 4 a §).

3 kap.

1 § En intagen ska ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet. *Sysselsättning i form av arbete ska dock inte erbjudas en intagen som inte har fyllt arton år.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om Kriminalvårdens skyldighet att anordna sysselsättning. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.8.

Paragrafen ändras på så sätt att det för intagna som inte har fyllt 18 år införs en särreglering som innebär att de inte ska erbjudas sysselsättning i form av arbete. De sysselsättningstyper som får anvisas intagna barn är alltså utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet.

Vägledande vid valet av sysselsättning bör vara att denna, så långt som det är möjligt, är ägnad att motverka återfall i brott eller på annat sätt underlätta den intagnes anpassning i samhället (se 1 kap. 5 § första och andra styckena och prop. 2009/10:135 s. 128). Även barnets bästa ska beaktas (se kommentaren till 1 kap. 4 a §). Till detta kommer att en del intagna barn kommer att omfattas av skolplikten. I ljuset av den betydelse som utbildning har för den som är under 18 år är det naturligt att intagna barn – dvs. både skolpliktiga och icke skolpliktiga – i första hand erbjuds sysselsättning i form av utbildning.

Den sysselsättning som erbjuds intagna barn ska vara meningsfull, främja deras ansvarskänsla och uppmuntra de attityder och färdigheter som hjälper dem att utveckla sin potential som medlemmar i samhället. Den ska också utformas efter deras behov, som kan skifta från individ till individ. För ett intaget icke skolpliktigt barn med mycket låg skolmotivation kan det i undantagsfall vara motiverat att anvisa annan sysselsättning än utbildning. Inom ramen för annan strukturerad verksamhet kan barnet i så fall erbjudas sysselsättning i form av exempelvis arbetsträning. Barnets bästa ska alltid beaktas i första hand (se kommentaren till 1 kap. 4 a §).

Vid sidan av utbildning ska intagna barn – utifrån sina individuella behov – även erbjudas sysselsättning i form av brotts- och missbruks-relaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet, t.ex. social färdighetsträning. Deltagande i denna typ av sysselsättning behöver dock planeras och schemaläggas så att den kan genomföras utan att utbildningen blir lidande.

När det gäller den som fyller 18 år under verkställigheten gäller inte längre särregleringen vad gäller vilken typ av sysselsättning som ska erbjudas. Har den intagne deltagit i sysselsättning i form av utbildning bör det dock vara naturligt att Kriminalvården även efter 18-årsdagen i första hand anvisar sysselsättning i form av utbildning.

Eftersom även intagna barn omfattas av sysselsättningsplikten i 3 kap. 2 § innebär det att den sysselsättning som erbjuds ett intaget barn blir obligatorisk för barnet. Att den som har utfört eller deltagit i anvisad sysselsättning har rätt till ersättning från Kriminalvården, förutsatt att ersättning för sysselsättningen inte betalas ut av någon annan, framgår av 3 kap. 3 §.

6 kap.

3 § Intagna får hållas avskilda från varandra i anslutning till dygnsvilan.

En intagen som inte har fyllt arton år får i anslutning till dygnsvilan inte hållas avskild från andra intagna under en längre period än maximalt elva timmar, utöver tid för inlåsning och upplåsning. Inlåsning får påbörjas tidigast 15 minuter före den bestämda tiden för inlåsning på bostadsrummen och upplåsning ska avslutas senast 15 minuter efter den bestämda tiden för upplåsning av bostads-rummen.

Paragrafen reglerar Kriminalvårdens möjlighet hålla intagna avskilda i anslutning till dygnsvilan, dvs. att låsa in intagna i deras bostadsrum nattetid. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.10.

Paragrafen ändras genom att det införs ett nytt *andra stycke* av vilket det framgår att intagna som inte har fyllt 18 år får låsas in nattetid i högst elva timmar, utöver tid för inlåsning och upplåsning. Detta innebär en särreglering i förhållande till vuxna intagna, för vilka tidsgränsen för inlåsning i anslutning till dygnsvilan regleras på föreskriftsnivå.

Tid för inlåsning och upplåsning ingår inte i tidsgränsen om högst elva timmar. Av andra stycket framgår att inlåsningen och upplåsningen får ta högst 15 minuter vardera i anspråk. Det innebär att tiden som inlåst maximalt får uppgå till 11 timmar och 30 minuter.

Barnets bästa ska alltid beaktas i första hand (se kommentaren till 1 kap. 4 a §).

Uppföljande samtal för intagna som inte har fyllt arton år

11 § *En intagen som inte har fyllt arton år ska, om det inte är uppenbart obehövligt, erbjudas ett uppföljande samtal efter att ett beslut om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl, avskildhet vid utredning av misskötsamhet eller avskildhet vid kroppsbesiktning har verkställts.*

Vid samtalet ska den intagne informeras om skälet för åtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Paragrafen, som är ny, föreskriver att intagna som inte har fyllt 18 år ska erbjudas uppföljande samtal efter vissa typer av avskildhetsbeslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.12.

Enligt *första stycket* ska en intagen som inte har fyllt 18 år, om det inte är uppenbart obehövligt, erbjudas ett uppföljande samtal efter det att ett beslut om vissa typer av avskildhet har verkställts. De avskildhetsgrunder som omfattas är avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl (6 kap. 5–7 §§), avskildhet vid utredning av misskötsamhet (6 kap. 8 §) och avskildhet vid kroppsbesiktning (6 kap. 9 §).

Förutsatt att det inte är uppenbart obehövligt ska en intagen som inte har fyllt 18 år alltid erbjudas ett uppföljande samtal i de uppräknade situationerna. Den intagne får därefter bestämma om han eller hon vill ha ett sådant samtal. Den intagne får inte tvingas till ett sådant samtal.

Exempel på situationer där det kan vara uppenbart obehövligt att erbjuda ett samtal är en situation där Kriminalvården, med hänvisning till att det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas, har verkställt ett beslut om avskildhet enligt 6 kap. 5 §. Sådana beslut förutsätter inte att den som hålls avskild kan knytas till de omständigheter som ligger till grund för beslutet (se prop. 2009/10:135 s. 138) och avskildhet kan alltså ske på grund av omständigheter som inte alls har samband med de intagna. I ett sådant fall kan det vara uppenbart obehövligt att erbjuda ett uppföljande samtal för intagna som inte berörs av den uppkomna situationen på annat sätt än att gemensamheten på deras avdelning tillfälligt upplösts. En helhetsbedömning ska dock alltid göras av omständigheterna i det enskilda fallet. Vid den bedömningen ska bl.a. vägas in hur lång tid avskildheten pågått och hur barnet självt kan antas ha

upplevt åtgärden. Undantaget ska tillämpas restriktivt. I tveksamma fall är det bättre att erbjuda ett samtal än att inte göra det.

Andra stycket innehåller bestämmelser om vad samtalet ska innehålla. Under samtalet ska den intagne informeras om skälet för åtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den. I det ligger att den intagne ska ges möjlighet att framföra hur han eller hon ser på den vidtagna åtgärden och uttrycka sina åsikter om hur den vidtagna åtgärden hade kunnat undvikas. Den intagne ska aldrig vara skyldig att framföra sina åsikter utan ska ges möjlighet att göra det. Om den intagne väljer att inte framföra sina åsikter ska det respekteras.

7 kap.

13 § *I frågor som rör besök och andra kontakter ska särskilt beaktas den rätt som intagna som inte har fyllt arton år har att hålla kontakt med sin familj.*

I paragrafen, som är ny, anges att i frågor som rör besök och andra kontakter ska särskilt beaktas den rätt som intagna som inte har fyllt 18 år har att hålla kontakt med sin familj. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.9.

Paragrafen införs mot bakgrund av artikel 37 c i barnkonventionen, av vilken det följer att intagna barn, utom i undantagsfall, ska ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök. Paragrafen är dock formulerad på ett sätt som gör att även andra kontakter än brev och besök omfattas, t.ex. elektronisk kommunikation enligt 7 kap. 4 §. Syftet är att säkerställa barnets rätt till familjeliv under verkställigheten, vilket både kan bidra till att minska skadeverkningarna av frihetsberövandet och bättre förbereda barnet för ett liv i frihet. Det är den intagnes ålder då en fråga om besök eller andra kontakter aktualiseras som är relevant.

Paragrafen ställer krav på Kriminalvården att vid all form av verksamhet beakta att intagna barns behov av kontakter med familjen kan skilja sig åt från vuxna intagnas. Exempelvis bör beläggning av besöksrum på barn- och ungdomsavdelningar endast komma i fråga i sällsynta undantagsfall där inga andra lösningar står till buds. Om en viss form av kontakt – exempelvis fysiska besök – inte kan genomföras under en viss period ska Kriminalvården överväga vilka kompensatoriska åtgärder som bör vidtas. Att barnets bästa alltid ska beaktas i första hand följer av förslaget till 1 kap. 4 a §.

8 kap.

10 § En intagen får beläggas med fängsel

1. vid förflyttning inom anstalt och vid transport eller annan vistelse utanför anstalt, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, eller
2. om han eller hon uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa.

En läkare ska så snart som möjligt undersöka en intagen som belagts med fängsel enligt första stycket 2.

En intagen som inte har fyllt arton år får inte beläggas med fängsel som innebär att den intagne fixeras i en bältessäng eller på annat liknande sätt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Kriminalvårdens befogenhet att belägga en intagen med fängsel. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.11.

Bältessäng – som ibland kallas för spännbälte – är en av de typer av fängsel som Kriminalvården kan använda sig av med stöd av denna paragraf. Paragrafen ändras genom att det införs ett nytt *tredje stycke*, av vilket det framgår att en intagen som inte har fyllt 18 år inte får beläggas med fängsel som innebär att den intagne fixeras i en bältessäng eller på annat liknande sätt. Med uttryckssättet att den intagne ”fixeras” avses fängsel som närmast fullständigt begränsar dennes rörelsefrihet. Det innebär att exempelvis s.k. handfängsel, fotfängsel och midjefängsel inte omfattas av förbudet, utan förbudet avser endast fängsel som leder till en i princip fullständig begränsning av rörelsefriheten. Förutom bältessäng omfattas fängsel som innebär att den intagne fixeras på ”annat liknande sätt”. Med detta avses exempelvis s.k. japanska bårar, som kan beskrivas som en form av portabel bältessäng.

I en situation där en intagen som inte har fyllt 18 år beter sig på ett sådant sätt att en vuxen intagen skulle ha placerats i en bältessäng eller en japansk bår får Kriminalvården i stället använda sig av andra typer av fängsel. Att barnets bästa alltid ska beaktas i första hand följer av förslaget till 1 kap. 4 a §.

Uppföljande samtal för intagna som inte har fyllt arton år

10 a § *En intagen som inte har fyllt arton år ska, om det inte är uppenbart obehövligt, erbjudas ett uppföljande samtal efter att ett beslut om kontroll av bostadsrum, kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller fängsel har verkställts.*

Vid samtalet ska den intagne informeras om skälet för åtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Paragrafen, som är ny, föreskriver att intagna som inte har fyllt 18 år ska erbjudas uppföljande samtal efter vissa typer av kontroll- och tvångsåtgärder. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.12.

Enligt *första stycket* ska en intagen som inte har fyllt 18 år, om det inte är uppenbart obehövligt, erbjudas ett uppföljande samtal efter det att ett beslut om vissa kontroll- och tvångsåtgärder har verkställts. De åtgärder som omfattas är kontroll av bostadsrum (8 kap. 2 §), kroppsvisitation (8 kap. 3–5 §§), kroppsbesiktning (8 kap. 3, 4 och 6 §§) samt fängsel (8 kap. 10 §).

Om det inte är uppenbart obehövligt ska en intagen som inte har fyllt 18 år alltid erbjudas ett uppföljande samtal i de uppräknade situationerna. Den intagne får därefter bestämma om han eller hon vill ha ett sådant samtal. Den intagne får inte tvingas till ett sådant samtal.

Exempel på situationer där det kan vara uppenbart obehövligt att erbjuda ett samtal är om den intagne på ett rutinmässigt vis fullt påklädd genomgår en kroppsvisitation genom att passera en larmbåge eller liknande teknisk anordning. Ett annat exempel kan vara att den intagnes bostadsrum översiktligt kontrolleras som en del av avdelningens dagliga rutiner. En helhetsbedömning ska dock alltid göras av omständigheterna i det enskilda fallet. I den bedömningen ska bl.a. vägas in hur integritetskränkande åtgärden är och hur barnet självt kan antas ha upplevt den. Ytterligare ett exempel är om en kroppsbesiktning föregåtts av ett beslut om avskildhet vid kroppsbesiktning, dvs. om den intagne med stöd av 6 kap. 9 § hållits avskild från andra intagna med hänvisning till att det är nödvändigt för att

genomföra kroppsbesiktningen. I ett sådant fall kan det, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, vara uppenbart obehövligt att erbjuda två separata samtal. En helhetsbedömning måste dock göras i varje enskilt fall, där hänsyn bl.a. bör tas till hur nära i tiden som de två besluten verkställts. Undantaget för situationer där det är uppenbart obehövligt att erbjuda samtal ska alltså tillämpas restriktivt. I tveksamma fall är det bättre att erbjuda ett samtal än att inte göra det.

Andra stycket innehåller bestämmelser om vad samtalet ska innehålla. Under samtalet ska den intagne informeras om skälet för åtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den. I det ligger att den intagne ska ges möjlighet att framföra hur han eller hon ser på den vidtagna åtgärden och uttrycka sina åsikter om å hur den vidtagna åtgärden hade kunnat undvikas. Den intagne ska aldrig vara skyldig att uttrycka sina åsikter utan ska ges möjlighet att göra det. Om den intagne väljer att inte framföra sina åsikter ska det respekteras.

10 kap.

1 § En intagen får, för att underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för viss kort tid (permission) om

1. minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats, och
2. det inte finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

För en intagen som avtjänar ett livstidsstraff ska tiden enligt första stycket 1 bestämmas som om strafftiden är arton år.

Om det finns särskilda skäl får permission beviljas *tidigare än vad som följer av* första stycket 1. *Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska det särskilt beaktas om den intagne inte har fyllt arton år.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillfällig vistelse utanför anstalt i form av permission. Övervägandena finns i avsnitt 0.

Av första stycket framgår att en av förutsättningarna för att en intagen ska beviljas permission är att minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats. I tredje stycket föreskrivs att undantag från kravet på kvalifikationstid får göras om det finns särskilda skäl. Med det avses exempelvis den intagnes behov av att, innan kvalifikationstiden uppnåtts, t.ex. besöka socialtjänsten eller en tandläkare (se prop. 2009/10:135 s. 160).

Paragrafen ändras på så sätt att det i *tredje stycket* förs in en andra mening av vilken det framgår att vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska särskilt beaktas om den intagne inte har fyllt 18 år. Det är den intagnes ålder vid tidpunkten då permissionen skulle äga rum som är relevant.

Att möjligheterna att besluta om permission innan kvalifikationstiden har passerat ska vara mer generösa för intagna barn än för vuxna gäller både såvitt avser frågan om hur tidigt i verkställigheten permission kan beviljas – dvs. hur lång tid som den intagne avtjänat – och vilken typ av aktivitet som permission kan beviljas för. Det behöver således inte röra sig om den typen av situationer som enligt hittillsvarande reglering ansetts utgöra särskilda skäl, t.ex. tandläkarbesök eller besök hos socialtjänsten. Barn har tvärtom andra behov och rättigheter än vuxna, inte minst när det

kommer till kontakten med familjen. Barnets bästa ska alltid beaktas i första hand (se kommentaren till 1 kap. 4 a §).

Möjligheten att besluta om permission innan kvalifikationstiden har passerat bör många gånger vara större ju närmare den intagne är att ha avtjänat en fjärdedel av strafftiden. En helhetsbedömning måste alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, vid vilken Kriminalvården även ska väga in möjligheten att förena permissionen med villkor eller bevakning enligt 10 kap. 5 §. Att övriga grundläggande förutsättningar för permission måste vara uppfyllda, dvs. att det inte ska finnas en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig, följer av första stycket 2.

Övriga ändringar är endast språkliga.

11 kap.

4 § Vistelse i halvvägshus innebär att en intagen är placerad i ett av Kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn.

Vistelse i halvvägshus får beviljas en intagen som har behov av särskilt stöd eller tillsyn om

1. minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats,
2. det inte finns någon beaktansvärd risk för att han eller hon kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig, och
3. han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet.

Den intagne får inte vistas utanför halvvägshuset annat än på särskilt bestämda tider.

Om det finns särskilda skäl får en intagen som inte har fyllt arton år beviljas vistelse i halvvägshus tidigare än vad som följer av andra stycket 1.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vistelse i halvvägshus. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.14.

Vistelse i halvvägshus innebär att en intagen är placerad i ett av Kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn. Av andra stycket framgår att en av förutsättningarna för att en intagen ska beviljas vistelse i halvvägshus är att minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats.

Paragrafen ändras på så sätt att det införs ett nytt *tredje stycke* av vilket det framgår att om det finns särskilda skäl får en intagen som inte har fyllt 18 år beviljas vistelse i halvvägshus tidigare än vad som följer av andra stycket 1, om övriga grundläggande förutsättningar för vistelse i halvvägshus är uppfyllda. Det är den intagnes ålder vid tidpunkten då vistelsen i halvvägshuset skulle inledas som är relevant.

Exempel på särskilda skäl kan vara att barnets mognadsgrad inte överensstämmer med hans eller hennes verkliga ålder. Vidare kan det vara så att barnet har en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning, en medicinsk eller psykiatrisk diagnos eller att det finns något liknande förhållande som innebär att han eller hon kan vara särskilt utsatt i förhållande till andra intagna. Det kan också vara fråga om barn som har svårt att på egen hand klara enkla vardagsrutiner. En helhetsbedömning måste alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Att vistelse i halvvägshus kan beviljas tidigare än vad som följer av andra stycket 1 innebär inte bara att undantag kan göras från kravet på att minst halva strafftiden ska ha avtjänats, utan ett sådant undantag kan göras även från kravet att den intagne ska ha avtjänat minst tre månader av strafftiden. Avseende intagna barn kan det visserligen i många fall antas att övriga förutsättningar för utslussningsåtgärder inte är uppfyllda innan tre månader av strafftiden avtjänats. I ett så tidigt skede i verkställigheten har Kriminalvården sällan tillräckligt med underlag för bedömningen att det inte skulle finnas någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig. Om de övriga förutsättningarna är uppfyllda och det anses föreligga särskilda skäl finns det dock inget som utesluter att en intagen som inte fyllt 18 år beviljas vistelse i halvvägshus redan innan tre månader av strafftiden har avtjänats. Barnets bästa ska alltid beaktas i första hand (se kommentaren till 1 kap. 4 a §). Att en intagen som inte har fyllt 18 år endast får placeras i ett halvvägshus tillsammans med vuxna intagna om det kan anses vara till hans eller hennes bästa följer av 2 kap. 3 §.

5 § Utökad frigång innebär att en intagen under kontrollerade former avtjänar fängelsestraffet i sin bostad.

Utökad frigång får beviljas om

1. minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats,
2. det inte finns någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig,
3. han eller hon har tillgång till bostad, och
4. han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet.

Om det finns särskilda skäl får en intagen som inte har fyllt arton år beviljas utökad frigång tidigare än vad som följer av andra stycket 1.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utökad frigång. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.14.

Utökad frigång innebär att en intagen under kontrollerade former avtjänar fängelsestraffet i sin bostad. Av andra stycket framgår att en av förutsättningarna för att en intagen ska beviljas utökad frigång är att minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats.

Paragrafen ändras på så sätt att det införs ett nytt *tredje stycke* av vilket det framgår att om det finns särskilda skäl får en intagen som inte har fyllt 18 år beviljas utökad frigång tidigare än vad som följer av andra stycket 1, om övriga grundläggande förutsättningar för utökad frigång är uppfyllda. Det är den intagnes ålder vid tidpunkten då den utökade frigången skulle inledas som är relevant.

Exempel på särskilda skäl kan vara hälsoskäl hos den intagne, t.ex. om han eller hon lider av en sjukdom som inte kan behandlas inom ramen för verkställigheten. Ett annat exempel kan vara att den intagne ska kunna slutföra en viktig utbildning eller behandling som bedöms särskilt viktig från ett brottsförebyggande perspektiv. En helhetsbedömning måste alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och den intagnes behov får vägas mot bl.a. fängelsestraffets trovärdighet.

Att utökad frigång kan beviljas tidigare än vad som följer av andra stycket 1 innebär inte bara att undantag kan göras från kravet på att minst

halva strafftiden ska ha avtjänats, utan ett sådant undantag kan göras även från kravet att den intagne ska ha avtjänat minst tre månader av strafftiden. Avseende intagna barn kan det visserligen i många fall antas att övriga förutsättningar för utslussningsåtgärder inte är uppfyllda innan tre månader av strafftiden avtjänats. I ett så tidigt skede av verkställigheten har Kriminalvården sällan tillräckligt med underlag för bedömningen att det inte skulle finnas någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig. Om de övriga förutsättningarna är uppfyllda och det anses föreligga särskilda skäl finns det dock inget som utesluter att en intagen som inte fyllt 18 år beviljas utökad frigång redan innan tre månader av strafftiden har avtjänats. Barnets bästa ska alltid beaktas i första hand (se kommentaren till 1 kap. 4 a §).

8.17 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

20 kap.

11 d § Bestämmelserna i 11 §, 11 a § första stycket och 11 b § gäller inte intagna i kriminalvårdsanstalt. Av 24 kap. *10 b §* framgår att Kriminalvården ansvarar för deras utbildning.

I bestämmelsen regleras undantag för vuxna som är intagna i kriminalvårdsanstalt från rätten att delta i utbildning. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.7.

I andra meningen ändras hänvisningen, till följd av att bestämmelsen i 24 kap. 10 § ändrar beteckning till 10 b §.

20 c § Bestämmelserna i 20 § och 20 a § första och andra styckena gäller inte intagna i kriminalvårdsanstalt. Av 24 kap. *10 b §* framgår att Kriminalvården ansvarar för deras utbildning.

I bestämmelsen regleras undantag för vuxna som är intagna i kriminalvårdsanstalt från bestämmelserna om behörighet till kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och till kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.7.

I *andra meningen* ändras hänvisningen, till följd av att bestämmelsen i 24 kap. 10 § ändrar beteckning till 10 b §.

24 kap.

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om
– internationella skolor (2–7 §§),
– utbildning vid särskilda ungdomshem (8 och 9 §§),
– utbildning för intagna i kriminalvårdsanstalt (10–*10 b §*§),
– utbildning vid folkhögskola som motsvarar kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (11–15 §§),
– utbildning för barn och elever som vårdas på sjukhus eller en institution som är knuten till ett sjukhus (16–19 §§),
– utbildning i hemmet eller på annan lämplig plats (20–22 §§),

– annat sätt att fullgöra skolplikten (23–25 §§), och
– bemyndiganden (26 §).

I paragrafen anges vilka bestämmelser som finns i kapitlet. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.7.

I *tredje strecksatsen* ändras hänvisningen, till följd av att bestämmelsen i 24 kap. 10 § flyttas till 10 b § och två nya bestämmelser, 10 och 10 a §§, införs.

Utbildning för skolpliktiga barn

10 § *Skolpliktiga barn som är intagna i kriminalvårdsanstalt och som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, ska fullgöra den genom att delta i utbildning vid kriminalvårdsanstalten. För sådan utbildning ansvarar Kriminalvården.*

Utbildningen ska motsvara den i grundskolan eller i förekommande fall anpassade grundskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i denna lag tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i en kriminalvårdsanstalt. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och
– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

I paragrafen, som är ny, regleras utbildningen för skolpliktiga barn som är intagna i kriminalvårdsanstalt. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.7.

Paragrafen motsvarar i sak den reglering som enligt 24 kap. 8 § gäller för barn under vistelse vid sådana särskilda ungdomshem som anges i 12 § LVU (se prop. 2014/15:43 Utbildning för elever i samhällsvård och på sjukhus s. 60–61).

Utbildning för skolpliktiga barn

10 a § *Den som inte längre är skolpliktig och är intagen i en kriminalvårdsanstalt och som inte lämpligen kan fullgöra sin skolgång på annat sätt ska fram till dess att han eller hon fyller arton år ges möjlighet att delta i utbildning vid kriminalvårdsanstalten. För sådan utbildning ansvarar Kriminalvården.*

Utbildningen ska motsvara sådan utbildning som erbjuds i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i denna lag tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i en kriminalvårdsanstalt. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och
– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

I paragrafen, som är ny, regleras utbildningen för icke skolpliktiga under 18 år som är intagna i kriminalvårdsanstalt. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.7.

Paragrafen motsvarar i huvudsak den reglering som enligt 24 kap. 9 § skollagen gäller för barn under vistelse vid sådana särskilda ungdomshem som anges i 12 § LVU (se prop. 2014/15:43 s. 61–62). Till skillnad från bestämmelsen som rör de särskilda ungdomshemmen är paragrafens tillämpningsområde dock avgränsat till att bara gälla den som inte har fyllt 18 år.

8.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

1 kap.

4 § Med en svensk dom på frihetsberövande påföljd avses i denna lag en dom eller ett slutligt beslut

1. som har meddelats av en svensk domstol,
2. som avser fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller säkerhetsförvaring, och
3. som har fått laga kraft.

Paragrafen anger vad som avses med en svensk dom på frihetsberövande påföljd eller slutligt beslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort ur *andra stycket 2*. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

3 kap.

12 § Om den frihetsberövande påföljden i den utländska domen behöver anpassas för att kunna verkställas i Sverige, ska Kriminalvården

1. besluta i fråga om påföljdens art eller längd, eller
2. överlämna åt Åklagarmyndigheten att göra en ansökan hos tingsrätten om att en ny påföljd ska bestämmas.

Beslut enligt första stycket 1 får meddelas endast om anpassningen av påföljden är av enklare slag.

En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får, med hänsyn till dess art, endast anpassas till fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller säkerhetsförvaring.

En frihetsberövande påföljd som har anpassats enligt första stycket får inte bli strängare än den ursprungliga frihetsberövande påföljden.

Paragrafen anger vad Kriminalvården ska göra om den frihetsberövande påföljden i den utländska domen behöver anpassas för att kunna verkställas i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort ur *tredje stycket*. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

13 § Beslut enligt 12 § första stycket 1 om påföljdens längd ska meddelas om påföljden är begränsad i tiden och ska verkställas i Sverige som fängelse och dess längd överstiger arton år.

Påföljdens längd *ska i fall som avses i första stycket* bestämmas till arton år.

Paragrafen anger i vilka fall beslut om påföljdens längd ska meddelas när verkställighet ska ske i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att andra punkten, som avser sluten ungdomsvård, tas bort från *första stycket*. Även *andra stycket* ändras på så sätt att regleringen om vad som gäller för sluten ungdomsvård tas bort.

Ändringarna är föranledda av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Övriga ändringar är redaktionella.

21 § Verkställighet i Sverige ska ske enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller säkerhetsförvaring, om inte annat följer av denna lag.

Verkställighet får ske även om påföljden är strängare än vad som enligt svensk lag hade kunnat följa på brottet eller brotten.

Paragrafen anger vad som gäller vid verkställighet i Sverige beträffande verkställighet av fängelse och rättspsykiatrisk vård. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort ur *första stycket*, till följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser fortfarande gäller i fråga om sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.19 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

2 § Om någon har dömts till fängelse på viss tid *eller* till säkerhetsförvaring och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

Tillgodoräknande ska dock inte ske om

1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde, eller
2. den dömde samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkor som uppställts vid överförande av verkställighet från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna paragraf.

Paragrafen anger förutsättningarna för att tillgodoräknande av frihetsberövande vid dom på fängelse. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I bestämmelsens *första stycke* tas sluten ungdomsvård bort från uppräkningen av frihetsberövande påföljder som ska tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljd. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

3 § Om någon döms till fängelse på viss tid och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som

enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Paragrafen anger förutsättningarna för att besluta att en påföljd helt eller delvis ska anses verkställd till följd av ett frihetsberövande. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I bestämmelsens *första stycke* tas sluten ungdomsvård bort från uppräkningen av de påföljder beträffande vilka beslut om att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet kan meddelas. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för beslut i fråga om den som har dömts till sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser fortfarande gäller för beslut i fråga om den som har dömts till sluten ungdomsvård.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.20 Förslaget till lag om ändring i strafftidslagen (2018:1251)

7 § Kriminalvården får skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff

1. för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna,
2. i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till en annan stat, eller
3. i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd.

I de fall som avses i första stycket 1 får verkställigheten skjutas upp under högst sex månader från den dag fängelsestraffet är verkställbart.

Om den dömde inte har fyllt arton år får verkställigheten inte skjutas upp i de fall som avses i första stycket 1.

Paragrafen reglerar i vilka fall och under hur lång tid Kriminalvården får skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff för dömda som inte är frihetsberövade när fängelsestraffet är verkställbart. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.2.

I paragrafen införs ett nytt *tredje stycke*. Av detta stycke följer att möjligheten för Kriminalvården att, under vissa förutsättningar, skjuta upp verkställigheten av fängelse i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna inte får tillämpas avseende dömda som inte har

fyllt 18 år. Det är den dömdes ålder då frågan om att skjuta upp verkställigheten uppkommer som är relevant.

Eftersom begränsningen endast träffar möjligheten att skjuta upp verkställigheten på grund av beläggningsskäl innebär det att verkställigheten för dömda barn, på samma sätt som för dömda vuxna, kommer att få skjutas upp i de övriga fall som regleras i paragrafen, dvs. i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet och i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd.

Att Kriminalvården i vissa fall har möjlighet att på ansökan av den dömde skjuta upp verkställigheten om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter framgår av 14 § som reglerar förutsättningarna för uppskov.

10 § Tiden i häkte med stöd av 9 § första stycket får inte vara längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. *Om den dömde inte har fyllt arton år krävs att det finns synnerliga skäl för en längre tid.* Även om *sådana skäl finns* får tiden inte vara längre än trettio dagar.

Vid tillämpning av första stycket ska tid i polisarrest räknas som tid i häkte.

Paragrafen reglerar under hur lång tid en dömd får förvaras i häkte enligt bestämmelsen i 9 § första stycket. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.2.

Enligt *första stycket* får en dömd inte förvaras i häkte enligt 9 § första stycket längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl. Första stycket ändras på så sätt att det införs en särreglering för dömda som inte har fyllt 18 år. Innebörden av denna särreglering för dömda barn är att det för dem ska krävas synnerliga, och inte särskilda, skäl för att tiden i häkte med stöd av 9 § ska få vara längre tid än sju dagar. Ribban för när ett barn vars fängelsestraff är verkställbart ska få tas in i häkte längre tid än sju dagar sätts alltså högre än för en vuxen person. I kravet på synnerliga skäl ligger att möjligheten att överskrida sjudagarsgränsen ska användas mycket restriktivt när det kommer till dömda som inte har fyllt 18 år.

Frågan om vad som ska krävas för att synnerliga skäl ska anses föreligga får avgöras genom en samlad bedömning av omständigheterna i varje enskilt fall. Även om det finns synnerliga skäl gäller dock, precis som för vuxna, att den dömde inte får förvaras i häkte längre tid än trettio dagar.

8.21 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

4 kap.

7 § Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet och som har gjorts gemensamt tillgängliga enligt 3 kap. 2 § första stycket 1 får, om de behandlas i ett ärende, inte behandlas längre än ett år efter det att ärendet avslutades.

Om personuppgifterna inte behandlas i ett ärende får de inte behandlas längre än tre år efter utgången av det kalenderår då registreringen avseende personen gjordes.

Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer får inte behandlas längre än fem år efter utgången av det kalenderår då registreringen gjordes. Om en ny registrering beträffande personens anknytning till brottslig verksamhet görs före utgången av de tidsfristerna, får de personuppgifter som redan finns om personen fortsätta att behandlas så länge någon av uppgifterna får behandlas.

Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.

Paragrafen reglerar hur länge Polismyndigheten får behandla personuppgifter som kan antas ha samband med sådan brottslig verksamhet som anges i 3 kap. 2 § första stycket 1. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *tredje stycke* ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

8 § Personuppgifter som behandlas i samband med sådan övervakning som avses i 3 kap. 2 § första stycket 2 får inte behandlas längre än tio år efter utgången av det kalenderår då den senaste registreringen avseende personen gjordes.

Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.

Paragrafen anger hur länge personuppgifter som behandlas i samband med sådan övervakning som avses i 3 kap. 2 § första stycket 2 får behandlas. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *andra stycke* ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för uppgifter som avser den som avtjänar eller har avtjänat sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser fortfarande gäller för uppgifter som avser den som avtjänar eller har avtjänat sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.22 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

4 kap.

8 § Personuppgifter som kan antas ha samband med sådan brottslig verksamhet som anges i 3 kap. 2 § första stycket 1 får, om de behandlas i ett ärende, inte behandlas längre än ett år efter det att ärendet avslutades.

Om personuppgifterna inte behandlas i ett ärende får de inte behandlas längre än tre år efter utgången av det kalenderår då registreringen avseende personen gjordes. Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer får inte behandlas längre än fem år efter utgången av det kalenderår då registreringen gjordes. Om en ny registrering beträffande personens anknytning till brottslig verksamhet görs före utgången av de tidsfristerna, får de uppgifter som redan finns om personen fortsätta att behandlas så länge någon av uppgifterna får behandlas.

Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.

Paragrafen reglerar hur länge personuppgifter får behandlas i underrättelseverksamhet. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *tredje stycke* ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

9 § Personuppgifter som behandlas i samband med sådan övervakning som avses i 3 kap. 2 § första stycket 2 får inte behandlas längre än tio år efter utgången av det kalenderår då den senaste registreringen avseende personen gjordes.

Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller säkerhetsförvaring eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.

Paragrafen reglerar hur länge uppgifter om en person som är föremål för övervakning enligt 3 kap. 2 § första stycket 2 får behandlas. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *andra stycke* ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för uppgifter som avser den som avtjänar eller har avtjänat sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser fortfarande gäller för uppgifter som avser den som avtjänar eller har avtjänat sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.23 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation

9 kap.

33 § Den som tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst som inte är en nummeroberoende interpersonell kommunikationstjänst och som har fått del av eller tillgång till en uppgift som avses i 31 § första stycket ska på begäran lämna

1. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 till

a) en myndighet som i ett särskilt fall behöver en sådan uppgift för delgivning enligt delgivningslagen (2010:1932), om myndigheten bedömer att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl,

b) Finansinspektionen, om inspektionen bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse för utredningen av en misstänkt överträdelse av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 596/2014 av den 16 april 2014 om marknadsmissbruk (marknadsmissbruksförordning) och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/6/EG och kommissionens direktiv 2003/124/EG, 2003/125/EG och 2004/72/EG,

c) Finansinspektionen, om inspektionen bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn när det gäller någon av bestämmelserna i 4 a kap. 1–8 §§ lagen (2010:751) om betaltjänster eller 1 kap. 5 § eller 4 kap. 7, 8, 9, 10, 11 eller 14 § lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter,

d) Konsumentombudsmannen, om ombudsmannen bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn enligt lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden eller marknadsföringslagen (2008:486), när det är fråga om en misstänkt överträdelse av unionslagstiftning som skyddar konsumenternas intressen enligt bilagan till Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/2394 av den 12 december 2017 om samarbete mellan de nationella myndigheter som har tillsynsansvar för konsumentskyddslagstiftningen och om upphävande av förordning (EG) nr 2006/2004,

e) Konsumentverket, om verket bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn enligt lagen (2019:59) med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning,

f) Kronofogdemyndigheten, om myndigheten behöver uppgiften i exekutiv verksamhet och myndigheten bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

g) Läkemedelsverket, om verket bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn när det gäller bestämmelserna om marknadsföring i 12 kap. läkemedelslagen (2015:315),

h) Polismyndigheten, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i samband med underrättelse, efterforskning eller identifiering vid olyckor eller dödsfall eller för att myndigheten ska kunna fullgöra en uppgift som avses i 12 § polislagen (1984:387),

i) Polismyndigheten, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse *eller* rättspsykiatrisk vård i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden,

j) Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna fullgöra en underrättelseskyldighet enligt 33 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

k) Skatteverket, om verket bedömer att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende som avser kontroll av skatt eller avgift eller rätt folkbokföringsort enligt folkbokföringslagen (1991:481), och

l) Säkerhetspolisen, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna lokalisera en utlänning som inte har fullgjort sin anmälningsskyldighet enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar,

2. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 och som gäller brottslig verksamhet eller misstanke om brott till Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten eller någon annan myndighet som ska ingripa mot brottet eller den brottsliga verksamheten,

3. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 eller 3 till en regional alarmeringscentral som avses i lagen (1981:1104) om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler,

4. en uppgift som avses i 31 § första stycket 1 eller 3 samt uppgift om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits till Polismyndigheten, om myndigheten bedömer att uppgiften behövs i samband med efterforskning av personer som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan antas att det då fanns eller fortfarande finns fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa, och

5. en uppgift som avses i 31 § första stycket 3 om vilka övriga tillhandahållare av elektroniska kommunikationsnät eller elektroniska kommunikationstjänster som har deltagit vid överföringen av ett meddelande som omfattas av ett föreläggande enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken att bevara en viss lagrad uppgift till den myndighet som meddelat föreläggandet.

Ersättning för att lämna ut andra uppgifter enligt första stycket 3 än lokaliseringsuppgifter ska vara skälig med hänsyn till kostnaderna för utlämnandet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet att på begäran lämna ut vissa uppgifter som enligt 31 § första stycket omfattas av tystnadsplikt. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *första stycke punkten i)* ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. För uppgift om den som är dömd till sluten ungdomsvård gäller 9 kap. 33 § i den äldre lydelsen.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Enligt *andra punkten* gäller 9 kap. 33 § i den äldre lydelsen för uppgift om den som är dömd till sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.24 Förslaget till lag om ändring i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder

3 § Ett tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken får meddelas om åtgärden är av synnerlig vikt för att kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse *eller* rättspsykiatrisk vård i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden. Ett tillstånd får meddelas endast om den dom som ska verkställas omfattar brott som avses i 27 kap. 19 a § andra stycket rättegångsbalken eller avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Ett tillstånd enligt första stycket får endast avse ett telefonnummer eller en annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som

1. under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehafts av den eftersökte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av den eftersökte, eller
2. det finns synnerlig anledning att anta att den eftersökte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt första stycket får inte avse meddelanden som endast överförs eller har överförts i ett elektroniskt kommunikationsnät som med hänsyn till sin begränsade omfattning och omständigheterna i övrigt får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt.

Paragrafen reglerar möjligheten att använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation för att lokalisera en person i syfte att möjliggöra verkställighet av en frihetsberövande påföljd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *första stycke* ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

4 § Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter enligt 2 § första stycket 2 eller 3 lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning får meddelas om det är av synnerlig vikt för att kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse *eller* rättspsykiatrisk vård, i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden. Ett tillstånd får meddelas endast om den dom som ska verkställas omfattar brott som avses i 4 § lagen om hemlig dataavläsning eller avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Ett tillstånd enligt första stycket får endast avse ett avläsningsbart informationssystem som

1. används, eller det finns särskild anledning att anta har använts eller kommer att användas, av den eftersökte, eller
2. det finns synnerlig anledning att anta att den eftersökte har kontaktat eller kommer att kontakta.

Paragrafen reglerar möjligheten att använda hemlig dataavläsning för att lokalisera en person i syfte att möjliggöra verkställighet av en frihetsberövande påföljd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafens *första stycke* ändras på så sätt att sluten ungdomsvård tas bort. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för beslut i fråga om den som är dömd till sluten ungdomsvård.

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* följer att äldre bestämmelser fortfarande gäller för beslut i fråga om den som är dömd till sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

8.25 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400)

18 kap.

10 § Socialnämnden ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter

– att ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,
– *att en* placering utanför det egna hemmet har upphört, eller
– villkorlig frigivning från ett fängelsestraff.

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens ansvar efter en vårdnadsprocess, placering eller påföljd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Paragrafen ändras på så sätt att det i *tredje strecksatsen* anges att Socialnämnden ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter villkorlig frigivning från ett fängelsestraff i stället för, såsom enligt hittillsvarande lydelse, verkställigheten av sluten ungdomsvård har upphört. Ändringen är en följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. För beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård gäller 18 kap. 10 § i den äldre lydelsen.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* framgår att 18 kap. 10 § ska gälla i den äldre lydelsen för beslut i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård. Det gäller oavsett om domen på sluten ungdomsvård meddelades före eller efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

Sammanfattning av betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44)

Utredningens uppdrag

Utredningen har haft i uppdrag att göra en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för lagöverträdare som begår brott innan fyllda 18 år och föreslå lämpliga förändringar. Utgångspunkten för översynen är behovet av en ordning som möjliggör tillräckligt ingripande reaktioner vid mycket allvarlig brottslighet, innefattar adekvata återfallsförebyggande åtgärder och som säkerställer en trygg och säker miljö. I uppdraget ingår att särskilt överväga vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av den eller de frihetsberövande påföljder som föreslås användas. Översynen ska genomsyras av ett ungdoms- och barnrättsperspektiv och förslagen ska säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Fängelse ska väljas som frihetsberövande påföljd även för barn och unga

Barn och unga som begår brott innan fyllda 18 år särbehandlas vid straffmätningen och påföljdsvalet. Det innebär bl.a. att det krävs synnerliga skäl för att bestämma påföljden för ett barn till fängelse. Utredningen har inte i uppdrag att föreslå några förändringar i det avseendet. Barn ska alltså även i fortsättningen dömas till frihetsberövande påföljd enbart i undantagsfall.

Sedan påföljden sluten ungdomsvård infördes för mer än 20 år sedan har samhället och brottsligheten förändrats på flera sätt. Forskning tyder på att ungdomar generellt begår färre brott, men att den grupp som begår brott blivit alltmer brottsbelastad och alltså begår fler och allvarligare brott. Förekomsten av illegala skjutvapen och explosiva varor har också ökat betydlig. Detsamma gäller fall av dödligt våld där skjutvapen använts. Sådan brottslighet har dessutom ofta koppling till kriminella nätverk. Barn och unga som växer upp i områden där kriminella nätverk påverkar levnadsförhållandena löper också en ökad risk att involveras i organiserad brottslighet.

Det finns flera skäl att tro att strafftiderna kommer att bli längre för unga lagöverträdare. En anledning är de generella straffskärpningar som har skett på senare tid, bl.a. för mord, rån och vapenbrott. Det finns även lagförslag som för närvarande bereds och som innebär en skärpt syn på flerfaldig brottslighet. Skärpningarna är inte i sig riktade mot lagföring av barn, men kommer att påverka strafftiderna även för den kategorin av lagöverträdare. Ett annat skäl till att strafftiderna kommer att öka är att påföljden ungdomsövervakning kommer att förändra tillämpningsområdet för de frihetsberövande påföljderna när den reformen slagit igenom fullt ut. Ungdomsövervakning kan dömas ut i stället för vissa kortare frihetsstraff och därmed kommer den genomsnittliga tid som döms ut som frihetsberövande påföljd troligen att bli något längre.

Om straffen som döms ut blir längre är det ännu viktigare att den intagne får stöd vid övergången mellan institution och frihet. Om stödet uteblir är risken för återfall i brott hög. En frihetsberövande påföljd för unga bör därför innehålla moment av stöd vid övergången mellan institution och frihet. Det ska även finnas möjligheter för samhället att kontrollera att den frigivne sköter de villkor som sätts upp i samband med frigivningen och kan ingripa på ett tidigt stadium vid en ogynnsam utveckling.

Behovet av samhällsskydd, i den bemärkelse att den verksamhet som ansvarar för att verkställa frihetsberövande påföljder ska ha möjlighet att hindra rymningar, stå emot fritagningar och skapa förutsättningar för att skydda såväl intagna som personal mot hot och våld, talar för att Kriminalvården anförtros uppgiften att verkställa frihetsberövande påföljder för unga. Det beror bl.a. på att en av Kriminalvårdens huvudsakliga uppgifter är att verkställa utdömda påföljder. För verkställighet av fängelse finns ett omfattande regelverk och Kriminalvården har erfarenhet av att hantera klienter med skiftande behov av stöd och kontroll. Det innebär att fängelsepåföljden har en grundstruktur som gör det möjligt att skapa en verkställighet som tillgodoser kravet på trygghet, såväl för de intagna och personal som för brottsoffer och samhället i övrigt.

Även för Statens institutionsstyrelse (SiS) skulle en förändring som innebär att Kriminalvården tar över ansvaret för de dömda leda till att SiS verksamhet kan renodlas till att enbart avse vård. Antalet barn och unga som är i akut behov av tvångsvård har ökat på senare tid, vilket har lett till att det uppstått kö till den tvångsvård som bedrivs vid de särskilda ungdomshemmen. Om SiS inte längre ska verkställa sluten ungdomsvård kan de platser som för närvarande används för den påföljden i stället användas för vård. En förändring som innebär att barn som tvångsvårdas tas omhand av en myndighet med ett tydligt vårduppdrag medan barn som döms för allvarliga brott omhändertas av en annan myndighet med det huvudsakliga uppdraget att verkställa straff skulle också göra systemet mer tydligt och renodlat.

Den grupp unga lagöverträdare som döms till frihetsberövande påföljder är inte homogen. Det kommer att finnas unga som påbörjar verkställigheten innan 18 års ålder men som, om strafftiden är lång, hinner bli betydligt äldre innan frigivningen aktualiseras. Behoven av insatser skiljer sig åt dels mellan olika individer, dels i olika åldrar. Det finns därför skäl att söka en lösning som ger utrymme för flexibilitet. Den som inleder verkställigheten i en form som är anpassad för barn under 18 år bör kunna övergå till verkställighet i annan form. Detta för att undvika att äldre personer avtjänar straff tillsammans med barn och för att säkerställa att lämplig sysselsättning kan erbjudas den dömde under hela verkställigheten.

Om barn och unga döms till fängelse som verkställs av Kriminalvården kan en flexibilitet uppnås genom att myndigheten placerar barn på ungdomsavdelningar där en verksamhet erbjuds som är anpassad till barns behov. Om verkställigheten fortgår efter att den dömde har fyllt 18 år kan han eller hon placeras på en annan avdelning där andra behov av t.ex. sysselsättning kan uppfyllas.

Sammantaget innebär behoven av samhällsskydd, renodling och flexibilitet att fängelse bör väljas som påföljd även för barn som döms till frihetsberövande påföljder. Verkställigheten måste dock anpassas så att de

behov och rättigheter som tillkommer barn kan tillgodoses fullt ut. Kriminalvården är bäst lämpad att verkställa fängelse.

Kriminalvårdens verksamhet måste anpassas

En förutsättning för det förslag som utredningen lämnar är att Kriminalvårdens verksamhet anpassas till att barn ska vistas där. Det innebär bl.a. att barn ska avtjäna fängelse vid särskilda ungdomsavdelningar där de kan hållas avskilda från vuxna intagna under verkställigheten. Barn ska avtjäna straffet under trygga förhållanden, med rätt till lämplig sysselsättning i form av t.ex. skola, behandling och fritidsaktiviteter. Det kräver personal med rätt kompetens och erfarenhet. Av grundläggande betydelse är att Kriminalvårdens skolverksamhet utvecklas till att omfatta även yngre intagna samt att även den behandling som erbjuds för att motverka återfall i brott anpassas till barn. De rättigheter som följer av barnkonventionen tillkommer alla barn oavsett var de befinner sig under uppväxten. Kriminalvårdens verksamhet måste därmed anpassas till den nya målgruppen.

Reformen bör av den anledningen inte träda i kraft förrän den 1 januari 2028.

Det kan finnas behov av att i vissa fall särbehandla vissa barn när fängelse verkställs

Att påföljdssystemet bygger på krav på likabehandling utesluter inte att det kan finnas behov av att ta större hänsyn till dömda barns individuella förhållanden när det gäller valet mellan olika former av frihetsberövande påföljder eller vid verkställigheten av en sådan påföljd.

Det är inte osannolikt att det kan finnas undantagssituationer där ett barn riskerar att fara illa vid en verkställighet tillsammans med andra dömda. I vissa fall, inte minst när det gäller personer med särskilda behov av stöd, är förhållandena sådana att en mer utpräglad vårdpåföljd förefaller vara det lämpligaste alternativet även när personen döms för allvarlig brottslighet.

Utredningen föreslår därför att det ska införas en möjlighet att i undantagsfall besluta att ett barn som döms till fängelse kan verkställa straffet vid ett särskilt ungdomshem. För att undantagsbestämmelsen ska bli tillämplig ska det krävas att det finns synnerliga skäl hänförliga till den enskildes personliga förhållanden. Det kan vara så att den unges mognadsgrad inte överensstämmer med ungdomens verkliga ålder eller att den unge har en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning, en psykologisk eller medicinsk diagnos eller något liknande förhållande som innebär att han eller hon kan vara särskilt utsatt i förhållande till andra intagna. Det kan också vara fråga om att andra särskilda överväganden behöver göras och att den unges behov av stöd- och omsorgsinsatser på ett mer ändamålsenligt sätt kan mötas vid ett särskilt ungdomshem. De barn som kan komma i fråga är alltså de som riskerar att fara illa av en placering bland andra dömda personer.

Det är rätten som beslutar om verkställighet ska ske vid ett särskilt ungdomshem. Beslutet fattas i samband med att ett barn döms till fängelse. Om kraven på samhällsskydd är framträdande bör det inte komma i fråga att besluta om verkställighet vid ett särskilt ungdomshem.

En ny fängelselag för unga

Utredningen föreslår en ny verkställighetslag, fängelselagen för unga (2027:000). Den lagen ska gälla om den innehåller avsteg från det som följer av fängelselagen (2010:610), som i övrigt ska kunna tillämpas.

I fängelselagen för unga finns en bestämmelse om att den verkställande myndigheten, dvs. Kriminalvården eller SiS, ska utse en koordinator för barn som avtjänar fängelse. På samma sätt följer av lagen att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokförd ansvarar för att utse en särskild handläggare för det barn som dömts till fängelse. Den verkställande myndigheten ska samverka med socialnämnden vid verkställighetsplaneringen och löpande under verkställigheten. Samråd ska ske med barnet och, om det är möjligt och bedöms som lämpligt, med hans eller hennes vårdnadshavare och med andra personer som kan ha upplysningar om barnet. Vid behov får samråd även ske med andra myndigheter och aktörer.

Fängelselagen för unga ska i första hand tillämpas när den som avtjänar fängelse är under 18 år. Kriminalvården får dock besluta att verkställighet får ske enligt fängelselagen för unga även efter att personen har fyllt 18 år. Den som avtjänar fängelse enligt fängelselagen för unga ska vara placerad vid en särskild ungdomsavdelning. Placering vid säkerhetsavdelning får inte förekomma. I fängelselagen för unga finns även särskilda bestämmelser om t.ex. sysselsättning, ersättning, permission och utslussning.

I 3 kap. fängelselagen för unga finns särskilda bestämmelser som gäller när fängelse verkställs vid ett särskilt ungdomshem. Där anges även att SiS ska ansvara för verkställighet av fängelse som sker där.

I fängelselagen för unga finns det även bestämmelser om villkorlig frigivning. Den som avtjänar fängelse enligt fängelselagen för unga ska alltid ställas under övervakning vid villkorlig frigivning. Det ska dessutom krävas synnerliga skäl för att skjuta upp villkorlig frigivning för ett barn. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl för att skjuta upp villkorlig frigivning enligt fängelselagen för unga ska det endast beaktas om den intagne under verkställigheten på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Betänkandets lagförslag

Förslag till fängelselag för unga (2027:000)

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av fängelse för den som inte har fyllt arton år.

Vid verkställighet av fängelse i kriminalvårdsanstalt gäller fängelselagen (2010:610) om inte annat följer av denna lag.

I 2 kap. finns bestämmelser som gäller när verkställigheten sker i kriminalvårdsanstalt.

I 3 kap. finns bestämmelser som gäller när fängelse verkställs vid ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Efter villkorlig frigivning gäller bestämmelserna i 26 kap. brottsbalken om inte annat följer av denna lag.

2 § Den verkställande myndigheten ska förordna en särskild koordinator för den intagne. Koordinatorn ska hålla regelbunden kontakt med den intagne och träffa honom eller henne under verkställigheten. Koordinatorn ska genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Till särskild koordinator ska tjänsteman vid den verkställande myndigheten eller annan lämplig person förordnas.

Om det finns skäl för det får den verkställande myndigheten entlediga koordinatorn och i stället förordna någon annan.

3 § Socialnämnden i den kommun där den intagne är folkbokförd ska utse en särskild person att vara handläggare för honom eller henne under verkställigheten.

4 § Verkställighetsplaneringen ska, om det är möjligt och bedöms som lämpligt, genomföras av den verkställande myndigheten i samråd med den intagne, hans eller hennes vårdnadshavare och andra berörda personer.

Den verkställande myndigheten ska, vid verkställighetsplaneringen och under verkställigheten, samverka med socialnämnden i den kommun där den dömde är folkbokförd. Vid behov får samråd även ske med andra berörda myndigheter och aktörer.

Innehållet i verkställigheten ska anpassas till den intagnes särskilda förutsättningar och behov.

2 kap. Verkställighet i anstalt

1 § Verkställighet enligt denna lag ska ske vid en avdelning som är särskilt anpassad för barn (ungdomsavdelning), om det inte kan anses vara till den intagnes bästa att placeras vid en annan avdelning.

Kriminalvården får besluta att verkställigheten ska ske i enlighet med denna lag trots att den intagne har fyllt arton år.

2 § Den som är under arton år får inte placeras vid en säkerhetsavdelning.

3 § En intagen ska erbjudas lämplig sysselsättning och möjlighet att delta i fritidsaktiviteter.

Den som har fyllt arton år är skyldig att delta i den sysselsättning som anvisas honom eller henne. Det gäller dock inte den som har beviljats sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt socialförsäkringsbalken. Den som har beviljats sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt nämnda balk får erbjudas sysselsättning bara av den art och i den omfattning som kan anses lämplig för honom eller henne.

Enbart en intagen med sysselsättningsplikt har rätt till sådan ersättning som anges i 3 kap. 3 § fängelselagen (2010:610).

4 § Intagna under arton år får inte hållas inlåsta avskilda från andra intagna under en längre period än tio timmar om det inte är motiverat av säkerhetsskäl.

5 § En intagen under arton år ska erbjudas uppföljande samtal efter att ett beslut om kontroll av bostadsrum, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning har verkställts eller om den intagne har belagts med fängsel.

6 § En intagen får, för att underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för viss kort tid (permission) om

1. minst två månader av strafftiden har avtjänats, och
2. det inte finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Om det finns särskilda skäl får permission beviljas trots att den tid som avses i första stycket inte har förflutit.

7 § Vistelse i halvvägshus och utökad frigång enligt 11 kap. 4 och 5 §§ fängelselagen (2010:610) får ske om minst tre månader av strafftiden har avtjänats.

3 kap. Verkställighet vid särskilt ungdomshem

1 § Om rätten med tillämpning av 32 kap. 5 § brottsbalken har beslutat att ett fängelsestraff ska verkställas vid ett särskilt ungdomshem ska Statens institutionsstyrelse ansvara för verkställigheten.

2 § Verkställigheten ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas.

3 § I fråga om avbrott i verkställigheten ska 12 a kap. 1 § fängelselagen (2010:610) tillämpas.

4 § Den intagne får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten ska kunna genomföras. Han eller hon får också hindras att disponera sitt pass.

Den intagnes rörelsefrihet får även inskränkas, när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller till personalens säkerhet.

5 § Det som anges om sysselsättning och ersättning i 2 kap. 3 § ska gälla även när fängelsestraff verkställs vid ett särskilt ungdomshem.

6 § Den intagne har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Den intagnes rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka den intagnes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

7 § Vad som sägs i 15 c–d, 16, 17–17 c, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska gälla även för den som avtjänar ett fängelsestraff vid ett särskilt ungdomshem.

Särskilda befogenheter med stöd av denna lag får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

Den intagne ska erbjudas uppföljande samtal efter att ett beslut om avskildhet, kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning eller rumsvisitation har verkställts.

8 § Den intagne ska tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet (permission) i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms som lämpligt för att främja hans eller hennes anpassning i samhället eller det finns andra särskilda skäl. Ett beslut om permission ska förenas med de villkor som behövs.

Vid permission får elektroniska hjälpmedel användas för att kontrollera efterlevnaden av de villkor som ställts om var den intagne ska befinna sig.

Permission enligt första stycket får beviljas först efter att två månader av strafftiden har avtjänats. Om det finns särskilda skäl får dock permission beviljas trots att den angivna kvalifikationstiden inte har förflutit. Tid då den dömde har beviljats permission ska räknas in i verkställighetstiden.

Under den senare delen av verkställigheten ska den intagne genom konkreta utslussningsåtgärder förberedas för ett liv i frihet.

9 § Om den intagne behöver hälso- och sjukvård, ska han eller hon vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Kan nödvändig undersökning och behandling inte lämpligen genomföras vid det särskilda ungdomshemmet, bör den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, får den intagne föras över till ett allmänt sjukhus. Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den intagne har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 §

andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, ska den som förestår vården vid hemmet underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning. Föreskrifter om psykiatrisk tvångsvård ges i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om det finns anledning till det, ska den som enligt första stycket vistas utanför det särskilda ungdomshemmet stå under bevakning eller vara underkastad särskilda föreskrifter. Tiden för sådan vistelse ska räknas in i verkställighetstiden.

I fråga om behandlingen av den som har förts över till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket lagen om rättspsykiatrisk vård för frivillig psykiatrisk vård, tillämpas föreskrifterna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård samt bestämmelsen i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Statens institutionsstyrelse att besluta om särskilda restriktioner.

10 § Polismyndigheten ska på begäran av den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem lämna hjälp för att söka efter och hämta tillbaka den som avtjänar fängelse vid ett särskilt ungdomshem om denne har avvikit.

Kriminalvården ska på begäran av den som förestår vården vid ett sådant hem lämna hjälp med transport vid förflyttning av den intagne.

En begäran enligt första eller andra stycket får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller
2. det annars finns synnerliga skäl.

11 § Kriminalvården ska vid en transport enligt 10 § tillämpa följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611).

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,

– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och

– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Den intagne får tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 10 § ska kunna genomföras.

12 § Den som begär hjälp enligt 10 § ska lämna Polismyndigheten eller Kriminalvården de uppgifter om den intagne som behövs för planeringen och genomförandet av åtgärden.

13 § Om den intagne avtjänar fängelse för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, ska målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om följande:

1. vid vilket särskilt ungdomshem den dömde befinner sig,
2. när den dömde friges,
3. om den dömde förflyttas,
4. om den dömde vistas utanför det särskilda ungdomshemmet, och
5. om den dömde rymmer.

Underrättelse om en planerad vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet behöver inte lämnas, när en underrättelse på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. Detsamma gäller när en underrättelse på goda grunder kan antas allvarligt äventyra den dömdes egen säkerhet.

Underrättelse till målsägande om frigivning ska lämnas i lämplig tid före frigivningen. I andra fall ska underrättelsen lämnas så tidigt som möjligt. Underrättelsen ska utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Underrättelsen ska innehålla information om de regler som gäller för meddelande av kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud.

4 kap. Villkorlig frigivning

1 § När en intagen under arton år friges villkorligt ska han eller hon ställas under övervakning.

2 § Om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning får den skjutas upp enligt vad som framgår av 26 kap. 7 § brottsbalken. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömde under verkställigheten på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Beslut om att skjuta upp den villkorliga frigivningen fattas av Statens institutionsstyrelse i de fall den dömde avtjänar fängelsestraffet vid ett särskilt ungdomshem.

5 kap. Övriga bestämmelser

1 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om verkställighet som sker enligt denna lag.

2 § Beslut enligt denna lag fattas av Kriminalvården om inte annat följer av 3 §.

3 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse om verkställigheten sker vid ett särskilt ungdomshem.

4 § Besluten i 2 och 3 §§ gäller omedelbart, om inte något annat beslutas.

Besluten i första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol inom vars domkrets den institution är belägen som den intagne var inskriven vid när det beslut som överklagas fattades.

Det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

5 § Statens institutionsstyrelse ska lämna de uppgifter som behövs till Kriminalvården om en intagen som avtjänar fängelse vid ett särskilt ungdomshem.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

2. Genom lagen upphävs lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

3. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande vid verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken (1942:740)

Härigenom föreskrivs att 30 kap. 6 § och 51 kap. 25 § rättegångsbalken (1942:740) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

30 kap.

6 §[1]

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller *sluten ungdomsvård eller* till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form	Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

51 kap.

25 §[2]

Om endast den tilltalade har överklagat tingsrättens dom eller om åklagaren har överklagat domen till den tilltalades fördel får hovrätten inte döma till en påföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock överlämna den tilltalade till särskild vård enligt 31 eller 32 kap. brottsbalken eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

Vid tillämpningen av första stycket ska sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken jämställas med fängelse.

Första stycket gäller inte om

1. tingsrätten har förenat en villkorlig dom eller en skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och den tilltalade inte längre samtycker till föreskriften,

2. tingsrätten har bestämt påföljden till skyddstillsyn och den tilltalade har misskött skyddstillsynen på ett sådant sätt att det finns förutsättningar enligt 28 kap. 8 § brottsbalken att undanröja den, eller

3. det kommer fram utredning som innebär att det enligt 58 kap. 3 § första stycket 3 finns förutsättningar för resning i fråga om påföljd.

[1] Senaste lydelse 1998:605.
[2] Senaste lydelse 2022:1082.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs att 30 kap. 5 § och 32 kap. 5 § brottsbalken (1962:700) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
30 kap.	
5 §[1]	
För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. *Att rätten då i första hand ska bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 32 kap.*	För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl.
32 kap.	
5 §[2]	
Har någon begått brott innan han eller hon fyllt arton år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, *skall* den *i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständlighet, finns särskilda skäl däremot.* *Rätten får bestämma tiden för sluten ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år.* Bestämmelser om verkställighet finns i lagen *(1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.*	*Om* någon *har* begått brott innan han eller hon fyllt arton år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, *får* rätten*, om det finns synnerliga skäl hänförliga till den tilltalades ålder eller andra personliga förhållanden, besluta att fängelsestraffet, fram till tidpunkten för villkorlig frigivning, ska verkställas vid ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.* Bestämmelser om verkställighet finns i *fängelselagen för unga (2027:000).*

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Om någon har begått brott både före och efter ikraftträdandet och ska dömas till gemensam påföljd får sluten ungdomsvård användas vid tillämpning av 30 kap. 5 § brottsbalken.

[1] Senaste lydelse 2021:1103.
[2] Senaste lydelse 2006:891.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

Härigenom föreskrivs att 102 kap. 20 § och 106 kap. 16 § socialförsäkringsbalken (2010:110) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
102 kap.	
20 §[1]	
När den bidragsgrundande inkomsten och reduceringsinkomsten beräknas ska den handläggande myndigheten bortse från sådan förändring i utbetalning av aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldreförsörjningsstöd och livränta som föranleds av att den försäkrade	
– är häktad,	
– är intagen i kriminalvårdsanstalt,	
– är intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av *sluten ungdomsvård*, eller	– är intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av *fängelse enligt 32 kap. 5 § brottsbalken*, eller
– på grund av skyddstillsyn med särskild behandlingsplan vistas i ett sådant familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende som avses i socialtjänstlagen (2001:453).	
106 kap.	
16 §[2]	
Sjukersättning och aktivitetsersättning lämnas inte för tid efter det att den försäkrade sextio dagar i följd varit frihetsberövad på grund av att han eller hon är	Sjukersättning och aktivitetsersättning lämnas inte för tid efter det att den försäkrade sextio dagar i följd varit frihetsberövad på grund av att han eller hon är
1. häktad eller intagen i anstalt, eller	1. häktad eller intagen i anstalt, eller
2. intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av *sluten ungdomsvård.*	2. intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för verkställighet av *fängelse enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.*
Förmånerna lämnas dock åter från och med den trettionde dagen före frigivningen.	

[1] Senaste lydelse 2015:983.
[2] Senaste lydelse 2010:110.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

18 §[1]

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag,

	3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag,

[1] Senaste lydelse 2020:350.

mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,	mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 7, 12, 19, 21, 24 och 26 §§ passlagen (1978:302) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §[1]	
Passansökan ska avslås, om	
1. bestämmelserna i 6 § inte har iakttagits och sökanden inte har följt uppmaningen att avhjälpa bristen,	
2. ansökan avser pass för barn under arton år och barnets vårdnadshavare inte har lämnat medgivande och det inte finns synnerliga skäl att ändå utfärda pass,	
3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad övervakning enligt 24 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,	
4. sökanden är föremål för ett beslut om övervakningsåtgärder enligt 2 kap. 1 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen och åklagare inte har lämnat medgivande,	
5. sökanden är föremål för en uppföljningsförklaring som avser en övervakningsåtgärd enligt 3 kap. 3 § 3–5 lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen och åklagare inte har lämnat medgivande,	
6. sökanden är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet,	
7. sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,	
8. sökanden avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och sökanden inte har villkorligt frigivits,	
9. sökanden genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,	
10. sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller	*9.* sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller
11. sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.	*10.* sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.

[1] Senaste lydelse 2015:486.

12 §[2]

Passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass, om

1. passinnehavaren har förlorat eller efter ansökan har befriats från sitt svenska medborgarskap,

2. passet avser barn under arton år och barnets vårdnadshavare eller, om barnet vistas här i landet och står under vårdnad av båda föräldrarna, en av dem begär att passet ska återkallas och det inte finns synnerliga skäl mot återkallelse,

3. en passinnehavare, som är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet, uppehåller sig utomlands och det av särskilda skäl är motiverat att passet återkallas,

4. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

5. passinnehavaren avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och innehavaren inte har villkorligt frigetts,

6. passinnehavaren genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

7. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

10. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

6. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

7. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

8. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

9. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

Ett särskilt pass ska dessutom återkallas, när de skäl som har föranlett passets utfärdande inte längre finns.

Vad som sägs i första stycket 2 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket.

Vad som sägs i första stycket 10 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

[2] Senaste lydelse 2020:351.

19 §[3]

Passtillstånd fordras för den som

1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, *eller genomgår sluten ungdomsvård, utom när straffet eller vården är en månad eller kortare tid*, eller

1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, eller

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse

21 §[4]

En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1 eller står under övervakning enligt 19 § 2 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta ärendet till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet *skall* alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff *skall* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning *skall* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den övervakade är inskriven är beläget. *En fråga om passtillstånd för den som genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 prövas av Statens institutionsstyrelse.*

En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1 eller står under övervakning enligt 19 § 2 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta ärendet till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet *ska* alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff *ska* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning *ska* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den övervakade är inskriven är beläget.

Passtillstånd *skall* vägras, om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

Passtillstånd *ska* vägras, om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället

[3] Senaste lydelse 2005:655.
[4] Senaste lydelse 2005:974.

24 §[5]

Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, eller står under övervakning enligt 19 § 2 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden besluta att framställning *skall* göras hos passmyndigheten om att passet *skall* återkallas. *Om en passinnehavare genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan Statens institutionsstyrelse göra en motsvarande framställning.*	Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, eller står under övervakning enligt 19 § 2 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden besluta att framställning *ska* göras hos passmyndigheten om att passet *ska* återkallas.
Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning *skall* göras hos passmyndigheten om att passet *skall* återkallas.	Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning *ska* göras hos passmyndigheten om att passet *ska* återkallas.

26 §[6]

Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, *skall* den omedelbart anmäla detta till *myndighet som anges i 24 §*, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff *eller genomgår sluten ungdomsvård*, står under övervakning eller bereds sjukvård som avses i nämnda paragraf.	Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, *ska* den omedelbart anmäla detta till *övervakningsnämnden*, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff, står under övervakning eller bereds sjukvård som avses i nämnda paragraf.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

[5] Senaste lydelse 2005:655.
[6] Senaste lydelse 2005:655.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 29 a § polislagen (1984:387) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
29 a §[1]	
Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får överlämna till Kriminalvården att transportera någon som är berövad friheten. Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):	
– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,	
– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och	
– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten	
Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 43 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, *20 b § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård* eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).	Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 43 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, *3 kap. 12 § fängelselagen för unga (2027:000)* eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716). eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

[1] Senaste lydelse 2017:137.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 3 och 22 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
Vård *skall* också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.	Vård *ska* också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.
Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.	
22 §[2]	
Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av den unges vårdnadshavare, får socialnämnden besluta 1. att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller 2. att den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. När ett sådant beslut meddelas, ska en särskild behandlingsplan finnas. Bestämmelserna i 13 § andra stycket, 13 a § första stycket samt 21 § första stycket första meningen och andra och fjärde styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § andra stycket av om ett sådant beslut ska upphöra att gälla ska ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.	
Första stycket är också tillämpligt om den som är under 20 år och som dömts till *sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken* vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett	Första stycket är också tillämpligt om den som är under 20 år och som dömts till *fängelse* vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i första stycket.

[1] Senaste lydelse 2006:896.
[2] Senaste lydelse 2022:664.

sådant beteende som avses i första stycket.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs att 1, 5, 8, 11, 15 och 29 §§ lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Föreskrifter om psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång i andra fall än som avses i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (rättspsykiatrisk vård) ges i denna lag.	
Lagen gäller den som	Lagen gäller den som
1. efter beslut av domstol *skall* ges rättspsykiatrisk vård,	1. efter beslut av domstol *ska* ges rättspsykiatrisk vård,
2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning,	2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning,
3. är intagen i eller *skall* förpassas till kriminalvårdsanstalt eller	3. är intagen i eller *ska* förpassas till kriminalvårdsanstalt eller
4. är intagen i eller *skall* förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *sluten ungdomsvård* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.	4. är intagen i eller *ska* förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *fängelse* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.
5 §[2]	
Beslut om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket fattas av en chefsöverläkare vid en sjukvårdsinrättning eller enhet som avses i 6 §. För ett sådant beslut krävs att ett vårdintyg har utfärdats av någon annan läkare. Beträffande vårdintyg, undersökning för vårdintyg samt fastspänning, avskiljande och behandling gäller därvid bestämmelserna i 4 §, 5 §, 6 a § och 6 b § första stycket andra meningen lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård i tillämpliga delar.	
En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket *skall* avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.	En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket *ska* avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.
Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad, intagen i eller *skall* förpassas till kriminalvårdsanstalt eller som är	Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad, intagen i eller *ska* förpassas till kriminalvårdsanstalt eller som är

[1] Senast lydelse 2006:897.
[2] Senaste lydelse 2006:687.

intagen i eller *skall* förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *sluten ungdomsvård* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken och som förts till en sådan sjukvårds-inrättning som avses i 6 § första stycket för frivillig psykiatrisk vård.	intagen i eller *ska* förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *fängelse* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket för frivillig psykiatrisk vård.

8 §[3]

Vid sluten rättspsykiatrisk vård enligt denna lag gäller, om inte annat anges i 8 a §, i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *sluten ungdomsvård* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.	I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *fängelse* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666), besluta om särskilda inskränkningar i

[3] Senaste lydelse 2022:669.

rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation.

11 §[4]

Den som är intagen i en kriminalvårdsanstalt eller i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *sluten ungdomsvård* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken och som ges rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för ett visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.

Den som är intagen i en kriminalvårdsanstalt eller i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *fängelse* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken och som ges rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för ett visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.

Ett tillstånd enligt första stycket får förenas med sådana villkor som anges i 26 § tredje stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

15 §[5]

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård enligt 4 § ska chefsöverläkaren genast besluta att vården ska upphöra när det inte längre finns förutsättningar för sådan vård. Chefsöverläkaren ska fortlöpande överväga frågan om den rättspsykiatriska vårdens upphörande.

Rättspsykiatrisk vård enligt första stycket ska upphöra senast

1. för den som är anhållen eller häktad, när beslutet om frihetsberövande upphört att gälla,
2. för den som är intagen med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, när han eller hon inte längre får hållas kvar på undersökningsenheten,
3. för den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker,
4. för den som är intagen i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *sluten ungdomsvård* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, *vid verkställighetens slut*.

4. för den som är intagen i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *fängelse* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, *när frigivning sker.*

29 §[6]

Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till *kriminalvården* lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande *skall*

Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till *Kriminalvården* lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande *ska*

[4] Senaste lydelse 2008:416.
[5] Senaste lydelse 2008:416.
[6] Senaste lydelse 2006:897.

förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.

Motsvarande skyldighet att lämna uppgifter gäller för chefsöverläkaren i förhållande till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande *skall* förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *sluten ungdomsvård* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.

förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.

Motsvarande skyldighet att lämna uppgifter gäller för chefsöverläkaren i förhållande till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande *ska* förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på *fängelse* enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §[1]	
Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om	
1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,	
2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,	
3. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,	
4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras	
a. tio år efter domen eller beslutet, eller	
b. fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	
5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,	
6. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras	*5.* ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras
a. tio år efter domen eller beslutet, eller	a. tio år efter domen eller beslutet, eller
b. fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	b. fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
7. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras	*6.* överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras
a. tio år efter domen eller beslutet, eller	a. tio år efter domen eller beslutet, eller
b. fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	b. fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
8. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,	*7.* överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,
9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet	*8.* böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet

[1] Senaste lydelse 2020:619.

av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,	av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,
10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras	*9.* att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras
a. tio år efter domen eller beslutet, eller	a. tio år efter domen eller beslutet, eller
b. fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	b. fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras	*10.* åklagares beslut att inte åtala för brott gallras
a. tio år efter beslutet, eller	a. tio år efter beslutet, eller
b. tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,	b. tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,
12. beslut om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet, och	*11.* beslut om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet, och
13. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.	*12.* beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[1]	
Den som har avtjänat fängelsestraff, *sluten ungdomsvård* eller förvandlingsstraff för böter har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.	Den som har avtjänat fängelsestraff, eller förvandlingsstraff för böter har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

[1] Senaste lydelse 1998:714.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister

Härigenom föreskrivs i frågan om lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister

dels att 9 a § ska upphöra att gälla,

dels att 8 och 10 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §[1]	
För varje person som har överlämnats till rättspsykiatrisk vård, dömts till fängelse *eller sluten ungdomsvård* får uppgifter om vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård registreras.	För varje person som har överlämnats till rättspsykiatrisk vård eller dömts till fängelse får uppgifter om vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård registreras.
Uppgifter enligt första stycket får avse	
1. tidpunkt när vården har påbörjats, avbrutits och upphört,	
2. på vilka sjukvårdsinrättningar personen har vårdats, samt	
3. vilka diagnoser som har ställts i samband med utskrivning.	
10 §[2]	
Socialstyrelsen, Kriminalvården respektive Statens institutionsstyrelse *skall* lämna uppgifter enligt 6 § 7, 8 §, 9 § och *9 a* § till det rättspsykiatriska forskningsregistret.	Socialstyrelsen, Kriminalvården respektive Statens institutionsstyrelse *ska* lämna uppgifter enligt 6 § 7, 8 § och 9 § till det rättspsykiatriska forskningsregistret.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

[1] Senaste lydelse 2000:362.

[2] Senaste lydelse 2005:982.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § Socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
1 §[1]	
Socialnämnden ska	
1. verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden,	
2. i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och unga,	
3. bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa,	
4. aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och unga av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,	
5. aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk av spel om pengar bland barn och unga,	
6. tillsammans med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs, uppmärksamma och verka för att barn och unga inte vistas i miljöer som är skadliga för dem,	
7. med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och unga som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,	
8. i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om barnets eller den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,	
9. i sin omsorg om barn och unga tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts, och	
10. i sin omsorg om barn och unga tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphört eller sedan verkställighet av *sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård* upphört.	10. i sin omsorg om barn och unga tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet *har* upphört eller sedan verkställighet av *fängelse enligt fängelselagen (2010:610) och fängelselagen för unga (2027:000) har* upphört.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

[1] Senaste lydelsen 2017:809.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 23 kap. 6 a §, 26 kap. 7, 9 b och 15 §§ samt 35 kap. 10 b, 15 a och 20 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
23 kap.	
6 a §[1]	
Sekretessen enligt 2 § första stycket, i fråga om specialpedagogisk insats, eller 2 § andra stycket hindrar inte att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.	Sekretessen enligt 2 § första stycket, i fråga om specialpedagogisk insats, eller 2 § andra stycket hindrar inte att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan *för den som ska avtjäna fängelse enligt fängelselagen för unga (2027:000) eller ungdomsövervakning* enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.
Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av verkställighetsplanen.	Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av *en verkställighetsplan efter dom på fängelse eller ungdomsövervakning*.
	Sekretess enligt första och andra stycket hindrar inte att motsvarande uppgifter lämnas till Statens institutionsstyrelse om en dömd avtjänar fängelse vid ett särskilt ungdomshem.

[1] Senaste lydelse 2020:620.

26 kap.

7 §[2]

Sekretessen enligt 1 § gäller inte

1. beslut om omhändertagande av en enskild,
2. beslut om vård utan samtycke,
3. *beslut om sluten ungdomsvård,*
4. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller
5. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).

3. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller
4. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).

Sekretessen enligt 1 och 4 §§ gäller inte beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

9 b §[3]

Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av verkställighetsplanen.

Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan *för den som ska avtjäna fängelse enligt fängelselagen för unga (2027:000) eller ungdomsövervakning* enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av *en verkställighetsplan efter dom på fängelse eller ungdomsövervakning*.

Sekretess enligt första och andra stycket hindrar inte att motsvarande uppgifter lämnas till Statens institutionsstyrelse om en dömd avtjänar fängelse vid ett särskilt ungdomshem.

[2] Senaste lydelse 2010:679.
[3] Senaste lydelse 2020:620.

15 §[4]

Den tystnadsplikt som följer av 1 a, 5, 13 och 14 a §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om *sluten ungdomsvård*.	Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om *verkställighet av fängelse enligt 32 kap. 5 § brottsbalken*.

35 kap.

10 b §[5]

Sekretessen enligt 1 § första stycket 1 hindrar inte att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt	Sekretessen enligt 1 § första stycket 1 hindrar inte att en uppgift lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt *fängelselagen för unga (2027:000) eller* lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. *Sekretess hindrar inte heller att sådana uppgifter som avses i första stycket lämnas till Statens institutionsstyrelse om en dömd avtjänar fängelse vid ett särskilt ungdomshem.*

15 a §[6]

Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till en enskild eller	Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars *dom på fängelse verkställs enligt fängelselagen för unga (2027:000) eller* dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen (2020:616) om verkställighet av

[4] Senaste lydelse 2022:916.
[5] Senaste lydelse 2020:620.
[6] Senaste lydelse 2020:620.

till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till en enskild eller till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

Sekretess hindrar inte heller att sådana uppgifter som avses i första stycket lämnas till Statens institutionsstyrelse om en dömd avtjänar fängelse vid ett särskilt ungdomshem.

20 §[7]

Sekretess gäller hos Polismyndigheten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men om uppgiften röjs och uppgiften hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,

2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten eller enligt *lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård*,

3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten eller enligt *fängelselagen för unga (2027:000).*

4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken, eller

5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

[7] Senaste lydelse 2014:633.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs beträffande fängelselagen (2010:610)
dels att 2 kap. 3 § ska upphöra att gälla,
dels att 1 kap. 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

1 kap.

1 §[1]

Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av fängelse i kriminalvårdsanstalt. Bestämmelserna avser
– placering (2 kap.),
– sysselsättning och ersättning (3 kap.),
– fritid (4 kap.),
– personliga tillhörigheter (5 kap.),
– vistelse i gemensamhet och avskildhet (6 kap.),
– besök och andra kontakter (7 kap.),
– särskilda kontroll- och tvångsåtgärder (8 kap.),
– hälso- och sjukvård (9 kap.),
– permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt (10 kap.),
– särskilda utslussningsåtgärder (11 kap.),
– varning och uppskjuten villkorlig frigivning (12 kap.), samt
– beslut och överklagande m.m. (13–15 kap.).

När denna lag tillämpas för den som inte har fyllt arton år ska den intagnes ålder särskilt beaktas. Särskilda bestämmelser om verkställighet av fängelse för den som inte har fyllt arton år finns i fängelselagen för unga (2027:000).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

[1] Senaste lydelse 2010:610.

Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs beträffande skollagen (2010:800)

dels att det ska införas två nya paragrafer, 24 kap. 10 a och b §§, av följande lydelse,

dels att det närmast före 24 kap. 10 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning”,

dels att det närmast före 24 kap. 10 a § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Utbildning för skolpliktiga intagna i kriminalvårdsanstalt”,

dels att det närmast före 24 kap. 10 b § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Utbildning för icke skolpliktiga under arton år intagna i kriminalvårdsanstalt”.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	24 kap.
	10 a §
	Under vistelse i kriminalvårdsanstalt ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid kriminalvårdsanstalten. För sådan utbildning ansvarar Kriminalvården.
	Utbildningen ska motsvara den som erbjuds i grundskolan eller i förekommande fall anpassade grundskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i en kriminalvårdsanstalt. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:
	– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och
	– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).
	10 b §
	Den som inte längre är skolpliktig och vistas i en kriminalvårdsanstalt, inte har fyllt arton år och som inte lämpligen kan fullgöra skolgång på annat sätt ska genom Kriminalvårdens försorg ges möjlighet att delta i utbildning som motsvarar sådan utbildning som er-

bjuds i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan.

För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att den unge vistas i kriminalvårdsanstalt. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och

– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 4 § samt 3 kap. 12, 13 och 21 §§ lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
4 §[1]	
Med en svensk dom på frihetsberövande påföljd avses i denna lag en dom eller ett slutligt beslut	
1. som har meddelats av en svensk domstol,	
2. som avser fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård *eller sluten ungdomsvård*, och	2. som avser fängelse *eller* överlämnande till rättspsykiatrisk vård, och
3. som har fått laga kraft.	
3 kap.	
12 §[2]	
Om den frihetsberövande påföljden i den utländska domen behöver anpassas för att kunna verkställas i Sverige, ska Kriminalvården	
1. besluta i fråga om påföljdens art eller längd, eller	
2. överlämna åt Åklagarmyndigheten att göra en ansökan hos tingsrätten om att en ny påföljd ska bestämmas.	
Beslut enligt första stycket 1 får meddelas endast om anpassningen av påföljden är av enklare slag.	
En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får, med hänsyn till dess art, endast anpassas till fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård *eller sluten ungdomsvård*.	En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får, med hänsyn till dess art, endast anpassas till fängelse eller överlämnande till rättspsykiatrisk vård.
En frihetsberövande påföljd som har anpassats enligt första stycket får inte bli strängare än den ursprungliga frihetsberövande påföljden.	
13 §[3]	
Beslut enligt 12 § första stycket 1 om påföljdens längd ska meddelas om påföljden är begränsad i tiden och	Beslut enligt 12 § första stycket 1 om påföljdens längd ska meddelas om påföljden är begränsad i tiden och ska verkställas i Sverige som fängelse och dess längd överstiger arton år.
1. ska verkställas i Sverige som fängelse och dess längd överstiger arton år*, eller*	

[1] Senaste lydelse 2015:96.
[2] Senaste lydelse 2015:96.
[3] Senaste lydelse 2015:96.

2. ska verkställas i Sverige som sluten ungdomsvård och dess längd överstiger fyra år. *I fall som avses i första stycket 1 ska påföljdens längd* bestämmas till arton år. *I fall som avses i första stycket 2 ska påföljdens längd bestämmas till fyra år.*	*Påföljdens längd* ska i *fall som avses i första stycket* bestämmas till arton år.

21 §[4]

Verkställighet i Sverige ska ske enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse*, sluten ungdomsvård* eller överlämnande till rättspsykiatrisk vård, om inte annat följer av denna lag.	Verkställighet i Sverige ska ske enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse eller överlämnande till rättspsykiatrisk vård, om inte annat följer av denna lag.

Verkställighet får ske även om påföljden är strängare än vad som enligt svensk lag hade kunnat följa på brottet eller brotten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

[4] Senaste lydelse 2018:1261.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Härigenom föreskrivs att 2 och 3 §§ lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[1]	
Om någon har dömts till fängelse på viss tid *eller till sluten ungdomsvård* och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.	Om någon har dömts till fängelse på viss tid och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.
Tillgodoräknande ska dock inte ske om	
1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde, eller	
2. den dömde samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.	
Villkor som uppställts vid överförande av verkställighet från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna paragraf.	
3 §[2]	
Om någon döms till fängelse på viss tid *eller till sluten ungdomsvård* och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.	Om någon döms till fängelse på viss tid och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.
Om någon döms till böter, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.	

[1] Senaste lydelse 2018:1251.
[2] Senaste lydelse 2020:621.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i strafftidslagen (2018:1251)

Härigenom föreskrivs att 6–8 och 11 §§ strafftidslagen (2018:1251) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §[1]	
Om en dömd inte är frihetsberövad när fängelsestraffet är verkställbart ska han eller hon utan dröjsmål föreläggas att senast en viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt där fängelsestraffet ska verkställas.	Om en dömd inte är frihetsberövad när fängelsestraffet är verkställbart ska han eller hon utan dröjsmål föreläggas att senast en viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt *eller det särskilda ungdomshem* där fängelsestraffet ska verkställas.
Om den dömde inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande enligt första stycket eller om det finns risk för det, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården förpassa honom eller henne till ett häkte *eller* en kriminalvårdsanstalt.	Om den dömde inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande enligt första stycket eller om det finns risk för det, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården *eller Statens institutionsstyrelse* förpassa honom eller henne till ett häkte*,* en kriminalvårdsanstalt *eller till ett särskilt ungdomshem.*
Om det bedöms kunna ske utan risk för att den dömde undandrar sig verkställighet, får Polismyndigheten förelägga honom eller henne att inställa sig vid en kriminalvårdsanstalt i stället för att förpassa honom eller henne dit.	Om det bedöms kunna ske utan risk för att den dömde undandrar sig verkställighet, får Polismyndigheten förelägga honom eller henne att inställa sig vid en kriminalvårdsanstalt *eller ett särskilt ungdomshem* i stället för att förpassa honom eller henne dit.

7 §[2]

Kriminalvården får skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff

1. för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna,
2. i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till en annan stat, eller
3. i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd.

I de fall som avses i första stycket 1 får verkställigheten skjutas upp under högst sex månader från den dag fängelsestraffet är verkställbart.

Om den som ska avtjäna fängelsestraff är under arton år får verkställigheten skjutas upp endast om det finns synnerliga skäl hänförliga till den unges person.

[1] Senaste lydelse 2018:1251.
[2] Senaste lydelse 2018:1251.

8 §[3]

Om en dömd är häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § *eller* 28 kap. 11 § brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i ett annat mål när fängelsestraffet är verkställbart, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras.	Om en dömd är häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 §, 28 kap. 11 § brottsbalken eller *3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller intagen i kriminalvårdsanstalt *eller ett särskilt ungdomshem* för verkställighet i ett annat mål när fängelsestraffet är verkställbart, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras.
Om den dömde inte förvaras i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten enligt första stycket påbörjas och inte heller samtidigt är häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 § *eller* 28 kap. 11 § brottsbalken i ett annat mål, ska han eller hon överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet.	Om den dömde inte förvaras i kriminalvårdsanstalt *eller i ett särskilt ungdomshem* när verkställigheten enligt första stycket påbörjas och inte heller samtidigt är häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 §, 28 kap. 11 § brottsbalken *eller enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* i ett annat mål, ska han eller hon överföras till kriminalvårdsanstalt *eller till ett särskilt ungdomshem* för fortsatt verkställighet.

11 §[4]

En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff (nöjdförklaring).

En nöjdförklaring får lämnas inför Kriminalvården. Om en dömd inte är frihetsberövad får en nöjdförklaring också lämnas inför Polismyndigheten.	En nöjdförklaring får lämnas inför Kriminalvården. Om en dömd inte är frihetsberövad får en nöjdförklaring också lämnas inför Polismyndigheten. *Om den dömde är intagen vid ett särskilt ungdomshem får en nöjdförklaring även tas emot av en tjänsteman vid ungdomshemmet som har förordnats att ta emot en sådan förklaring.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

[3] Senaste lydelse 2022:933.
[4] Senaste lydelse 2018:1251.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 7 och 8 §§ lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
7 §[1]	
Personuppgifter som kan antas ha samband med sådan brottslig verksamhet som anges i 3 kap. 2 § första stycket 1 får, om de behandlas i ett ärende, inte behandlas längre än ett år efter det att ärendet avslutades.	
Om personuppgifterna inte behandlas i ett ärende får de inte behandlas längre än tre år efter utgången av det kalenderår då registreringen avseende personen gjordes. Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer får inte behandlas längre än fem år efter utgången av det kalenderår då registreringen gjordes. Om en ny registrering beträffande personens anknytning till brottslig verksamhet görs före utgången av de tidsfristerna, får de personuppgifter som redan finns om personen fortsätta att behandlas så länge någon av uppgifterna får behandlas.	
Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.	Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.
8 §[2]	
Personuppgifter som behandlas i samband med sådan övervakning som avses i 3 kap. 2 § första stycket 2 får inte behandlas längre än tio år efter utgången av det kalenderår då den senaste registreringen avseende personen gjordes.	
Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.	Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.

[1] Senaste lydelse 2018:1693.
[2] Senaste lydelse 2018:1693.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 8 och 9 §§ lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
8 §[1]	
Personuppgifter som kan antas ha samband med sådan brottslig verksamhet som anges i 3 kap. 2 § första stycket 1 får, om de behandlas i ett ärende, inte behandlas längre än ett år efter det att ärendet avslutades.	
Om personuppgifterna inte behandlas i ett ärende får de inte behandlas längre än tre år efter utgången av det kalenderår då registreringen avseende personen gjordes. Personuppgifter som kan antas ha samband med brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer får inte behandlas längre än fem år efter utgången av det kalenderår då registreringen gjordes. Om en ny registrering beträffande personens anknytning till brottslig verksamhet görs före utgången av de tidsfristerna, får de uppgifter som redan finns om personen fortsätta att behandlas så länge någon av uppgifterna får behandlas.	
Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.	Den tid då en misstänkt person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av de tidsfrister som anges i andra stycket.
9 §[2]	
Personuppgifter som behandlas i samband med sådan övervakning som avses i 3 kap. 2 § första stycket 2 får inte behandlas längre än tio år efter utgången av det kalenderår då den senaste registreringen avseende personen gjordes.	
Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår *sluten ungdomsvård eller* rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.	Den tid då en övervakad person avtjänar ett fängelsestraff eller genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inte räknas med vid beräkningen av den tidsfrist som anges i första stycket.

[1] Senaste lydelse 2018:1694.
[2] Senaste lydelse 2018:1694.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande sluten ungdomsvård.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås kommun, Bris – Barnens Rätt i Samhället, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, ECPAT Sverige, Ekonomistyrningsverket, Enköpings kommun, Fackförbundet ST, Forshaga kommun, Föreningen Sveriges socialchefer, Förvaltningsrätten i Härnösand, Förvaltningsrätten i Karlstad, Förvaltningsrätten i Stockholm, Gävle kommun, Göteborgs kommun, Göteborgs tingsrätt, Haninge kommun, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Jönköpings kommun, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Katrineholms kommun, Kriminalvården, Kungälvs kommun, Lidingö kommun, Linnéuniversitetet (Institutionen för kriminologi och polisiärt arbete), Luleå kommun, Lunds universitet (Juridiska Fakulteten), Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västra Götaland, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Mönsterås kommun, Norrköpings tingsrätt, Nässjö kommun, Piteå kommun, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän, Riksförbundet Attention, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Rädda Barnen, Rädda Barnens ungdomsförbund, Seko – Service- och kommunikationsfacket, Skolväsendets överklagandenämnd, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Statens institutionsstyrelse (SiS), Statskontoret, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms kommun, Stockholms tingsrätt, Stockholms universitet (Juridiska institutionen och Kriminologiska institutionen), Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Säkerhetspolisen, Södertälje kommun, Södertörns tingsrätt, Tranås kommun, Umeå tingsrätt, Umeå universitet (Juridiska institutionen), Unga KRIS (Ungdomsförbundet för Kriminellas Revansch i Samhället), UNICEF Sverige, Uppsala universitet (Juridiska Fakulteten), Värmdö kommun, Åklagarmyndigheten, Örebro tingsrätt och Östersunds kommun.

Yttrande har också inkommit från Akademikerförbundet SSR, Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Föreningen för utgivande av samhällsmagasinet Avsnitt.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Amnesty International, Svenska sektionen, Civil Rights Defenders, Habo kommun, Human Rights Watch Sverige, Höörs kommun, Knas Hemma, Kristinehamns kommun, Lekebergs kommun, LSU – Sveriges barn- och ungdomsorganisationer, Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR, S, P, O), Riksförbundet Kriminellas Revansch i Samhället (RIKSKRIS), Saco-S, Storumans kommun, Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Sveriges Kvinnoorganisationer, Tingsryds kommun, Ulricehamns kommun, Varbergs kommun och Åtvidabergs kommun.